

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Bidrag
til
en historisk-topografisk beskrivelse

af
Islands Nordlædinge-fjærding

ved
P. E. Kristian Kålund.

København.

Trykt hos Jørgensen & Knudsen.

1879.

Det filosofiske Fakultet har kjendt denne Afhandling værdig til at for-
svares for den filosofiske Doktorgrad.

30te Januar 1879.

E. Holm,
Decanus.

HUNAVATNS SYSSEL,
 så godt som hele
 SKAGAFJORDS SYSSEL,
 samt det nordvestligste hjørne af
 ØFJORDS SYSSEL.



Hunavatns syssel (Húnavatns sýsla).

[Indbyggerantal c. 5000.]

Hrutafjorden (Hrútafjörður), grænseskellet mellem Hunavatns og Stranda syssel, har tillige fra gammel tid dannet grænsen mellem Nordlandet og Vestlandet ¹⁾. Alt i fristatstiden fremhæves den udtrykkelig i loven som fjærdingsgrænse, i det Grg. (§ 83) undtagelsesvis indrømmer den mand ret til at forblive i sit gamle tinglag, uagtet han forlader fjærdingen, som indskrænker sig til at flytte tværs over Hrutafjord. Lige som Hrutafjorden nu skiller mellem Nord- og Vestamtet, må den altså den gang have dannet skellet mellem Nord- og Vestfjærdingen. Den anførte bestemmelse i Grågås har været hensigtsmæssig, ikke alene på grund af fjordens smalhede, navnlig for den indre dels vedkommende, men også fordi det er den sydligste af alle Nordlandets fjorde, og således den, der skærer sig dybest ind i landet. Om fjordens navn giver Vd. oplysning, i det sagaen fortæller, hvorledes to vædre (hrútar), der kom løbende den syd fra ankommende landnamsmand Ingemund i møde, gav anledning til den endnu ubeboede fjords benævnelse. Dens navn møder jævnlig i sagaerne, mest i forbindelse med beretninger om skibes ankomst eller afsejling, — anløbsstedet for disse har vistnok altid været det på fjordens vestside, i Stranda syssel liggende Bordere (IB. I, 635).

Det jævne sletteland, der strækker sig op fra fjordbunden, får kun ringe lejlighed til at brede sig. Vest fra strækker sig forskellige høje grusbanker frem, mod syd begynder snart Holtavard-

¹⁾ Sml. forf.'s »Bidrag til en historisk-topografisk Beskrivelse af Island«, I, s. 634. Dette arbejde citeres i det følgende som IB. I.

hede (IB. I), og mod øst begrænses den lille dalslette, lige som selve fjorden, af hedens fortsættelse, den forholdsvis lave Hrutafjords-hals. Over den flade dalgrund kan den fra Holtavardehede kommende **Hrutafjordså** (Hrútafjarðará) uden hindring brede sig i foranderligt løb; sin vej ned fra heden må den derimod søge sig gennem et dybt kløftleje. Denne å, langs hvilken amtsgrænsen ligger, hører til de middelstore, men kan dog af kyndige uden synderlig vanskelighed passeres ved sin munding på det såkaldte Nordlingevad (Norðlingavað). Mellem den lille dalsænkning, hvorigennem Hrutafjordsåen søger ned fra heden, og en tilsvarende lidt østligere indesluttet — som den yderste spids af heden her — et lille højdedrag, kaldet **Túnga**; her står nordligst i »tungen« en gård **Hrúta-túnga**, i Grt. (s. 71) benævnt **Tunga**. — Nord for Hrutatunge, hinsides en lille å, omtrent hvor Hrutafjordens dalslette begynder at forgrene sig i to dalstrøg op mod højlandet, ligger gården **Balkastad** (Bálkastaðir). Når der i Grt. (s. 8) siges om landnamsmanden Balke, at han tog land i Hrutafjord og boede på begge gårdene Balkastad, tænkes der utvivlsomt ved den ene af disse på den oven nævnte gård Balkastad, uagtet rigtignok den anden gård af samme navn ligger aller længst ude ved Hrutafjordens østkyst; den store afstand mellem de to gårde forklarer sagnet ved at lade den indre gård oprindeligt have været sæter fra den ydre. — Nord for Balkastad, i halseskråningen og ikke langt fra Hrutafjordså, står præstegården **Stad** (Staðr); kaldet har dog i den senere tid jævnlig været forenet med Prestbakke sognekald i Stranda syssel¹⁾. Den omtalte hals **Hrutafjordshals** (Hrútafjarðarháls), i eller under hvilken så vel Stad som sognets følgende gårde står, danner grænsen mellem bygderne Hrutafjord og Midfjord. Halsen, der strækker sig umiddelbart ned til Hrutafjordens kyst, er vel hverken synderlig høj eller bred, men har ikke desto mindre indtil den sidste tid været berygtet for sin uvejbarhed. Den har nemlig aldeles beskaffenhed til fælles med højlandet, af hvilket den er en ligefrem fortsættelse. Den består således af lave højdedrag og banker, idelig afbrudte af og vekslende med mosestrøg, engdrag og dyndede partier, hvorover det har kostet megen anstrængelse at lægge en brugelig vej.

Følger man vejen langs Hrutafjordens østkyst en mils vej mod nord, kommer man til den kort fra fjorden under halsen liggende gård **Toroddstad** (Þórodd(s)staðir), hvorfra overfart sædvanlig

¹⁾ Ved beskrivelsen af Holtavardehede ytrer sognebeskrivelsen lejlighedsvis, i anledning af BSnf., at nogen Kolbjarnarhellir ikke kendes.

finder sted til det omtrent lige over for liggende Bordøre. På Toroddstad boede i følge Grt (s. 69) Torbjörn öksnamegin, hvis fader havde taget som landnam østsiden af Hrutafjord ud til lige over for Bakke (Prestbakke), en grænse, der netop svarer til nordgrænsen for Stadar sogn og hrepp. Torbjörn bliver dræbt af Grette til hævn for et drab paa dennes broder Atle, og sagaen fortæller (s. 108—110) udførlig de nærmere omstændigheder herved. Da Grette kom til Toroddstad, var Torbjörn ude paa engene for at binde hø. Grette red så frem ad vejen til Reykir. Der går en mose (mýrr) ned fra halsen, og her arbejder Torbjörn. Grette slynger sit spyd efter ham, men spydbladet falder af skaftet; derefter dræber han ham med sværdet. Spydbladet fandtes først flere århundreder efter, i Sturla Tordssöns dage, i mosen, som deraf fik navnet Spjotsmyr (Spjotsmýrr = spydmose); efter en anden fortælling skulde derimod Torbjörn være bleven dræbt paa Miðfitjar (Grt. s. 111—12). Ved at ride et par skridt ud på grusbanken hinsides gården ser man ud over den nord for liggende Spjotsmyre, en lille mose, som strækker sig fra liens fod ned mod fjorden, og som fortsættes af grønne strøg oppe i halseskråningen. Hvor Midfitjar skal søges, er ikke let at sige — holmene i Hrutafjordsåens munding skal hedde Fitjar, samme navn skal forekomme mellem Balkastad og Hrutatunge foruden flere steder uden for sognet. Hinsides Spjotsmyre ses Reykir, en gård, der ligeledes ligger nær fjorden og, som navnet antyder, ved en varm kilde.

Fra Toroddstad fører en nu ypperlig udbedret vej over Hrutafjordshals til Stadarbakke i Midfjord, en strækning, som det vel kan tage c. 3 timer at passere. At allerede i oldtiden hovedsagelig samme vej er bleven benyttet, ses af Grt. s. 70—71. Der fortælles her, at nogle af Grettes fjender — hjemmehørende i Midfjord — en gang rider til Burfell (en gård i Midfjorden) og derfra over Hrutafjordshals til Melar, hvorfra de agter sig til Norderådal (M.). Da Grette får at vide, at de er på hjemvejen, red han op på Hrutafjordshals, vest for Burfell; der tilbragte han en stor del af dagen med at løfte (= opstille) en sten, som står dér, og som kaldes Gretteshav (Grettishaf). Hermed fordriver han tiden, indtil fjenderne kommer, hvorefter en kamp påfølger. Det her omtalte »Grettetag« (Grettistak) er endnu at se, kort fra den fra Toroddstad over halsen førende vej. Når man kommende fra Hrutafjord har passeret omtrent en tredjedel af halsen, har man den pågældende klippeblok til højre for sig, noget fra vejen, og således, at den for den vejfarende skjules af mellemliggende holt. Den med større eller

mindre sten eller klippebrokker oversæede strækning her hedder Sandhólahraun; noget inde i dette ses i skråningen en aflang flad klippe, der ikke hæver sig synderlig over grunden; denne bærer en omtrent firkantet klippeblok, på vel hen ved en kubikfavn i indhold. Da stenen med de to hjørner hviler på den underliggende klippe, men under det tredje har en lille tærningformet sten (godt og vel et kubikkvarter — eller fod? — stor), hvorved den støttes, får den ganske udseende af at være rejst og opstillet således af menneskehænder. På grund af sin beliggenhed besøges dette Grettestag af mange, så meget mere som interessen forøges ved, at man her utvivlsomt har for sig, om end ikke en af Grette rejst sten, så dog en sten, til hvilken traditionen om Grette allerede fra sagatiden har været knyttet¹⁾. — Burfell, der ligger en del østligere, ses ikke herfra.

Viser det sig således, at vej — og som det synes en hovedvej — allerede fra gammel tid har ligget over halsen ved Toroddstad, ligger det nærmest at antage, at det er samme vej, som i følge Krm. (s. 56—70) først Berse fra Saurbæ efter at have holdt bryllup med Stengerd i Midfjordsdalene vælger, og dernæst Kormak, fra den nordligere i Midfjord liggende gård Melstad, under sin forfølgelse af brudgommen. Begge komme ned fra halsen ved »Torvejs gård». Torvejs er en fjende af Kormak, der har fordrevet hende fra Midfjord, derimod en ven af Berse, der har skaffet hende land »nord for» — må rettes til »vest for» — Midfjord, hvor hun senere boede. Derfor skaffer hun Berse lykkelig over Hrutfjord, giver derimod Kormak et ubrugeligt fartøj. Torvejs gård skulde man efter sammenhængen snarest antage måtte være Toroddstad; dog synes der rigtignok i følge andre kilder (se således Ldn.) ikke at være plads til hende her²⁾.

Hrutfjordshalsen fortsætter sig mod nord i et ret aneligt næs, der skiller mellem Hrutfjordens ydre del og Midfjorden. Det benævnes nu sædvanlig Balkastadanæs eller Heggstadadanæs efter de her værende yderste gårde. **Balkastad** (Bálkastaðir), der ligger på næssets vestkyst, ved Hrutfjorden, må være den ene af de to Grt. s. 8 nævnte gårde Balkastad. Samtlige her liggende gårde regnes

¹⁾ Foruden denne sten nævner sognebeskrivelsen (fra Stad) endnu et par andre »Grettestag».

²⁾ Om grundene for, at den gård, der i sagaen omtales som »Valastad kort fra Hrutfjord», ikke kan have ligget ved denne fjord, men må søges i Saurbæ i Dala syssel, se IB. I, s. 500.

til Midfjordsbygden. I ældre tid benævntes også næsset **Midfjordsnæs** (*Miðfjarðarnes*); således omtales det i PH. I følge sagaen (s. 51) kunde kvæget (fårene) ernære sig selv året rundt i skovene ude på Midfjordsnæs, og virkelig skal endnu forholdene yderst ude på næsset være særdeles gunstige i denne henseende.

Den allerede oftere nævnte **Midfjord** (*Miðfjörður*), der mod vest begrænses af Balkastadanæs, har til sin østlige begrænsning en sammenhængende, i et næs udløbende landmasse, Vatnsnes. For den ydre dels vedkommende beskylles denne kyst af Hunafloe, Midfjorden selv er en lille, kun 1—2 mile lang fjord. Op fra Midfjorden strækker sig en af lave halse begrænset dal, der gennemstrømmes af den middelstore **Midfjordså** (*Miðfjarðará*). Ved sin munding danner åen en bred, af sandflader begrænset os, der nærmest fjorden indsnævres noget; foran udløbet findes sandbanker, der bevirke, at knap nok islandske skibe (o: større både) kan komme ind i osen. PH. fortæller rigtignok om landing af havskibe i **Midfjordsos** (*Miðfjarðaróss*), men det fremgår dog af fortællingen (II, s. 60), at da sagaen forfattedes, var der ikke havn for havskibe i Midfjord. I sit nedre løb er åen foranderlig, og navnlig landet nærmest vest for åen, det såkaldte Melsnæs, bærer spor heraf. Ved roden af Heggstadananæs — som det fjorden mod vest begrænsende næs sædvanlig her benævnes — ses omtrent i linje med fjordbunden gården **Sandar**, der på grund af sandflugt har måttet flyttes højere og højere op i lien. Gården, hvorefter Melsnæs bærer navn, er præstegården **Melstad** (*Melstaðr*), der står vest for åen, vel omtrent en mils vej fra dennes udløb. Præstekaldet hører til de største på Island, hvorfor også gårdens bygninger, samt kirken, er langt anseligere, end man plejer at træffe dem på landet her, ja præstegården tilsyneladende opført ganske som et købstadshus, kun med græstørvstag. Det er denne gård, der i sagaerne omtales som **Mel** (*Melr*) i Midfjord, i følge Bdm. bolig for Odd Ufejgssön, som her opretter **Melmanna** godord (Bdm. s. 7, sml. Nj. s. 505—6). I følge fortællingen om Heming Aslakssön skal kirken på Mel være bygget af denne samme Odd (*Sögupættir*, Rkv. 1855, s. 67). Navnets forandring til „Melstad“ hænger sammen med gårdens overgang til kirkeejendom¹⁾.

¹⁾ Blandt de tidligere indehavere af Melstad præstekald kan den af litteraturen om Island så fortjente Arngrim Jonssön „den lærde“ nævnes, der levede her i 50 år (1598—1648).

Jon Olavssön fra Grunnavig fortæller, at man ved begyndelsen af forrige århundrede på Melstad mente i kirken at opbevare en lævning af den i Hemings-tåt omtalte St. Stephani dug; om denne og den til dugen

På Mel boede i en tidligere periode den urolige Kormak, om hvem den efter ham benævnte saga fortæller. Sagaen lader ham sluttelig falde i Skotland; imidlertid påviser man i Melsnæs, temlig langt ude, en høj kaldet Kormakshøj. Denne høj skal man have gjort forskellige mislykkede forsøg på at udgrave¹⁾.

Omtrent nord for Melstad — noget sydvest for Kormakshøj, dog ikke i selve Melsnæs, men i underlandet nærmest lien (det såkaldte Melsbugr), ses tomterne af en ødejord Stensstad (Steinsstaðir), om hvilken A. M. siger, at landet, så længe man mindedes, havde hørt til Melstad, og at kun indhegninger der på stedet støttede sagnet om, at her oprindeligt havde stået en egen gård. En sådan har dog utvivlsomt stået her, nemlig den i Krm. og ÞH. nævnte gård Stensstad. Ved Stensstad har man tidligere vist lævningerne af et hov; senere har man imidlertid, ved en misforståelse, der synes at skrive sig fra E. O., i nogle tomter ved Stensstad (måske selse hovtomterne?) villet påvise sporene af en ødegård Hov (Hof), som dog jordebøgerne aldeles ikke kender noget til²⁾.

I forbindelse med Stensstad kan passende nævnes den nordvest for Melstad liggende gård Svertingsstad (Svertingsstaðir), hvis navn kendes fra ÞH. (II, s. 59). Gården ligger straks vest for en fra Hrutafjordshals kommende lille å, der på dette strøg kaldes Svertingstadaå; længere nede, hvor den løber syd for Stenstada-tomterne,

-
- knyttede overtro beretter han (Addit. 21 fol., s. 105—6), at der nu næsten intet var til overs af den, da stadig noget afreves til brug ved rygninger
- for at bevirke helbredelse af syge.

¹⁾ En beretning af Jon Olavssøn fra Grunnavig om Kormakshøj findes Antkv. Ann. II, s. 171, hvor også Olavii omtale (Olavii rejse s. 200) af højen er anført. De til højen knyttede sagn, dog noget ændrede, berettes ligeledes i den antkv. indb. 1817. — Nu vil nogle, i en mindre høj længere inde i næsset og nærmere Melstad, påvise Ormshøj, hvori den af Tord dræbte Orm skulde ligge, om hvem det i sagaen (ÞH. s. 28) siges, at han blev højlagt i Midfjordsnæs. Da imidlertid nogen Ormshøj intet steds nævnes og navnlig ikke synes at have været kendt på Olavii tid, eftersom han gætter på, at den såkaldte Kormakshøj i virkeligheden kan være Orms høj, er oven nævnte angivelse vel kun grundet på enkeltmands løse indfald.

²⁾ E. O. (s. 736) nævner på Hof i Midfjord «toften af det gamle afgudstempel og offerstenen der uden for». — Jon Olavssøn angiver i sin beskrivelse af oldtidslævninger (Antkv. Ann. II, s. 171), at afgudshuset har været på Stensstad; når han ikke desmindre anden steds (Addit. 21 fol.) kalder Hof prædium, kan det måske tyde på, at traditionen angående gårdsnavnet da var vaklende. Bemældte hov har han aftegnet i sit lexicon under «hof» som en afgang-firkantet bygning (tomt) med indgang midt på den sydlige langvæg og en blotsten ud for den vestlige gavlvæg.

bærer den navnet Stenstadaå; sluttelig falder den ud i Midfjordså kort oven for osen.

I Midfjordsbygden finder den ejendommelighed sted, at egnens to præstegårde ligge i hinandens umiddelbare nærhed. Til Melstad hører gårdene nærmest søen, til Stadarbakke (Staðarbakki), nabogården imod syd, hele den øvre del af bygden. Stadarbakke ligger på jævn grund, nær åen, hvis bred dog her som en lodret til dels undergravet væg luder ud over åen og den flade østlige åbred. Det er formodenlig denne gård, der tænkes på, når der i PH. (s. 58) fortælles, at den i sagaen så meget omtalte Asbjörn køber sig **Bakka-land** i Midfjord og bor der. Stadarbakkens nabogård mod syd er Krokstad (Krókstaðir); syd for denne strækker de ejendommelige Krókstaðamelar, PH.'s **Króksmelar**, sig ud imod åen: høje, bratte, for oven jævne melholt, hvori enkelte kedelformige fordybninger. Hinsides disse åbner udsigten sig til den indre del af dalen, og øjet kan nu frit svæve ud over forholdsvis vide, temlig flade strækninger. Hoveddalen begynder nu at forgrene sig: nærmest til højre (vestligst) ses Vesterådalen (Vestrárdalr) skille sig ud fra hoveddalen op mellem lave højder, lige ud (mod syd) fortsættes hoveddalen af Nupsdal (Núpsdalr), øst for denne ligger igen Østerådal (Austrárdalr) næsten skjult af foranliggende højdedrag; længst ude i horisonten ses hedelandet, svagt højnende sig. Til sammen kaldes de tre dale Midfjordsdalene (Miðfjarðardalir). — Blandt gårdene i hoveddalen vest for åen må endnu mærkes **Burfell**, der står oppe i Hrutfjordshals under et fjæld af samme navn, omtrent i linje med Vesterådalens munding; gården er allerede tidligere nævnt i anledning af Grettes styrkeprøve på Hrutfjordshals.

Heden oven for dalene, i hvilken disse, lange og smalle, ligge højt op, er den såkaldte Tvidægra, et højland, der strækker sig mellem Hvitåsidan i Myre syssel og den sydvestligste del af Hunavats syssel¹⁾. Fra hver af Midfjordsdalene ligger en vej op på heden, der højere oppe forene sig, men heden anses for så godt som ufarbar undtagen i særlig tørre somre. Gennem hver af dalene strømmer et tilløb til Midfjordsåen, alle med udspring på det oven for liggende højland. Det betydeligste af disse er Østerå (Austrá)

¹⁾ Om Tvidægra, dens sumpige og vandrige beskaffenhed, med en rigdom af småøer (utallige, plejer man at sige), og dens navn, der i Heið. sættes i forbindelse med en bestemt begivenhed, men som i hvert fald synes at indeholde en angivelse af den tid, rejsen over heden sædvanlig krævede, — se IB. I, 344, 348—49.

med udspring fra Arnarvatn (IB. I, 344), der i nordvestlig retning gennemstrømmer Østerådal, derefter optager den syd fra, fra Nupsdal, kommende Nupså (Núpsá), vender sig mod nord, optager vest fra Vesterå (fra Vesterådal) og antager nu navnet Midfjordså.

I Vesterådal er ingen gård af historisk betydning. Nupsdal i den ældre form **Gnupsdal** (Gnúpsdalr) nævnes foruden i Sturl. i et par sagaer (Heið., Krm.) på en sådan måde, at man kunde være tilbøjelig til at opfatte Gnupsdal som navnet på en gård. I Heið. (s. 343), hvor Bardes fosterfader underretter ham om, at han på det forestående tog til Hvitåside (M.) har skaffet ham natteherberge i Gnupsdal hos en bonde ved Navn Njål, er det ikke just nødvendigt at forstå Gnupsdal som gårdsnavn. Når det derimod i Krm. hedder, at Stengerd fra Tunge var til opfostring i Gnupsdal, og der gentagne gange fortælles, at Kormak for hendes skyld aflægger besøg i Gnupsdal (s. 10, 32), synes navnet naturlig at måtte forstås om en enkelt gård. Nogen gård Nupsdal findes imidlertid nu ikke i dalen, og en sådan synes aldrig at have ligget her. Den gård, der efter forholdene nærmest kunde synes at svare til Krm.'s Gnupsdal, er Øvre Nup (Efri Núpr), en anselig ejendom med tilhørende kirke, oprindelig, som det synes, dalens øverste (længst op mod heden liggende) gård. Tillægget »øvre« har den til adskillelse fra gården Nedre Nup, der ligger nordvest for Øvre Nup, hinsides (vest for) Nupsdalså. Øvre Nup bærer imidlertid fra gammel tid sit navn, således som det fremgår af vedkommende kirkemåldage¹⁾, hvor det forekommer i formen **Gnup** uden videre tillæg, uagtet vel også den gang Nedre Nup har bestået som en særlig gård. Øvre Nup har imidlertid til alle tider været den anseligste af de to gårde; når derfor Grt. (s. 15) nævner **Gnup** (Gnúpr) i Midfjord — ganske med den samme betegnelse, som kirkemåldagen bruger — er det utvivlsomt Øvre Nup, der menes. Hvad Nedre Nup angår, kan det lige så lidt for denne gårds som for Øvre Nups vedkommende antages, at den har skiftet navn, da den står den »nup« (fjældtop), hvorefter begge gårde bære navn, endnu nærmere end Øvre Nup. Om andre gårde som oprindelig indehavere af navnet Gnupsdal kan der, hvad den øvre del af dalen angår, næppe være tale. Hvor vidt det er mere end et tilfælde, at en gammel ødehjåleje fra Øvre Nup, længst oppe i dalen, hedder Njålsstad (Njålsstaðir, A. M.), altså

¹⁾ Auduns måldage, se Jon Pjeturssöns Tímarit 4. B., s. 52.

er benævnt efter en mand med samme navn som Bardes vært i Gnupsdal, er ikke godt at sige¹⁾).

I den nedre del af Nupsdal er der lige så lidt nogen gård, der kan antages at have båret dalens navn. Krm.'s Gnupsdal om det sted, hvor Stengerd opfostredes, har derfor utvivlsomt fra først af kun skullet betegne dalen; gårdsnavnet er imidlertid glemt, og den, der nedskrev sagaen, har vel endog opfattet dalens navn som også gældende gården, en misforståelse, der ikke kan overraske i en saga, der er så unøjagtig angående det topografiske som Kormaks saga (se IB. I, beskrivelsen af Saurbæ, D.). — Den betydeligste gård i Nupsdalens nedre del er Nupsdalstunge (Núpsdalstúnga), der ligger øst for åen, en tre fjærdingvej nord for Øvre Nup. Det er formodenlig denne gård, som svarer til Krm.'s **Tunge** (Tunga), hvor Stengerds fader Torkel boede. Rigtignok vilde det passe bedre til sagaens fremstilling, om gården Tunge ikke lå i Gnupsdal, og virkelig findes en gård Lille Tunge (Litla Túnga) noget nordligere i den ved sammenløbet af Østerå og Vesterå dannede tunge; men det er kun en højst ubetydelig ejendom, og der er næppe nogen grund til af hensyn til fremstillingen i Krm. at afvige fra, hvad der ellers vilde være den sandsynligste antagelse, da sagaskriveren øjensynlig enten ikke har haft rede på eller ikke bestræbt sig for at oplyse stedforholdene her.

Den tredje af Midfjordsdalene **Østerådal** (Austrárdalr) nævnes i ÞH. i det der (II, s. 59) siges, at en af Tords hemmelige fjender boede på **Skarastad** (Skarastaðir) i Østerådal. Sidst nævnte gård, nu Skárastaðir, er den nederste af de to gårde øst for åen. — Nordvest for Skarastad, en lang »bæarleio« o: c. $\frac{3}{4}$ mil, står **Barkarstad** (Barkarstaðir), omtrent ud for hvor Østerå optager Nupså; også denne gårds navn et bekendt fra ÞH.²⁾

En mils vej nord for Barkarstad ligger **Bjarg**, vel bekendt som Grettes barndomshjem. Ud for gården findes et vadested over Midfjordsåen syd for Krokstadamelene. Gården ligger temlig højt oppe i den for resten lave li. Sit navn skylder gården en nord for gården

¹⁾ Om kirken på Gnupe siges det udtrykkelig i en kirkemåldage fra slutningen af det 14de årh. (Péturs måld.), at den må have folk i skåle ved Arnarvatn, hvor den har ret til brændsel for to mand og til at holde to kroge i seën.

²⁾ Nabogården nordvest for Barkarstad er Lille Bakke (Litli Bakki); det i ÞH. forekommende Bakkaland kunde lige så vel stå i forbindelse med denne gårds navn som med Stadarbakke. På grund af Lille Bakkes ringebetydning ligger det dog nærmere at tænke på Stadarbakke.

i lien fremspringende klippeknode. Bjarg er en stor og god jord, men beliggenheden halv kedelig i den lave jævne Midfjordshals (Miðfjarðarháls), der nærmest omkring gården er stenet, men ellers opfyldt med idelige mose- og engdrag. Gården nævnes mangfoldige gange i Grt. Grettas bedstefader købte gården Bjarg, som efter hans død gik over til sønnen Asmund, hvis sønner Atle og Grette fødtes her. Den sidste, sagaens helt, viste allerede i barndommen sit ustyrlige sind. Blandt de puds, han spiller faderen, er et i anledning af at han skal vogte hestene; om vinteren skulde han drive dem nord på i halsen — i nordøstlig retning fra Bjarg ses netop til vintergræsning egnede mosedrag i Midfjordshals. At der ved Bjarg findes »Grettestag«, må synes selvfølgelig; i virkeligheden påvises endog ikke mindre end syv sådanne — til dels af en latterlig størrelse, således et i lien oven for gården. Sagaen omtaler en kirke på Bjarg, opført af Asmund, som jordedes her; kirken er forlængst nedlagt, men til ind i dette århundrede førte en af gårdens bygninger navnet bønhus (bænhús). Grettas hoved blev også i følge sagaen sluttelig begravet ved kirken på Bjarg; i tunet nord for gården påvises nu en stor tue, hvor Grettas hoved skal være jordet.

Den allerede nævnte Midfjordshals danner Midfjordsbygdens østlige begrænsning; udgående fra det indre højland strækker den sig mod nord til omtrent i linje med fjordbunden. Den er endnu lavere og fladere end Hrutafjordshals, næsten kun som en noget højere slette med afvekslende mosedrag og lave holt. — Nordligere i lien end Bjarg, nordøst for Stadarbakke, ligger **Torvustad** (Torfustaðir, ÞH., Grt., Finnþ.). Omtrent ved Torvustad udgår den sædvanlige vej over Midfjordshals til Videdal. Nordligst i halsen står et forholdsvis højt, til dels brat klippeholt **Bessaborg** (ÞH.), om hvilket sognebeskrivelsen siger, at det skal tage navn efter den i Grt. nævnte Besse Skaldtorvas-søn. Lige nord for Bessaborg er igen omtrent midt på halsen — på grænsen mellem forskellige bygdelag — en lille langagtig sø **Miðfjarðarvatn**, hvor omegnens beboere i følge Grt. (s. 27) holdt boldleg på isen om vinteren.

Omtrent over for Melstad står øst for åen, temlig højt oppe i lien, gården **Røykir** — af forskellige sagaer bekendt som hövdingen Midfjords-Skegges bolig. Den varme kilde (laugen), hvorefter gården har navn, omtales især hyppig i ÞH. Den ligger i lien noget neden for gården, skjult ved den mellemliggende bakk skråning; laugen selv er kun lille og svag, men neden for er udgravet et temlig stort bassin (som en lille dam), hvori man bekvemt kan bade, — en ind-

retning, der skal skrive sig fra gammel tid. — Grt. omtaler en hestekamp på **Langaft** neden for Reykir, ved åbredden. Navnet er ikke bevaret, men forholdene øst for åen på strækningen nærmest Reykir svarer til sagaens beskrivelse. — Den nordligste gård øst for Midfjordså og den anden gård fra Reykir er **Os** (*Stóri Ós*, *ÞH.*: *Óss*), der hyppig kommer til omtale i Tord hredes saga; som sagaen angiver, står den i linje med Sandar. Tord får ved sin ankomst til landet den der boende bonde til at overlade sig gården, og her har han nu for en tid sin bolig. Sagaen fortæller blandt andet (s. 26), hvorledes en Nordmand Orm, der efterstræber Tords søster Sigrid, overraskes og dræbes af broderen, da han er hos hende i en dalsænkning (hvamm), hvor hun befinder sig for efter sædvane at to sine lærreder »i den bæk, der løber forbi tungærdet på Os«. Straks nord for tunet på Os løber der en lille bæk Krokså (*Króksá*), som formodenlig er det i sagaen omtalte vandløb. Op fra bredderne strækker sig til begge sider flere små hvammer; en af de største ligger syd for åen, således at den både er skjult fra gården og fra strøget nede ved åen; dette antager man er den i sagaen omtalte hvamm. Nede ved åmundingen (osen) opholdt Tord sig jævnlig om dagen, beskæftiget med at arbejde på et fragtskib (færge), han var ved at bygge. Ud mod åen, lidt syd for gården ved foden af lien, findes tre gamle skibsskurtomter (naust), hvoriblandt et stort nu til dels af åen afbrudt; særlig til dette er navnet Tords-naust (*Þórðar naust*) knyttet ¹⁾. — Den omtalte lille Krokså, der danner hreppsgrænse mod nord, gennemstrømmer **Linakradal** (*Linakradalr*), der således kan siges at skille mellem Midfjordsbygden og Vatnsnæsset. Denne lille dal, der ikke når tværs over højderyggen, men kun til op imod Midfjardarvatn, er nu bebygget med et par gårde; efter omtalen i *ÞH.* (s. 27) kunde man antage den for avretsdal. Navnet tyder, som flere lignende på Island, på tidligere tids høravl ²⁾.

Under navnet **Vatnsnæs** (*Vatnsnes*) — der i det foregående

¹⁾ Se om dette navn *Antkv. Ann.* II, s. 106; sml. *Olavius, Reise* s. 201.

I *ÞH.* (s. 10) fortælles det, at Tord efter sin bosættelse på Os om vinteren holdt lege, hvori han og hans brødre, samt beboerne af gården Bæ (*Bæjarmenn*) deltog. Da der imidlertid ikke i omegnen findes nogen gård Bæ, må der vistnok her skrives »bæjarmenn» og dette forstås simpelt hen »gårdens folk».

²⁾ At navnet *Linakradal* muligvis i sin tid kan have haft en mere omfattende betydning, vil senere, i anledning af ordets forekomst i *Bdm. C.*, s. 17, blive omtalt.

allerede flere gange er anført — indbefattes landet øst for Midfjord fra Linakradal og nord efter, en strækning, der væsenlig optages af en sammenhængende fjældmasse, Vatnsnæsfjældet eller Vatnsnæsfjældene, der kan betragtes som Midfjordshalsens nordlige fortsættelse; længre nord på blive disse fjælde lavere og svinde efterhånden ind til en enkelt hals. Kun for den nordligste dels vedkommende er Vatnsnæsset et virkeligt, i havet fremskydende næs; for den øvrige, større dels vedkommende begrænses det vel mod vest af havet (Midfjord og Hunafloe), men mod øst af sammenhængende lavland. Den ydre del af Vatnsnæsset danner et eget kirkesogn, med præstegården Tjörn nordvestlig på næsset¹⁾. Den forbi Tjörn løbende å får sit tilløb fra to dale, der her strække sig op i Vatnsnæsfjældet: en østligere Katadal(r) — rettere end som på kortet Kattardal(r) — og en vestligere Torgrimsstadadal (Þorgrimsstaðadalr); en vestlig forgrening af sidst nævnte er Ambáttardal (Ambáttardalr) med tilhørende Ambáttará (Ambáttará). Det er utvivlsomt denne dal, der sigtes til i Heið. (s. 330), hvor der fortælles om det overvættes arbejde, som Barde Gudmundsson fra Asbjarnarnes i Vesterhop (bygden øst for Vatnsnæsfjældet), da han er ved at forberede toget mod Borgfjordingerne, pålægger en af gårdens folk; blandt de forskellige arbejder, der i løbet af en aften og den påfølgende dag skal udføres, er det sidste og vidtløftigste at hente en okse i Ambárdal, slagte den og føre kødet med tilbage, — den pågældende når ridende dertil ved daggry. Man må antage, at i den for udgaven til grund liggende membran er de midterste bogstaver i ordet oversprungne; nogen Ambárdalr kendes nemlig

¹⁾ Noget sydvestligere end Tjörn ligger, ved kysten, gården Illugastadir. Sognebeskrivelsen nævner forskellige stedsnavne her, sammensatte med ordet »kirke-« (sml. A. M.), og omtaler, at der på gårdspladsen findes en gammel »døbefont« af sten med en fordybning af godt og vel et menneskehoveds størrelse, hvori der skulde være døbt i denældste kristelige tid. Man har formodenlig her et af de stenfæde, der ellers udgives for »blót-bollar«, og som vel snarest må antages for vievandskar. — Af Auduns måldage ses, at der på Illugastad må have været et kapel. — Vatnsnæs nævnes blandt andre steder i Eb. (s. 110); der tales dér både om at sejle fra »Strandene« nord på til Vatnsnæs, og fra Vatnsnæs nord på til Bitra (Str.). Udtrykket er besynderligt — så meget mere som retningen er fra vest til øst eller omvendt —, men behøver dog næppe at indeholde nogen unøjagtighed, da det efter islandsk sprogbrug er fuldt berettiget at betegne retningen fra Vestlandet til Nordlandet ved nord, og da der desuden haves flere eksempler på, at man også benyttede udtrykket nord om en rejse til Strandene.

ikke, hvorimod Ambáttardalr med omliggende dalstrøg netop er Vesterhopsgårdenes vigtigste avrett (fjældalminding). Ambáttará nævnes i Grt. (s. 100, sml. Ldn. s. 170) som vestgrænsen for et landnam, der indbefattede den ydre del af Vatnsnæsset og en tilsvarende del af bygden øst for dette.

Imellem Vatnsnæssets nordligste del og landet øst for skærer sig en forholdsvis kort og bred fjord ind; denne, der nu benævnes Hunafjord (Húnafjörðr), kaldtes tidligere **Vatnafjord** (Vatnafjörðr, Vd. s. 26) — efter de mange vande (v: indsøer), der bedække det inden for liggende land. I første række ligger her de tre i forbindelse med havet stående søer Sigridarstadaos (Sigriðarstaðaós), **Hóp** (Hóp) og Hunavatn; en halv mils vej oven for (syd for) den først nævnte og vestligste af disse ligger igen en ret anselig sø **Vesterhopsvatn** (Vestrhópsvatn). Sigridarstadavatn er et forholdsvis meget smalt vand, der i en længde af hen ved en mil strækker sig fra syd til nord for så gennem en munding eller »os« at falde ud i det sydvestligste hjørne af Hunafjord, så at det altså ligesom afskærer Vatnsnæssets ydre del (og hele det egentlige næs) fra landet øst for. Et »lon« kunde man egentlig efter islandsk sprogbrug snarere kalde det end en sø, da det ligesom en sædvanlig indskæring af havet har regelmæssig ebbe og flod. Den smalle strækning under Vatsnæsfjeldet langs Hunafjorden og Sigridarstadavatns vestside, der er besat med en enkelt gårddrække, bærer navnet Siden (Síða); øst for Sigridarstadavatn, mellem dette og Hópets afløb **Hópsós** (Hópsós(s)) ligger en smal ubebot strækning Sigridarstadasand (Sigriðarstaðasandr). Til det oven for liggende, Vesterhopsvatn omgivende land er derimod navnet **Vesterhóp** (Vestrhóp) særlig knyttet, der således omfatter den øvre (ind mod landet liggende) del af bygden øst for Vatnsnæs — til Hopet og Videdalen mod øst, Midfjordshalsen mod syd — om end Vesterhopsbygden sædvanlig tages under ét helt ud til kysten ¹⁾. Vesterhop er altså, som anført, navnet på en bygd og bruges nu kun i denne betydning, hvad der i og for sig er besynderligt, da ordet »hóp« ellers bruges med omtrent samme betydning som »lón« om en større i umiddelbar forbindelse med havet stående vandsamling. »Vestrhóp« må utvivlsomt oprindelig, ligesom endnu »Hóp«, betegne et vand, efter hvilket da den oven for liggende bygd kan være bleven benævnt »at Vestrhópi«, hvoraf da den nuværende benævnelse har

¹⁾ Den naturlige og utvivlsomt oprindelige begrænsning for Vesterhopsbygden mod øst er i øvrigt ikke Hopet, men højderne vest for dette.

udviklet sig. Det er næppe for dristigt at antage¹⁾, at Vesterhop — o: det vestre Hop — har været den oprindelige benævnelse på Sigridarstadavatn, i modsætning til det langt betydeligere, østligere Hop, hvad enten det også da har været benævnt simpelthen Hop, eller måske Østre Hop, eller — efter sin beliggenhed i bygden — Midhop (således som nu en gård syd for Hopet hedder)²⁾.

Ldn. (s. 170) beretter om en landnamsmand Harald ring, at han landede med sit skib i Vesterhop og tilbragte den første vinter nær ved hvor han var landet, på et sted som derefter kaldtes **Ringstad** (Hringsstaðir). Her synes det, som Vesterhop er benyttet som navn på et vand, så meget mere som det næppe kan betvivles, at Harald ring netop er landet i det nu så kaldte Sigridarstadavatn. I følge sognebeskrivelsen er indsejlingen her vel noget besværlig, men er man først kommet ind i «osen», skal der findes en god havn, endog for større skibe (nu brugelige handelsskibe)³⁾; for Harald rings skib har det vel næppe været vanskeligt at nå endog temlig langt ind; ved sydenden af søen må i det mindste hans første bosted søges. Ved det sydøstligste hjørne af «vatn»et ligger gården Sigridarstad (Sigriðarstaðir), hvorefter det har taget navn; ganske kort syd for denne gård ligger en gammel ødegård Ringstad (Hringsstaðir), som ved sit navn i forbindelse med de øvrige omstændigheder tilstrækkelig vidner om sin oprindelse⁴⁾. — Ldn. siger om Harald ring, at han tog hele den ydre del af Vatnsnæs til Ambáttará mod vest, men mod øst ind til Tværá (Þverá) og der tværs over til Bjargaðs (Bjargaóss) og alt på den side af bjærgene (bjarga) ud til søen og boede på Hólar. Grt. (s. 100) har samme angivelse af hans landnamsgrænser, kun med den forskel, at her forekommer Bjargaás (Bjargaáss) for Bjargaðs. Uagtet det ligger nær at antage, at der i en af kilderne må have indsneget sig en unøjagtighed, er i og for sig begge læsemåder forståelige, og

¹⁾ således sognebeskrivelsen for Vestrhópshóla sogn 1858.

²⁾ Dog kunde man også gætte på, at man havde tænkt sig Húnavatn som det østligste «hóp», Vesterhóp som det vestlige, det mellemliggende store Hóp som Mid-hopet (Mið-hóp). Húnavatn forekommer imidlertid ikke under benævnelsen «hóp».

³⁾ Sml. Olavius (rejsæ, s. 237), hvor flere om besejling af osen mindende stedsnavne tillige anføres.

⁴⁾ Allerede A. M. (1705) omtaler gården som forlængst opgivet, kun med undtagelse af et kortvarigt mislykket forsøg på dens bebyggelse på ny en menneskealder forud.

landnamsgrænserne tilmed efter bægge de samme. Gården Hólar, som Ldn. ved denne lejlighed nævner, er den omtrent en fjærdingvej sydvest for Sigridarstadavatn stående gård Hólar eller Vestrhópshólar (indtil sognet for en snes år siden forenedes med Tjörn på Vatnsnæs sæde for stedets præst). En halv mils vej sydligere falder Tværå ned fra Vatnsnæsfjældet. Efter at være kommen ned fra fjældet optager den tilløb fra syd, får selv en nordlig retning og løber under navn af Hólaá (Hólaá) ud i Sigridarstadavatn. Så vel i Bjargaos som Bjargaás ligger ordet Björg (o: bjærge), der må opfattes som et egennavn; Bjærgene (Björg) omfatter måske (eller har måske omfattet) i udstrakteste betydning hele den klipperyg eller ås, der gennemstryger eller begrænser den østlige del af Vesterhopsbygden, dog ligesom afbrudt eller sønderdelt ved en større vig, som Vesterhopsvatn skyder frem mod nordøst. Ved nordsiden af denne sø tage de egenlige »Bjærge« deres begyndelse; herfra går denne klippeås mod nord, til den når vestsiden af Hopet, og følger så denne indes afløb videre mod nord, lige til søen ¹⁾. Afløbet, den for nævnte Hopsos, udgår fra søen ved dennes nordvestlige hjørne og løber herfra nord efter, parallelt med og omtrent af længde som Sigridarstadavatn (med tilhørende os). »Bjærgene«, som så vel Ldn. som Grt. nævner som grænse for Harald rings landnam, er øjensynlig klippeåsen fra Vesterhopsvatn ud til Hopsos; samme klippestrøg er det, der i Heið. (s. 331) nævnes Bjærgene (Björg). Bjargaos (o: Bjærgosen) i Ldn. må da være Hopsos; rigtignok forekommer navnet ikke andre steder i oldskrifterne, hvorimod benævnelsen Hopsos kendes fra Heið. (s. 331), men det støttes tilstrækkelig ved, at den dag i dag benævnelserne Bjargaos og Hopsos af egnens folk bruges i flæng. Med Grt.'s Bjargaás kan der ikke menes andet end de alt nævnte »Bjærge«, der også nu nærmest opfattes som en ås, om end sammensætningen »Bjargaáss« egenlig ikke er brugelig som benævnelse på dem. Da imidlertid Grt. næppe oprindelig kan have haft en fra Ldn. forskellig læsemåde, og da Ldn.'s Bjargaóss er et endnu kendt og i sammenhængen vel passende stedsnavn, er det naturligst at antage, at Grt. fra først af også har haft denne læsemåde ²⁾.

¹⁾ Disse »Bjærge« nordlige, og ikke som på kortet den sydlige, del benævnes Nesbjörg.

²⁾ Denne antagelse bliver endnu sandsynligere ved, at håndskrifterne ingenlunde gennemgående have »Bjargaáss«. Således synes der vel at måtte læses i den til grund for udgaven lagte (næsten ulæselige) membran AM.

Allerede i sagaerne bruges Vesterhop gennemgående (med undtagelse af det oven anførte sted af Ldn.) som navnet på den nu således benævnte bygd; denne er kun smal og stærkt indkneben mellem de begrænsende højdedrag, så at det langstrakte fra sydvest til nordøst gående Vesterhopsvatn — der allerede i Heið. benævnes således — næsten helt optager bygdens midtparti. Mod vest danner Vatnsnæsfjældet, lige til hvor det mod syd skiller sig ud fra Midfjordshals, bygdens grænse; den lille sænkning mellem højdedragene her, hvor Midfjordsvatn finder plads, kan anses som bygdens øverste del, — under Vatnsnæsfjældet, nord for Midfjordsvatn står nemlig Vesterhopsbygdens sydligste gårde. Herfra strækker Vesterhopsbygden sig som et smalt dalstrøg mod nord, mod øst adskilt fra Videdalen ved en karakteristisk, lav klipperyg, der udgår fra Midfjordshalsen nord efter. En fortsættelse af denne klipperyg, der længre nord efter begrænser Vesterhopsvatn, strygende umiddelbart langs dette, er det, som sluttelig ved en fra denne sø mod nordøst udgående vig er skilt fra de egentlige »Bjærge«. Da også navnet »Björg« forekommer for et parti af denne sydligere klipperyg, må det vel antages rimeligst, at dette navn oprindeligt har omfattet hele højdedraget fra Midfjordshals ud til Hopsos (Bjargaos); nu benævnes imidlertid midtpartiet, øst for Vesterhopsvatn, Borgarås (Borgarás), og flere andre navne forekomme sydligere. Den omtalte smalle dal mellem Vatnsnæsset og det nys beskrevne højdedrag (de sydlige »Bjærge« — om man så tør udtrykke sig), der gennemstrømmes af et afløb fra Midfjordsvatn til Vesterhopsvatn (Reyðarlæk), har nu intet særligt navn. Blandt gårdene her kan vest for det nævnte vandløb mærkes **Toreyjarnup** (Þóreyjargnúpr, i Grt. uden j, nu uden g), en af de øverste gårde i bygden, benævnt efter en fjældspids sydøstlig i Vatnsnæsfjældet. En mils vej nordligere møder **Böðvarsholar** (Böðvarshólar). Heller ikke i ældre tid synes denne dal at have haft noget særligt navn, da Melabog (Vd. s. 194) f. eks. bruger betegnelsen »i Vesterhop« om Toreyjarnup. Dog finder en tradition om, at benævnelsen Linakradal oprindeligt ikke skulde have indskrænket sig til dalstrøget fra østsiden af Midfjorden og op til Midfjordsvatn, men tillige have omfattet dalen herfra og nord på til Vesterhopsvatn, nogen bekræftelse ved fremstillingen i den ældre recension af Bandamanna saga (Bdm. C. s. 17), hvor der fortælles, at voldsmanden Ospak sluttelig findes død i en klippehule i Linakradal. Óspakshellir er

nemlig navnet på en klippehule østlig i »Reydarlæks«-dalen, lige over for Bødvarsholar. Den yngre recension af sagaen indskrænker sig til at sige, at Ospak fandtes død i en klippehule, da man om høsten søgte efter får. Men unægtelig behøver Ospakshulen, selv om navnet er gammelt, ikke nødvendigvis at være benævnt efter Ospak til minde om, at han er bleven funden død her; måske har han kun for en tid haft sit tilhold her, medens han øvede sine ugærninger i omegnen (således forsøgte han et overfald på bonden på Bødvarsholar og dræbte nogle af hans kreaturer).

En halv mils vej nord for Bødvarsholar begynder lavlandet i Vesterhopsbygden at blive noget bredere, men optages til gengæld næsten helt af Vesterhopsvatn. Mod øst stryger som anført Borgarås umiddelbart langs denne sø, mod vest er der derimod noget underland mellem Vatnsnæsfjældet og søen. I linje med Vesterhopsvatnets sydlige del ligger her præstegården **Bredebolstad** (*Breiðabólstaðr*, *Heið.*). Gården står under et fjæld *Sótafell*, hvis navn forekommer i Ldn., i det landnamsmanden i Vesterhop siges at have bot »under Sotafell«¹⁾. En halv mils vej nord for Bredebolstad, nordvest for Vesterhopsvatn og vest for den herfra udgående nordre afdeling af Bjærgene ligger **Tærnemyre** (*Þernumýri*, ældre *-mýrr*: *Heið.*).

Foruden de her nævnte gårde regnes også et par, øst for de egentlige »Bjærg« (eller den nordre afdeling af »Bjærgene« i videste betydning) liggende, til Vesterhop. Blandt disse må mærkes **Asbjarnarnæs** (*Ásbjarnarnes*), der som bolig for Barde Gudmundssön spiller så stor en rolle i Hejdarviga saga. Gården ligger vest for Hopet, lidt sydligere end hvor osen skiller sig ud fra dette. Garden står nu noget fra søbredden, temlig højt, så at man herfra har en smuk udsigt over Hopet og videre; men stedet, hvor gården tidligere har stået, pavises

¹⁾ A. M. (1705) beretter om et stedsnavn Sotastad (*Sótastaðir*) oppe i Bredebolstads græsningsland, hvor der efter sagn havde været bebyggelse forud, og hvor man 35 år forud havde fundet en skakbrik af hvalben; der sås dog nu kun nogle få gærdeløvninger. I følge sagnet skulde gården »under Sotafell«, Bredebolstads forgænger, have ligget her; for længst var dog bebyggelsen ophørt; når, vidste ingen.

I anledning af den Ldn. s. 173 nævnte Ormsdal(r), som landnamsmanden Orm besatte, kan mærkes, at Bredebolstad sognebeskr. nævner Ormsdal som en ubebygget dal bag ved Sotafell, tilhørende Bredebolstad.

På Bredebolstad boede i Sturlungetiden hövdingen Havlide Mávssön, efter hvem det i Sturl. (I, s. 313) forekommende godord »*Hafliðanautr*« må være benævnt.

En tid, ved midten af det 16de årh., var gården sæde for det første islandske bogtrykkeri.

noget herfra, i sydøstlig retning, umiddelbart ved Hopets bred ¹⁾). Denne store indse er allerede flere gange nævnt; den er af rundagtig form, vel omtrent $\frac{1}{2}$ —1 mil i tværmål; lige så langt, men derimod meget smalt er det ved søens nordvestlige del udgående afløb, »osen«, der strækker sig mod nord og under navnet Hopsos eller Bjargaos falder i Hunafjord. I Heið. (s. 387) fortælles det, at for at lette Barde en forestående udenlandsrejse lader en af hans venner efter at have losset sit handelsskib dette føre op i Hopet ud for Bardes gård, hvorefter han forærer ham det. Nu vilde det ikke være let at føre noget større skib ind i denne sø; indløbet eller osen skal endog ved flodtid næppe nok have tilstrækkelig dybde for en seksåret båd. Gården Asbjarnarnæs blev i sin tid (slutningen af 17. årh.) købt af lovmanden Lavrits Gottrup, men lagdes ikke længe efter øde af sandfog (på Arne Magnussøns tid var gården således ubebot). Da man kunde forudse, at gården måtte opgives, lod oven nævnte ejer i følge A. M. gårdbygningerne opføre på tomterne af en ødegård Tordisarstad (Þórdísarstaðir); denne gård kaldtes efter ejeren Gottrup eller Gottorp. »Gottorp«, hvis navn således skyldes enkeltmands indfald i en senere tid, består endnu som en selvstændig gård; den ligger sydøst for Asbjarnarnæs, vest for Videdalså, nær dennes udløb i Hopet. A. M. fortæller, at i følge sogn var Asbjarnarnæs oprindeligt en meget stor ejendom, så at den senere kunde deles i fem middelstore gårde, hvoraf den ene beholdt det oprindelige navn. Af disse fem er nu de to (Ásbjarnarnes og Þórdísarstaðir = Gottorp) bebyggede, de tre andre havde alt på jordebogens tid så længe man mindedes ligget øde.

Når Jon Olavsson i den af ham genfortalte del af Hejdarviga saga nævner Asbjarnarnæs »A. på Vatnsnæs«, er det utvivlsomt en unøjagtighed, der skyldes ham selv. Derimod forholder det sig sikkert rigtig, når Laxd. (s. 118) angiver Asbjarnarnæs som liggende i Videdal. Ti, omendskönt Videdalen nu sædvanlig ikke regnes at strække sig længre nord på end til åens udløb i Hopet og gårdene ved Hopets vestside som følge deraf regnes til Vesterhop (hvor de i gejstlig henseende høre hen), er der dog omstændigheder, der tyde på, at man oprindeligt har indbefattet hele strækningen mellem Hopet og Bjærgene — så langt bebyggelsen nåede nord efter — i Videdalen.

¹⁾ Ásbjarnarnes ligger inderst på et lille næs, der skærer sig frem i Hopet, og hvorefter gården har taget navn; efter denne gård er det vel, at de egentlige Bjærges nordligste parti benævnes Nesbjörg.

Videdalen (Viðidalr) bærer, som Vd. (s. 25) fortæller, navn efter den vidjevækst, der ved landnamsmanden Ingemunds ankomst i dalen bedækkede den. Den efter længden ikke ubetydelige dal udmærker sig i det hele ikke ved nogen ejendommelig skønhed. Fra Vesterhopssvejen mod vest er dalens nedre del skilt ved den før nævnte fjældås, der udgør den sydlige afdeling af »Bjærgene« i ordets mere omfattende betydning; mod øst begrænses dalens midtparti af det langstrakte, temlig høje og ranke, i mange spidse fjælde og fjældtoppe delte Videdalsfjæld (Viðidalsfjall). Men ellers er omgivelserne lave, bølgeformige højdedrag, indtil dalen mod syd går over i højlandet. Fra dalstrøgene oppe i heden kommer **Videdalså** (Viðidalsá), der under sit løb gennem dalen vest fra optager et ligeledes fra højlandet kommende tilløb og derefter som nævnt falder ud i Hopet. Ubetinget det mest karakteristiske for dalen, men virkelig også i forskellige henseender opmærksomhed værd, er det såkaldte Borgarvirke (-virki), der nordvestlig i dalen hæver sig — alle vegne fra synligt — som et kækt, firsidet kastel, båret af en betydelig, jævnt hvælvet fjældhøjde. Inden der her fandtes noget »virke« (hvorom mere senere), har denne klippe vel, som så mange andre, alene været kaldt »borg« og har da givet navn til de to gårde Borg, af hvilke Store Borg (Stóra Borg) ligger nord for Borgarvirke, Lille Borg syd for dette. Bægge gårde forekomme i sagaerne. Store Borg, der er den langt betydeligste af disse to ejendomme, er øjensynlig den gård **Borg**, som i følge Vd. og Finnb. var Finnboge den rammes bolig¹⁾. På Store Borg har der dannet sig en temlig levende tradition vedrørende de i Finnb. fortalte begivenheder. Sagaen fortæller om en mand Torvald Modskegg, der boede ganske nær ved Borg på **Gardshorn** (Garðshorn); Finnboges små sønner more sig med jævnlig at drille ham, men en dag griber han i sin forbitrelse drengene og slår dem ned mod stenene, så at deres hoved knuses. Til dels af sorg herover dør hans hustru Ragnhild. I tunet øst for gårdbygningerne på Store Borg vil man i en tilsyneladende naturlig banke påvise Ragnhilds grav (Ragnhildarleiði); sydligere og noget længere borte, nærmere udkanten af tunet, findes Modskeggstomter (Moðskeggstóptir), hvor Torvald Modskegg siges at have bot; endel herfra, højere oppe og vestligere, findes et klettestrøg Sveinaklettur (=: Drengekletterne), hvor Torvald siges at have dræbt Finnboges sønner ved at knuse deres hoved mod klipperne.

¹⁾ Finnboges saga udtrykker sig (s. 48), tankeløst nok, som om Videdal ikke lå i Nordlændinge fjærding!

Fra Borg ses i nordlig retning ud over Videdalsåens nedre løb. Ved sit udløb deler den sig om en bred, jævn, englignende holm, kaldet Borgarø (Borgarey); det er denne ø, der omtales i Vd. som udsét til stedet for en holmgang ¹⁾.

Foruden Borg nævnes også i Vd. **Mindre Borg** (Borg hin minni) 3: Lille Borg; besynderlig nok synes ved den i Heið. oftere forekommende gård Borg, hvor Bardes måg Eyjolv boede, kun denne sidste, ikke meget betydelige ejendom at være ment — s. 392 siges nemlig Eyjolv at bo på **Sydre Borg** (Borg in syðri) — hvorimod den langt anseligere Store Borg slet ikke nævnes.

Til det omtrent midtvejs mellem de to gårde liggende Borgarvirke knytter sig en, som det synes temlig rodfæstet, tradition om, at Barde Gudmundssøn efter toget til Hvitåside (M.) herfra har forsvaret sig mod sine Borgfjordske fjender. Desværre er det eneste tilbageværende håndskrift af sagaen på de afgørende steder defekt eller ulæseligt. Dog tyder et og andet på, at Barde virkelig efter sin tilbagekomst fra toget har holdt folk samlede; således synes udtrykket »seta« (besætning, samling af krigsfolk) at forekomme s. 376, og i det følgende ses Barde at tage løfte af forskellige om proviant; hvor man derefter netop kunde vente at få underretning om, hvorledes forholdene videre havde udviklet sig, er et blad for længst tabt eller udskåret af oldskriftet (se Heið. s. 383). — At Borgarvirke en gang har været brugt som fæstning, kan imidlertid ikke betvivles; dertil bærer stedet for tydelige spor af de arbejder, der ved den lejlighed er bleven udførte for at styrke forsvaret. Nærmer man sig de højder, som øverst krones af Borgarvirket, ser man, at disse bærer den tilsyneladende firkantede borg, således at denne hæver sig op fra et navnlig mod vest og nord stejlt pyramideformigt grundlag; den består af regelmæssige, lodrette, noget udludende basaltsøjler, der på de fleste steder gør adgang næsten umulig; kun imod øst, hvor ligesom en dalformig fordybning strækker sig op i borgen, og på et enkelt sted imod syd ligger en jævnere skrånende urd (stensked) op imod borgen. Fra syd bestiges denne sædvanlig; efter at være kommen op på borgen ser man, at denne egentlig er hesteskoformig, kun således at »skoen« er meget bred i forhold til det inde-

¹⁾ Øen havde, som det ses af A. M., den gang en kort tid været bebodt, og bygningerne havde været opførte på et gammelt »heygarðsstæði« (sml. Vd. s. 53: »við stakkgarð þann, er stendr í eyjunni«). De tomter, som man vil påvise som rester af det i Vd. (s. 55) nævnte »saudahús«, er vel derfor snarest sporene af oven nævnte bebyggelse.

sluttede rum — dalsænkningen. Denne åbner sig mod øst, ud imod den noget bortliggende å og dal. For oven er den hesteskoformige klippe flad og jævn; hvor klippeskrænten ikke er aldeles lodret, har man opstablet anselige stengærder, c. $1\frac{1}{2}$ al. brede og udad til flere alen høje — indad til derimod temlig lave —, hvoraf betydelige rester endnu er tilbage. Navnlig hvor skråningen mod syd ligger op til klippeborgens kant, har man måttet have en betydelig stenvæg; den er dog nu faldet sammen, men de svære stendynger her vidne om dens fordums tilværelse, — tæt ved, lidt længere tilbage, findes derimod endnu smukke rester af det på klippevæggen hvilende stengærde. Hele vestervæggen er så lodret, at man her næppe har behøvet nogen tilbygning. På nordsiden igen findes derimod den dog ellers temlig lodrette klippevæg styrket ved et betydeligt, udad til højt stengærde, der navnlig udmærker sig ved de anselige flade klippeblokke, hvoraf det består. Den af klippeborgen på de tre sider indesluttede lavning er en lille dalformig sænkning, der mod øst har måttet forsvares ved en betydelig stenvæg, da — som mod syd — en jævnere skråning fører herop til; væggen er for største delen nedfalden, men stendyngerne her vidner om den. I dalsænkningen, der til dels er mos- og græsbegrøt, findes længst tilbage to langagtig firkantede af sten opførte tomter (c. 5×7 fv.), hvor man antager, at forsvarerne have haft deres tilhold; foran er en fordybning i jorden, som udgives for at have været brønd. Virkets udstrækning fra vest til øst er c. 40 fv., fra nord til syd c. 70 fv. Denne størrelse, der kan synes at have måttet vanskeliggøre et forsvar her, har dog været mindre hinderlig, ved at man kunde lade store partier så godt som ubesatte. — Det nu gængse sagn om Borgarvirke er i alt væsenligt overensstemmende med hvad Povel Vidalin — der, som hjemmehørende her i egnen og til dels opdragen her, må anses for særlig vel underrettet — fortæller¹⁾, og som efter traditionen skulde stemme med indholdet af Heið. I følge denne beretning skulde Barde, da han efter toget til Borgefjord kunde vente ufred syd fra, have ladet virket indrette. Samtidig hermed lod han holde udkig fra to af de højeste tinder i omegnen, hvorfra man kunde se, hvem der nærmede sig over Tvidæggra eller Arnarvatnshede. Så snart fjendens nærmelse forkyndtes ham, begav han sig op i virket med sine folk. Her udholdt han med held et par ugers belejring; sluttelig, fortæller nogle, fik han, da hans proviant næsten helt var sluppet op, fjenden til at tro, at

¹⁾ Fornyrði lögbókar s. 625.

han endnu havde rigeligt forraad, i det han slyngede den sidste rest ud iblandt dem, så at de mistvivlende om at udrette noget drog bort ¹⁾. — Fra Borgarvirke, der kan betragtes som det højeste punkt i Borgarås — det særlige navn på det oftnævnte, på overgangen mellem Vesterhop og Videdal liggende, klippehøjdedrags midtparti — har man naturligvis en vid og smuk udsigt: mod nord ud over havet, mod syd helt ind til jøkelrækken syd for heden med Eriks-jøkel forrest.

Følger man forbi Litla Borg vejen langs Videdalså, kommer man inden lang tid til en temlig dybt nedgravet bæk Faksalæk (Faxalæk), der her først ved sit udløb i Videdalså bliver passabel. Bækken, der er afløb fra Vesterhopsvatn, forekommer med samme benævnelse i A. M. (hvor den omtales for laksefangstens skyld). Det kan ikke være noget andet vandløb end dette, som i Heið. (s. 339—40) benævnes Saxalæk(r), og utroligt er det vel heller ikke, at membranen virkelig kan have *F* eller at i al fald grundhåndskriftet har haft *F* og ikke *S*. En besynderlighed bliver dog tilbage, nemlig at bækken i følge sagaen skal have ligget mellem Asbjarnarnæs og Borg, medens den derimod i virkeligheden ligger en del syd for Borg. Da der imidlertid på hele strækningen kun er dette ene vandløb, nødes man til at antage, at der i den forhåndenværende redaktion af sagaen med hensyn til oftnævnte bæks beliggenhed har indsneget sig en unøjagtighed ²⁾. — Hinsides Faksalæk afskæres

¹⁾ Borgarvirke er oftere beskrevet. Af forfattere fra forrige årh. omtales det, foruden hos P. Vidalin, udførligere af Jon Olavssön fra Grunnavig (Antk. Ann. II, s. 173) og Egg. Olavssön (E. O. s. 736); i følge denne sidste forf. var også nogle tilbøjelige til at sætte virket i forbindelse med Finnboges ophold paa gården Borg, hvad der er let forklarligt efter de stærke til Store Borg knyttede Finnbogetraditioner. — Om Borgarvirke og de til det knyttede sagn kan i øvrigt efterses Ísl. Þjóða. II, s. 87—88. En beskrivelse af virket findes endvidere i «Norðanfari» 1876, Nr. 43—44. — E. O. angiver basaltvæggens højde mod nord til 10 fv. I følge E. O. og Jon Olavssön fandtes der endnu den gang vand i kilden i Borgarvirket. — Finn Magnussön meddeler i en håndskreven udsigt over islandske oldtidslævninger (Antkv.-top. arkiv), at nordmanden kaptajn Frisak på en opmålingsrejse på Island har aftegnet denne oldtidslævning.

²⁾ Der fortælles i sagaen, hvorledes Barde, da han ved afrejsen fra Asbjarnarnæs ser, at hans moder vil følge med på toget til Borgeffjorden, forpurrer dette, i det han sørger for, at hun styrter af hesten i «Saxalæk», endnu inden ankomsten til Borg. Omendskönt de stedlige forhold som bemærket medføre, at denne begivenhed må antages at være foregået på den anden side Borg, kan dog, som det let vil ses, en tilsvarende forandring i teksten ikke foretages uden at medføre en hel omredaktion af det nærmest til-

mellem denne bæk og åen en bred trekant kaldet Síðunes (efter den lidt længere oppe i dalen liggende gård Síða). Næsset er fladt og ikke særlig stort; omtrent midt i det står en til dels nøgen (opblæst) bakke kaldet Ingemundshol (Ínghóll eller Íngimundarhóll). Under denne, i nordøstlig retning, findes tomter (en mere ligesidig firkantet, samt to langagtig-firkantede, c. 8 fv. lange, stående i retning med dalen). At man her har Vd.'s »Ingimundarhóll«, som udgaven (s. 25) læser, kan næppe betvivles. Landnamsmanden Ingemund gjorde sig i følge sagaen en skåle her den vinter han opholdt sig i Videdal. Ldn. (s. 175) fortæller ligeledes om hans ophold i denne dal, men kalder stedet Íngimundarholt¹⁾.

Vest for åen følger nu tre under klippehøjdedraget stående gårde, af hvilke den sydligste er **Andunarstað** (Auðunarstaðir); forbi denne gård ligger den før omtalte, forbi Midfjardarvatn og Bessaborg førende vej, ned fra Midfjardarhals. — Noget højere oppe (sydligere) i dalen forener sig Videdalså, der i sit øvre løb har en mere nordvestlig retning, med den syd fra kommende Fitjå. Vest for Videdalsåen står, en fjærdingvej oven for åernes foreningspunkt (»åmødet«), Videdalstunge (Víðidalstunga), dalens bekendteste gård. Uagtet navnet ikke møder i sagaerne, er dette vistnok kun

hørende parti af fortællingen, hvad der altså viser, at sagaen er ført i pennen af en med forholdene i Videdalen just ikke særlig vel kendt forfatter.

- ¹⁾ Formerne Ingimundarhóll og Ingimundarholt synes at veksle. Den sidste forekommer således — dog måske påvirket af Ldn. — i en mig af pastor Jon Kristjánssön til Bredebolstað i Vesterhop meddelt genfortælling af et i egnen vel kendt sagn om Ingemund. I følge dette skulde landnamsmanden med sit følge på sin vej vest fra først være kommen til Vesterhop, hvor en høj, Tjaldhóll, neden for tunet på Bredebolstað, ved sit navn skulde minde om, at Ingemund havde opslået sit tælt her. Derfra drog han over åsen til Videdal, idet han fulgte afløbet fra Vesterhopsvatn til Videdalså. En høj (hóll) i åsen ud mod Videdal, hvor han byggede sin vinterskåle, bærer derefter navnet Ingimundarholt. En mose ved højen, hvor Ingemunds hest Faxi græssede om vinteren, benævnes efter ham Ingimundarmýrr (»mýrr«, der er en forældet form, må være forsætlig indsat i den mig meddelte sagnredaktion). Om våren, da isen blev usikker, druknede hesten i bækken, der efter den benævntes Faxalæk. Før sin afrejse udtalte Ingemund, at i den mose, hvor hans hest havde gået, skulde græsgang aldrig svigte om vinteren, og i den bæk, hvor hans hest var druknet, skulde intet kreatur omkomme, — spådomme, der efter den almindelige mening har holdt godt stik.

De menneskevenlige ønsker danne en ejendommelig modsætning til de forbandelser, sagnene lægge andre af den gamle tids mænd i munden.

en tilfældighed; af kirkemåldagene ses det nemlig, at gården allerede c. 1300 havde sin kirke og udgjorde en betydelig ejendom. Imidlertid er det et sagn, at gården oprindelig kun skal have været en ubetydelig lille afbyggergård ligesom de mange dels ubeboede, dels beboede smågårde, der nu høre under Videdalstunge; på den tid skal derimod **Svölustad** (Svölustaðir), der nu længe har ligget øde, have været hovedgården. Om denne gård, hvoraf tomter endnu ses et lille stykke vest for Videdalstunge, i tungen mellem de to åer, fortæller A. M., at den havde ligget, hvor der nu var »stekk« fra hovedgården, at den i senere tid havde været bebygget i 6 år, men ellers i lange tider havde ligget øde. Svölustad nævnes oftere i Bdm.; der fortælles der (s. 42) om den voldsomme Uspak, at han efter at have dræbt bonden på Svölustad »går til den gård, der hedder **Borgarhol** (Borgarhóll) og tillyser drabet der«, hvorefter han drager bort og forsvinder for en tid. Det er af dette tydeligt, at Borgarhol må være nabogård til Svölustad; nu kendes imidlertid ingen gård af dette navn; rimeligst er det måske at antage, at der ved Borgarhol menes Storhol eller Deildarhol, en afbyggergård fra Audunarstad, der skal stå hinsides Fitjaå oven for åernes sammenløb, altså omtrent i linje med Svölustad ¹⁾. — Blandt Videdalstunges tidligere ejere kan den bekendte lovmand og lærde, Povl Vidalin, nævnes, der var født her og også senere som voksen boede her. Navnet Vidalin stammer fra hans morfader, den ved sine latinske arbejder over Island så ansete Arngrim Jonssön, »den lærde«, der havde dannet det af »Videdal«; i Videdalen var han nemlig opfostret.

I den øvre del af dalen står de fleste gårde øst for åen, for største delen afbyggergårde (hjálejer) fra Videdalstunge, der ligledes ejer hedelandet oven for den bebyggede dal, der bruges som avrett for hele bygden. Fra Videdal ligger en vej op på heden, der noget oven for bygden forener sig med en østligere fra Vatnsdal kommende, hvorefter retningen ligger i syd forbi Arnarvatn til Kalmanstunge (M.).

¹⁾ Ingen »Stórhóll« eller »Deildarhóll« findes dog opført i jordebøgerne. — Efter disse og tilsvarende ældre kilder ligger det nærmest at tænke på Kambhóll; denne gård er det utvivlsomt, der i Peters måldage (1394) nævnes Hóll; den omtales som liggende øde, men ellers hørende under Videdalstunge-kirkesogn. I følge A. M. (1706) havde Kambhol da ligget meget over 200 år øde, og tunstedet var ødelagt af Kambå. Mellem denne gård og Svölustad ligger dog én gård, Valdarås.

Et i Grl.'s hist. M. I, s. 479 citeret håndskrift af Björn Jonssön på Skardså: »Undirétting um eyði jarðir í Viðidal«. 1654 er desværre sporløst forsvundet.

Af gårdene øst for Videdalså kan i den nedre del af dalen mærkes gården **Asgejrså** (*Ásgeirsá*), der står omtrent over for Audunarstad ¹⁾. En halv mils vej nordligere ligger **Lækjamót**, ved lave grusbanker skilt fra åen — »bækkene» (*lækir*), der har givet gården navn, kan kun være ubetydelige mosedrag. Her boede i følge Heið. Bardes fosterfader Torarin, men gården er vel i øvrigt mest bekendt som bolig for kristendommens første forkyndere på Island, Torvald vidførle og biskop Frederik.

Med Videdalsåens udløb i Hopet ender Videdalen; som bygdens østlige begrænsning kan den lille **Gljuvrå** (*Gljúfrá*) regnes, der udspringer på den østlige side af Videdalsfjældet og derefter løber i nordvestlig retning ud i Hopet, noget østligere end Videdalså; på den måde kommer man da til at regne med til Videdalen nogle gårde, f. eks. Miðhóp, der står syd for Hopet, mellem Hopet og Videdalsfjældets nordende, men egentlig ikke i selve dalen ²⁾. Videdalsfjældets nordligste tinde er en stejl bjergtop **Ásmundarnúp(r)**; navnet forekommer i ældre tid anvendt som gårdenavn, således siges det i Heið. (s. 323) om en mand Eyjolv, at han boede på **Ásmundargnup** (*Ásmundargnúpr*), »det er mellem Vatn ³⁾ og Videdal«. Også i Grt. forekommer Ásmundargnup som gårdenavn; i Vd. (s. 28, sml. Ldn. s. 176) nævnes gården alene **Gnup** (*Gnúpr*). Den har

¹⁾ Til Asgejrså henfører *•Tímatal•* (s. 377, sml. rettelserne) det i Sturl. I, s. 213, sml. s. 230 (gl. udg. I a, s. 227, sml. I b, s. 39—40) forekommende *Ávellinga-godörð*. Det er dog ikke let at se, hvorledes *Ávellinga-* skulde være afledet af *•Ásgeirs-á•*; til grund for denne orddannelse ligger snarere stedsnavnet *•Vellir•* eller en af dets sammensætninger. I en af Fr. Meidell 1873 udgivet prøve af en *•Stedviser på Islandskortet•* sættes også navnet i forbindelse med *•Vellir•* i Svarvadardalen (Ef.), og *Ávellinga godörð* foreslås, uvist af hvad grund, rettet til *•Eyvellinga godörð•*. Som det af Sturl. ses — stedet er meget interessant, som et af dem, der vise, at selv om det enkelte godord ikke havde bestemte grænser, kunde der dog også for godordenes vedkommende gøre sig en topografisk forestilling gældende, formodentlig derigennem, at der til tingkredsene altid har været knyttet forestillingen om et vist, naturlig afgrænset område, uagtet ganske vist en til et godord hørende tingmand kunde bo uden for tinget, når han blot boede inden for fjærdingen —, må *Ávellinga-godordet* imidlertid søges vest for grænselinjen mellem Øfjords og Skagefjords sysler, ja, som det synes, endog netop i Hunavatns sysse; men at finde noget stedsnavn her, hvorefter godordet kan være bleven benævnt, er ikke let.

²⁾ Hos Sig. Gudmundssön: *Skýrsla um forngripasafn Íslands*, II, s. 46—47, findes en beretning om en dysse ved Gljuvrås udløb i Hopet, hvori der fandtes benene af en hest og en mand.

³⁾ en lille sø i Vatnsdal, se det følgende.

sandsynligvis ligget hvor ødegården Ásmundskot påvises, i vester-skråningen af fjeldpynten; gården, der allerede af A. M. omtales som for længst opgivet, synes at være opslugt af gårdene Gröv (Gröf) og Midhop. Denne beliggenhed passer også med hvad der fortælles Heið. s. 335 om Barde, der på vejen øster fra, da han nærmer sig Gljuvrå, ser Eyjolv ride ud fra gården og derefter møder ham ved vadet 3: det over Gljuvrå førende vad — åen passerer sædvanlig omtrent i linje med Midhop.

Hvad der i det nærmest følgende (s. 335—36) berettes i Heið. volder, navnlig sammenholdt med forskellige udtryk senere i sagaen (s. 393) adskillig vanskelighed i topografisk henseende¹⁾. Sagaen fortæller, at Barde med sit følge, efter at have truffet Eyjolv fra Asmundargnup ved Gljuvrå, fortsatte vejen, til de kom til det sted, som hedder **Ask** (Askr: þar sem heitir á Ask); der rider tre mænd imod dem, det er Bardes to søstersønner, med hvem en tredje, »en Vatnsdølsk«, var i følge; de var landede (höfðu komit út) vester på i Videdal, og deres fader Gudbrand og moderen boede ude i Videdal, hvor det siden hedder **Gudbrandsstad** (Guðbrandsstaðir); de to søstersønner slutter sig til Barde, men deres ledsager tager til Videdal (ferr í Víðidal). Barde fortsætter vejen til Lækjamot, hvor han træffer aftale med sin fosterfader og begiver sig derefter hjem til Asbjarnarnæs. — Herimod står, hvad der s. 393 fortælles om Barde, da han, efter udløbet af den ved Hejdavigene pådragne treårige fredløshed er vendt tilbage til Island, at han begiver sig til Vatnsdal til sine måge, og at han senere hen på året, efter at have holdt bryllup med Snorre godes datter på Vestlandet, igen begiver sig nord på til Vatnsdal og opholder sig hos sin måg Gudbrand.

Her er øjensynlig en delvis forveksling mellem Videdal og den østligere Vatnsdal²⁾. Desuden er flere af sagaens udtryk i andre henseender påfaldende. At udrede det rette forhold vanskeliggøres ved, at foruden det her nævnte »Gudbrandsstad i Videdal« kendes fra Vd. et »Gudbrandsstad i Vatnsdal«, medens ingen af de to

¹⁾ At det her er lykkedes at fremstille et bestemt resultat, skyldes for en stor del værdifulde oplysninger fra pastor Jon Kristianssøn på Brædøbolstad om denne egns topografi.

²⁾ En sådan, vel under nedskrivningen foranlediget, forveksling af Videdal og Vatnsdal er ikke enestående; i Vd. (s. 35) er således Torormstunge (Þórormstunga) angivet som liggende i Videdal i steden for i Vatnsdal. Omvendt har et håndskrift af Finnb. (A. M. 510, 4to) en gang (kap. 38) »Vatnsdal« for Videdal.

gårde eller nogen tradition om deres beliggenhed har bevaret sig til nutiden. Hvad sagaens fremstilling på oven nævnte steder angår, antyde udtrykkene »vester på« og — måske — »ude« i forbindelse med Videdal vel, at sagaskriveren har opholdt sig i østligere egne af Nordlandet. Besynderligt er det, at der tales om en landing i Videdal. Op i selve Videdalsåen har sikkert intet skib kunnet nå på grund af Hopets lave vandstand; snarere har man her et eksempel på, at Videdalen er opfattet som strækkende sig helt ud til kysten (Hopsos), men selv da vilde det rigtignok ligge langt nærmere at betegne landingsstedet her efter osen eller Hopet end efter dalen. Imidlertid nogen åbenbar fejl indeholder sagaens udtryksmåde ikke, og forvansket er stedet næppe. — Hvad beliggenheden af Gudbrandsstad angår, kunde den omstændighed, at et Gudbrandsstad i Vatnsdal er kendt fra en anden saga (Vd.) let vække mistanke om, at Heið.'s angivelse af Videdal som stedet for gården måtte bero på en forveksling, — så meget mere, som Bardes på denne gård boende svoger Gudbrand øjensynlig er den samme som den senere (s. 393) nævnte »måg« Gudbrand, som Barde aflægger besøg hos »nord på i Vatnsdal«. Den samme Gudbrand er øjensynlig en af de to måge, som Barde tidligere på somren (se s. 393) har besøgt »i Vatnsdal«. Men da den bekendte Eyjolv på Borg i Videdalen, som i sagaen spiller en stor rolle, er den eneste »måg« af Barde, som der i den foregående del af sagaen har været tale om foruden Gudbrand, ligger den slutning nærmest, at sagaen vel har ret i, at bægge måge boede i samme dal, men at hjemstedet for bægge har været Videdal, hvilket ord altså må indsættes for Vatnsdal to gange s. 393. Denne opfattelse bestyrkes også ved sagaens fremstilling s. 335, hvor ledsageren af Bardes fra udlandet nys ankomne søstersønner netop i modsætning til dem synes at være benævnt »Vatnsdølsk«. Om denne »Vatnsdølske« siges der kort efter, hvor han i selve Videdalen skiller sig fra sine to rejsefæller, at han drager til Videdal. Her må nødvendigvis for Videdal læses Vatnsdal¹⁾.

¹⁾ Til de oven anførte grunde mod opfattelsen af Heið.'s og Vd.' Gudbrandsstad som samme gård kommer endnu følgende. Både Heið.'s og Vd.'s Gudbrandsstad skulde være benævnt efter den i vedkommende saga omtalte Gudbrand — i følge Heið. Bardes svoger Gudbrand, i følge Vd. Torstén Ingemundssöns søn Gudbrand. Denne sidste kan ikke godt være den i Heið. omtalte Gudbrand; efter den almindelig antagne kronologi må Gudbrand Torstenssøn på Hejdarvigenes tid være død. Om hans sønner vides intet. Han og Barde var søskendebørn; at de var svogre, siges intetsteds.

Hvor i Videdalen Gudbrandsstad har ligget, lader sig næppe afgøre. Vil man lægge vægt på sagaens udtryk (s. 336), at Bardes søstersønner boede ude i Videdal, må man snarest antage, at gården har ligget nord for Asbjarnarnæs, vest for Hopets afløb. Det kan i den henseende fremhæves, at Asbjarnarnæs i en senere tid har været kendt som en usædvanlig stor ejendom med mange ødehjålejer, af hvilke en har ligget nord på i Bjærgene, og at man mener, at osen før har haft et mere østligt udløb end nu. På den anden side kan der i sagaens beretning synes at ligge en antydning af, at søstersønnerne er på vejen fra skibet til deres hjem, da Barde møder dem; i så fald måtte Gudbrandsstad antages at ligge højere oppe i Videdal. Videdalen synes virkelig fra gammel tid at være usædvanlig rig på ødegårde, hvor det oprindelige navn — for så vidt i det hele noget navn er bevaret — vel næppe for alles vedkommende er kendt.

Det i Heið. (s. 335) nævnte stedsnavn Ask, der vel næppe er noget gårdsnavn, kendes ikke og nævnes heller ikke andensteds; efter sammenhængen må det søges mellem Asmundargnup og Lækjamot.

I det man passerer Gljuvrå, betræder man en hel ny bygd **Tingoresvejt** (Þingeyrasveit, Vd., Grt.) eller Tinget (Þingið), som den nu almindelig benævnes. Det er det neden for Videdalen og Vatnsdalen, nærmest Hunafjorden liggende land. Mod vest begrænses det af Hopet og Hopsos, mod øst af Hunavatn og den sydøst fra kommende Giljá, som falder ud i sidst nævnte sø¹⁾. En stor del af dette lille landskab er imidlertid optaget af Hopets udstrakte vandflade, og af den øvrige del er igen en betydelig strækning, den så kaldte **Tingoresand** (Þingeyrasandr) helt uskikket til bebyggelse. Denne sandstrækning indtager hele kyststrækningen fra Hopsos til Hunavatnsos og når helt op til Hopet, med en længde af vel omtrent en mil og en bredde knap halv så stor. Først med den smalle landstrimmel, der ligger mellem den nordøstlige del af Hopet og Hunavatnets sydlige del, begynder det dyrkelige land.

Den oftere nævnte sø **Hunavatn** (Húnavatn) ligner i form

¹⁾ For vestgrænsens vedkommende ses da bort fra den indskrænkning, som en oprindeligere, mere omfattende betydning af navnet Videdal kan have medført. At et særligt navn for Tingoresvejten først forholdavis sent er opstået og da har udbredt sig på bekostning af ældre benævnelser (Videdal, Vatnsdal), synes i det hele ikke usandsynligt.

og ejendommeligheder meget Sigridarstadavatn i Vesterhop, men er ikke slet så lang; dens længde kan vel anslås til hen ved en halv mil. Syd fra optager den den middelstore **Vatnsdalsá** (Vatnsdalsá); selv har den mere karakter af en bred, rolig flydende flod; mod nord står den gennem en munding (os) i forbindelse med havet. Om navnets oprindelse — af de isbjørneunger (húnar), som Vatnsdalens landnamsmand Ingemund fandt på isen her — fortæller Ldn. og Vd. I oldtiden benyttedes Hunavatn og **Húnavatns-óss** oftere som landingssted for havskibe; således nævner de to nys anførte kilder, at det sted, hvor Ingemunds udmærkede skib Stigande stod oppe, når det var trukket på land, hed **Stigandahróf** (o: Stigandes skur). Ldn. angiver beliggenheden nøjere: Stigandahrov ved **Tingøre** (Þíngeyrar). Tingøre er nu en anelig gård, der ligger på det østlige affald af den brede banke, der skiller mellem Hop og Hunavatn, omtrent ud for hvor Vatnsdalsá falder i sidstnævnte sø. Nordøst for gården ved Hunavatnets bred vil man endnu påvise Stigandahrov, det ser ud som en aflang, temlig stor, græsgrøt skibsskurs-tomt. — Tingøre var oprindelig navnet på tingstedet for Hunavatns ting (Húnavatns þing), et af Nordlandsfjærdingens fire ting. Som det sædvanlige sted for egnens offentlige sammenkomster omtales det Heið. s. 322 og siges dér at ligge mellem Hop og Hunavatn. I Bsk. s. 171 (Jóns saga helga) nævnes Tingøre som vartingssted, i det måden, hvorpå stedet først bebyggedes, fortælles. Under et uår i begyndelsen af det 12te århundrede drog nemlig den senere som helgen ansete Jon Ögmundsson, Nordlandets første biskop, til det varting, som var på Tingøre, og fik folk til at love opbyggelsen af en kirke og en gård dér, samt at alle skulde støtte denne stiftelses fremgang. Biskoppen afmærkede så straks på stedet kirkens grundvold, hvorefter vejret bedredes. En af hans venner, en præst, blev så gårdens første beboer; dog har det rimeligvis straks fra begyndelsen været bestemt, at der her skulde oprettes et kloster. Klostret kom også i stand, men indviedes først 1133, en del år efter biskoppens død. Tingøre kloster, det ældste af Islands klostre, var et benediktinerkloster; det erhvervede sig i tidens løb betydelige ejendomme, som ved reformationens indførelse kom under kronen. Blandt klostrets abbeder må forfatteren af Sverres saga Karl Jonsson nævnes; på hans tid, i den sidste halvdel af det 12te århundrede, synes klosterbrødrene her at have udmærket sig ved boglig sans; således var blandt munkene den gang de bekendte forfattere af Olav Trygvessons saga Odd og Gunnlaug. Også begyndelsen af det 14de årh.,

da den senere biskop Lavrentius Kalvssön og hans ven, den lærde sagabearbejder Berg Sokkessön, levede som munke her, var en berømmelig tid for klosteret. I den sidste tid er der på Tingøre med stort besvær og bekostning blevet opført en kirke af hugne sten (omtrent som en lille dansk landsbykirke); denne hæver sig øverst på den brede bank mellem søerne og ses i vid omkreds. Den ældre kirke har ligget øst for gården, midt i kirkegården, og var en temlig uanselig græstørvskirke fra begyndelsen af dette århundrede. Ved kirkegårdsindgangen viser man to såkaldte Munkegrave (Múnkaleiði) og i kirken nogle lævninger fra den katolske tid; ellers er næsten al tradition her knyttet til lovmanden Lavrits Gottrup, der omkring år 1700 boede her og efter islandske forhold prægtig opbyggede og udstyrede gård og kirke. I kirken har hidtil befundet sig portrætter af den Gottrupske familie og (i følge oldsagsbeskrivelserne) af den nordlandske biskop Gudbrand Torlakssön. Gården Tingøre skal i følge sagn aller først have stået noget nordvestligere på et sted, der hedder Trumsalir, hvor en del tomter og indhegninger findes. — Om tingstedets plads vides ikke meget; af sagaerne ses heller ikke meget, sædvanlig nævnes det blot **Hunavatnsting** (Húnavatnsþing) eller, som i Krm. **Hunavatnslejd** (Húnavatnsleið)¹⁾. Den almindelige mening er, at tinget har været holdt vest for Tingøre ved Hopets nordvestlige bred, men da »ørerne« her har lidt ved sandfog, er det forklarligt, at bodtomter o. d. l. ikke lader sig påvise her. I Hallfr., hvor tingstedet får den udførligste omtale, nævnes et holt ved tingstedet, hvor vejene mødes; det er formodentlig den oftere omtalte banke mellem de to søer, hvor der tæt vest for Tingørogården går en almindelig benyttet vej fra nord til syd, lodret på denne går en anden straks nord for gården (i det der rides tværs over Hunavatn og op over bankerne)²⁾.

I Heið. (s. 322—23) nævnes en gård **Bakke** (Bakki) vest for Hunavatn; om denne vides nu intet. Nord for Tingøre ligger kun

¹⁾ Sandsynligt er det vel også, at det Vd. s. 75 nævnte »leiðmót i Vatnsdal« har været her.

²⁾ Præstens oldsagsbeskrivelse taler om et ejendommeligt dobbelt tungærde på Tingøre og formoder, at det mellem gårderne indesluttede rum har været benyttet til de heste, som man ofte skulde benytte; snarere betegner dog vel gårderne tunets udstrækning til forskellige tider. — Endvidere skal gårdens drikkevand med kunst være ledet til. — En »domring« i tunet nordvest for gården har vel ikke længe båret sit navn, da præsten ikke nævner den. — Sig. Gudmundssön går dog ud fra dens ægthed i sin afhandling »Alþingisstaður hinn forni« Kph. 1978. S. 49.

én gård, **Gejraſtað** (Geirastaðir), og denne nævnes allerede i Ldn. (s. 233). Tingøresand er som sagt ubebot, og om ødegårde her vides intet bestemt. Præstens oldsagsberetning nævner, at man i Tingøresand ser sporene af en myremalmsmedje (rauðasmiðja), og at der der i nærheden skal have været en husmandsgård (kot) i gammel tid (í fornöld), som han giver det rigtignok ikke om høj alder vidnende navn Danmörk.

Tager man fra Tingøre retningen syd på langs Vatnsdalsåen, kommer man — navnlig øst for åen — til at passere smukke, flade engstrækninger; vender man sig her og ser ud over engene og åen op mod den, på den svagt hvælvede banke ved søen liggende kirke og Tingøre-gård, har man et aldeles dansk landskab for sig. Øst for åen har man tæt til venstre det smukke, mørke blålig-grønne Vatnsdalsfjæld; til højre hinsides åen ses længre i syd Videdalsfjældet. Først en mils vej syd for Tingøre, hvor man kommer i linje med dette fjæld, så at dalen nu er til begge sider indesluttet af fjældstrøg, begynder efter den almindelige opfattelse **Vatnsdalen** (Vatnsdalr); hvad der ligger nordligere hører, som før nævnt, til Tingøresvejten. Til dels har vel også i ældre tid opfattelsen været den samme; dog findes i forskellige kilder gårdene på begge sider af åen helt op til Tingøre, endog denne medindbefattet, angivet som liggende i Vatnsdal. Vatnsdal betyder sødal. Den sø, som har givet dalen navn, er dog ingenlunde, som man måske kunde tro, Hunavatn, men en lille sø i mundingen af Vatnsdal i mere indskrænket betydning. Dog er forholdene her ikke uden vanskelighed, da strækningen langs Vatnsdalså har været store ved fjældskred foranledigede omvæltninger underkastet, så at bemældte sø endog efter de sædvanlige angivelser skylder et sådant skred sin oprindelse. Efter at man kommende nord fra har passeret en halv mils vej langs Vatnsdalsfjældet, når man til gården Hnausar. Denne ligger på forholdsvis flad grund noget fra lien, med engstrækninger foran nærmere åen. Lige over for, hinsides Vatnsdalså, ligger gården Svensstað (Sveinsstaðir); noget nordligere ses — skrås over for — Stennæs (Steinnes)¹⁾. Gården

¹⁾ I Hungrv. (Krstn. s. 65) er blandt de udenlandske biskopper, der i det 11te årh. kom til Island, nævnt en saksisk biskop Bernhard, der opholdt sig 20 år på Island og viede mange genstande og steder, som senere skal have båret vidne om hans fromheds kraft. Han havde to boliger i Vatnsdal: på Giljá og Stensstað (Steinsstaðir). Nogen gård af dette sidste navn findes ikke på dette strøg. Forfatteren af tillægene til Ldn. (Ldn. s. 333) gætter på, at der med Stensstað er ment Stennæs; men er

Hnausars tilblivelse står i forbindelse med et sådant fjældskred, måske det største af dem, der i den historiske tid har hjemsegt denne egn. Om dette fjældskred, der fandt sted år 1545, findes i topografisk henseende nøjagtig underretning især i A. M. (fra året 1713). Før den tid stod — i linje med hvor nu gården Hnausar er — i lien en gård *Skidastad* (*Skíðastaðir*, Ldn. 181, Vd. 193; sml. Vd. s. 52, hvor gården ikke er nævnt); men denne begravedes ved et frygteligt fjældskred, hvorved hele tunet styrtede ned over det underliggende flade land. Her løb den gang tæt under lien *Vatnsdalså*, denne fyldtes og jordmassen bredtes over engene nærmest vest for det gamle leje. Den opdæmmede å brød sig derefter en ny vej, vestligere, hvor den nu løber, hvorved *Svensstad* og *Stennæs* mistede en del af deres enge. Med denne angivelse har det vistnok sin rigtighed. Den nedre del af *Vatnsdalså* i sit nuværende løb benævnes nemlig »Kvisl« (=: arm), hvorimod afløbet fra det under lien liggende *Hnausatjörn*, der ved denne lejlighed skal være blevet dannet, hedder »Árfar« (=: ålejet). Dette står ud for *Stennæs* ved en tværarm (*Þverkvísl* kaldet) i forbindelse med »Kvislen«, men fortsætter i øvrigt sin vej under *Vatnsdalsfjeldet*, til det, lidt østligere end *Kvislen*, falder ud i *Hunavatn* i nordvestlig retning. Mellem gården *Hnausar* og »Áfaret« er landet bedækket med ejendommelige store græsvoksede knuder; denne strækning, der kaldes »hnausar«'ne (=: jordklumperne), og som har givet gården navn, er lævningerne af det gamle jordskred. — Det nu beskrevne fjældskred sammenblandes imidlertid jævnlig med et andet, der fandt sted her i nærheden år 1720. Denne gang gik det ud over nabogården mod syd *Bjarnastad* (*Bjarnastaðir*), som begravedes; gården er vel bleven genopbygget, men står nu lidt sydligere i lien. Dette fjældskred skal have opdæmmet åen, så at de på begge sider liggende enge forvandlede til en sø, det såkaldte »Flóð« (=: oversvømmelse), som breder sig i dalmundingen her. At en opdæmning af åen ved denne lejlighed fandt sted, er sikkert nok, en mængde af de oven for (=: sydligere) liggende gårde led ved den deraf foranledigede oversvømmelse betydelig skade på marker og enge; dog

det dog ikke rimeligere at antage, at her skal læses *Svensstad*? — Skulde det stå i forbindelse med denne fromme biskops ophold, hvad præsten i en antikvarisk indberetning 1817 fortæller, at på grænse skillet mellem *Stennæs* og *Svensstad* land findes en højde, kaldet *Syngende* (*Sýngjandi*), med spor efter tre tomter, hvor der skal have været rejst boder af kristendomsforkynderne til en tid at synge messe i?

begyndte allerede få år efter oversvømmelsen at falde, efter som åen brød sig nye veje gennem de nedstyrtede masser, og endnu den dag i dag formindskes »flodet» bestandig for den sydlige dels vedkommende. Denne i og for sig rimelige antagelse, at bemældte lille indsø skulde være fuldstændig dannet ved fjældskredet 1720, kunde synes at vinde bestyrkelse ved at A. M. ikke nævner den; imidlertid anfører A. M., hvor omtale af søen måtte ventes, tre småsøer eller kær, som nu ikke skal findes: Hólatjörn (således benævnt efter gården Vatnsdalshólar nordvest for Flodet), samt Körtjörn og Breiðabólstaðartjörn (ved Breðebolstad lidt syd for Vatnsdalshólar)¹⁾. Dette får betydning ved, at ældre kilder næppe lade tvivl om, at en sø her må have været til allerede ved landets bebyggelse. Når således Melabók (recensionen E. af Ldn.) fortæller, at landnamsmanden Ingemunds hustru Vigdis fødte sin datter, da de på vejen fra Videdal til Vatnsdal var komne til Vatnsende, så kan hermed ikke menes andet end nordenden af denne lille sø. Den har rimeligvis ikke båret andet navn end Vatn; således findes den i det mindste benævnt Heið. s. 323, hvor der om gården Asmundargnups beliggenhed siges »det er mellem Vatn og Videdal»; ti at her ved Vatn skulde være ment Hunavatn synes lidet troligt, da oplysningen herved vilde blive langt mindre nøjagtig. At der virkelig lige indtil dannelsen af »Flodet» har været en lille indsø sammesteds, lader den omstændelige skildring i Eggert Olavssöns og Bjarne Povlssöns dagbog (1755) formode, i det der nemlig siges, at efter fjældskredet 1720 tog forelfangsten til i søen, som kaldes Flóð; derimod udtaler Horrebow²⁾ og Olavius³⁾ sig bestemt, som om ingen sø forud havde været dér, hvor »flodet» dannedes. Måske kunde man opstille den formodning, at endnu langt tidligere et uhyre forhistorisk fjældskred havde dannet Vatnsdalsvatn, og at dette i tidernes løb var blevet stærkt formindsket — eller endog, på nær de i A. M. nævnte kær, helt bortledet? — ved åens gradvise bortskylning af jordmasserne, da skredet 1720 tilbageførte en

¹⁾ I følge mundtlig meddelelse skal der virkelig være en tradition om, at Flodet har optaget i sig et ældre til Holatjörn svarende kær; Flodet skal på det tilsvarende sted også være dybere end ellers. Men om, hvorvidt der i sin tid har været nogen forbindelse mellem dette kær og åen, vides intet.

²⁾ Tilforladelige Efterretninger om Island, Kbh. 1752, s. 20—21.

³⁾ Oeconomisk Reise igiennem .. Island, Kbh. 1780, s. 206.

tidligere tilstand¹⁾. At dette samme strøg af Vatnsdalen også for landets bebyggelse har været hjemsøgt af voldsomme fjældskred er nemlig tydeligt nok; derom vidne de ejendommelige Vatnsdals-hólar, der stående vest for åen når fra Flodet helt op mod Svensstad. Kommende nord fra passerer man sædvanlig Vatnsdalsåen på Skriðuvað (o: fjældskredsvad) neden for (nord for) Flodet og man er da midt i blandt dem. Som Bredefjordsøerne og Tvidægrasøerne siges de at være utallige; det er større og mindre, kegleformige grus- og sandhøje, der står så tæt, at den enes fod næsten berører den andens, og til den ud for vadet liggende gård Vatnsdalsholer med tilhørende tun bliver der næppe plads, indknebet som den ligger mellem holerne. Da man lige over for i Vatnsdalsfjældet ser en større indsænkning, er det måske ikke for dristigt at gætte på, at de skylder et fjældskred deres oprindelse; men at det skulde være et af de to anførte, som man kan se angivet, er ikke muligt — holerne nævnes allerede i sagatiden. I Sturl. omtales både Hólar i Vatnsdal og Hólavað, og bostedet for den Fakse-Brand, der i Melabok nævnes boende »oven for **Holerne**» (fyrr ofan Hóla, sml. Vd. s. 55 ffg., hvor gården ikke er nævnt), må være benævnt efter Vatnsdalsholerne²⁾.

Fortsætter man vejen mod syd gennem holerne, passerer man, syd for disse, en lille bæk **Tordisarlæk** (Þórdísarlæk), der løber ud i Flodet. At man her har den i Vd. (s. 26) nævnte Tordisarlæk kan ikke betvivles, og det »vatn«, der i sagaen omtales i forbindelse med Tordisarlæk, kan da ikke være noget andet end det nuværende Flod³⁾. Da Ingemund med sit følge kom til Vatns-

¹⁾ Om sognets opfattelse af fjældskredene på dette strøg og deres virkninger: se fortællingen om undergangen af Skiðastaðir, Ísl. Þjóða. II, s. 42—44.

²⁾ Det kunde ligge nær at antage Fakse-Brands gård for den sydlig mellem holerne liggende gård Vatnsdalshólar; men noget højere oppe i dalen, mellem Bredebolstad og nabogården mod syd, Knjuk, vises — noget højere oppe i lien end disse to gårde — tomter og tunsted af en ødegård Faxastaðir, hvor Faksa-Brand siges at have bot.

³⁾ Sætningen: »Þórdísarlæk fellr vestan í miðju vatni« kan ganske vist ikke være rigtig; og selv om man retter til: »þ. fellr vestan í mitt vatn«, får den noget beysnderligt ved sig som den står dér, uden at dette »vatn« i forvejen er nævnt, men lige efter at to småøer længre inde i dalen er nævnte. Det bliver heller ikke bedre ved med nogle håndskrifter at læse »Smíðjuvatn« for »í miðju vatni«, så meget mindre som det her omhandlede »vatn« utvivlsomt aldrig har haft nogen særlig benævnelse. Det er meget troligt, at Melabók, hvor denne sætning ikke findes, (men i steden for bemærkningerne om Tormodslæk og Forslæk — se det følgende) har en rigtigere tekst; men den, for hvem sætningen er løbet i pennen, har

dalså — eller til Vatnsende som Melabók siger —, fødte hans hustru Vigdis en datter Tordis på et sted, som derefter kaldtes **Tordisarholt** (Þórdísarholt); dette navn er ikke bevaret, men må utvivlsomt søges ved Tordisarlæg; ti at samme begivenhed har givet denne navn, kan vel anses som selvfølgeligt. En bekræftelse på navnets ælde kan vel ses i, at der ved bækens udløb i Flodet findes en Tordisarøre (Þórdísareyri). — Uagtet oprindelsen til navnet Vatnsdal intetsteds angives, kan det vel næppe betvivles, at det er dette nu oftnævnte »vatn«, hvorefter dalen er bleven benævnt, da Vatnsdalen i strængere forstand jo begynder med strøget på bægge sider Flodet, og da Ingemund jo straks ved sin ankomst fra Videdalen stødte på dette og langs dette passerede ind i dalen.

Syd for Tordisarlæg har man endnu at passere en lille, i Flodet løbende bæk, hvorefter man kommer til de tæt ved hinanden, i linje med Flodet stående gårde Miðhús og **Breðebolstad** (Breiðabólstaðir, Vd.). Straks oven for (o: syd for) Flodet hæver sig umiddelbart ved åen et karakteristisk lille fjæld eller klippeknode — en »hnjuk« (hnjúkr); syd for »hnjuken« står den efter fjældknuden benævnte gård, Hallfr.'s **Knjuk** (Knjúkr)¹). Knjuks nabogård mod syd er **Helgavatn**, der bærer navn efter et mosekær (en vandsamling) nordøst for gården med et ubetydeligt afløb til åen. Helgavatn forekommer i Vd. dels som navnet på en gård, dels som benævnelse på den lille sø, der var et af grænseskellene for Ingemunds landnam. Vest for åen besatte han nemlig hele den del af Vatnsdalen, der lå oven for Helgavatn. Melabók (Vd. s. 191) tilføjer »men Tormodslæg (Þormóðslæg) falder fra vandet — o: søen — i åen«; er denne angivelse rigtig, må Helgavatns afløb (ós) i ældre tid have båret navnet Tormodslæg — derom vides dog intet nu. — I nærheden af Helgavatn skal i følge Vd. en gård **Sleggjustad** (Sleggjustaðir) have ligget; om den vides nu intet.

Den bedste oversigt over en større del af Vatnsdalen får man, i det man øst for Flodet bevæger sig ind efter. Den viser sig da som en langagtig, noget bugtet dal, mod vest begrænset af højde-

åbenbart haft forholdene ved den også nu Tordisarlæg benævnte bæk i hovedet. Angående dens udløb i Flodet er ellers at bemærke, at efter den størrelse, dette nu har, falder Tordisarlæg ikke ud midt i søen, men i dennes nordlige del:

¹) På Knjuk boede i følge Hallfr. Skegg-Ávalde; Melabók, der kalder denne mand Skeggjavalld lader ham bo på Ø (at Eyju), nogen gård af dette navn har der næppe ligget i Vatnsdal — med mindre »hnjuken« kan have været opfattet (billedlig betegnet) som en ø.

Ved Hnjuk skal påvises et Grettistak.

drag, der hist og her hæve sig til eller afsluttes med en lille fjældknude; bag ved disse hæver sig igen Videdalsfjældet. Som dalens østlige begrænsning har man bestandig umiddelbart ved sig på venstre hånd det mørke Vatnsdalsfjæld. Skoven, som Vd. omtaler i dalen, er forsvunden. Først møder man her (o: øst for åen) gårdene **Mårstad** (Mårstaðir), Grundarkot og **Hjallaland**, med en kun kort indbyrdes afstand — men alle på kortet afsatte noget for sydlig, så at de vistnok kan rykkes en »bæjarleið« mod nord. A. M. angiver, at Grundarkot oprindeligt hed Grund, og at gårdens land fra først af har hørt under Mårstad. Om Hjallaland bemærkes sammesteds, at gården er truet af fjældskred, og at den tre gange har været flyttet for sådanne; en af disse gange er formodentlig år 1390, da gården i følge annalerne begravedes under et fjældskred. — Efter Vd. at dømme synes endog alle tre oven nævnte gårde oprindeligt at have hørt sammen, men fremstillingen i sagaen er noget uklar, da Hjallaland både bruges som benævnelse på en gård og på en græsrig »hjalle« (fjældafsats), som først noget efter bebyggelsen opdages og da giver anledning til en strid. I følge sagaen var **Grund**, der vel med sandsynlighed kan antages at svare til det nuværende Grundarkot, den først bebyggede af de tre gårde; her boede Ingemunds svoger Jörund hals, der tog land fra Urdarvatn til Mogilslæk og rejste sin gård vest for Jörundarfjæld. Først hans søn Mår (eller Måv) flyttede til Mårstad. **Mogilslæk** (Mógilslækr) må søges nordligere end Mårstad, men navnet på denne bæk er næppe nu bevaret. **Jörundarfjæld** (Jörundarfjall, nu — fell) er navnet på det højeste parti i Vatnsdalsfjældet (ikke, som på kortet indskrænket til en enkelt knude sydlig i dette). — Medens Mår boede på Mårstad, boede i følge Vd. på gården Hjallaland Torgrim skindhue, der synes at have været Mårs fæster eller at have stået i lignende afhængighedsforhold til ham. Mårs færehyrde finder en gang nogle af sin herres får, som man længe havde savnet, i en tidligere ukendt, god og skovrig landstrækning, som vel stødte op til Ingemundssønnernes land, men som Mår dog tilregnede sig, da man alene fra hans land havde adgang til den. Den strid, som herved foranlediges mellem Ingemundssønnerne og deres frænde Mår, ender dog med, at Mår får lov til at beholde det omstridte landstykke, fordi man kun fra hans land kunde komme op til det. Denne landstrækning er åbenbart den »hjalle« eller afsats i fjældsidens, som man, midtvejs i lien, ser åbne sig ud imod landet mellem Mårstad og Hjallaland, hvorfra den så strækker sig imod syd, indtagende en jævn, højtliggende strækning mellem høj-

fjældet og et lavere, men stejlt fjældparti; først omtrent ud for Hvamm, der ligger en god halv mils vej længere oppe i dalen, ender den.

Vejen fra gården Hjallaland ind efter i dalen fører langs Vatnsdalsfjæld, der her bliver stejlt, med lodrette fjældknuder for oven, og fjældsidene ellers bedækket med en karakteristisk ophobning (»urd«) af klippeblokke og store sten. Lidt højere oppe i dalen, end hvor Helgavatn ligger vest for åen, er vejen lagt mellem fjældskrånningen (urden) og en lille sø eller stort kær Urdarpoll (Urðarpollr); ud for kæret falder fra fjældkanten, gennembydende »hjallen«s nedre væg, en lille bæk Fosslæk(r), der først går i en bugtning i sydlig retning i mosen, men derpå falder i Urdarpoll. I denne lille sø har man selvfølgelig Vd.'s Urðarvatn, og i bækken Melabóks Forslæk(r). Urdarvatn var nordgrænsen for Ingemunds landnam øst for Vatnsdalså, og i Melabók siges netop Forslæk at falde øst fra ud i denne sø; noget egentligt afløb til åen har Urdarvatn ikke. — Hvamm (Hvammr, Finnþ., Sturl.), som er Hjallalands nabogård mod syd, er ved en lang »bæjarleið« skilt fra denne. Gården står på græsklædt hvælvet grund med foranliggende enge ved enden af Vatnsdalsfjældets højere, nordlige del.

Hvamm er ved to mellemliggende gårde skilt fra Hov (Hof), dalens i historisk henseende mærkeligste gård, Vatnsdælehövdningen Ingemund den gamles sæde. Nærmer man sig stedet, hvor gården skal søges, møder øjet først ikke andet end store grusbanker (melholt), og man bliver noget forbavset over den plads, Ingemund har valgt sig; men i det man passerer en hals af disse, overraskes man af en hel ny udsigt. I en lille, men forholdsvis bred, jævn dalflade ved foden af lien og til dels skrånende ned fra denne ligger Hov omgivet af to store, stejle, fra lien fremløbende melholt, med den grønne, aldeles jævne dalgrund (tunet) foran, der fortsætter sig helt ned til åen. Fra den af holtene næsten som en ramme indesluttende, luntliggende gård med sine grønne omgivelser fortsættes udsigten forbi karakteristiske i dalen fra bægge sider fremskydende grusbanker til dalbunden — afvekslende ved den her fremskydende høje »tunge« med sidedale til bægge sider, høje lier o. s. v. — Op over gården viser sig et noget mindre, til dels græsgrot holt, kaldet »goðhóll«; her skal Ingemunds store hov (tempel) have stået¹⁾. — I Vd. (s. 51)

¹⁾ Den tryllekyndige Groa, som omtales i Vd. (s. 58—59), siges i Melabog (Vd. 194) at bo på Groustad (Gróustaðir) ved Hov. Groustad omtales i A. M. som en hjåleje fra Hov, der c. 1700 var opbygget på en gammel gårdtomt (á fornu gerði).

siges, at noget af det bedste, der hørte til Hovs land, var **Eyjarenge** (**Eyjarengi** ɔ: øengen); dette kan næppe være andet end den nu såkaldte **Bakke** (**Bakkaey**), således benævnt efter den nord for Hov liggende gård **Bakke**. Denne engstrækning ligger vel øst for **Vatnsdalså**, men ved en sumpig rende (síki) næsten helt afskåret også mod øst¹⁾. — Vd. fortæller om **Ingemund** kun ganske i almindelighed, at han efter sin død blev lagt i skib, uden nærmere at angive stedet, hvor han begravedes; derimod siges der senere (s. 67) om **Ingemunds** sønnesøn, den smukke **Ingolv**, at han forlangte at lade sig begrave i et andet holt, end der hvor hans frænder var begravne, i det han mente, at **Vatnsdalsmøerne** vilde snarere mindes ham, når han lå så meget nærmere vejen. Traditionen vil lade **Ingemund** være begravet i **Ingimundarholt**, i lien mellem **Hvamm** og nabogården mod syd **Eyjólvsstad** (**Eyjólfstaðir**). Stedet, hvor **Ingolv** i følge Vd. blev begravet, påvises derimod vest for åen. Vel er det i og for sig heller ikke utroligt, at vejen vest for åen tidligere har været den mest benyttede; den er meget god, og måtte navnlig, ved ikke at have nogen tilsvarende »urd« til den under **Vatnsdalsfjældet**, have et fortrin. Men på den anden side giver **sagaens** udtryk ikke anledning til at formode, at hans grav har været så betydelig fjærnet fra familiens gravplads. Stedet, hvor **Ingolv** jordedes, hedder **Ingolvsholt** (**Ingólfsholt**), siger **sagaen**. Dette navn er vel ikke bevaret, men som **Ingolvs** grav (**Ingólfsleiði**) angives en nu til dels opbrudt stendysse sydvest for **Hvamm**, hinsides åen (tæt syd for gården **Gilstaðir**). Af den antkv. indb. fra **Undirfell** 1820 ses, at **Ingolvs**lejde netop da i henhold til den fra oldsagskommissionen udgåede rundskrivelse var bleven undersøgt, men uden at man fandt noget spor til begravelse her²⁾.

Kort syd for **Gilstad** ligger gården **Kornså** (**Kornsá**); denne, der nu er en smule flyttet, har för stået umiddelbart ved den nordre bred af den lille **Kornså**, noget för dennes udløb i **Vatnsdalså**. Gården (og åen), der i Vd. nævnes **Karnsá** (**Karnsá**)³⁾, forekommer

¹⁾ A. M. kalder **Bakkae** en holm i åen, der vel benyttedes af beboerne på **Bakke**, men mod betaling til præsten på **Undenfell** vest for åen, hvor hen landet hørte.

²⁾ Om **Ingolvs**lejde fortælles i en antkv. indb. fra **Tingøre** 1817, at enhver, der drager forbi, skal kaste en sten på graven »sér til fararheilla«.

Egg. **Olavssön** og **Bj. Póvssön** omtaler i deres dagbog slet ikke denne grav, men nævne derimod i **Vatnsdalen** et **Þrándarleiði**, »en af sten opkastet tumulus«. — Dog kendes og beskrives **Ingolvs**lejde af **Jon Olavssön**, Antkv. Ann. II, 175.

³⁾ Skulde dette noget besynderlige navn stå i forbindelse med fuglenavnet

oftere i sagaen, dog ikke uden at en vis vaklen i beretningen om begivenhederne her og den her hjemmehørende slægt hist og her er umiskendelig. Den bekendte Vatnsdælehövding Torkel kravlas fader Torgrim boede her og bar efter denne gård navnet Karnsågode (Karnsårgoði). I forbindelse med Karnså ligger det nær at sætte det nogle gange i sagaen forekommende **Karnsnæs** (Karnsnæs), hvis bestemmelse dog frembyder flere vanskeligheder. Kampen om hjalle-landet mellem Mår og Torgrim skindhue på den ene side, Ingemundssønnerne på den anden fandt således sted i Karnsnæs, der imidlertid næsten med nødvendighed må antages at have ligget øst for Vatnsdalså, uagtet der er noget påfaldende ved et Karnsnæs øst for åen, et Karnså vest for samme. Mår og Torgrim støder nemlig på fjenden her ved med deres folk at drage Ingemundssønnerne i møde (fra Mårstad af), efter at de har erfaret, at disse er på vejen i mod dem (utvivlsomt udgående fra Hov). Efter at kampen har varet nogen tid, kommer folk til fra de omliggende gårde, først og fremmest Ingemundssønnernes frænde Torgrim fra Karnså. Denne sidste beretning lader formode, at man fra Karnså har måttet kunne se, hvad der foregik i Karnsnæs. Hvor Karnsnæs skal søges, er dog ikke let at afgøre; nu forekommer navnet intetsteds. Gående ud fra, at man fra Karnså har kunnet være vidne til kampen, kan man måske med mest sandsynlighed henlægge det til næsset syd for Hvamm. Senere hen i sagaen (s. 56) nævnes en Eyjolv fra Karnsnæs; tør man måske sætte denne mands navn i forbindelse med Hvamms nabogård mod syd Eyjolvstad? Når der (Vd. s. 35) fortælles, at Torgrim Karnsågodes fader ved giftermålet med Ingemunds datter fik Karsnesland, må det vel rettest anses for en skrivfejl (hvoraf denne sagaredaktion har flere) for Kornsårland. — Under kampen i Karnsnæs styrter Torgrim sig såret i åen — stedet hed derefter **Huvuhyl** (Húfuhylr o: Huehøll, Huehulning); navnet er ikke bevaret.

Syd for Kornså, hinsides den lille å, ligger præstegården Undir-

•karn• SE. II, s. 489. — Udgavens Karnså, Karnsnæs o. s. v. skrives vistnok rettere med á. Papirshåndskriftet AM. 559, 4^{to}, som er lagt til grund for udgaven, har afvekslende Karnsnæs, Kársnes (hvor dog vel et n er udfaldet), Kárnsnes, Karnså og Kárnsá. Fragmentet AM. 445 b. 4^{to}, det eneste bevarede membranblad af sagaen — dog vel ikke ældre end fra 15de årh. —, har på det eneste sted, hvor noget af de pågældende ord forekomme, utvivlsomt Kornsnes; Melabók har Kornså og Kárnsá, Ldn. Karnså. Ordet burde herefter i dansk gengives ved **Kárnså** og **Kárnsnæs**.

fell, sædvanlig kaldet **Undunfell**. Mærkelig nok forekommer gårdsnavnet under denne forvanskede form allerede i Vd., i det der siges, at Ingemunds søn Tore boede på **Nautabú**, »som nu hedder Undunfell«. Gården, der har sit navn efter et »fell« oppe over lien her, er simpelt hen blevet betegnet som liggende »under fjældet«, og derved har forbindelserne »undir fell«, »undir felli« og »undan felli« måttet danne sig, af hvilken sidste et navn Undan- eller Undun-fell igen er opstået. — Om Nautabú minder endnu benævnelsen Nautabúsmóar, der er knyttet til en strækning nord for gården.

Syd for Undirfell, adskilt herfra ved et par mellemliggende gårde, følger **Ås** (Áss), hvor Ingemund i følge Vd. gav den onde Hrollelv og hans tryldekyndige moder Ljot bolig. Gården ligger skrås over for det nordøstligere Hov, dog bag ved store melholt, nær vesterlien. De store fra begge sider fremskydende grusbanker spærre i det hele næsten dalen her. En af disse lange banker vest for åen kaldes Ljótunarmel(r), dens sydlige mere græsbevoksede del Ljótunarkinn; nogle tomter her — der allerede af A. M. omtales som meget gamle gårdlævninger — udgives for resterne af Ljots gård, der altså således ikke skulde have ligget, hvor gården **Ås** nu ligger, men betydelig nærmere åen, og nærmere Hov.

Omtrent til i linje med **Ås** strækker sig øst for åen **Vatnsdalsfjældet**; ved fjældets sydlige ende står gården **Marðarnúp(r)**, fra hvilken en i begyndelsen temlig stejl vej ligger op over fjældheden til den østligere **Svinadal**. Under det par timers ridt, som vejen medtager, har man mod nord udsigt først til »hjallen«, derpå over det ved en dalsænkning tvedelte fjæld, mod syd over udstrakte heder. **Mardarnup** må være den i Finnb. oftere omtalte gård **Gnup** (Gnúpr), hvor en af Finnboge beskyttet, men af Ingemundssønnerne forulæmpet familie bor.

Ud for **Mardarnup** forgrener **Vatnsdalen** sig; mod øst udsendes den mindre **Gudrunarstadadal** (Guðrúnarstaðadalr), mod syd den længere **Forsæludal(r)** — som dog vel almindelig antages først at begynde oven for **Grímstúngur** —. Mellem de to dale med tilhørende vandløb indesluttet et højdedrag, der mod nord udformer sig til en »tunge«. Forrest i tungen på det flade land står gården **Torormstunge** (Þórormstúnga), det må være denne gård, der i Vd. (s. 35) er omtalt som »den nedre **Tunge** (Tunga in neðri) i **Videdal**, som siden kaldtes **Torormstunge**«. **Videdal** må da antages ved en fejlskrift at være indkommet for **Vatnsdal**, »den nedre **Tunge**« er gården vel bleven kaldt til forskel fra **Grims-**

tunge¹⁾. Oven for Torormstunge i tungens fjældekråning ses tomtterne af en gård Jökulstad (Jökulstaðir), som allerede i A. M. omtales som en gammel ødegård under hovedjorden. Her skal Jökul Ingemundssøn have bot. Om ham fortæller Vd. (s. 44), at han boede i Tunge²⁾.

Sydvest for Torormstunge ligger **Haukagil**, der er den anden gård syd for Ås, ligesom den liggende vest for åen. Gården ligger under lien, kort nord for ses en stor, bred og brat fjældkløft Haukagil, hvorefter gården har taget navn. Efter Krstn. og Vd. skulde kløften have fået sit navn af, at de to bersærker Hauk, som biskop Frederik fik dræbt ved høstgildet på Haukagil, jordedes her. — Mellem Haukagil og nabogården mod syd Grimstunge får Vatnsdalså et betydeligere tilløb (Álptaskálará) fra en stor og dyb fjældkløft i lien. Afstanden mellem de to gårde er kun kort. **Grimstunger** (Grímstúngur) eller Grimstunge, som gården nu ofte kaldes, ligger ret smukt under lien ved indgangen til den smalle Forsæludal. Her boede Hallfred vandrådeskjalds fader Ottar, og Vd. fortæller om, hvorledes den smukke Ingolv Torstenssøn ved en boldleg her gör Valgerd Ottarsdatters bekendtskab, da bolden flyver op til hende i brekken (skråningen), hvor hun sad. Gården står på en jævn grøn terrasse — som tunet optager —, der falder af med en græsgrot bakke mod den neden for liggende slettegrund, der navnlig mod sydøst, ind mod Forsæludal, er ualmindelig jævn og af en smuk ind mod bakkeskråningen (brekken) buet form; dette sted må særlig have egnet sig til plads for boldleg eller lignende øvelser.

Fra Grimstunge udgår den meget benyttede Grimstungehede-vej — om hvilken til dels allerede tidligere er talt —, som fører over Grimstunge og Arnarvatns heder til Kalmanstunge i Myre syssel. Opstigningen finder sted oven for gården; heden er forholdsvis jævn og selv i begyndelsen uden stærk skråning; de i begyndelsen forholdsvis frodige strækninger afløses længere inde af magrere, afvekslende med små mosedrag, enkelte vandsamlinger, og i øvrigt stenede, lave holt. Efter en halvanden times vej når man en lille sletteflade, hvor man vil vide, at en gård Skute (Skúti) skal have stået, oven til begrænset af Skútabrekka; her »undir Skúta« tilbringe mange rejsende den første nat. Herefter når man op på

¹⁾ I A. M. kaldes gården Þóróddstunga eller Vatnsdalstunga.

²⁾ I følge sognebeskrivelsen findes i Torormstunge-tun en rund kreds kaldet Löggrétta.

den egenlige højhede. Længe går udsigten væsenlig nord efter, over Videdals og Vatnsdals fjældene, enkelte fjældtoppe hæve sig længre ude, i nordøst, svagt over højderanden. Efterhånden begynder større partier af heden syd over at vise sig, og enkelte højder her dukke op, indtil den store jøkelklynge møder øjet: Langjøkel tæt øst for Eriksjøklen og strækkende sig frem forbi denne, Strut hæver sig bag ved Eriksjøklen, og i sydvest træder endelig Baula med tilhørende fjælde frem. Flere vandløb passeres, ved et af disse (Hólmakvísl, nær Danðsmannskvísl) er det sædvanlige bedested og hvilested for natten for rejsende. Heden er nemlig i det hele kun sparsomt bevokset, og kun de forskellige bækkes nærmeste omgivelser frembyde en noget frodigere græsvegetation. Hedevejen, der i skarpt ridt kan tilbagelægges i c. 15 timer, forlænges meget ved de idelige bugter, den slår.

Forsæludalen (Forsæludalr = skyggedalen) svarer til sit navn; både på grund af dens retning og endnu mere på grund af dens smalhed, med høje hvælvede lier til bægge sider, når her nemlig mindst tre måneder af vinteren ingen solstråle ned; men i øvrigt er det en ret smuk og græsrig dal. Dalens to gårde: Kot, tidligere Torfastaðir, og Forsæludal(r) — den sidste med en tilhørende hjåleje — ligge bægge øst for åen. Vest for åen findes imidlertid tomterne af det i Grettes saga omtalte **Torhallsstad** (Þórhallsstaðir), hvor Grette måtte bestå sin hårde kamp med gengangeren Glám, der ved sit spøgeri havde lagt alle gårdene øde oven for Tunge (= Torormstunge). Allerede i A. M. omtales Þórhallastaðir som almindelig bekendte gårdstomter, hvis forbindelse med Grt. man mindedes, men hvor der i mindst 200 år ingen bebyggelse havde været. Derimod omtales gården i Auduns måldage som endnu bebygget. Tomterne, der ligger en lille halv mil fra Grimstunge, omtrent over for gården Kot, er temlig ubetydelige (bestå af en større og en mindre, langagtige, sammenbyggede). Fra Torhallsstad ses tydelig, oven for (= syd for) Kot, den ikke langt borte liggende gård Forsæludal. I Vd. nævnes Forsæludal oftere, uden at man dog altid med bestemthed kan se, om det er gården eller blot i almindelighed dalen, der tænkes på. I Forsæludal boede således den for menneskeofringer mistænkte Torolv heljarskæg, indtil han må fortrække. Forsæludal, og som det synes selve den således benævnte gård, var endvidere bolig for Klakka-Orm, der pludselig dukker op i sagaen (Vd., s. 67), hvor talen er om godevalget efter Ingolv Torstenssons død. Her er tydelig nok på dette sted opstået nogen forvirring i fortællingen, ved at godords-

mødet først er tænkt holdt på Karnså, men dog umiddelbart efter berettes at gå for sig i Forsæludal; ved denne lejlighed dræber den 12årige Torkel kravla storbonden Torkel silvre, en begivenhed, som Melabog netop lader foregå på Karnså. Et par sider længre henne (s. 70) forveksles Klakka-Orm med Torkel kravlas farfader Hallorm. Sagaen går derefter over til at fortælle om et gilde i Forsæludal, hvor Torkel kravla hårdt udæsket dræbte den mundkåde Glæde(r), der blandt andet spottede ham, fordi han under festforberedelserne havde hjulpet arbejdsfolkene på gården. I og for sig falder det naturligere med Melabog at tænke sig gildet holdt i Torormstunge, hvor Torkel netop på den tid havde hjemme og altså lettelig kunde føle sig opfordret til at give tjenestefolkene en håndsrækning; men andre i forbindelse med denne begivenhed nævnte lokaliteter må snarest søges højere oppe i dalen. Efter at Torkel havde dræbt Glæde(r), løb han ned til åen og skjulte sig i en hule Kravla-hule (Kröfluhellir), der af denne begivenhed skulde have fået sit navn, — under en foss i Vatnsdalså, føjer Melabog til. Nogen efter Torkel kravla benævnt hule skal nu ikke findes. Lidt oven for gården Forsæludal skal der findes en foss i åen, men nogen hule er egænlig ikke her; en slags hule eller grotte skal findes noget længre nede vest for åen.

Efter at være fordreven fra sin første bolig i Forsæludal byggede Torolv heljarskæg (eller heljarskind, som han også og vel rettere kaldes) sig et virke syd på ved **Fredmundará** (Friðmundará, Vd. s. 49), hvor Ingemundssønnerne senere må angribe ham og hans fæller. Det er omgivet af elvekløfter (árgljúfr), som man kun med besvær kommer over; Torolv flygter, men indhentes og nedhugges grædende på et sted, som derefter benævntes **Grátsmyr** (Grátsmýrr o: Grádsrose). Længst oppe i Forsæludal ser man to overordenlig store, bratte klippegil, et omtrent i syd, hvorfra Vatnsdalså kommer, et mere i øst, hvor Fredmundará har sit løb. Den mellemliggende tunge består af stejl klippe eller klippeskred; her antager man, at virket har været. Navnet Grátsmyr er ikke bevaret¹⁾.

Mellem den nord for Forsæludal-gården liggende gård Kot og

¹⁾ Vestlig i gilet, hvorfra Vatnsdalså kommer, strækker en hövde sig frem, og her skal påvises en tue Glámsstue (Glámsþúfa), hvor den af en uvætte dræbte Glám siges først at være fundet — navnet kunde dog snarere tyde på, at hans dysse måtte være her. — Kort oven for skal findes en foss Skessufoss, som da tænkes som bemældte uvættens hjem. — Jon Olavsson nævner (Antkv. Ann. II, s. 176) en Glámsshøj på Grimstungehede nord for Sandfell.

Torormstunge omtaler A. M. et stedsnavn Smedshol (Smiðshóll) i lien, og der tilføjes, at dér mener man har været bebyggelse forðum, men at et fjældskred har ødelagt den. Det synes rimeligt at antage, at den i Vd. (s. 44) omtalte gård **Smedsstad** (Smiðsstaðir), hvor Ingemunds søn Smed boede, har stået her ¹⁾.

I Vd. er omtalt en gård **Gudbrandsstad** (Guðbrandsstaðir) i Vatnsdal, hvor Ingolv Torstenssons broder Gudbrand boede. Om dennes beliggenhed vides intet. Der fortælles i sagaen (s. 62—65) om to snigmordsforsøg, der gøres mod Gudbrand, hvoraf det sidste også medfører hans død. Første gang forsøger snigmorderen Tore at dræbe Gudbrand, i det han går ud af sit hus, men denne undgår hugget, og nu løber Tore ud af gården forfulgt af Gudbrand. Tore sprang over åkløften (árgljúfrin) straks da han kom dertil, men faldt; Gudbrand slynger sværdet efter ham og springer så selv bagtefter; han finder ham gennemboret af sværdet og dysser ham der. Senere kommer snigmorderen Svart til Gudbrand, efter forgæves at have søgt at få adgang til broderen Ingolv, og fortæller ham, at hans heste — som han på rejsen syd fra over heden har sluppet løs i **Hvannadalene** (Hvannadalir), hvorefter han har fortsat vejen gående — er blevne borte på heden, og beder Gudbrand lade hans oppakning hente. Denne lader virkelig også Svarts sager og de sammesteds fundne heste føre hjem, og Svart bliver nu hos ham vinteren over. Men om foråret, da Gudbrand med sine folk er undervejs til sæteret, ser Svart lejlighed til at gennembore Gudbrand med et spyd, dog undgår han heller ikke dennes sværd, og bægge dø. Stedet hedder Svartfellsmyrar eller Svartsmýrr (Melabog). Hvad Gudbrandsstad angår, da må gården, hvis man vil lægge vægt på sagaens omtale af »árgljúfr«, søges uden for selve Vatnsdalen, ti her løber åen ingenlunde i noget klippeleje, — enten i en af Vatnsdalens to større sidedale længst imod syd, eller, og dette måske snarest, ved den gennem en fjældkløft ned mod Vatnsdalså strømmende Alftarskálará nord for Grimstunge. Det eneste navn i Vatnsdals-egnen, der kan minde om Gudbrandsstad er et i A. M. forekommende stedsnavn Gullberustaðir eller Gullbergsskriða nordvestlig under Vatnsdalsfjældet (ved gården Öxl). Pastor Jon Kristjanssön (Bredbolstad i Vesterhop) fremsætter den formodning, at Vatnsdæla sagas Gudbrandsstad har været den nu Mardarnup benævnte gård i Vatnsdal, da denne gård længe har vedligeholdt sæterfærd øster på til

¹⁾ Dette gætter man også på nu, på grund af et stedsnavn Smiðssteinn, som endnu er bevaret her.

fjælds, i en retning, hvor på vejen navnet Svartsfell, og mosestrøg om det således benævnte fjæld, skal forekomme. Herimod er dog at indvende, at Mardarnup utvivlsomt omtales i Finnb. under navnet Gnup. — At gården Gudbrandsstad har været til under dette navn, er der dog næppe grund til at betvivle; det kan vel tilmed antages, at bevidstheden herom hos sagaskriveren har foranlediget forvirringen i Hejdarviga saga.

Om beliggenheden af Svart[fell]smýr[a]r har intet kunnet bringes i erfaring med undtagelse af oven nævnte vink.

Hvannadalene må, som det ses af sagaen, søges inde på højheden. I en til sognebeskrivelsen for Audkula (1873) knyttet beskrivelse af de oven for bygden liggende hedestrækninger nævnes i fjældene ved Langjökulens nordøstende to Hvannavallagil. Ellers synes intet om »Hvannadalir« mindende stedsnavn at være bevaret.

Ganske uden tilknytningspunkt er man med hensyn til bestemmelsen af Hrutastad (Hrútaðir), hvor i følge Vd. (s. 28) Hrute boede; mon denne alene her nævnte Hrute med samt hans gård ikke kunde være indkommet ved en fejlslæsning for Hvate og Hvatastad (Hvataðir)? Hvate og Asmund var, beretter Vd., Ingemunds trælle. Disse to omtales også, hvor der er tale om deres landnam, parallelt; Hvate tog land fra Mogilslæk til Giljá — og boede på Hvatastad, föjer Ldn. til —, Asmund fra Helgavatn ud omkring Tingeresvejt. Næsten umiddelbart herefter er det, at Vd. angiver »Hrutastad« som »Hrutes« bolig, Gnup som Asmunds. Ldn. (Melabog indbefattet) kender derimod kun Hvate, og Melabog anfører netop Hvates og Asmunds bolig samtidig. Stedet for Hvatastad kendes i øvrigt heller ikke; den må søges nord for Hnausar, under Vatnsdalsfjældet, hvor der nu findes gårdene Öxl og Brekka.

Giljá (Giljá), nordgrænsen for Hvates landnam, er alt tidligere nævnt som Vatnsdal-Tingere bygdens ydergrænse mod nordøst. Den lille å kommer fra Sandadalen (Sauðadalr, Vd. s. 26, 28), en smal, som sætersted benyttet dal, der strækker sig i sydlig retning op i Vatnsdalsfjældet. I nordvestlig retning søger åen efter sit udløb fra dalen ud mod Hunavatn, i et smalt af stejle grusbanker indesluttet kløftleje. Nær åens udløb står gården Giljá, Store Giljá (Stóra Giljá) nord for åen, Lille Giljá (Litla Giljá) syd for samme. Den nærmest »gilet« (åkløften) stående Store Giljá, der er den betydeligste af de to gårde, anses for at være den i Kristne-saga og fortællingen om Torvald vidførle omtalte gård Giljá, hvor Torvalds fader Kodran boede. Den store sten, hvorfra biskop Frederik fordrev Kodrans skytsånd, vil man påvise nord for gården,

hvor der i temlig afstand fra denne i grusbankskrænten står en stor klippeblok ¹⁾).

Forbi nordenden af Vatnsdalsfjeldet ligger øster ud en vej, benævnt Reykjabraut (Reykjavejen) efter en gård Reykir, der står ud for vestenden af den omtrent en mil lange, men forholdsvis meget smalle sø **Svinavatn**, der skiller mellem de syd for liggende dale og bygden nord for søen. Ud for Reykir hæver sig den pyramideformede fjældtinde Reykjanýpa (eller -nybba), hvormed Vatnsdalsfjældets østre del, det såkaldte Svinadalsfjæld ender; højt oppe i fjældskræningen ses her tre lyse, gulrøde, langagtige pletter, i farven af slående lighed med solskinspletter; det lyse parti i fjældet bærer navnet »Grettesskjorte« (Grettisskyrta), og sagnet lader det være fremkommet ved, at Grette her en gang har tørret sin skjorte ²⁾. — Øst for Svinadalsfjæld strækker sig **Svinadalen** (Svínadalr) i syd-østlig retning op mod hederne. Dalen er forholdsvis kort, sumpig og uvejsom, gennemstrømmet af den lille Svinadalså og mod øst begrænset af et lavere højdedrag Audkulahals, under hvis nordre ende præstegården Audkula (Auðkúla) står. Der er noget trist ved Audkulas omgivelser, der gør det ganske naturligt, at sagn om spøgeri længe har været knyttet til gården, for hvis beboere Svinavatns is tit viste sig troles. — Svinavatn siges i Vd. at ligge i Svinadal. Som det fremgår af Vd. og ligefrem siges i Ldn., tog dalen navn af Ingemunds forvildede svin, som her formerede sig så stærkt. I Krm. nævnes én gang (s. 226) i en vise Svinadal og omtales her som bolig for Kormaks nu med Torvald tintén gifte elskede Stengerd. Ellers i sagaen (s. 190, 192) nævnes Sunnudal(r) som Torvalds og Stengerds bolig; men sagaens fuldstændige forvirring med hensyn til alt topografisk — eller, måske rettere sagt, den gennem sagaen gående fuldstændige ligegyldighed for alle stedsbestemmelser — fornægter sig heller ikke her. Den lader ideligt samkvem og tilfældige sammenstød finde sted mellem Kormak i Midfjord, Torvald & Stengerd, samt Torvalds broder Torvard i Fljot (længst mod nord-øst i Skagefjord). Noget Sunnudal i disse egne kendes slet ikke; og

¹⁾ Stenen med dens rævner beskrives af Jon Olavssøn, Addit. 44, fol.

Ved denne lejlighed kan det måske bemærkes, at en af de antikvariske indberetninger fra Tingere 1817 — ligesom flere andre — fortæller om græspletter omkring enkeltstående store stene eller klippeblokke, som man undgår at slå for ikke at vække deres vrede, som bo i vedkommende stene.

²⁾ Nærmere om sagnet kan efterses Ísl. Þjóðs. II. s. 95, hvor flere lignende sagn om Grette er meddelte.

det er vel næppe for dristigt at antage, at Sunnudal i den prosaiske tekst er en forvanskning af Svinadal, så meget meget mere, som man vel kan antage, at viserne er den kærne, hvorom den på mange steder forvirrede prosaiske tekst har dannet sig.

Mellem Audkuluhs og den østligere Storedalshals strækker sig den mindre betydelige Slettådal (Sléttárdalr) i samme retning som Svinadal. I dalen findes kun to gårde, vest for åen Lille Dal (Litli Dalr), der i følge A. M. næppe oprindeligt havde været nogen selvstændig ejendom, øst for åen Store Dal (Stóri Dalr), der står i dalmundingen højt oppe i halsen. Det er utvivlsomt denne dals navn, der i Heið. forekommer i formen **Slettedal** (Sléttidalr, i Sléttadal); der siges nemlig (s. 323) om en mand, at han boede i Slettedal »op fra Svinavatn, hvor der er to gårde af dette navn«. Da »Slettedal« (o: den jævne dal) giver god mening, tør man vel ikke antage »Slettådal« for dalbenævnelsens oprindelige form.

Øst for Storedalshals løber den store jøkeelv Blanda, der i et nordvestligt løb søger ud mod havet. Den ikke store, omtrent firkantede strækning, der indesluttet mellem Giljá & Hunavatn i vest, Blandas nedre løb i øst, Vatnsdalsfjældet og Svinavatn i syd, samt havet mod nord, benævnes Åsene (Ásar). Landskabet er sumpigt og vandfyldt, gennemstrøget af lave, bakkeformige højdedrag. Det synes omtrent at svare til oldskrifternes **Kolkumýrar** (Kólkumýrar, eller: Kólgumýrar, Heið., Þorv. viðf.), et navn, som vel endnu skal forekomme, men, som det synes, indskrænket til et enkelt nordøstligt strøg i bygden, hvorimod benævnelsen Hålsar (o: Halsene) i Heið., der i betydning jo omtrent svarer til »åsene«, den gang synes at have været indskrænket til en del af Åse-bygden. Mod nord har Svinavatn et afløb i den lille **Lakså** (Laxá), der til adskillelse fra den nordøstlige å af samme navn stundum kaldes Indre Lakså eller Fremre Lakså. Lakså i Åsene har sit udløb fra søen ikke langt fra dennes nordvestlige hjørne, løber så først imod nord og nordvest — på denne strækning gennemløbende en mindre sø Laksåvatn (Laxárvatn) — og gør derefter en pludselig bøjning mod sydvest for sluttelig at falde ud i Hunavatnsos. I landet vest for åen ligger omtrent midt i bygden den i Heið. nævnte gård **Medalheimr** (Meðalheimr), som dér (s. 322) siges at ligge på Kólgumýrar. Længre imod nord, hvor Lakså gør sin stærke bugtning mod syd, ligger **Holt**, der i Vd. omtales som liggende på Kólkumýrar, og hvor mosestrækningerne endnu skal have bevaret deres gamle navn. Þorv. viðf. (s. 46), der kalder gården Holt på Kólgumýrar, fortæller om den her boende fromme Måne den kristne, der byggede en kirke ved

gården efter at være bleven døbt af biskop Frederik. I den nærliggende å (Lakså) fik han, da en hungersnød truede, rigelig laksefangst, som senere vedblev, i en »hyl« (vandsamling, fordybning) under fossen, som efter ham kaldtes **Månefoss** (Mánafors). I nærheden af kirken levede han som eneboer. Et minde herom var en efter ham **Månegerde** (Mánagerði) benævnt indhegning ved kirkegården, hvor han slog det hø, der behøvedes for hans eneste ko. — På A. M.'s tid (1706) synes man endnu at have vidst lidt besked med Månegerde. I jordebogen omtales nemlig nogle gærdelævninger kort fra gården Holt, hvor der længe havde været stekk; efter en enkelt mands udsagn bar stedet navnet Mánagerði. Nu benævnes en ødegård hinsides (øst for) åen Mánakot. »Hysten« beskriver A. M. som »et af gud dannet stenkar« i en foss i Lakså, hvori laksen falder, når den søger at springe op over fossen; når man da stemmer for det tilløb af åen, der flyder i karret, kommer fisken til at ligge på tør grund. Fossen må være Mánafoss, Laksås eneste foss, der i følge sognebeskrivelsen endnu bærer dette navn ¹⁾.

Også øst for åen omtale sagaerne flere gårde. Omtrent ud for midten af Svinavatn, men noget længre i nord, vel en fjærdingvej borte, hæver sig det lille borgformige Búrfell, under hvilket to der-efter benævnte gårde stå. Búrfell nævnes i Heið. som en gård, liggende »mellem Svinavatn og Blanda, ude på Halsene«; her boede Erik vidsjå, hvis møde med Barde (s. 335) skildres på en om kendskab til egnen vidnende måde. — I den lave hals nord for Svinavatn står sydøst for Burfell gården Sólheimar; ved bredden af søen findes her en klippeknode eller høj Bejgul (Beigull), der også tydelig ses fra Svinadalens munding syd for søen, navnlig fra Audkula, over for hvilken gård den omtrent står. Bejgul antages at svare til den i Vd. (s. 27, 28) nævnte **Bejgadarhol** (Beigaðarhóll), hvor den Ingemund tilhørende galt Bejgad død af udmattelse efter at have svømmet over søen. Svinavatn ser i øvrigt her ud til kun at være hen ved en halv fjærdingvej bredt. — Smallest er søen for den østlige dels vedkommende; længst imod øst står nord for søen den efter denne benævnte gård **Svinavatn** (Heið. s. 323).

Østgrænsen så vel for bygden syd for Svinavatn (Svinavatns-hrepp) som for Åse-svejten dannes af åen **Blanda**. Dette også i oldskrifterne flere gange omtalte anselige rindende vand er en jøkel-

¹⁾ Ved gården Sandanes nordvest for søen Laxárvatn fandtes år 1834 sammen med lævningerne af et menneskeligt skelet et skålformigt spænde, der nu befinder sig i oldnordisk museum i København.

elv, hvad allerede navnet antyder ¹⁾. Dog nærmer den sig i flere henseender noget til en almindelig storå; således løber den uden forgreninger i et regelmæssigt leje og har sine bestemte, faste vade-steder, som ikke er jøkelev-vadenes idelige omvekslinger underkastede. Blanda udspringer på vestsiden af Hovsjøkel (Hofsjökull), en høj-jøkel af lignende art som Langjøkel, øst for hvilken den ligger. Derfra løber elven i nordnordvestlig retning til bygden, gennem hede-strækninger af lignende beskaffenhed som Arnarvatns-Grimstungeheden og ligesom denne udgørende en del af det store indre højland.

Langs Blanda og videre mellem Langjøkel og Hovsjøkel til de øvre bygder i Ånæs syssel på Sydlandet fører en af landets længste fjældveje, den såkaldte Kølvej (Kjalvegur). Trods sin længde — den medtager mindst to døgn — benyttedes den dog i ældre tid jævnlig. Senere blev den, ligesom flere af landets udstrakteste eller farligste hedeveje, næsten helt opgivet; og særlig bidrog for denne vejs vedkommende en sørgelig begivenhed i slutningen af forrige århundrede, da fem mennesker med en stor drift får under en efterårsrejse til Nordlandet her omkom, til at afskrække folk fra dens benyttelse ²⁾. Den nærmeste strækning syd for Blandas kilder, mellem Langjøklen (eller — som den nordre del kaldes — Baldjøklen) og Hovsjøklen, der for største delen bedækkes af det fra Langjøklen fremvældende Kølhraun (Kjalhraun), danner på dette strøg ligesom skellet mellem Nordlandet og Sydlandet. Denne strækning kaldtes i ældre tid — og kaldes vel til dels endnu — **Kølen** (Kjölr), og efter den har hraunet (så vel som et i dette stående fjæld) og selve hedevejen fået navn. Nordlig i Kølhraunet står fjældet Duvufell (Dúfufell), der ved sit navn minder om Grettes sagas Dúfunesskeið eller, som navnet oprindeligt må have lydt, Dúfunefsskeið (**Duvunefsskeið**) ³⁾.

Ved Langjøklens nordøstre hjørne, mod syd og øst begrænset af Kølhraunet, ligger en lille, græsrig dal med en ved sin vulkanske virksomhed højst mærkværdig slette Hveravellir (o: Hverevold). De forbavsende dampudstødninger her og de her værende stærkt kogende hverer, til dels springkilder, beskrives både af Eggert Olavsson og Henderson ⁴⁾, og navnlig den sidste giver en udførlig skildring

¹⁾ Blanda o: blanding, blandingsedrik (nu navnlig om en blanding af sur valle og vand; men ved at give åen dette navn har man vel navnlig tænkt på mælkevandsblanding, hvis farve det grumsede jøkelvand nærmer sig til).

²⁾ Se herom Espolin, Xlte D., s. 26 og 29, samt Ísl. Þjóðs. I, s. 228—30.

³⁾ Af Ldn. s. 194 ses, at stedet har fået navn efter en mand Þórir dúfunef.

⁴⁾ E. O. s. 637—39. — Henderson: Iceland, II, s. 203 ff.

af stedets mærkværdigheder. Mest forbavsende er en lille høj af kiselsinter, hvorfra dampskyer udstødes ¹⁾ med en frygtelig larm og kraft og med en lyd som en hvislende brølen. I kort afstand fra denne Brölehøj (Öskrhóll) findes fire springkilder, af hvilke navnlig den fjærneste har larmende med stærk dampudvikling forbundne udbrud, hvorunder vandet sendes adskillige fod i vejret. Henderson beskriver det som højst overraskende at se den regelmæssighed, hvormed de idelig gentagne udbrud finder sted. Først giver Brölehøjen signal, straks svarer den store springkilde ved den anden ende af pladsen, og nu kommer også turen til de andre. — Desforuden nævnes en mængde kildebassiner med kogende vand — hvoriblandt et dobbelt saa stort som den store Geysers — og talrige, dampskyer udsendende kløfter i den nærmest liggende del af hraunet.

Den oven nævnte græsrige dal kaldtes i ældre tid **Hvinverjadal** (Hvinverjadallr, også skrevet Vinverjadalr), selve stedet for de varme kilder er det formodenlig, der forekommer under benævnelsen **Reykjavellir**, (Vd. s. 77—78). Hvinverjadal, der i Sturlungetiden, da Kølvejen hyppig befores, var et jævnlig benyttet bedested, har vel aldrig til stadighed været bebodt, dog omtaler Ldn. (s. 217—18), at Torgejr den hvinverske — efter hvem dalen tydelig nok har fået navn — på landnamstiden opholdt sig en vinter her. I Vd. (s. 78) omtales en **Tjovadal** (Þjófadallr = Tyvedal) kort fra Reykjavellir; Sv. Póvssón har vist ret, når han formoder, at der hermed intet andet menes end Hvinverjadal, da navnet tit udtales »Hvinnverjadallr« og da forstås som »Þjófa-dallr« ²⁾. — I E. O. omtales lævninger af et stort hus i dalen, som dog måske kan have været et »sæle«-hus; Henderson omtaler derimod en hule i lavaen, tydelig nok af misdædere indrettet til beboelse i en nyere tid ³⁾.

Kort oven for Kølhraunet passerer over Blandas kildefloder, man kommer derefter forbi de to bakker (hólar) Vekelsshøjene (Vekels-haugar) og følger endnu en tid elvens løb, hvorefter man enten kan dreje mod øst for at komme ned i den øvre del af Skagefjords

¹⁾ E. O. siger af 3 åbninger, Henderson af 1 åbning.

²⁾ Se Sv. Póvssóns utrykte beskr. af de isl. Isbjærge § 17 (ny kgl. saml. nr. 1094 b—c.).

Således opfattes forholdet mellem Hvinverjadal og Tjovadal også i Ísl. Þjóða. II, s. 198. Efter den tidligere (s. 45) omtalte, til sognebeskrivelsen fra Audkula 1873 knyttede beskrivelse af ubygdén, kunde det synes, som fandtes der længre mod syd, mellem Kjalhraun og Langjökul nogle Tjovadale, men beskrivelsen er i denne henseende uklar.

³⁾ E. O. (s. 659) nævner også i Kølhraunet en Grettishule (Grettishellir), af lignende dannelselse som Surtshulen, henved 30 fv. lang.

syssel, eller fortsætte vejen mod nord, indtil den bebyggede del af Blandas floddal, hvortil elven baner sig vej gennem en smal kløft, bygynder.

Skönt den nordre del af Kølvejen med de nu nævnte steder omkring Blandas kilder naturligst beskrives under Hunavatns syssel, er dog denne hedevej fra gammel tid bleven mest benyttet fra Skagefjorden af, ligesom også Ldn. tilskriver Skagfjordingerne dens opdagelse, hvorfor den også dér særlig kommer til omtale sammen med de øvre egne i Skagefjords syssel.

Hvor man fra Kølvejen drejer af fra Blanda for at komme ned i Skagefjorden, findes et, rigtignok noget foranderligt vad over elven, der benyttes af alle, som på vejen mellem Hvitåsiden (M.) og Skagefjorden passere fjældstrækningen Store Sand (Stórisandr). Om denne gælder det også, at den, uagtet den ligger oven for Hunavatns syssel — nord for Langjökul — nærmest er kendt og benyttet fra Skagefjorden af. Sv. Povlsson beskriver den (i sin dagbog) som en lang og flere mile bred højderyg, efter sigende landets højeste fjældvej. Nordøstlig på Storesand findes i følge samme en stejl grushøj Grettishøjde (Grettishæð), hvor efter sagnet Grette en gang skulde have forsvaret sig. Herom ved dog sagaen intet. Snarere tør man måske i navnet se et minde om den i Grt. nævnte Gretttestue (Grettispúfa), hvor Grettes banemand Torbjörn angel på vejen til altinget nedgravede hans hoved. Fjældvejen, som Torbjörn angel ved denne lejlighed vælger, i sagaen nævnt Sand(r), må nemlig være Store Sand ¹⁾).

Efter at være trådt ned i bygden fortsætter Blanda endnu på en betydelig strækning sit nordnordvestlige løb, inden kysten nås. Skönt åen bestandig her gennemløber en forholdsvis snæver og skarptbegrænset dal, har denne dog besynderlig nok ingen fællesbenævnelse; for den øvre dels vedkommende bærer den navnet Blöndudal, for den nedre: Langedal — og disse navne er tilmed kun knyttede til strækningen øst for åen, medens den vestre bred har de tilsvarende: Bug og Bagåsene. Bug (Bugr ɔ: bugt) kaldes landet vest for Blanda med den der stående række gårde — ved en hals adskilt fra landet vest for — til omtrent ud for Svinavatn, hvor gennem en sænkning i terrænet en vej ligger vest fra ned til Blanda. Nord for hæver sig igen en lav hals, der stryger langs åen, med en række

¹⁾ Om stedsnavnet Grettishlaup ved et dybt og bredt klostleje (Blöndugil), som Blanda gennemløber inden sin indtrædelse i bygden, se Isl. Þjóðs. II, s. 96.

gårde i sin østerskråning; denne strækning, der i videre forstand dog må regnes med til Åsebygden, bærer som sagt navnet »Bag-åsene» (Bakáasar). — Kort før sit udløb vender Blanda sig lige mod vest og danner her den såkaldte **Blönduos** (Blönduós(s)), en langagtig udvidelse af åløbet, hvorefter igen selve udløbet indsnævres af en vest fra fremskydende tange. Denne øs eller munding omtales ofte i sagaerne som landingssted for havskibe. I den nyeste tid er handelsskibene igen begyndt at søge til dette sted, efter at Blönduos fra begyndelsen af året 1876 har været avtoriseret som handelssted, handelsbygninger har rejst sig vest for øsen, og handel drives nu her hele året rundt. Dog have skibene hidtil ikke benyttet selve øsen som landingssted, men ligge uden for, under den så godt som åbne kyst. Lidt inden for øsen indsnævres Blandas flodsæng af en klippesnævring, de såkaldte **Klev** (Klif), hvorefter utvivlsomt den i Heið. forekommende gård af samme navn har været benævnt; bonden på Klev (at Klifum) kommer nemlig i følge sagaen netop i strid med en i Blönduos landet Nordmand, og striden opstår under sådanne forhold (i anledning af nogle heste, som Nordmanden har mistet), at man ser, at bonden må have bot i nærheden af landingsstedet ¹⁾. I det første af Jon Olavssön genfortalte stykke af Heið. siges (s. 320) den pågældende bonde at bo på Klejvar ved Blöndubakke (á Kleifum við Blöndubakka). Det med »klif« ofte ensbetydende »kleif« står selvfølgelig kun ved uagtsomhed i stedet for sagaens »klif«; ved Blöndubakke er det næppe nødvendigt at tænke på gården Blöndubakke (Blöndubakki), der står nord for åen, men noget fra denne, ude ved kysten; det tilsvarende udtryk kan i sagaen have betegnet bredden af Blanda. — Angående beliggenheden af gården Klev er det måske vanskeligt nu at sige noget bestemt; ganske vist har der stået et afbyggersted (hjáleiga) Klevakot (Klifakot) ikke langt fra Blanda ud for Klevene, og det synes naturligt at antage, at dette har været stedet for den ældre gård Klev. Imidlertid nævner A. M. intet Klif eller Klifakot hverken som bebygget eller ubebygget, hvorved stedets alder bliver tvivlsom; sognebeskrivelsen (1873), der anfører det som liggende på præstegårdens grund, angiver, at det ikke har været bebygget siden begyndelsen af dette århundrede. Gården, hvorunder det har hørt, er Hjaltabakke (—i), Åse-svejtens præstegård, der ligger noget syd for Blönduos, og hvis land strækker sig op til åens bred ²⁾.

¹⁾ Se Heið. s. 320—21, 327—28, 375.

²⁾ Sognebeskrivelsen fra Höskuldstad (hvorunder Blöndubakke hører) gör en

Nord for Blanda har landet nærmest kysten, mellem denne å og den nordligere Lakså, navnet Rævesvejt (Refasveit); derefter begynder **Langedalen** (Lángidalr), landet langs Blanda på denne side, strækkende sig i sydøstlig retning op med åen, begrænset af det anselige og vildtformede Langedalsfjæld, hvorunder gårdene stå. Dalen ender hvor, omtrent ud for Svinavatn, en tværdal, Svartådal, åbner sig ud mod Blanda; derefter begynder **Blöndudalen** (Blöndudalr), der fortsætter sig videre i samme retning til op mod det indre højland, ligeledes indesluttet mellem Blanda og sammenhængende højdedrag (en *hals*) tæt øst for.

Den nordligste gård i Langedalen **Bredevad** (Breiðavað) nævnes i Heið. og Vd. Noget højere oppe med åen ligger **Engelid** (Engihlíð), derefter, igen med et par gårdes mellemrum, **Gedeskard** (Geitaskarð), **Móberg** — og sluttelig, som den øverste (o: sydligste) gård i dalen **Andolvsstað** (Auðólfsstaðir); alle disse gårde kendes, hver for sig, fra omtale i et par sagaer ¹⁾.

Svartådal (Svartárdalr), der — som sagt — hvor den munder ud i Blandas dal skiller mellem Langedalen og Blöndudalen, frembyder et meget ejendommeligt skue. Nærmest dalmundingen har den på en kort strækning en vest-østlig retning; derefter bøjer den pludselig imod syd. Allerede på det nederste strøg viser den sig som en smal af høje fjælde begrænset dal, men dog ingenlunde af noget uvenligt udseende. Fjældsiderne har et grønligt skær, dalgrunden er ligeledes grøn og frodig; kun bredderne af den dalen gennemstrømmende å — **Svartå** (Svartá) — er sorte og stenige. I hjørnet mellem den dalen mod'nord begrænsende fjæld og højlandet øst for står, særdeles smukt, på jævn grøn grund gården **Bolstadarhlid**

anden opfattelse gældende. Da Blöndubakkes land intetsteds når ned til åen, antager man, at den nærmest munden nord for åen liggende gård, Enni, er afbygget fra Blöndubakke, og Blöndubakke oprindelig har stået nærmere åen. Da vilde Jon Olavssöns ord kunde opfattes bogstavelig, og Klifgården måtte da søges inden for jorden Ennes enemærker, hvor klippeindsnævringen også hinsides åen bærer navnet Klif. Dog heller ikke her ved man om nogen gård af dette navn.

¹⁾ Med hensyn til Langedal bør det måske bemærkes, at man oftere i sagaerne (således Bdm. og Laxd.) finder udtryk som *ud til Langedal*, *ude fra Langedal*, hvor der ved *ud* (*ude fra*) ikke som på Vestlandet og Sydlandet betegnes nogen vestlig retning, men blot en retning ud mod (*ude fra*) kysten. Denne brug har holdt sig; dog vilde man nu ikke lettelig kunne sige *ud i Vatnsdal*, *ude i Videdal* — smk. Bdm. s. 12, Bdm. C. s. 5, Heið. s. 336.

(Bólstaðarhlíð)¹⁾. Nu bøjer dalen sig med en skarp vending i sydsydøstlig retning, og bliver fra nu af så smal og indkneben mellem fjældene, at man næppe forstår, hvorledes der bliver plads til gådrækken på begge sider af åen, ja selve åen har ofte ondt nok ved at bane sig vej. Dalen fortsætter sig i en betydelig længde op mod det indre højland, hvor Svartå har sit udspring fra nogle indsøer på heden.

Fra en af de nærmeste gårde syd for Bolstadarhlid ligger en meget benyttet vej over den mellemliggende hede øster på til Skagefjords syssel. Det er vejen over det såkaldte **Vatnsskard** (Vatnsskarð) eller Store Vatnsskard (Stóra Vatnsskarð). Det er en henved tre mile lang hedevej, der dog kun højst uegenlig kan siges at gå gennem et skard eller pas. Hvor heden fra Svartådalens bestiges, har den karakter som en almindelig hals; derefter viser »skardet« sig som en bred, svag sænkning i heden, noget borte, navnlig i nord, hæver sig fjælddrag. Vejen ligger langs sydsiden af et lille dalstrøg, med en sø (vatn), hvorefter skardet må have taget navn. Nu benævnes den dog Vatnshlíðarvatn, efter en nord for søen stående gård **Vatnshlid** (Vatnshlíð, Finnb.).

Fra Bolstadarhlid ligger en lille dal i nordlig retning, som forbinder Svartådalens med Laksådalens bund. **Laksådal** (Laxárdalr) er en ikke ubetydelig dal, som fra kysten en mils vej nord for Blönduos i sydøstlig retning strækker sig op mellem Langedalsfjeldet og de fjældhøjer, der danne affaldet fra højlandet mellem Hunavatns og Skagefjords syssel; navnet skyldes den dalen gennemstrømmende Lakså (Laxá). Laksådalens omtales i Hallfreds saga som sætersted, særlig fra Langedal; den almindelige mening er også, at Laksådalens først sent er bleven bebygget, da den ligger højt og her hersker ublidt vejrlig. Dog nævnes en gård **Gautsdal** (Gautsdalr), som nu regnes til Laksådalens, allerede i Vatnsdæla saga; denne ligger imidlertid så sydlig, at den måske rettere kunde siges at ligge uden for dalen og nærmere sluttende sig til egnen om Bolstadarhlid.

Mellem Lakså og Blanda nå fjældene ikke helt ud til kysten. Ligesom Blanda antager også Langå för sit udløb en vestlig retning; det lave land nærmest kysten mellem de to åer bærer, som anført, navnet Rævesvej (Refasveit). — Allerede fra Blönduos af har kysten antaget en nordlig retning, og i en skarpt udpræget nordlig retning fortsætter den sig nu i en betydelig længde, i det en stor halvø her

¹⁾ På Bolstadarhlid skal en firkantet tomt bære navnet »lögrétta«.

skyder sig ud. Halvøen har, som det sædvanlig er tilfældet på Island med sådanne større ved havet afdelte landstykker, intet fælles navn; Skagestrandshalvøen kunde man måske kalde den efter benævnelsen på dens vestlige kyst. Navnet **Skagestrand** (*Skagaströnd*) omfatter nemlig hele kystlandet fra Laksåens nordlige brod helt op til halvøens nordende, mod vest beskyttet af Hunafloe (*Húnaflói*), mod øst begrænset af anselige fjælde — selve kystlandet efter islandske forhold ikke ubetydeligt. Så vel fra Laksådalen som fra flere af Skagestrandens sidedale går hedeveje til halvøens under Skagefjord syssel hørende østkyst. I det hele har vestkysten vel en længde af 4—5 mil.

Nord for Lakså ligger præstegården **Höskuldsstað** (*Höskuldsstaðir*)¹⁾. En mils vej nordligere skærer en af de større sidedale sig ind, mod nord begrænset af sammenhængende fjældstrøg. Hinsides disse er en mindre dal, ligeledes mod nord begrænset af fjældhøjder, hvoraf den mærkelige Spåkonefellsborg (*Spákonufellsborg*) er den vestligste. Det er et højt bjærg med et firkantet, på de tre sider aldeles stejlt, og foroven fladt »hoved« (kun mod øst har dette jævner skråninger). Sydvest for fjældet står gården **Spåkonefell** (*Spákonufell*), der endnu til dels er, men navnlig tidligere skal have været en i alle henseender fremragende ejendom. Gården omtales i adskillige sagaer som bolig for Tordis spåkone²⁾. — Om trent i linje med Spåkonefell står nede ved kysten handelsstedet Holanæs (*Hólanes*). Nord for afgrænses en lille vig ved en klippeknude eller hövde (*höfði*), der skyder sig frem i søen; ved vigens bund ligger et andet handelssted, som sædvanlig benævnes Skagestrands handelssted (*Skagastrandar verzlunarstaðr*), stundum også Hövde købsted (*Höfða kaupstaðr*) efter hövden der tæt ved. Med

¹⁾ Den antkv. indb. (1820) omtaler, at der i kirkegården her er fundet en runeligsten. Dennes indskrift — hér hvilir sira Marteinn prestr — anføres i Antk. Ann. IV, s. 353. Martin var præst på Höskuldsstað i første halvdel af det 14de årh.

I følge sognebeskrivelsen er i en dysse nær ved Höskuld-stað fundet en hvæsesten, samt et sværd (eller spydsblad), som med liden rimelighed tilskrives nogle spanske sørøvere, der skal være begravede her (Sml. Ísl. Þjóðs. II, s. 103).

²⁾ Mærkelig er den benævnelse Spåkonuarfr, som allerede i de middelalderlige vragretsfortegnelser (*rekaskrár*) forekommer om forstrandsstrækninger i Hunavatns syssel, tilhørende forskellige gejstlige stiftelser. Om hvorledes sagnet vil sætter navnet i forbindelse med Tordis spåkone, se Ísl. Þjóðs. II, s. 88 ff.

havne står det sig kun dårlig her, skibene ligge næsten uden beskyttelse under den åbne kyst.

Nord for Spåkonefellsborg fører et skard (Brandaskarð) op til en nu ubeboet dal (Hrafnalr), der strækker sig nord på mellem fjældene. I følge sagnet skal her fordum, før den sorte død, have været et helt kirkesogn¹⁾. — En mils vej nordligere ligger Skagestrandens anden Præstegård Hov (Hof). Den antkv. indb. (1821) fortæller, at der kort fra gården ved den forbiøbende Hovsá (Hofsá) i skråningen findes en tomt kaldet Goðatópt, det er en aflang-firkantet hustomt omgivet af en kredsround gårdeindhegning²⁾.

Med strækningen oven for Hov, hvor landet i det hele bliver lavere, begynder den såkaldte Skage (Skagi), halvøens nordligste del, der omtrent i samme bredde strækker sig endnu en halvanden mils vej mod nord. Derefter antager kysten på omtrent lige så lang en strækning en østlig retning for så at bøje mod syd. Skagestrandshalvøen får således form af et bredt og stumpt næs. Medens dens vestlige, noget større del regnes til Hunavatns syssel, hører den østlige del til Skagefjords syssel. Sysselgrænsen, der bestemmes ved de fjældheder, som opfyldte halvøens indre, bøjer dog efterhånden noget imod øst, så at den længst imod nord falder ved Deildarhamar (Deildarhamar) nordøstlig på halvøen.

Skagestrandens klima er, som man kan vente sig, hårdt og barskt, med stærke storme, stræng kulde og næsten årlige besøg af havis. Denne, den grønlandske dravis, hjemsøger i det hele taget samtlige kyststrækninger i Hunavatns syssel — enten landfast, eller drivende om i havet udenfor. Virkningerne er de sædvanlige: husdyrene lider, græsvæksten hæmmes, vejrliget forværres; jo senere den kommer, desto værre³⁾.

¹⁾ Sognebeskrivelsen fra Hof fortæller, at det omtalte kirkesogn skal være blevet betjent af præsten fra Hof; de fleste gårdnavne skal nu være glemte, dog nævner han Þúfnavellir, Önsaðir, Ölduhólar.

²⁾ Hustomten angives til 4 × 3 fv. indvendig længde, det forlængst nedfaldne gærde til 24 fv.'s omkreds i udvendigt mål. Mellem tomten og gærdet skal være en afstand af 2 fv.

³⁾ Sognebeskrivelsen fra Hof omtaler, at halvøens nordkyst bærer spor af at være senere hævet land. Nogle skær ud for halvøens nordvestligste punkt skal først skyldes et jordskælv 1838. — Den antkv. indb. har sagn om en under julefesten sunken gård og om en ved svartedøden ødelagt gård med kirke, begge længst mod nordvest.

Skagefjords syssel (Skagafjarðar sýsla).

[Indbyggerantal c. 4500].

Den del af Skagestrandshalvøen, som hører til Skagefjords syssel og udgør dets nordvestlige del, er ikke meget forskellig fra den østre til Hunavatns syssel hørende del. Også for østkystens vedkommende indbefattes den nordligste del (en strækning på henved et par mil) under benævnelsen Skage, og landet er ligeledes her forholdsvis lavt, i almindelighed af et trist og ufrugtbart udseende. Efter Skagen benævnes naturligvis **Skagefjorden** (Skagafjörður), der — henved 5 mil lang og omtrent halv så bred — skærer sig ind i landet mellem Skagestrandshalvøen mod vest og en endnu større og bredere halvø mod øst. Fjorden har som sædvanlig igen lånt det oven for liggende bebyggede land sit navn¹⁾. Omtrent midtvejs på fjordens vestkyst skærer sig en dal **Laksádal** (Laxárdalur) i sydsydvestlig retning op i landet. Det er en ikke meget stor, men dog med adskillige gårde bebygget dal, der mod vest og syd er omgivet af de mellem Hunavatns- og Skagefjords syssel skillende fjældheder; mod øst begrænses den, navnlig for den ydre dels vedkommende, af det karakteristiske fjæld Tindastól (Tindastóll), der mod nord går helt ud til kysten. Det smalle kystland øst for dette fjæld, der benævnes **Reykjastrand** (Reykjaströnd),

¹⁾ På Skagens østkyst er ikke meget, som fortjener særlig at fremhæves. Også her nævner den antkv. indb. (1821) et „Grettistak“ og en „Gullsteinn“; endvidere siges der, at der på klipperne ved gården Keta findes en lille kreds, omgivet af vebånd (lítill hringr, véböndum settr), som kaldes Trölla lögrétta.

er altså ved Tindastolen og Laksådalens fuldstændig adskilt fra Skagen. Tindastolsfjældet benævntes i ældre tid efter landnamsmanden Ejliv örn **Ejlivsfjæld** (Eilífsfell, eller -fjall). Af fortællingen om Torvald víðförle (Bsk. s. 45) ses det, at Ejlivs søn Atle, der utvivlsomt har bebod faderens landnamsjord, boede i Laksådal, og det synes, som selve gården er bleven kaldt »under Ejlivsfjæld«. Nogen gård af dette navn findes ikke, men sandsynligvis har Atle bot på ødegården Atlastad (Atlastaðir), som ligger syd for præstegården Hvamm(r), en af de nordligste gårde østlig i dalen.

Mellem Laksådal og Reykjastrand skiller, som oven for nævnt, Tindastol. Dette fjæld går med sin nordende så brat ud imod søen, at al samfærdsel her er afbrudt. Nord fra sét, fra søen, skal fjældet tage sig ud som en uhyre tagryg; sét fra Reykjastranden viser det sig som en kompakt fjældmasse, kronet og også andetsteds besat med talrige små, spidse tinder, hvad der naturligvis har givet det dets senere navn. Ligesom folketroen har søgt en overnaturlig forklaring til, at vejen langs kysten så pludselig afbrydes ved fjældets nordende (se Ísl. þjóðs. II, s. 41), har den også beskæftiget sig meget med »ønskestenene« og »naturstenene« i Tindastol; i virkeligheden skal også fjældet indeholde ualmindelig mange sjældne stene, der med stenskrede styrtede ned fra dette og igen findes opdrevne i vigene omkring ved fjældets nordlige del (især i Glerhallavík). Over fjældet føre, fra øst til vest, enkelte smådale eller »skard« (skörð), til nød farbare for gående; intet af disse bærer dog nu navnet Kjartansgjá (Kjartansgjá, Bsk. s. 46). — Reykjastranden, der i en længde af godt og vel to mil strækker sig fra Tindastolens nordpynt til Skagafjordens sydvestlige hjørne, er et smalt, højt, stærkt skrånende kystland mellem fjæld og sø. Den nordligste gård er **Reykir**, som ligger under Tindastolsfjældet, hvor den dog har en lille strækning fladere land neden for. Gården er vel bekendt fra Grettes saga, hvor den nævnes i forbindelse med **Drangø** (Drangey, nu Drángey), Grettes opholdssted i hans tre sidste fredløshedsår. Denne ubeboede ø ligger nordøst for Reykir i en stiv mils afstand; fra Reykir er forbindelsen med øen kortest og lettest, den beskrives derfor rettest sammen med denne gård og Reykjastranden, uagtet den fra gammel tid har været knyttet til ejendomme øst for fjorden, hvor imidlertid selv de nærmeste gårde har en vej på flere mile ud til øen. Drangø tilhørte indtil Grettes besøg forskellige, mest øst for fjorden boende bønder, men kom nu for største delen i Grettes fjendes (og senere drabsmands) Torbjörn

angels besiddelse. Da denne efter Grettes drab måtte forlade landet, overdrog han Drangø til sin broder Hjalte, hvorved den antages at være bleven knyttet til Holar, hvilken gård øen lige til bispestolens ophævelse hørte under. Nu er den derimod bortsolgt fra gården Holar. Øen afgiver dels vintergræsning for c. 30 får, dels drives der på og ved øen en indbringende fuglefangst.

Drangø hæver sig i lang frastand ude i fjorden som en uhyre, vandret afskåren klippeblok, mindende om Gejrsholmen i Hvalfjord (Bgf.), men langt større. Da den fredløse Grette intetsteds kan finde ly for sine fjender, giver Gudmund den mægtige ham det råd at begive sig ud i Drangø, som er så godt et forsvarssted, at ingen kan komme op i den uden ved hjælp af stiger, og hvor han aldrig vil kunne blive overvældet, når han blot vogter stigen. Navnlig s. 160 beskrives øen udførligere: Den var græsbevokset, men så brat ud mod søen, at man intetsteds kunde komme op, uden hvor stigerne stod; og når den øvre stige var dragen op, kunde intet menneske bestige øen. Om somren var der rigt fuglebjerg, og i øen gik 80 får. — Her slår nu Grette sig til ro med sin broder Illuge og en ledsager, der skal gå dem til hænde, efter at bonden på Reykir har sat dem over på øen.

Sagaens beskrivelse af øen er i det hele nøjagtig, kun synes antallet af får, som øen kan føde, sat temlig højt; ligeledes foregår bestigningen af øen nu ikke ganske således, som den i sagaen beskrives.

Når man nærmer sig Drangø, ser man, at øen ikke — hvad dens udseende på frastand lader formode — består af hvidgrå klippe, men af en rødbrun, blød og temlig løs sandsten; men fugleskarnet, der i lange striber flyder ned fra enhver lille afsats, giver klippen det omtalte hvidlige udseende. Kort syd for øen hæver sig en fritstående, slank, spidstillebende klippe kaldet Kerling; denne »drangø« har formodenlig givet øen navn. Nord for øen findes en lignende, men lavere og sværere klippeblok, benævnt Karl (der dog måske tidligere kan have været den betydeligste af de to). — Drangø hæver sig som sagt aldeles lodret op af søen, øens højde angives til 100 fv.; kun på to steder er der under de stejle klippesvægge en smule underland eller fjære. Dens længde er c. 200 fv., og hvor den er bredest, mod nord, er den vel omtrent 50 fv., men på de fleste steder meget smallere, bestandig aftagende mod syd. Randen af overfladen ud mod søen hæver sig i mange høvder med småsænkninger imellem. Den mod syd vendende høvde — øens sydspids — er højest og stejlest af dem alle og går aldeles lodret

ned mod søen; dette er **Hæringsløb** (Hæringshlaup), hvor i følge Grettes saga (s. 172) den mod Grette udsendte Hæring i rædsel styrtede sig ned. På vestsiden af øen, hvor der i klippe-skrænten etsteds findes en smal, skrånende terrasse, mener man, at bestigningen i ældre tid er gået for sig. — Fra søen op til terrassen — underland findes her ikke — må da en stige af betydelig længde have ført. Derefter kan man have gået et stykke vej langs terrassen, hvorefter man så må have benyttet sig af en øvre stige. Nu skilles imidlertid terrassen ved en så godt som ufarbar kløft fra øens øverste del. Denne kløft antager man derfor må i en senere tid have fået sin nuværende skikkelse. Nordvestlig i øen åbner sig en lille vig mellem klipperne; herfra foregår nu altid opstigningen, ad en vej, som man antager først i en senere tid har dannet sig ved fjældskred. Efter først at have passeret en besværlig »fjære« af klippeblokke klatrer man en tid i forskellig retning (først i øst, så i syd) opad i skriderne (de stejle skråninger af løse sten). Derpå kommer, omtrent midtvejs, det farligste sted, hvor det gælder om at passere nogle favne ad en smal sti omkring et klippehjørne, med aldeles lodret klippe for oven og for neden. Hinsides dette sted er under en fremludende klippe en jævn flade kaldet »Gudmunds-alter« (Guðmundar altari), her holder enhver, der bestiger øen, sin bøn¹⁾. Derpå møder man igen »skrider«, indtil man når en dog ikke synderlig høj klipperand, hvorover man kun kan komme ved at hale sig op ved hjælp af en nedhængende tovend, der med en stor jærnagle er fastslået i klipperandens overflade. Kort her oven for begynder græsgrot skråning, og snart har man nået øens overflade. Overfladen er jævn bølgeformig, begrot med yppigt græs, hist og her mellem hövderne sænker den sig i småhvammer eller lavninger ned ad som en li, men kun en kort strækning. Syd til i øen, adskilt fra Hæringsløb ved en sådan dalsænkning, er på vestsiden af øen en hövde, hvor tomterne af Grettes bolig (Grettis-skáli) påvises; der ses resterne af en lille bygning, nu dog til dels ødelagt af en her opført kredsround færefold. Stedet, hvor øen i ældre tid antages at være bestegen, er netop her ud for. Desuden findes på øen et par andre tomter, der skrive sig fra fuglefangerne, der hvert forår gæste øen. Østen til i øen findes på et enkelt sted vand, dog kun lidet, og således at det ikke kan nås af

¹⁾ »Gudmunds-alter« er naturligvis benævnt efter biskop Gudmund, der indviiede hele øen med undtagelse af den nordøstligste del (Heiðnabjarg og Heiðnavik), hvor der heller ingen fuglefangst finder sted.

kreaturer. Man må for at komme til stedet stige noget ned ad skrænten, klavre ned over et par klipperande, og man finder da her en ved en fremludende klippe dannet ikke dyb, men temlig høj grotte; inderst i denne pibler gennem den løse sandsten på 3—4 steder vanddråber frem, der samles i en lille nede under værende fordybning. Det hvert døgn tilkommende vand skal beløbe sig til 2—3 pottes. De 30 får, der hver vinter gå på søn, trives uden vand og blive tilmed overordenlig fede. Udsigten fra Drangø, ind over hele Skagefjordsherredet, skal være storartet og glimrende; er man imidlertid uheldig og overraskes under besøget på søn af nordentåge, kan det hændes sig, at man fra søn næppe ser søn under sine fødder. — Medens Drangø den største del af året ligger aldeles ubesøgt af mennesker, rører der sig hvert forår i en seks ugers tid (fra først i maj til slutningen af juni) det største liv og travlhed omkring søn. I denne tid ruger overalt i afsatserne på søns lodrette klippevægge eller i huler under søns overflade svart-fugle (langvier, alker, lunder), og desuden er søn trindtom bedækket med disse fugle. Dels lader søns ejer de rugende fugle og deres æg indsamle på sædvanlig vis, dels — og dette efter en langt større målestok — finder her omkring søn en ganske ejendommelig fuglefangst sted, hvori folk fra alle Skagefjordens bygdelag deltage. Man fortøjer nemlig i søn rækker af små flåder eller firkantede brætter, tæt besatte med hestehårssnarer. På hvert tredje eller femte bræt (og flere forbindes i almindelighed ikke) fastbindes en levende fugl for at lokke de i havet omkring svømmende til at sætte sig på brætterne. Her indvikles de i snarerne, og på denne måde kan der daglig gøres en rig høst af fangne fugle. Brætterne røgtes jævnlig af fuglefangerne, der sædvanlig under fangsttiden bygge sig små hytter på fjæren under Drangø, og som tillige benytte lejligheden til at drive fiskeri i fjorden. De fødemidler, der ad denne vej erhverves, har tit i trange år været af stor betydning; indtræffer havis ud på foråret, er imidlertid så vel dette erhverv som kystfiskeri, tangbrug o. s. v. forhindret.

Da Grette havde været to år i Drangø, slukkedes hans ild en gang ved uforsigtighed, og han udfører da det vovestykke at svømme i land til gården Reykir — mindst en mil — for at hente ild. Han kommer i land ved **Reykjanæs** (Reykjanes), og efter at have benyttet det varme bad (laug) på Reykir lægger han sig til at sove i en stue på gården, hvorefter bonden næste dag på et fartøj fører ham tilbage til gården. Stedet, hvor Grette først nåede land, må vistnok være det nu såkaldte Reykjadisk(r) —

navnet Reykjanæs er nemlig intetsteds her bevaret —, et lille knapformigt næs, der strækker sig ud i søen nordøst for gården Reykir. Syd for Reykjadisk, tæt ved stranden, findes en temlig hed laug. I følge bonden på Reykir skulde laugen tidligere ikke som nu have haft afløb mod øst, men mod nord, og her skulde der have været indrettet et lille stensat bassin, Grettisker (Gretteskar) kaldet, hvorfra igen et afløb førte¹⁾. — På Reykir må der i følge Grettes saga i sin tid have været kirke; ti noget efter at Grette og hans broder Illuge var bleven dræbte på Drangø, førtes deres legemer til Reykir på Reykjastrand, hvor de blev begravne ved kirken; og som bevis anføres, at senere, da den derværende kirke blev flyttet, fandtes Grettes ben. Om Illuge fremhæves det særlig, at hans ben senere blev nedgravede nord for kirken. Nu er kirkestedet for denne bygds vedkommende det godt og vel en mil sydligere liggende **Fagranæs** (Fagranes). Her viser man Grettes grav (Grettis leiði), en hvælvet græstørvsforhøjning nord for kirkegården, så tæt op til denne, at gærdet synes at gå tværs over graven. Her vil man så, at Grettes ben skal være nedgravede, da kirken flyttedes fra Reykir (hvorom dog intet nærmere ses af sagaen).

Vest for den sydligste del af Reykjastranden er fjældbegrænsningen ikke så sammenhængende, og der åbner sig her en lille dal ind mellem disse (fjældene); gennem denne (det såkaldte Gönguskarð) kommer man til gårdene vest for Tindastol og ind i den oven for nævnte Laksådal²⁾. Gennem denne dal søger også, i nordøstlig retning, Gönguskardså (Gönguskarðsá) ud mod søen. I oldskrifterne er undertiden talt om havskibes landing i **Gönguskardsos** (Gönguskarðsóss); siden den tid må der dog være foregået en forandring med åens udløb; nu er nemlig dette spærret af sandbanker³⁾. — Gönguskardså kan ved sit udløb betragtes som Reykjastrandens sydgrænse; kort syd for møder Skagefjordens sydvestligste vig, en lille bugt Saudåkrog (Saudárkrókr), hvor der siden 1873 har været opført handelsbygninger, hvorfra der i de senere år er drevet handel hele året rundt.

Op fra Skagefjordens bund strækker sig i en bredde af et par

¹⁾ Sml. dog sognebeskr., der ikke ved noget om en tidligere badeindretning her.

²⁾ Dog nævnes ofte denne dals forgreninger under ét Gönguskörð (ft.).

³⁾ Syd for findes nogle gamle tomter, som efter købmandsboder, der benævnes Hæringsbúðir; navnet minder om den i Grettes saga omtalte Hæring, der netop landede i Gönguskardsos (Grt. s. 171).

mil og af en 5—6 miles længde syslets hoveddel, sædvanlig benævnt herredet (hérað), — mod syd afsluttet af de såkaldte Skagefjordsdale, som fortsætte sig endnu et stykke ind mellem højlandets fjælde, så at denne bygd får en for en fjorddal ualmindelig udstrækning. I hele sin længde gennemstrømmes den af den store jøkeelv Herredsvandene (Héraðsvötn), der har sine kilder i de fra Hovsjøkel kommende Østre og Vestre Jøkelså og kaldtes i ældre tid også selv **Jøkelså** (Jökulsá). Straks ved deres indtræden i herredet forene de to Jøkelsåer sig; endnu en strækning indsnævres elven af et klippeleje, men snart begynder den at flyde i lave omgivelser, hvor den på jøkelvandes vis kan kaste sig snart til den ene, snart til den anden side, med idelig skiftende leje. Dog er de ødelæggelser, elven herved har anrettet, ikke af stor betydning, ligesom den i voldsomhed og uhyggelighed ikke kan sammenlignes med sydøstlandets berygtede jøkeelve. Et par mil fra kysten deler den sig om det noget højere Hegranes, som herved forvandles til en ø, i det Herredsvandene i to arme falder i søen, øst og vest for dette.

Skagefjordsbygden har ord for at være en af de smukkeste på Island. Man beundrer ikke alene den smukke fjældindfatning — navnlig mod øst begrænses egnen af høje fjældmasser med mangfoldige smådale og sænkninger, der adskille de forskellige fjældtoppe —, men navnlig de udstrakte græsrige sletter på bægge sider Herredsvandene og herredets tætte bebyggelse med 3—4 gårdrækker på hver side af elven, medens 1—2 ellers plejer at være det sædvanlige.

Uagtet Skagefjorden i følge sin naturlige beskaffenhed stadig må have haft en forholdsvis talrig befolkning, spiller disse egne dog i den egenlige sagatid næsten ingen rolle, hvad enten det nu kommer af de daværende hövdingers ædle karakter, som nogle vil mene, eller af andre grunde. I Sturlungetiden er derimod lige det modsatte tilfældet, flere af de mest afgørende begivenheder foregik her, og Skagfjordingerne går forrest, hvad tilslutning til hövdingen og sammenhold med hensyn til angreb og forsvar angår. For de senere tiders vedkommende har man hos disse egnes befolkning ment snarere at kunne finde spor af Sturlungetidens folk end af den ældre spagfærdige tids. Men i øvrigt gælder det om hele Nordlandets befolkning, at de i modsætning til beboerne af andre dele af landet udmærke sig ved et livligt og energisk temperament.

Det store Skagefjordsherred falder i forskellige mindre dele hver med sin særlige benævnelse. Nordvestligst, ude ved fjorden,

mellem Reykjastranden og Herredsvandenes vestre udløb, ligger den lille Borgarsvejt omkring den ikke ubetydelige sø Miklavatn, som gennem Herredsvandenes vestre arm står i forbindelse med havet. Fra syd optager Miklavatn Sæmundará (Sæmundará, Ldn: Sæmundarlækr), en mindre å, der har sit udspring i den Hunavatns og Skagefjords syssel forbindende dalsænkning Vatnsskard, og som efter et par miles løb i nordlig retning falder ud i oven nævnte sø. Strækningen vest for åen, landet nærmest under den sammenhængende vestlige fjældbegrænsning, bærer navnet **Sæmundarhlíð**; i følge oldskrifterne skal Sæmundarhlid bære navn efter landnamsmanden Sæmund, som Ldn. (s. 188) lader bo på Sæmundarstaðir, hvor hans søn Gejrmund boede efter ham. Denne gård er utvivlsomt det nuværende Geirmundarstaðir, der ligger omtrent midt i bygden. Noget nordligere, en halv mils vej syd for Miklavatn, ligger præstegården Reynestad (Reynistaðr), eller, som stedet i ældre tid kaldtes, **Stad i Reyness** (Staðr í Reyni(s)nesi). Det pågældende næs dannes ved en bugtning mod øst af Sæmundará. I Sturlungetiden er denne gård et jævnlgt høvdingesæde; den købes således af Gissur jarl, som døde her (1268) og skal ligge begravet her¹⁾. I slutningen af det 13de århundrede oprettedes her et benediktiner nonnekloster, som bestod indtil reformationen. Alle minder fra en ældre tid synes imidlertid — med undtagelse af et enkelt stedsnavn (Klaustrbrekka) — forsvundne. Efter gården kaldes den omliggende nordlige del af Sæmundarhlid sædvanlig **Stadarsvejt** (Staðarsveit).

Ved den sydlige halvdel af Sæmundarhlid findes intet særlig at bemærke. Vatnsskard, der afslutter lien mod syd, er allerede nævnt ved beskrivelsen af Hunavatns syssel. Omtrent midt over den hedesænkning, der udgør skardet, ligger sysselgrænsen. Den østlige til Skagefjords syssel hørende del kommer nærmere til omtale i Tord hredes saga (s. 31—32) i anledning af en kamp, der her leveres. Da Tord på sin færd vest fra er nåt til skardmundingen ud mod Skagefjorden, bliver han og hans ledsagere uenige om vejen. Tord sætter dog igennem, at man vælger vejen forbi **Grindarhólar**; her overraskes han af sine fjender, medens han holder hvil ved **Arnarstape** (Arnarstapi)²⁾. Navnet Grindarholar kendes nu ikke, men østlig i skardet skilles virkelig vejene, og når man dér vælger

¹⁾ Sml. Grl. hist. M. I., s. 479.

²⁾ I følge en antikv. indberetning af Espolin (1818) mente man at have fundet benene af de tre mænd, der faldt for Tord hrede her.

den almindelige, får man på venstre hånd en række grushøje »Fosshólar«, som rimeligvis er de i sagaen omtalte. Et stykke længre fremme fører vejen umiddelbart forbi en kegleformig høj Arnstape (—i), der utvivlsomt er sagaens Arnarstape. — Ved et enkelt fjæld er den østlige del af Vatnsskard adskilt fra det nordligere og smallere **Reykjaskard** (—ð, Grt. s. 159)¹⁾.

Efter nedstigningen fra Vatnsskard er man snart ved den under lien stående gård **Videmyre** (Víðimýri, ældre: -mýrr), en anselig gård, der også i Sturlungetiden hørte blandt Skagefjordens hövdingesæder. Man vil i en tomt ved gården finde spor af det fordums virke; i nærheden af gården vises Hestavígshamar, — som det siges, svarende til den i Sturl. nævnte Hestetingshammer (Hestapíngshamarr), hvor Skagfjordingerne valgte Brand Kolbenssön til hövding; — dog også østlig i herredet (på Flugumyre) påviser man en Hestavígshamar. — Omtrent fra Videmyre strækker sig mod nord til hen mod Reynestad, parallelt med Sæmundarhlid, men øst for Sæmundará, et højdedrag **Langholt** (Lángholt)²⁾, i og om hvilket adskillige gårde ligge. En halv mils vej nord for Videmyre står i skråningen af et mindre holt øst for Langholt den fra Sturl. bekendte gård **Geldíngaholt**; nord herfor ligger på sletten øst for Langholt præstegården **Glaumbæ(r)**.

Øst for Langholt strækker sig den midterste, laveste og græsrigeste del af Skagefjordsherredet; denne engslettes centrale del er den mod øst og vest af vandløb begrænsede Vallholm (Vallhólmr) eller Holm (Hólmr), der mod syd går over i et højere land, den såkaldte Tunge (Túnga), der strækker sig helt op mod Skagefjordsdalene. Mod øst begrænses tungen og Vallholmen af jøkelelven Herredsvandene, mod vest af åen Svartå (—á)³⁾, der har sit udspring længst mod sydvest i bygden. Navnet Svartå bærer den imidlertid kun for den øvre dels vedkommende; sydøst for Videmyre, omtrent på grænsen mellem Tungen og Holmen, får den navnet **Husækvisl** (Húseyjarkvisl), nordligere får den endnu andre navne og falder sluttelig i Herredsvandene syd for Hegranæsset. Mellem

¹⁾ Efter denne kamp rider Tord først til Langedalen (Bolstadarhlid og Engelhlid). Derefter rider han »nord over Skardene (Skörð) til Skagefjord« til et ved den sydøstlige del af fjorden liggende skib. Udgiveren har (pH. s. 34) rettet håndskriftets »skaurd« til »Skarð«, men vistnok uden nødvendighed; talen er nemlig her næppe om Vatnsskarð, men om de før nævnte Gönguskörð.

²⁾ Grt. Langholt, Ldn. Lángholt.

³⁾ i E. O. kaldet Tungeå.

Vallholmen og Tungen ses spor af et gammelt åleje, og det er en almindelig mening, at Herredsvandene — eller Jøkelså som elven i ældre tid kaldtes — tidligere, i steden for som nu at fortsætte vejen mod nord, øst for Holmen, har skilt Tungen fra Holmen, optaget Svartå i sig og så gennem Husøkvisl har fortsat vejen mod nord, vest for Holmen, hvorefter elven da ligesom nu må have delt sig om Hegranæset. Dette synes virkelig at bestyrkes ved flere angivelser i sagaerne. Således ser man af Sturl. (gl. udg. IX, s. 27), at der ved gården Langamyre, som ligger vestlig i Vallholm ved Husøkvisl, var et overfartssted over Jøkelså, hvilken benævnelse på dette sted nødvendig må gælde det nu Husøkvisl benævnte vandløb, og navnet Jøkelså kan det kun have båret, for så vidt Herredsvandene helt eller til dels har haft deres løb herigennem, da Svartå ikke er nogen jøkelev. Et sådant løb for Jøkelsås vedkommende synes ogsaa at fremgå af den måde, hvorpå **Vallalaug** findes omtalt i kilderne. Vallalaug var i ældre tider et til møder og offentlige sammenkomster hyppig benyttet sted. I det 15de årh. holdtes her ting, og stedet var da, som det synes, herredets almindelige tingsted. Senere holdtes her tre hreppers ting¹⁾. Som det fremgår af navnet, var her en varm kilde. Vallalaug er nu beliggende sydlig i Holmen. Sydvestligst i Vallholm ligger et langstrakt holt Vallholt med en derefter benævnt gård (Ydre og Sydre V.) ved hver ende. På sletten øst for dette er grunden overordenlig sumpig og moradsig, så at man med besvær når Vallalaug, der er en midt i engen øst for holtet liggende lille vandsamling eller dam. Midt i kæret ses det fremvældende laugavand, men mosevandet er nu så overvejende, at vandsamlingen næppe er lunken. Rundt om dette kær, navnlig mod nordøst, ses hist og her ophøjede og mørkere tuepletter, i hvilke man vil se lævninger af tingboder. Stedet synes nu overordenlig uhensigtsmæssigt til offentlige møder; dog kan forholdene i den af gamle åløb gennemskårne Vallholm mange gange have forandret sig siden fristatstiden. Medens Vallalaug nu

¹⁾ På tinget ved Vallalaug i Skagafjord lod biskoppen på Holar Jon Vilhelmssön år 1431 oplæse et beskyttelsesbrev for nogle forbrøderiske Englændere. (Årstallet ses af selve brevet, der er bevaret i biskoppens conceptbog AM. 235, 4^{to}; sml. Hist. eccl. II, s. 579—80 og Espolins årbøger, hvor brevet henføres til år 1434 eller 1435.) — På et tre hreppers ting ved Vallalaug foretoges 1551 sagen mod Jon Aressöns efterlevende barnemoder (concubine). Som tre hreppers ting omtales Vallalaug endvidere i et brev fra 1606 (AM.ske diplomsamling LX, 17), ligesom også traditionen om Vallalaug som tre hreppers tingsted endnu er levende.

altså ligger på det flade land mellem Svartå-Husøkvisl mod vest, Herredsvandene (Jøkelså) mod øst, forudsættes Vallalaug i det mindste ét sted i Sturl. (gl. udg. VI, s. 13) liggende øst for Jøkelså. Sturla Sighvatsson må nemlig drage nord (ø: øst) over Herredsvandene (vötn) for at komme til Vallalaug.

Hvis der af hvad der fortælles i Ljósv. (s. 92) tør sluttet, at vejen øst for Herredsvandene til Hegrænæs — hvor Skagefjordens vartingsted var — lå over Vallalaug, vilde også deraf naturlig fremgå, at denne del af Holmen den gang ikke ved noget betydeligere vandløb kan have været skilt fra herredets østre del. De kapitler af Ljosvetninga saga, hvor Vallalaug omtales, er imidlertid meget uklare. I 25de kapitel fortælles om en retssag, der skal foretages på Hegrænæs ting; og at retssagen virkelig ogsaa kommer til behandling her, ses så vel af fortællingen i kapitel 27, hvor en del af de tingbesøgende kommer søvejs fra og kan lande umiddelbart ved det nær fjorden liggende tingsted, som også af et sted senere i sagaen, hvor hvad der på dette ting er sket siges at være foregået på Hegrænæs ting. Ikke desto mindre siges i overskrifterne til kapitel 26 og kap. 27 denne sag at foregå paa Vallalaug ting¹⁾. Sagaens overskrifter er dog tagne fra et meget ungt håndskrift, og dem kan man næppe tillægge nogen betydning. For kap. 27's vedkommende er overskriften endog i ligefrem modstrid med hvad der fortælles i selve kapitlet. I kapitel 26 siges, at den ene af hövdingerne (Torvard) med sit parti efter at have spist nadver på Miklabæ rider til Vallalaug for at komme til tingstedet för modparten. Han får hjælp til tingudrustningen fra Miklabæ og lejrer sig med sine folk for fredens skyld på grænsen af tingområdet. Skal teksten her gælde for ufordærvet, må ordene opfattes som antydende, at Torvard om aftenen efter nadver rider til Vallalaug og først næste morgen derfra til tinget. Det vil da være let at forstå, at man senere hen, da man kendte Vallalaug som tingsted, forstod sagaens uklare udtryk, som om Vallalaug også her var angivet som selve tingstedet, og dannede kapiteloverskrifterne i overensstemmelse hermed. Finder man (og vistnok med rette) denne fortolkning af sagaens ord for tvungen, må man antage, at allerede sagaskriveren på dette sted har forblandet et yngre, den gang mere benyttet eller i al fald ham mere bekendt tingsted Vallalaug med det ældre vår-

¹⁾ Vallalaug, som der på først nævnte sted står, er en yngre, men fejlagtig form, i det i stedsnavne af hankön et *n* meget hyppig har indseget sig i ef. flt. — og derfra igen i de andre forh.s former i flt. — i analogi med ef. flt.s former af visse hunk.'s og intk.'s ord.

tingsted Hegranæsting, hvor den pågældende retssag af hele sammenhængen tydelig nok ses at være forhandlet¹⁾.

Som tilfældet er med jøkelelve i almindelighed, er vadestederne over Herredsvandene meget foranderlige. Hist og her findes dog også færgested over elven, således ved gården Vellir nordøst for Vallholt — også i Holmen (Vallholm), som vel, ligesom Vallholt og Vallalaug, er bleven benævnt efter denne gård.

Tungen (Tunga), som Holmen mod syd går over i, udformer sig som et højdedrag, der fylder strækningen mellem Svartå og Herredsvandene. Denne tilligemed strækningen vest for Svartå benævnes Tungesvejt (Túngusveit). Blandt gårdene i Tungen kan mærkes Stensstad (Steinsstaðir) mod nordvest; både her og ved den nærliggende (nordvestligere) gård Reykir findes varme kilder. Om landnamsmanden på Stensstad fortælles det, at han ventede efter døden at skulle bo i Mælefell (Mælifell). Dette høje, spidst tillobende fjæld — nu sædvanlig benævnt Mælefellshnjuk (Mælifellshnjúkr), da navnet Mælefell er gået over på den under fjældet stående gård (præstegården) — hæver sig, synligt i en vid omkreds, hinsides Svartå, sydvest for Stensstad²⁾. Her begrænses Tunge-

¹⁾ Også dr. Scheving har — som det fremgår af optegnelser i hans i Reykjavig opbevarede håndskriftsamling — set, at her i sagaen med dens kapiteloverskrifter var en modsigelse, og foreslår i overskriften til kap. 26 at udelade det sidste ord „þings“ og i overskriften over kap. 27 at sætte „Hegraness“ i stedet for „Vallalaugar“.

²⁾ I Finn Magnussöns samlinger til oplysning om islandske runeindskrifter (nu i prof. Thorsens besiddelse) findes aftegnet et brudstykke af en runeligsten fra Reykir i Skagafjord — sandsynligvis oven nævnte gård af dette navn, da her er kirke, og da stenen fra Reykir nævnes i forbindelse med en lignende fra Mælefell. — Også fra Mælefell findes en runeligsten aftegnet i Finn Magnussöns samlinger.

Fra Mælefell og Reykir findes adskillige genstande i Oldnordisk museum i Kbh. Af sognepræsten nedsendtes således år 1857 fire udskårne træstykker. To af disse ere fyrreplanker (søjler eller „stoðir“, som de kaldes i museumsprotokollen), omtrent 5 f. lange, 1 f. brede og 3“ tykke, buede på forsiden og der prydede med udskårne slyngninger og dyrefigurer; på hver af dem er også på den ene smalle side indskåret en fals, og begge har hen mod den ene ende et aflængt hul. De to andre træstykker er udskårne fyrrebrætter, det ene prydet med slyngninger og blade, det andet med palmet lignende ornamenter. Alle skal de have været brugte som gavl på en sæng; men i museumsprotokollen fremhæves, at de åbenbart er fra en forskellig tid og de to først nævnte fyrreplanker vistnok meget ældre end de andre to stykker. — Sig. Gudmundsson, der i „Forngripasafn Íslands“ II, s. 18, sml. s. 111 omtaler de to fyrreplanker (hvoraf den ene

svejten i hele sin længde af fjælde, der kun afbrydes hist og her ved forskellige smådale, der i sydvestlig retning skærer sig ind i højlandet. En sådan dal er den af Mælefellshnjuk mod syd begrænsede Mælefellsdal (Mælifellsdal), hvorigennem en hedevej ligger op. Den almindeligste vej syd på (til Kølvejen eller Store Sand) ligger dog gennem den noget sydligere, ligeledes ubeboede Gilhagadal(r), hvorfra man kommer op på den ikke lange, men temlig høje fjældvej Lille Sand (Litli Sandr).

Mod syd går Tungesvejten over i Skagefjordsdalene (Skagafjarðardalir). Den vestligste af disse er Svartådalen (Svartárdalr), hvorfra den Tungesvejten gennemstrømmende Svartå har sit udspring¹). Medens denne forholdsvis ubetydelige dal har en sydvestlig retning, ligge mere lige i syd to større dale Vesterdalen (Vestrðalr) og Østerdalen (Austrðalr), gennemstrømmede af Vestre og Østre Jækelså (Jökulsá vestri og J. eystri), der ved sydenden af den høje »Tunge« forene sig til Herredsvandene. Disse dale er lange, smalle og indsnævrede mellem høje fjælde. Den ubebyggede del af de af Jækelsåerne gennemtrømmede dale strækker sig langt op i de oven for bygden liggende udstrakte heder, oven for hvilke igen den store Hovsjøkel, hvorfra Jækelsåerne have deres udspring, breder sig. Nord for jøklen skal findes hraunstrækninger, hvorover en fra de øvre dale i Øfjords syssel til Kølvejen førende fjældvej, den såkaldte Vatnahjallavej (—vegr) ligger. Den nedre beboede del af dalene, Vester- og Østerdalen i snævrere forstand, kaldtes i ældre tid **Goddalene** (Goðdalir, også Guðdalir), et navn, der nu er særlig knyttet til en i Vesterdalen liggende gård (præstegården). Som en fortsættelse af Vesterdalen regnes Hovsdalen (Hofsdalr), medens derimod den egenlige af Vestre Jækelså gennemløbne dal oven for bygden kun er som en snæver kløft. Den øverste gård i dalen vest for åen er **Hov** (Hof), tidligere hovedgården her i egnen. — A. M. fortæller, at der i avretten oven for Hov fandtes et sted »Hrauntuekloster« (Hraunþúfuklaustr), hvor der sås lævninger af vidtløftige indhegninger og tomter, som om der havde været en storgård; derom vidstes dog intet, kun fortaltes, at kirkeklokken i Goddale skulde være fundet her. Det er formodenlig samme tomter,

er afbildet i Worsæes »Nordiske Oldsager« (1859) nr. 508), angiver, at de er rester af skålen på Mælefell.

Desuden ejer museet resterne af en i sin tid rigt udstyret messehagel fra Reykir og en helgenfigur (biskop i embedsdragt) i træ fra samme kirke.

¹) Denne Svartådal er nævnt Ldn. s. 190, den Hv. tilhørende derimod s. 189.

man tænker på, når man nu fortæller, at lævninger af det gamle Hov skal kunde påvises langt højere oppe og nærmere jæklen. E. O. (s. 736) synes at have kendt en hovtomt ved gården Hov. — Den øverste gård i Vesterdalen, og i det hele i Skagefjordsdalene, er Torljotsstad (Þorljótssstaðir). Sig. Gudmundssön¹⁾ omtaler et mærkeligt fund herfra, i det man efter et fjældskred nord for gården fandt oven på den nedstyrtede jordmasse seks menneske-hovedskaller, samt en broncenål med dyrehoved og et selvbrystsmykke, men ingen menneskeben eller andre spor af skeletterne. Forf. gætter på, at der her har været en oldtidsbegravelse, hvor ligene har ligget fra nordøst til sydvest, og at fjældskredet, da det styrtede ned, netop har kunnet nå at tage hovederne med, men ikke mere²⁾.

Fra den øverste gård i Østerdalen fører en fjældvej (over Nýjabæjarfjall) til en af de øvre dale i Øfjorden. Kirkestedet i Østerdalen er Ábær, måldagernes (og Ldn.'s) »millum á«. Mod nord begrænses Ábæ-sogn af en stejl kløft Mærkigil. Sv. Póvssön

¹⁾ Skýrsla um forngripasafn Íslands, II, s. 130—31.

²⁾ Et og andet med hensyn til Ldn.'s angivelser om landnamenes udstrækning for Skagefjordens øvre dels vedkommende kan måske synes noget besynderligt. »Torvid tog land fra Mælefellsá til Giljá« siges der (Ldn. s. 190). Giljá er nu navnet på en å langt oppe i Skagefjordsdalene; den løber øst og nord for den på kortet afsatte Giljamule og falder i Hovsá, der igen forer sig med Vestre Jökelsá. Dette kan imidlertid ikke være den i Ldn. nævnte Giljá (eller Gilá, som der på sine steder læses). Fra »Giljá« over Vester- og Østerdalen og videre mod nordøst (til Norderå) strakte nemlig i følge Ldn. Eriks landnam sig, og han var i stand til af sit landområde at tildele Hrosskell hele Svartádal (=: den af Svartå i dens øverste løb gennemstrømmede sidedal) og Hrejdur en del af Tungen med Stensstad. Ldn.'s Giljá er utvivlsomt det Gilhagadal gennemstrømmende vandløb, nu benævnt Gljuvrá (Gljúfra betyder ligesom Giljá: kløft). — Angående Torvids landnam er der ellers den besynderlighed, at netop den af ham tagne strækning kort efter (Ldn. s. 191) angives som Vekels landnam, kun anføres ydergrænserne her i omvendt orden »fra Giljá til Mælefellsá«. Man kan her antage, enten at Vekell er bleven den endelige bebygger, i det Torvids bosættelse kun har været midlertidig, eller at de to mænds landområde har ligget parallelt. Oplysende i den henseende kan det måske være at holde sig forholdene i Skagefjordsherredets vestlige del for øje. Det terrasseformige land falder helt igennem i flere forskellige dele, hver med sit særlige navn. Således kaldes (i følge Sv. Póvssön) Langholtets fortsættelse mod syd Neðri bygd, Sæmundarhlids Efri bygd. Denne sidste (Øvre bygd) standser ved Mælefellsdal. Nedre bygd fortsættes af Frambygd, der — vest for Svartå — strækker sig til Svartádal og Gilhagadal; Tungesvejt tages da i mindre omfattende betydning end oven for og indskrænkes til selve Tungen.

beretter i sine dagbøger om en over Merkegil førende farlig vej, at der her ved den søndre kant af gilet står en af biskop Gudmund indviet varde, hvor enhver vejfarende første gang skal ofre et par sten mod aldrig at komme til nogen skade i gilet. — Efter Vestre og Østre Jøkelsås forening til Herredsvandene er landet øst for elven en mils vej nord efter begrænset af en lavere og mere jævnt skrånende li, indtil en sidedal fra Skagefjordsherredet **Norderådal** (Nórðrárdalr) skyder sig i østlig retning ind mellem fjældene. Langs den oven nævnte li står en række gårde, af hvilke **Flatatunge** (Flatatúnga) er den nordligste. Ud for denne gård forlader Herredsvandene deres dybe klippeleje for nu at brede sig over flade ører; lidt nordligere modtager de østen fra tilløb af Norderå (Nórðrá), hvorved »øre«-dannelsen her endnu mere befordres. Fra Norderådal skilles Flatatunge mod nordøst ved en lavere, hvælvet højde eller en mindre hals. Gården med de nærmest tilstødende partier af Norderådal kommer særlig til omtale i Tord hredes saga (s. 40—42), i anledning af at Tord en tid lang opholder sig hos bonden her for at bygge ham en skåle. Denne skåle stod i følge sagaen endnu ind i det 14de århundrede. Ja fjæle fra skålen prydede med udskåret arbejde af Tord hrede mener man endnu den dag i dag at have bevaret på Flatatunge. En del af fjælene skal i en senere tid være komne til den i Vesterdalen liggende gård Bjarnastadahlid; i Flatatunge er nu fem bevarede, der beklæde den indvendige side af badstutaget. Da de er sammenføjede uden hensyn til billederne, er flere figurer ufuldstændige og betydningen af fremstillingen uklar. De fem fjæle er delte i langagtig-firkantede felter, helt eller til dels udfyldte med figurer, hvis omrids er angivne ved udskæring (furer) i træet. Billederne skrive sig utvivlsomt fra middelalderen: der forekommer munke eller andre gejstlige med kors i hænderne, og vistnok også biskopper; nogle skikkelser synes bedende at fremstrække hænderne; en nøgen, på hug siddende figur holder tommelfingeren til munden. To skikkelser i side dragter synes at holde en vægtskål, en anden et sværd; etsteds ses forskellige afhugne lemmer¹⁾.

¹⁾ Billederne i Bjarnastadahlid ere af samme art; man ser dele af nøgne menneskeskikkelser, underdelen af en hest, forskellige forsiringer o. s. v. Også her bruges fjælene som indre tagbeklædning i et græstørvs-hus, og uheldigvis skal for nylig billedsiden på adskillige fjæle være vendt ind ad mod taget.

På oven nævnte fjæle er altså figurerne fremstillede i ikke ophøjet arbejde.

Den alt nævnte, kort nord for Videvellir liggende, gård **Miklebæ** (Miklibær), ligesom Videvellir på grænsen mellem dalslette og liskråning, er egnens præstegård og kirkested. (Blandt præsterne her kan mærkes Thorvaldsens farfader Torvald Gottskalkssøn fra 1748—62.) Foruden i Sturl. forekommer dette Miklebæ i Ljósv., men må i øvrigt ikke forveksles med en nordligere liggende gård af samme navn.

Noget nord for Miklebæ skærer sig en sidedal Djupedal (Djúpidalr, opr. Djúpárdalr) ind mellem fjældene. Fra den kommer en ikke stor, men meget urolig og foranderlig å, Djupedalså (Djúpadalsá, opr. Djúpa), der til forskellige tider i meget forskellig retning har søgt ud mod Herredsvandene. Oprindelig bøjede den efter at være nåt foden af lien i sydvestlig retning og dannede herved et fra det lavere neden for liggende land afskåret næs. Senere har åen til forskellige tider antaget en mere vestlig eller endog stærkt vestlig retning, i det den på mangfoldig vis forgrener sig over slettelandet, hvor den betegner sin vej ved vidtstrakte ører. Næsset — skönt ikke længer noget næs — har dog bevaret sit navn; nu som før hedder det **Haugsnæs**, og til stedet er mindet om en af Sturlungetidens store kampe knyttet. Her eller nøjagtigere på sletten (»grundin«) neden for udkæmpedes den langvarige strid mellem de to medbejlere, den Skagfjordske hövding Brand Kolbéns-søn og Sturlungen Tord kakale, der ender med Brands fald. Brands folk drives på flugt, og Brand selv søger at undkomme til hest, men gribes »mellem Grundene«, og han føres op på »grunden«, hvor han hugges ned; på stedet, hvor han faldt, oprejstes et krucifiks (róða), hvorefter stedet senere benævntes Rodugrund (Róðugrund). Rodugrund antages at svare til den nuværende gård Sydsta Grund (s: Sydligste Gr.), der står i Djupedalså-»ørerne«, vest for Haugsnæs; gården har dog på grund af åen måttet flyttes noget mod nord, men på den forladte plads skal være opstået et nyt Rodugrund. Fra den nordligere liggende gård Midgrund

•trælleland• omtales i A. M. for Skagfjords syssel påfaldende hyppig, medens noget tilsvarende med få undtagelser ikke andensteds synes at være kendt. Den ene gang efter den anden siges der, hvor tomter eller indhegninger (girðinger) forekomme, at her sandsynligvis har været •trællegærde•, men ingen egenlig bebyggelse. Ved sådanne •trællegærde• kan vel ikke menes andet end pletter, der af vedkommende gårdsherre var overladt trællene til opførelse af deres boliger, og som både på grund af bygningernes ubetydelighed og bebyggelsens mere foreløbige karakter ikke kunde sættes i klasse med almindelige afbyggersteder eller husmands-pladse.

(Miðgrund) er Sydsta Grund nu adskilt ved en arm (tidligere hovedløbet) af Djupedalså. De to gårde Sydsta Grund og Midgrund er det formodenlig, der i Sturl. omtales som »Grundene«; nogen å synes da ikke at have adskilt dem, og det er vel rimeligt nok, at de oprindeligt kan have udgjort én jord. Helt forskellig fra disse er derimod den langt nordligere »Yderste Grund«.

Hinsides den indre del af Djupedalså-øerne ses gården **Flugumyre** (Flugumýri, ældre — mýrr) med sit anselige, slettelignende tun, omgivet af mosestrækninger, på fladerne neden for lien under det sammentrykte, spidstillebende fjæld Glóðafeykir. Til Flugumyre når man kun med besvær den lige vej over moserne; ellers må man enten søge sig vej oppe i lien eller langs åen. Gården, der i Sturlungetiden oftere var hövdingesæde, er især bleven bekendt ved den rystende Flugumyre-brand (Flugumýrar brænna), et med mordbrand forenet overfald, der udførtes af Gissur Torvaldssöns fjender, medens han her holdt sin søn Halls bryllup med Sturla Tordssöns datter Ingebjörg. Ved denne lejlighed omkom Gissurs hustru og hans tre sønner, medens han som ved et vidunder og hjulpet af sin store snildhed reddes. Tæt sydvest for gården står kirken; tidligere, mener man, har gården måske stået umiddelbart øst for kirken, da man ved gravning i en her anlagt kartoffelhavestundum finder jern- og kobberstykker, og da der øst for haven findes en af de for gamle gård-pladse karakteristiske askehøje. Kirken bliver som bekendt efter branden sluttelig et tilflugtssted for Gissur; man kunde i øvrigt efter fremstillingen i Sturl. ledes til at tro, at afstanden mellem kirke og gård da måtte have været noget større. Oven for gården oppe i lien findes en høj, Virkishóll; her vil man i en kredsformig stensække nær dennes top se lævningerne af et virke fra hin urolige tid. Mellem Virkeshól og den sydligere, lige over for liggende Byghól (Bygghóll, se Sturl.) strækker et smalt mosedrag sig op i lien, bøjer sig bag om Byghól og ligger som en lille krum dal (þjófadallr) ind mellem melerne. Her, siger man, skjulte brandstifterne sig; i al fald ses det af Sturl., at de ad denne vej er komne ned mod gården — om at skjule sig for angrebet — er der derimod i følge sagaen ikke tale¹⁾.

Nord for Flugumyre skærer sig mod øst en sidedal ind, mod

¹⁾ I følge sognebeskr. (1845) påvistes på Flugumyre, foruden rester af virket, Flugufen (se Ldn.) og Hestavígshamar. — Virket omtales også i en antikv. indberetn. af Espolin (1818); det beskrives som firkantet, rummende c. 100 mand, og omtales som i følge tradition bygget af Kolbén unge.

syd begrænset af Glóðafeyke-fjældet; fra denne dal (Hvammsdalr) kommer en å (Hvammsá, ældre: Glóðafeykisá), med hvilken nu Djupadalsá delvis forener sig. Igen en mils vej nordligere åbner Tværådalen (Þverárdalr) sig ud mod Skagafjordsherredet. Den gennemstrømmes af en mindre å Tværå (Þverá), der nu falder i Herredsvandene omtrent ud for Hegrænæssets sydspidse. Dalen selv er ubeboet, men under lien står nord for åen gården Tværå (Þverá), syd for åen og lidt vestligere Yderste Grund (Yzta Grund), der må være den i Tord hredes saga nævnte gård Grund. I sagaen omtales en mægtig mand Össur, som første gang han nævnes siges at bo på Grund, men som hvis bolig ellers Tværå i det følgende regelmæssig angives. Til Yderste Grund er nu traditionen om ham knyttet; her findes en Össurs lovrette (Össurar lögrétta), en firkantet tomt c. 12 fv. på hver led, og en Össurs høj (Össurar höll). Grund og Tværå antages almindelig oprindelig at have udgjort én jord, og det lader sig med sikkerhed slutte, at åen Tværå først senere har fået sit nuværende løb mellem de to gårde; oprindelig har den bøjet mod syd mellem Grund og nabogården mod øst (Frostastaðir). Forestillingen herom har vel foresvævet sagaskriveren og foranlediget den tilsyneladende modsigelse i angivelsen af Össurs bolig (måske hovedgården alt tidlig kan være flyttet fra Grund til Tværå). Denne gård Tværå er ligeledes nævnt i Laxd. (s. 340).

Landet nord for Tværå regnes endnu til Blönduhliden; dog betragtes største delen af den øst for Hegrænæs liggende strækning, hvor de mod øst begrænsende fjælde gå over i lavere højdedrag, som udgørende en egen lille bygd, der mod nord ved udløbet af Herredsvandenes østerarm går over i Vidvigsvejten. Også her findes side-dale mod øst, af hvilke den af Gljuvrå (Gljúfrá) gennemstrømmede Gljuvrådal er den nordligste. Mellem Gljuvrå og Tværå ligger gården Hovstad (Hofstaðir). Ldn. (s. 195) fortæller, at landnamsmanden mellem disse to åer boede på Kollsvensstad (Kollsvainsstaðir), men holdt ofring (hafði blót) på Hovstad. Vest for den nuværende gård Hovstad viser man en gammel græstørvsindhegning, omtrent af størrelse som et fårehus-tun; her antager man, at hovet har stået — hertil strækker sig nemlig en gammel ophøjet vej (göngugarðr), der ligger tværs over moseskråningen udgående fra den et par »bæjarlede« sydligere ødegård Kollsvensstad, og som i følge tradition skal være bygget og brugt som vej til hovet¹⁾. —

¹⁾ Ødegården Kollsvensstad har ligget øst for Sydre Brekka, der ligger ved

Mellem Hovstad og den noget sydligere gård Svadastad (Svaðastaðir) findes i lien nogle banker, **Urðskriðeholar** (Urðskriðuhólar). Navnet er kendt fra Laxd. (s. 340), hvor der fortælles, at da hövdingen Torvald på Hov i Hjaltadal rider fra sin gård til et møde på Tværå, løb den af ham beskyttede drabsmand Torolv ned fra lien og sluttede sig til ham, da han med sin flok kom forbi Urðskriðeholar.

Mellem Blönduhliden, Holmen og Stadar-Borgarsvejen (Sæmundarhlid) ligger som en virkelig ø, omsluttet af Herredsvandenes to arme og fjorden, det alt oftere nævnte **Hegranæs** (Hegranes). Øen er hen ved 2 mile lang, $\frac{1}{2}$ —1 mil bred, højest imod nord, hvor den med en klippeodde strækker sig frem i søen. Beskaffenheden er ganske ejendommelig; fra nord til syd stryge lave klipperygge adskilte ved mosestrøg med en del småsøer. Herredsvandene passerer her ved hjælp af færge; så vel den vestre som den østre arm viser sig som en et par hundrede alen bred, rolig jøkelflod i et sandet leje, hvorover hestene til dels vadende kan komme.

Hegranæset udgør nu et eget præstekald; præstegården, der ligger østlig i næsset noget imod syd, benævnes sædvanlig fejlagtig Rípr, som i virkeligheden er ejeformen af stedets navn Ríp, som betyder »klippespids«¹⁾. — Længre mod nord breder sig græsrigge enge langs Herredsvandenes østerarm, og der åbner sig her udsigt over et venligt parti så vel ud mod søen som ind over »herredet« med fjældene i det fjærne. Her i den nordøstlige del af Hegranæset må stedet for **Hegranæs ting** (Hegraness þing) søges. Dette var et af Nordlandets fire vårting; efter det bar det nuværende Skagefjords syssel i sin tid navn, og som tingsted nævnes det i adskillige sagaer. Både vår- og hestting holdtes her, og det ses at være benyttet endnu ind i det 14de årh. (således i følge Espolin 1306)²⁾.

Herredsvandenes østre arm, nordøst for gården Framnes, nordvest for Tværå gård.

Det er rimeligvis om denne gård Hovstad, at Sig. Gudmundssön i sin beskrivelse af altingstedet (s. 32, sml. s. 56) anfører, at der på H. findes et fårehus benævnt Valhöll.

¹⁾ Se Jón Þorkelsson, Supplement til islandske Ordbøger.

²⁾ Betydning nok angå de to eneste retssager, om hvis foretagelse på Hegranæs ting sagaerne ved udførligere at berette, personer, af hvilke hverken sagsøgeren eller sagvolderen kan antages at have tilhørt denne tingkreds. Særlig gælder dette om den første sag, den allerede (s. 67) ved Vallalang omtalte retssag, der opstår mellem en hövding fra Øfjords syssel og en fra Tingø syssel angående en i Fnjoskedal i Tingø syssel

Nærmest ligger tingstedet ved den nord for Ås (Ås) liggende gård Gard (Garðr) ¹⁾.

Efter en halv times ridt fra Ås får man på venstre hånd en lille sø Gardsvatn, så grund, at man kan ride over dens nord-østlige del. Vest for søens nordende ses i liskråningen gården Gard. Kort nord for gården rides gennem en lille sænkning (skarð) op på bankerne, der her falder stejlt af mod sletten, og man befinder sig nu på det gamle tingsted. Hegranæssøens højere midtparti falder på hele denne strækning af mod øst med stejle grusbanker; mod nord ser man ikke langt borte fjorden, mod øst elven. Det mellem-liggende flade land ind til Gardsvatn er en 4—500 fv. bred strækning, hvis yderste del, nogle hundrede favne bred, der strækker sig umiddelbart op under tingstedet, viser tydelige spor af at være beskyttet af havet, der endnu undertiden i storm skal gå herop. Denne strækning kan godt tænkes tidligere til stadighed at have været under vand blot ved et noget forskelligt udløb af elvens østre arm. At elven tidligere har haft et udløb, så at man har kunnet lande umiddelbart ved tingstedet, synes at fremgå af Ljósv. (s. 93 — på det i øvrigt i flere henseender besynderlige sted, der tidligere er omtalt i anledning af Vallalaug), i det sagaen lader et større ude fra fjorden kommende rofartøj lande umiddelbart ved, snarere end i nærheden af, tingstedet. På tingstedet ses endnu adskillige lævninger fra gammel tid. Langs bankeskrænten umiddelbart ved dennes kant findes en betydelig række af anselige bod-

foregået kamp. Den anden er en Øfjordsk drabssag, i anledning af hvilken den i Øfjorden hjemmehørende hövding Viga-Grum stævnes til Hegranæs ting. Ved denne lejlighed (VGL s. 385—86) siges det udtrykkelig, at Hegranæs ting af modparten vælges som det ting, hvor denne havde bedst udsigt til at stå sig. Men at denne selv (en Øfjordsk storbonde) skulde høre til Hegranæs ting, siges der intet om. Har han været fremmed i tingkredsen, vil også dette tilfælde ligesom det først omtalte næppe kunne lade sig bringe i overensstemmelse med Grågåsens regler for vartingene (Grg. § 56—58). — Interessant er dette sidste sted ved, at domstolen ses fungerende om natten, så at, da sagen ikke er foretagen, før sol er kommen på tingvold, kan den ikke pådømmes.

Ved samme lejlighed kan det måske fremhæves, at Hegranæs ting, uagtet det ikke nævnes ved navn, øjensynlig er det ting, der omtales i Svarfd. s. 153—55.

¹⁾ Ås, østlig i Hegranæs, findes afsat på kortet; gårdmærket for Garðr er vistnok også afsat, men nordvest for Ås. Blandt øde-pladserne (bjáleigur) under denne sidste gård er Hegrastaðir, noget nordligere og højere oppe i åsen, hvorunder gården Ås står. På Hegrastad skal landnamsmanden have bot, og dér skal hovedgården oprindelig have stået.

tomter (15; fra 5—9 fv. lange), af enkelte står kun rester tilbage på grund af skræntens nedstyrtning. Hist og her findes smalle sænkninger mellem skræntens banker; en af disse, omtrent hvor den gamle søgrænse og den indenfor liggende engbund støder sammen, må særlig have egnet sig til opstigning og benyttes sædvanlig således endnu. Nord for dette punkt ligger vel omtrent to tredjedele af det hele med bodtomter bedækkede land. Kort nordvest for opstigningsstedet bag ved en anselig bodtomt findes en lille kredsformig tomt, 4 fv. i diameter, (domringen?). Bag ved den første langs skrænten stående række bodtomter findes endnu c. 25 tomter fordelt i 3—4 rækker over en temlig betydelig strækning (dog når skræntetrækken længst imod nord og syd); nu er rimeligvis en del ødelagte, ved at man i sin tid midt imellem dem har opført en »stekk« (lammesti) og indhegnet den nærmeste plads heromkring med et tun; — grunden er ellers hedeslette (mo).

I Grt. (s. 163) omtales Hegranæs ting, som om folk fra visse herreder skulde søge hertil; dog synes forfatteren helt at have glemt fristatstidens tingforhold, således taler han om en lovrette på Hegranæsting, i det han formodenlig bruger ordet i samme betydning som domstol¹⁾.

I det Hegranæs ting kom til at betegne det til Skagefjords syssel svarende distrikt, blev også senere »Hegranæs syssel« undertiden brugt som benævnelse på dette.

Mod nordøst går som berørt Blönduhliden gennem egnen omkring Hovstad over i Vidvig-svejt (Viðvíkursveit). Fra Hovstad fører vejen mod nordøst over en lille hals, hvorefter man har udsigt over hele denne lille bygd, der strækker sig fra Skagefjordens sydøstlige hjørne godt og vel en mils vej mod nord til Kolbensåens munding. Mod øst går den over i de to dale **Hjaltadalen** (Hjaltadalr) og **Kolbensdalen** (Kolbeinsdalr); mod nord standses udsigten af sammenhængende fjælde. Hver af de to dale gennemstrømmes af en å, Hjaltadalså og Kolbensdalså, der i Vigvigsvejten forene sig og under navnet Kolbenså (Kolbeinsá) falde i fjorden. **Kolbensåos** (Kolbeinsáróss) var i ældre tid et oftere benyttet landingsstad; på en lille tange syd for åmundingen skal man endnu se tomter af købmandsboder. Ud for munden ligger en lille holm **Elínarholm** (Elínarhólmur, ældre -hólmr). Vidvigsvejten er en fugtig og græsrig bygd, tidligere tillige skovrig, men herom

¹⁾ Nu ved man intet om nogen »lovrette« på tingstedet. E. O. (s. 736) anfører blandt alderdomslævninger den »gamle laugrettr« (!) på Hegrenæs.

minde kun ubetydelige lævninger ved Brimnes og Vidvig (sml. Ldn. s. 194: Brimnesskógar); man vil påvise sporene af en ryddet vej, der skal have ligget fra Kolbensåos helt op imod Vidvig gennem skoven, og som benævnes Vognvej (Vagnbraut). Vidvig (Viðvík) nu præstegård, ligger en mils vej fra Kolbensåens udløb på slette-land syd for Hjaltadalså. Her boede i følge Grt. Grettes drabsmand Torbjörn angel; sagaen fortæller, at den dræbte Grettes hoved forvaredes i et udebur, som kaldtes Grettisbúr, — om dette ved man intet nu, derimod vises nordvest for gården ved et udhus en sten, hvorunder Torbjörns tryllekyndige fostermoder siges at være begravet. — Egnen omkring Vidvig er skuepladsen for en del af Tord hredes bedrifter. En af kampene med sin Modstander Össur udfægter han ved Gardshvamm (Garðshvammr) nær Vidvig, hvor Össur med sine folk har lagt sig på lur. Navnet Gardshvamm er ikke bevaret, men stedet for kampen påvises noget øst for Vidvig. (Tröllabakki hedder stedet, hvor Tord først skal have værget sig med sten, og lige over for, hinsides åen, viser man de faldnes dysser.)

I Vidvigsvejten skilles de to åer fra hinanden ved en hvælvet »tunge«, der efterhånden mod øst går over i de to dale adskillende fjælde. Hjaltadalen, der for den nedre dels vedkommende har en vest-østlig retning, bøjer højere oppe mod sydsydøst, hvor den lang og smal fortsætter sig dybt ind mellem fjældene. Den stride Hjaltadalså — næsten med lidt jøkelvandsfarve — løber længe mellem grusbanker, medens gårdene står først højere oppe i lien. Fjældbegrænsningen er navnlig ind mod dalbunden højst ejendommelig, bestående af høje, stærkt sønderskårne fjælde med smådale og sænkninger imellem, der i flere rækker stå bag ved hinanden og synes at fylde en stor strækning mod øst, for de højere toppes vedkommende bedækkede med evig sne. Henved en mil sydøst for Vidvig, hvor en sidedal skærer sig mod syd, står gården Kalvstad (Kálfsstaðir, PH.). Herefter drejer Hjaltadalen bestemt imod syd; vest for åen en mils vej længre inde ligger Reykir med en varm kilde (laug), der i Laxd. (s. 338) omtales som brugt til badning. Længst inde i dalen fører en besværlig fjældvej over Hjaltadalshøde til Hørgådalen i Øfjords syssel.

Øst for åen er Hólar ubetinget den mærkeligste gård. Hvor Hjaltadalen gör sin bøjning mod syd, hæver sig et anseligt, rødtligt fjæld (Hólabyrða), der ligesom afslutter dalen mod øst; under dette står gården på lave græsgroede banker, der har givet gården navn. Kort syd for Holar ses gården Hov (Hof) ved munden af en

lille sidedal. Hov er en husmandsplads (hjáleiga) under Holar; her antages dog hovedgården oprindelig at have stået og først senere at være flyttet til Holar. På Hov i Hjaltadal boede i følge Ldm. landnamsmanden Hjalte Tordssön og efter ham hans sønner Torvald og Tord, der holdt det berönte arvegilde efter deres fader, hvortil c. 1500 mennesker var indbudte. Hvor tidlig bebyggelsen her er opført, er ikke godt at vide; ved begyndelsen af det 12te årh. nævnes en anset præst Illuge som ejer af Holar. A. M. (1709) angiver, at Holar-gårdens stækk og færehus hedder »Hovet«: der skal gården i følge traditionen oprindelig have stået, og man ser tydelige spor af bebyggelse; men siden Holar grundedes, ved ingen, at der har været gård på »Hovet«. Hov bebyggedes påny i begyndelsen af dette århundrede; da påviste man (i følge sognebeskr.) endnu lævninger af gudehovet, man så også tomter af Hjaltesönnernes drikkeskåle og kendte stedsnavnene Blótsteinn og Goðalág. Af hovtomterne, som også Jon Olavssön fra Grunnavig (se lexicon: Hof) kender, ser man nu intet; derimod vises skåletomten — dog ikke saa forfærdelig stor —, og en »gudedal« (goðadæld), hvor guderne vaskedes. Så vidt man kan forstå, mener Jon Olavssön, at indretningen her omtrent har været den samme som i gudehovet i Midfjord (Hv.).

År 1106 fik Nordlandet sin egen biskop, og da den oven nævnte præst Illuge, for at sagen kunde gennemføres, tilbød at afstå sin fædrenegård, blev Holar bispesæde. Fra den tid og til 1801, da bispestolen og den dermed forbundne skole ophævedes, havde stedet sin glansperiode. Gården synes at have været en udmærket ejendom med et efter islandske forhold storartet landbrug. Foruden den lærde skole, der i det mindste fra reformationstiden af var regelmæssig knyttet til bispestolen, fandtes her et bogtrykkeri, der allerede grundlagdes før reformationen, og som med en del afbrydelser virkede til slutningen af forrige århundrede¹⁾. Ved midten af forrige århundrede genopførtes kirken efter en plan, der gjorde den til den langt anseeligste på hele landet; og endnu, da den kun overgås af Reykjavigs, pege Nördlændingerne med stor selvfølelse hen på denne bygning med dens mange minder fra ældre tid som bevis på hvad man i denne landsdel har formået. Kirken, der desværre nu er hvidtøt udvendig, er opført af smukt tilhugne, røde sandstensblokke, hentede fra fjældet Holabyrde. Den har nu intet tårn, men en smallere udbygning mod vest, hvor klokkerne hænger, og hvor-

¹⁾ Se herom: Jón Jónsson Borgfirðingur, Söguágrip um prentsmiðjur og prentara á Íslandi. Rkv. 1867.

igennem indgangen er. Taget er et tømmertag. Bygningens længde er 15 fv. Den anselige, lange kirkehal har fladt gibset loft. Kirken er forholdsvis rig på lævninger fra den katolske tid. Her findes således en større altertavle med fløje, hvor i udskåret træarbejde mange scener af Kristi lidelse fremstilles; over korsranken findes en endnu ældre alabasteraltertavle med fremstillinger af lignende indhold. Et alterforhæng fremstiller de tre islandske helgene; flere lævninger af andre forhængstæpper findes også. Som islandsk arbejde kan fremhæves en meget smuk døbefont fra det 17de årh. af grågrøn sten fra Tindastolen. Det interessanteste af hvad kirken indeslutter er dog dens portrætgalleri; her findes billeder af syv biskopper — til dels med familie: to af den energiske og for bogtrykkeriet virksomme Gudbrand Torlakssön (1571—1627), ét af Torlak Skulesön (udsyt), to (det ene en epitaphtavle) af Gisle Torlakssön med hans forskellige hustruer, der er afbildede i gammeldags islandsk dragt, ét af hver af de følgende biskopper: Stén Jonssön, Haldor Brynjulvssön, Gisle Magnussön (kirkens genopbygger), og endelig ét af den sidste Holar-biskop Sigurd Stefanssön. Også et par andre portrætter, deriblandt stiftamtmand Gyldenløves, findes i kirken. I koret og på kirkegården findes ligstene over biskopperne. — Om kirken med sit inventarium længe vil blive bevaret i sin nuværende tilstand er vel i øvrigt tvivlsomt, da denne tillige med gården ved bispestolens nedlæggelse solgtes til privatmænd. Holar er nu anneks til Vidvig. Biskopstidens huse er forsvundne; i tunet står et par velbyggede landgårde (bæir), hvoraf den nedre (vest for kirken) er den ældre; dog huskes endnu stedet for de til bispegården hørende bygninger (biskopsstue, præstestue, skole, prentværk).

På Holar knytter traditionen sig naturlig nok til to mænd, biskop Gudmund »den gode« og den sidste katolske biskop Jon Aressön. Bægge førte et uroligt liv. Den første, der fra 1203—37 forestod bispedømmet, lå i idelige stridigheder med de verdslige hövdinger i anledning af den hårdnakkethed, hvormed han stod fast på hvad han mente kristendommen krævede af ham og andre. Foraget og forhånet måtte han ofte flakke om fjærnt fra sit bispesæde, men at folkets masse så op til ham med ærefrygt, bevises noksom af den kraft, som hans indvielser antoges at have, — i så godt som enhver egn af landet træffer man af ham indviede og efter ham benævnte kilder, fjældveje, fuglebjerge o. s. v. Også på Holar er en Gudmundskilde (Guðmundarlind), men desuden findes oven for gården temlig højt oppe i fjældet Holabyrde en sænkning (Gvendarskál), hvor lævningerne af et af biskop Gudmund opført alter påvises;

fra gården og helt op til alterstedet ses sporene af en ophøjet vej, som man fortæller skal være bleven benyttet af biskop Gudmund, der hver fredag i fasten og ellers ofte forrettede sin andagt her.

At man med forkærlighed har dvælet ved mindet om Jon Aressön, hvis modstand mod den fra Danmark fremtrængende reformation fik en så stærk national farve, er i og for sig forklarligt nok; men desuden har han på Holar efterladt sig ejendommelige spor af sin krigerske færd. Da forholdene begyndte at se noget truende ud, byggede han her et virke, som han kaldte »slot«, indrettede sig löngange o. s. v. Navnet »Slot« er endnu knyttet til en lille høj nord for kirken; forbi »slottet« strækker sig fra kirkegården en sænkning, der siges at være sporene af hans löngang, hen imod en lille bæk, hvorfra det var let at undslippe mellem holerne. (Hinsides bækken vises tomten af Jon Aressöns hesthus.)

Straks vest for Holar ligger en lille sidedal, Videnæsdalen, op i nordøstlig retning, gennemstrømmet af en i Hjaltadalsåen faldende å¹⁾. Dalen tager navn efter den vest for åen mellem denne og Hjaltadalsåen indesluttede nedre strækning, der benævnes **Videnæs** (Viðines); her står nu en gård af samme navn. Neden for gården ligger grægroede strækninger, hvorover vejen til Holar fører. Her falder hövdingen Kolbén Tumessön, ramt af et stenkast, da han med sine folk vil hindre sin fjende biskop Gudmund med følge i at forlade bispegården. Vest for de omtalte græsstrækninger (Videnæsørerne) er et lille holt (Laufskálholt), det sidste på vejen ind til Holar. Da Nordlænderne efter biskop Jon Aressöns og hans to sønners henrettelse i Skálholt førte ligene til Holar, modtoges toget her med klokkeklang fra bispesædet, eller — som sagnet lyder — ringede klokkerne af sig selv.

Imod vest strækker sig nu den tidligere nævnte tunge. På sydsiden af denne står tre gårde, af hvilke den vestligste er Nedre Ås (Neðri Ås); her påvises tomtelævninger af den gamle kirke, Islands første, som Torvard Spak-Bödvarssön lod bygge på sin gård Ås (Áss) ved Hjaltadal, efter at Torvald vidførte og biskop Frederik havde bevæget ham til at antage troen²⁾.

Nord for tungen strækker sig i nordøstlig retning Kolbændalen. Den temlig tæt bebyggede dal er smal og ikke nær så lang som Hjaltadal; mod øst spalter den sig i to sidedale, af hvilke Heljardal(r) er den nordligste. Gennem denne ligger en fjældvej

¹⁾ Oven for dalen et Grettistak.

²⁾ Kretn. (Bsk. s. 6—7), sml. þorv. viðf. (Bsk. s. 42—44).

over **Heljardalshede** (-heiði; ældre: -heiðr, Laxd.) til Svarvadardalen i Øfjords syssel. Vejen er kort, men besværlig, og heden berygtet for sit slette vejr. Snart svinder dalen ind til en kløft; op langs denne går det ad stier med lodrette affald, stundum ad besynderlige smalle rygge med kløfter til bægge sider. Besværligheden forøges ved at stien op til heden ligger i »urd« (samling af klippebrokker) og er fuld af løse sten. Heden selv er egenlig kun en smal ryg eller hals, med snedynger og sneflader hist og her i skråningerne, hvorover rides. Den mellem Skagefjords og Øfjords syssel skillende bjærgkæde med sine mange sidegrene er ualmindelig høj og stejl. Den skal også danne en slags grænse med hensyn til vejrliget, således at den vind (nordøst-), der er regnvind øst for fjældene, giver tørt vejr vest for disse. En lignende, men langt mere gennemgribende forskel bevirker som bekendt det indre højland med hensyn til Nordlandets og Sydlandets vejrlig. Til bægge sider for heden ses højere nøgne, sneplettede toppe. Snart ses forude til bægge sider rygge og toppe, som angive omridsene for en dal, indtil selve dalen (Svarvadardal) viser sig.

Af gårdene nord for Kolbendsdalså kan den fjærde fra øst Svidning (Sviðningr) nævnes, fordi den står på de fra Tord hredes saga kendte **Svidgrimsholar** (Sviðgrímshólar). Sagaen fortæller (s. 44—45), at Tord en dag under sit ophold på en vestligere liggende gård begiver sig med et par ledsagere ud i Svidgrimsholerne — »ud« er vistnok her ikke på sin plads — for at se til sin hest; han går op i lien for at lede efter den. Da kommer fjenderne over ham, og han forsøger nu at nå **Skeggjahamar(r)**, hvorfra han så på sit spyd lader sig glide over sneen ned på holerne, og her står nu kampen. Skeggjahamar svarer formodenlig til den oven for Svidgrimsholar værende Hreduklett(r), men i øvrigt vil man nu gøre det til, at Tord på sit spyd er gledet endogså over den islagte å, og først på Hreðuhólar i »tungen«, syd for åen, skal så striden være udkæmpet.

Den vestligste gård nord for Kolbendsdalså er landnamsjorden Slejtubjarnarstað (Sleitubjarnarstaðir, Ldn.: Sléttubjarnarstaðir). Efter de to åers forening tilhører landet nord for åen (Kolbénså) en anden bygd **Oslandshliden** (Óslandshlíð), der begynder, hvor de Kolbendsdalen mod nord begrænsende fjælde tage en nordvestlig retning. Mellem fjæld og fjord er der her et smalt, men tæt bebygget stykke land. Sydøstligst i Oslandshliden står **Miklebæ** (Miklibær), en gård, der foruden i Laxd. også i Tord hredes saga oftere kommer

til omtale. Hos bonden her opholder Tord hrede sig i længere tid¹⁾ og bliver sluttelig gift med dennes enke, hvorefter han selv overtager gården. Om Tord siges i sagaen kun i almindelighed, at han døde af sygdom; hans gravhøj har man senere med stor bestemthed villet påvise²⁾. — I Laxd. (s. 334 fig.) nævnes Miklebæ i forbindelse med de derefter følgende under lien stående gårde **Tuvur** (Þúfur o: tuer) og **Marbæle** (Marbæli) i anledning af et mellem beboerne af Tuvur og Marbæle opstået fjendskab, som medfører et drab, i hvilken anledning Bolle Bollessön i følge sagaen indblander sig i sagen. Nærmere åmundingen står **Osland** (Ósland, ÞH.), oprindelig en meget stor ejendom, så at fire andre har kunnet udskilles fra denne (på kortet er gården vistnok for langt fjærnet fra åen)³⁾.

Hvor Oslandshliden ender, skærer sig ind mod øst, adskilte ved et smalt fjæld, to parallelle dale **Dejldardal** (Deildardalr) og **Unadal(r)**. Bægge dale er beboede; navnlig den smalle Unadal er berygtet for de voldsomme vestenstorme, den hjem søges af. Oven for dalene ligger den lille Unadals- eller Dejldardalsjøkel, over hvilken der ligger vej til Svarvadardal i Øfjords syssel. I Svarfd. (s. 136), hvor første gang islandske forhold omtales — umiddelbart efter en stor lakune, som har indeholdt beretningens hoveddel —, fortælles om en kamp i Dejldardal ved Stavsholt (Stafsholt) mellem to partier af Svarvadardalens beboere; af mangel på andre våben kæmpede man med knipler. Stedsnavnet Stavsholt svarer utvivlsomt til Ldn.'s **Stavshol** (Stafshóll, s. 200—1) og til den nuværende gård Stavshol (nu også Stafnshóll, men f. eks. i 16de årh., Tímarit I, s. 39, Stafshóll). Gården ligger ved fjældhjørnet mellem Oslandshliden og det Dejldardalen mod syd begrænsende fjæld; i fjældet her oven for findes endnu lidt kratskov, og Svarvadardalsmændene har vel da været beskæftiget med skovhugst her, da striden imellem dem brød

¹⁾ dog er der i sagaerne en vis vaklen mellem „Miklibær“ og „Ósland“.

²⁾ Se herom Jon Olavssön i Antk. Ann. II, s. 179, og Povl Vidalin: Fornyrði Lögbokar s. 43. P. Vidalin angiver, at „år 1723 eller 1724 åbnedes Tord hredes grav (leiði), som har været almindelig bekendt efter uimodsagt beretning mand fra mand. Gravlægningen var den i den hedenske tid sædvanlige: kul under liget, stene regelmæssig opstablede rundt omkring, en større sten lagt over og denne igen omgivet med småsten.“ Af liget fandtes kun et skulderblad og stykker af et ribben. I følge Jon Olavssön optoges tillige af graven et stærkt forrustet stykke jern.

³⁾ I stedet for Ósland, bolig for Þorgrímr grái (Svarfd. s. 148), bør vistnok foretrakkes læsemåden Ósland; ti at ÞH. (s. 40, i modsætning til s. 38) nævner en Þorgrímr på Ás, kan næppe tillægges nogen betydning.

ud. — I Unadal boede den i Vd. (og Ldn.) omtalte Une, hvis søn Hrollelv dræber.

Fra ud for Dejldardal og nord på til hinsides forbjærget Tordarhövde bærer kysten navnet **Hövdastrand** (Höfðaströnd). Her ligger, ligesom på Skagastranden, to handelspladser ganske nær hinanden; Gravarós (Grafarós) ved udløbet af den Dejldardal gennemstrømmende å, der nede i bygden benævnes Gravarå (Grafará), Hovsós (Hofsós) ved munden af Unadalsåen, der i sit nedre løb får navnet Hovså (Hofsá). Nord for Hovså står **Hov** (Hof), Hov på Hövdastrand, som den kaldes til adskillelse fra de mange andre gårde med samme navn ¹⁾.

En mils vej nordvest for de nys nævnte handelspladser hæver sig det ejendommelige forbjerg Tordarhövde (Þórðarhöfði), en bred, aldeles fritstående klippe, der kun ved to smalle sandrev, hvorimellem der ligger en færsk sø Hövdavatn (Höfðavatn), er forbundet med fastlandet. Nordøst for Hövdavatn ligger gården **Hövde** (Höfði), hvorefter Hövdastranden har taget navn. Nordvest for Tordarhövde, henved en mil fra land, ligger den smalle, stejle, men foroven græsrigge ø **Malmø** (Málmey), bebygget ved en nørdestlig i øen stående gård. Denne ø i forening med Drangø og Tordarhövde, synlige fra næsten hele Skagefjordsherredet, smykke i høj grad fjorden. Malmø synes at hvile på vandet aldeles af form som et mastelest panserskib med stavnen vendt mod nordvest. Tordarhövde synes selv en høj ø. På Malmø opholdt biskop Gudmund med følge sig en vinter, da hans modstandere havde tvunget ham til at forlade bispegården, og herfra foretage biskopsmændene et overfald på de egenmægtige bestyrere af Holar, der koster hövdingen Tume Sighvatssøn livet ²⁾.

Mod øst begrænses kystlandet her og for hele den følgende bygds vedkommende af en af smådale stærkt indskåren fjældstrækning. Nordøst for Hövde skærer sig således den lille, men dog af et par gårde bebyggede **Hrollejsdal** (Hrolleifsdalr) ind i sydøstlig retning. Syd for den dalen gennemstrømmende å står gården Tværá

¹⁾ Den antkv. indb. (1818) omtaler et »paxspjald« i Hovs kirke; det beskrives som en midt i alteret indlagt firkantet stén, 7 tommer lang, 3 tommer bred.

²⁾ Om en til Malmø knyttet overtro, der har holdt sig indtil ind i dette årh., at ingen bonde tør bo her mere end 19 år, se Ísl. Þjóða. I, s. 516—18. Heste skulde man heller ikke turde holde på øen. — Sagnet, der knytter sig til den på kortet afsatte Mannskaðahóll i Hövde sogn, fortælles i Espolins årbøger II p., s. 34. De engelske sørøvere, af hvis drab höjen skal have fået navn, skal ligge begravne i fem dysser, der endnu påvises.

(Þverá), hvor man mener, at den i Vatnsdæla saga omtalte onde Hrollelv har bot.

Lavlandet vest og nord for Hrollejsdalsmundingen, til hvor den den lille mod nord strømmende Stavá (Stafá) danner grænsen mod en ny bygd, benævnes **Slettahlid** (Sléttahlíð)¹⁾. I Grt. (s. 162) nævnes en gård **Bréðá** (Breiðá) i Slettahlid; det må vel være gården Bræðrá, der står ved fjældhjørnet sydvest for Hrollejsdalsens munding. Nord for Hrollejsdal skærer sig ind, parallelt med denne, en mindre, ubebygget dal Skálárdalur (Skålådal), der antages at svare til Ldn.'s Fridlejsdal (Friðleifsdalr). — Den vestligste pynt af Slettahliden er det også temlig anselige forbjerg Hrollejs-hövde (Hrolleifshöfði); vestlig i hövden viser man i følge den antkv. indb. (1818) sporene af et »Hrollejsvirke«, og sognebeskrivelsen fortæller, at man fra den øvre del af Hrollejsdal kan forfølge sporene af en ophøjet vej ned gennem hele dalen langs sydsiden af åen, dernæst hinsides denne helt ud i Hrollejs-hövde; vejen kaldes Hrollejs vej (göngugarður Hrolleifs), og ad denne skal Hrollelv have gået til sine får i Hrollejs-hövde, da han boede på Tværå.

Slettahliden er nu skovløs, men stedsnavne og andre tegn skal antyde en endog ualmindelig skovrigdom i ældre tid for denne bygd. — Under et højdedrag i lavlandet står præstegården Fell, bekendt af folkesagnene om den her hjemmehørende tryldekyndige præst Halvdan (Ísl. Þjóðs. I, s. 515 ff.).

Ikke alene mod vest, men også mod nord beskylles Slettahliden af havet, i det kysten her gör en bøjning mod øst. Den i forhold til sin længde temlig brede halvø, som adskiller Skagefjords og Øfjords syssel, begynder nemlig nu at indsnævres. Nordøst for Slettahliden afsættes dog kun en mindre bugt, hvorefter kysten igen tager en nordlig retning og halvøen ender nu med et stumpt næs, hvoraf imidlertid den større del hører under Øfjords syssel. Sysselgrænsen har her en nordvestlig retning, følgende de mod havet stejlt affaldende fjælde, der mod nordøst begrænse det omkring nævnte indbugtning af havet liggende beboelige land. Denne Skagefjordens nordøstligste bygd, ligesom Slettahliden ikke af nogen stor udstrækning, er de såkaldte **Fljót'er** (Fljót); oven for (ø: syd for) Fljotbygden ligger igen den lille bygd **Stivla** (Stífla). Bygden Fljot falder vel i to afdelinger: Vester- og Øster-Fljót, men selv om hver

¹⁾ Således hedder navnet i oldskrifterne besynderlig nok også uden for nf. — Undertiden forekommer dobbelte former: Timarit I, s. 39 (1587): i Slettahlíð, men II, s. 41: i Slettahlíð (1540).

af disse bruges ordet altid i flertal. Navnet — ordet fljót bruges nu til dags i betydning »flod« — må bygden have fået af den omstændighed, at de bygden gennemstrømmende vandløb umiddelbart før deres udløb i havet gennemløbe indsøer, som da er bleven opfattede som bredninger af selve åerne. — Ud mod søen ordne Fljot-bygdens to dele sig om to vige, hvoraf den nordligste har en sydøstlig, den sydligste en mere sydlig retning; ind mod land deles bygden ved et mod nord fremløbende fjæld, ved hvis nordvestre hjørne præstegården **Bard** (Barð, benævnt efter fjældet) står. Op fra denne del af bygden, Vester-Fljot, strækker Flokedalen (Flókadalur) sig, gennemløbet af en å Flokedalså, der yderst i dalen gennemløber den lille sø Flokadalsvatn og derefter gennem en lignende sø (Hólmsvatn) falder i havet. Dalen bærer navn efter den bekendte Ravne-Floke, Islands tredje opdager, der sluttelig som sit landnam tog den vestligste del af Fljot-bygden (Ldn. s. 200). Mellem Holmsvatn og det nordøstligere, langt større Miklavatn ligger gården **Haganes**. Den nordøstligste del af Miklavatn skal bære navnet Havnefjord (Hafnarfjörðr), og her oven for påviser man nogle gamle tomter, som udgives for fire langskibsnest (skibsskure).

Nord for Miklavatn står nu — til hvor sysselgrænsen falder, en halv mil eller mere nord på — kun én gård. Fra denne syslets nordligste del ligger en kort fjældvej til Siglufjord i Øfjords syssel. — Længs begge sider af Miklavatn ligger en række gårde og desuden oven for (s: syd for) søen adskillige, tæt ved hinanden stående gårde, indtil Stivla-bygden begynder. Blandt disse er Holt, hvor der i tunet findes en Tinghól (Þinghóll). Om tingforhold i Fljót vides ellers kun, at der i Sturl. omtales et folkerigt, vel beliggende Fljótamannagöðrd (Fljótamannagoðorð). På Holts kirkegård skal findes en, dog på grund af slid ulæselig runeligsten.

Stivla er en lille, af fjælde tæt omgiven dal, der mod nord adskilles fra Øster-Fljot ved et højdedrag (Stífluhólar), som formodentlig har givet bygden navn, i det disse banker ligesom aflukke dalen; nærmest synes disse højder at være fremkomne ved et forhistorisk fjældskred fra fjældene mod øst. Fra Stivlas sydøstligste forgrening ligger små fjældveje til Olavsfjord og Svarvadardal i Øfjords syssel. Mod syd ender Stivla i to ved et fjæld adskilte smådale Mjóafellsdal(r) og Tungedal (Túngudalur). Fra smådalene i sydøst kommer den Stivla gennemstrømmende å (Stíflá), der fra Tungedalen optager Tungeá (Túnguá) og derefter fortsætter sin vej mod nord gennem en lille sø, hvorefter den baner sig vej gennem Stivla-holerne; den får nu navnet Fljóta-å og løber gennem

Miklavatn til søen¹⁾). Blandt gårdene øst for Stivla-å er præstegården **Knappstad** (Knappstaðir). Gården har navn efter landnamsmanden Tord knapp. Nær ved gården vil man påvise sporene af et gudehus, tilhørende den Torhall knapp, hvis omvendelses-historie fortælles i Olav Trygvessöns saga (Flatb. I, s. 438—40). Den ret anselige hustomt, som vender omtrent i nord og syd, findes på en lille høj haldet Godahöl (Goðahóll), som igen synes at have været omgivet af et græstørvsgærde; omkring dette gærde vil man finde talrige spor af kul og kulaske i jorden. Landet, hvor højen står, hører dog nu ikke under Knappstad, men under nabogården mod nord²⁾).

Som fast næringsvej ved siden af landbruget må for Fljoternes og Slettahlidens beboeres vedkommende fiskeriet, navnlig håkarlefiskeriet, nævnes. — Som tegn på det mere udprægede polarklima kan fremhæves, at skiløben her er almindelig kendt og udøvet. For Slettahlidens vedkommende nævner sognebeskrivelsen, at drivtømmer undertiden i ret anselig mængde fås.

Om Fljot og Slettahliden gælder det, så vel som om den lige over for liggende »Skage«-bygd, at havisen er en stadig gæst; næsten årlig mælder den sig, og bestandig er dens besøg ledsaget af de sædvanlige ulæmper: vejrliget forværres, mennesker og kvæg befinde sig ilde, plantevæksten hæmmes, og udbytte af havet hindres, — så at tidligere ofte herved uår og hungersdød er bleven foranlediget.

¹⁾ Tungeå synes i Ldn. (s. 200—201) at have en mere omfattende betydning end nu, Mjoadalså må vistnok svare til den Mjoafellsdal gennemstrømmende å.

²⁾ Sammen med Tord knapp kom landnamsmanden Helge navar; han tog, som det tydelig ses, som sit landnam den vestre del af Øster Fljot og noget af Vester Fljot, så Ldn.'s »fyrir austan« (s. 201) synes mere passende at kunne ombyttes med »fyrir vestan«. Hans gravhøj, dog vistnok en naturlig høj, vil man påvise i nærheden af Haganæs. — På foregivne oldtidsbegravelser er her i det hele ingen mangel; under en af de to »Flokestene« i Flokedalen skal Floke således ligge. — I nærheden af Stavå vil man påvise dysser stammende fra en kamp mellem Fljotamænd og Svarvdælinger — sml. Ldn. s. 203 —; en stor sten, Lurkasteinn, som andre kalde et »Grettestag«, skal have fået navn af kampen (den ankv. indb. 1817 henviser til Svarfd.1).

Også i Fljot, navnlig i den nordligste del, har der tidligere været en del skov. Sognebeskrivelsen hidleder skovenes ødelæggelse her fra vulkanåret 1783, hvorefter de begyndte stærkt at visne ned.

Øfjords syssel (Eyjafjarðar sýsla).

[Indbyggerantal c. 5000.]

Under Øfjords syssel hører nordenden af den mellem Skagefjorden og Øfjorden skillende halvø, hvis vestkyst i det nærmest foregående er beskrevet. Ude ved kysten, nordøst for Fljot-bygden, endnu inden nordspidsen er nåt, ligger en lille bygd **Ulvsdalene** (Úlfsdalir), der siden år 1826 også i verdslig henseende hører til Øfjords syssel. De tre her værende gårde, som tidligere regnedes til Skagefjords syssel, ligger i to smådale, indknøbne mellem høje og stejle fjælde. — Bratte og utilgængelige fjælde afslutte i det hele halvøen mod nord, skarpere udprægede, jo nærmere man kommer søen. Bebyggelsen samler sig i denne den nordvestligste del af Øfjords syssel om de tre små fjorde Siglufjord, Hedinsfjord og Olavsfjord, der i retning fra nordøst til sydvest skære sig ind i landet. Nordøstligst, kun ved en enkelt fjældpynt skilt fra Ulvsdalene, ligger **Siglufjord** (Siglufjörður), der omtrent i retning fra nord til syd skærer sig ind fra det åbne hav. På vestsiden af Siglufjord, omtrent midtvejs, ligger præstegården **Hvannøre** (Hvanneyri). Neden for gården skærer sig frem i fjorden én øre, på sydsiden af hvilken handelspladsen Siglufjord står, inden for øren findes nemlig en rummelig og god havn. Øren antager man er den i Ldn. (s. 202) nævnte **Tormodsøre** (Þormóðseyrr). Omkring fjordbunden ligger flere gårde, og fra dalen oven for udgår den til Fljot i Skagefjorden førende vej over Siglufjordsskard (Siglufjarðarskarð). Fra vestsiden af fjorden fører også veje, men rigtignok næsten kun for fodgængere, til Ulvsdalene. Øst for fjorden strækker sig længst ude fra Siglunnæsmule (Siglunessmúli) en pynt frem, under hvilken gården

OFJORDS SYSSEL.

This is a detailed historical map of the Ofjords Syssel region in Norway. The map is oriented with North at the top and features a coordinate grid with latitude and longitude markings. The title "OFJORDS SYSSEL." is prominently displayed at the top center. The map shows a network of rivers, including the Ofelva and Ofsa, and numerous towns and villages, such as Ofoten, Ofoten, and Ofoten. The map also depicts various geographical features, including mountains, forests, and bodies of water. The map is a valuable historical document, providing a detailed view of the Ofjords Syssel region in Norway.

Siglunes står. Ved Siglunæs skal endnu de i Svarfd. (s. 137) nævnte **Svarthövdastene** (*Svarthöfðasteinar*) påvises; om oprindelsen til navnene Siglunæs og Siglufjord beretter i øvrigt Svarfd. på det anførte sted noget forskelligt fra Ldn. — Siglufjord er en hovedstation for håkarlefiskeriet, der med stor iver drives herfra fra det tidlige forår til ud på somren.

Ved et stejlt affaldende næs er Siglufjord adskilt fra den smalle lille **Hedinsfjord** (*Héðinsfjörðr*), der kan regnes som en forgrening eller bifjord af **Øfjorden** (*Eyja fjörðr*), i det denne lange, forholdsvis smalle fjord, der i en længde af 7 mil skærer sig i sydøstlig retning ind i landet, sædvanlig antages at begynde ved Siglunæs. Oven for Hedinsfjord, kun adskilt fra fjordbunden ved et smalt sandrev, ligger en lille indsø, hvorigennem den fjorddalen gennemløbende å falder ud i fjorden. Under tidligere tiders ugunstigere forhold lå Hedinsfjordens gårde ofte for største delen øde på grund af de her herskende hårde vintre.

Mellem Hedinsfjord og Olavsfjord skiller et noget bredere, ligeledes af fjælde ganske opfyldt næs. Mod nordøst, ud imod søen, åbner dog fjældet plads for et par små dalstrøg **Hvanndalene** (*Hvanndalir*), af hvilke det største indeslutter en gård af samme navn, der står næsten aldeles afskåret fra forbindelse med omverdenen. Olavius (s. 288) beretter, at man her viste ham en »Ódáinsakr« (Udødelighedsager), således kaldet, fordi man antog, at der her voksede urter, som skærmede mod døden. Om Hvanndalene opkom strid mellem de to landnamsmænd, hvis besiddelser her stødte sammen; herom minder måske navnet »Trætteskær« (*Þrætusker*), hvor sogne- og hreppsgrænsen netop falder.

Olavsfjord (*Ólafsfjörðr*) er ligesom Hedinsfjord kun en halv mil lang; men dalstrøgene oven for er langt betydeligere, på hen ved et par miles længde. Også oven for Olavsfjord ligger en kun ved sandrev fra fjorden adskilt indsø, der gennemløbes af en bygden gennemstrømmende å. Uagtet denne indsø har færskt vand, er der dog den mærkelighed ved det, at man her fanger jævnlig og i stor mængde forskellige arter af saltvandsfisk, der antages som små unger at gå op i søen gennem osen (udløbet). De således fangede fisk skal have en ejendommelig behagelig smag. Vest for fjorden ligger gården **Gunnulvså** (*Gunnólfsá*, nu sædvanlig *Ytri Á*). Denne nævnes besynderlig nok i Ldn. (s. 203) som bolig for landnamsmanden på østsiden af fjorden. I ÞH. (II, s. 61) nævnes samme gård **Gunnulvsstad** (*Gunnúlfsstaðir*). Omtrent midtsvejs i fjorddalen, vest for åen, ligger præstegården **Kviabekk** (*Kvíabekkr*).

Herfra udgår en dog mindre benyttet fjældvej (Ólafsfjarðarskarð) til Fljót. Fra dalbunden længst inde ligger derimod en både kortere og bekvemmere vej til Stivla i Skagefjorden. — Øst for åen kan mærkes den i Svarfd. (s. 192) nævnte gård **Karlsstad** (Karl(s)-staðir) nord for Reykir¹⁾. — Gennem forskellige fra sidedalene mod sydøst udgående fjældveje står bygden i forbindelse med den sydligere liggende Svarvadardal.

Med mulen, der afslutter Olavsfjordens stejle fjældbegrænsning mod øst, ender denne bygd. Den såkaldte Upsastrand (Upsaströnd), som kysten syd efter indtil Svarvadardalens munding kaldes, regnes til Svarvadardals hrepp. Denne kyststrækning, vel henved 1½ mil med retning omtrent fra nord til syd, er næsten aldeles ufarbar selv for gående mænd, i den grad strække fjældene sig umiddelbart ud til søen. Dog findes her langs kysten en række gårde, i reglen stående hvor fjældet giver plads for et lille dalstrøg. Blandt disse er **Karlså** (Karlsá), en mils vej syd for Olavsfjordsmulen, nord for en lille fra Karlså dalen kommende å. Sydlig på Upsastranden ligger præstegården **Upsir**, hvorefter bygden benævnes. I følge Svarfd. boede hövdingen Karl den røde på Upsir, men da han aner sin nær forestående død, befaler han, at man skal føre hans lig ud på »Stranden» hinsides den derværende å: derfra var der en god udsigt til de ind og ud gennem fjorden sejlene skibe. Dette sker også; han og nogle med ham faldne Nordmænd lægges i skib her, og stedet kaldtes derefter **Karlså**. I en nyere udfyldning til Svarvdæla saga (Svarfd. s. 197) siges derimod, at Karl den røde boede på **Karlså**, således som også Ldn. (s. 208) angiver. Den antkv. indb. (1818—20) beretter, at i en uanselig høj Bygghóll ude ved kysten i **Karlsås** land skal i følge ældgammel tradition en bonde fra **Karlså** ved navn »Rød» (Rauðr) i den hedenske tid være højlagt, for at han kunde se sejladsen ud og ind gennem Øfjord.

Upsastranden går mod syd over i Svarvadardalen, således at Upsasognets sydligste gårde stå i munden af denne dal, nord for åen. Herhen må vel allerede den syd for Upsir stående gård

¹⁾ To omtrent midtvejs i bygden på hver sin side af åen stående store høje (melhólar) benævnes — i følge den antkv. indb. 1817 — Karl og Vemund, efter to af de i Svarfd. nævnte personer, Karl og Vemund(r), af hvilke den første er den fra sagaen velbekendte Karl »den unge», der i slutningen af sit liv flyttede til Olavsfjorden, og efter hvem den oven nævnte gård **Karlsstad** i følge sagaen skal være benævnt. Vemund er i sagaen kun kortelig omtalt som hjemmehørende i Olavsfjord; efter ham skal i følge traditionen gården **Vemundarstad** (-staðir) have fået navn. De siges at ligge begravede i de nævnte høje i deres skibe. — Højene er dog utvivlsomt dannede af naturen.

Brimnes regnes. Oven for Upsir og Brimnæs åbner fjældet plads for en lille dal, Upsadal, hvorfra en efter Brimnæs benævnt å (Brimnessá) løber i søen mellem de to gårde. Håndskrifternes læsemåder Gervinessá og Gumnessá (Svarfd. s. 175) er øjensynlig en forvanskning for Brimnessá, da ingen anden end den nys omtalte **Brimnæsá** kan være ment. Ved **Hyltinga naust** (flt.) her falder Karl den røde ¹⁾. — Sydøst for Brimnæs ligger **Böggestad** (Böggistaðir, Svarfd. s. 192, eller — s. 171 — Böggstaðir; nu sædvanlig Böggustaðir eller — med den nøjagtige form — Böggvisstaðir). Den til gården hørende, nord for Svarvadardalsåens munding liggende, kyststrækning, den såkaldte Böggestadassand, frembyder gode landingspladser og er rig på drivtømmer; det må være denne strækning, der i Svarfd. (s. 171) benævnes **Sand** (Sandr), medens det forangående **Strönd** vel må kunne omfatte hele Upsastranden. — **Gejraholde** (Geiravellir) ved Böggestad, således benævnt efter et her begået drab, kendes næppe længer under dette navn. — Ganske kort fra Böggestad følger **Hrappstad** (Hrappstaðir); egentlig hedder gården, som det ses af Svarfd. s. 192, **Hravnstad** (Hrafnstaðir).

Den alt oftere nævnte **Svarvadardal** (Svarfaðardalr) er en af en middelstor å gennemløbet dal, der i en længde af henved 3 mil strækker sig i sydvestlig retning fra kysten ind i landet. Sit navn skylder den landnamsmanden Torsten »svörfr« eller »svarfaðr«. Åen, **Svarvadardalsá** (Svarfaðardalsá), tager navn efter dalen; dens munding, **Svarvadardalsos** (Svarfaðardalsóss), findes omtalt som landingssted for skibe.

Øst for Svarvadardalsos, kort fra søen, findes en højde Mels-horn, som i de nys anførte topografiske optegnelser angives som svarende til **Melshövde** (Melshöfði, Svarfd. s. 147), der i sagaen angives som landingssted for skibe.

Selve Svarvadardalen er både frodig og tæt bebygget, men til begge sider begrænses den af høje, stejle fjælde, der navnlig i den øvre del af dalen vise sig som pyramideformede tinder, den ene ved siden af den anden, skilte ved næppe bemærkelige smådale. Fra dalbunden fører korte, om end besværlige fjældveje til Kolbénsdalen og Dejldardalen i Skagefjord ²⁾. Mest befaret er den til Kolbéns-

¹⁾ I følge nogle håndskrevne samlinger til Svarvadardalens topografi (i pastor Povl Jonssöns besiddelse) kendes og påvises Hyltinga-nausterne endnu, kort syd for Brimnæsá ved strandbredden. Og en sænkning (låg) aldeles svarende til den »dæl«, hvori Ljotolv lurede på Karl, skal kunne påvises fra Brimnæsgårdens tun ned mod søen.

²⁾ Kortets angivelser for Svarvadardalens vedkommende er næppe rigtige med

dalen førende Heljardalshede. Nederst i denne fører vejen ad en kamformig ås **Kamb** (Kambr), der må være det i Svarfd. omtalte Kamb(r), en af ydergrænserne for Torstens landnam. Blandt Svarvadardalens sidedale mod syd må først — kun skilt fra den op fra dalbunden liggende hede ved den ubebyggede Vivilsdal (Vífildalr) — mærkes den lille Vatnsdal(r), der i følge Svarfd. oprindeligt synes at have været brugt som en art almenning (eller som sætersted fra Brekka), men som nu tilhører de to nærmest neden for liggende gårde: Kot (øverste gård) og Skejd (Skeið, Laxd. s. 348), Svarvadardalens øverste gårde syd for åen. Vatnsdalen har sit navn af en i den liggende sø, fra hvilken en lille å **Vatnsdalså** (-á), der falder i Svarvadardalsåen, har sit udspring. I søen er ingen holme [Svarfd. s. 139 taler om de Vatnsdals holme, der kaldes Víðihólmar], men nord for søen i dalmundingen er nogle banker, der kaldes Vatnsdalshólar; her skal findes en Víðivallalág.

Øst for Skejd følger syd for Svarvadardalså gårdene **Hæringsstad** (Hæringsstaðir), **Búrfell** og **Melar**, alle tre kendte fra Svarfd. Ud for Burfell, ned mod åen, findes grusbanker (Búrfellsmelar), der så vel efter form som beliggenhed svare til Svarfd.'s **Krókamelar** et navn, der næppe nu er bevaret. Klauve har i følge sagaen (s. 156) en kamp ved Krókamelar lige over for Burfellshusene o: Burfellsgårdens huse; at Klauve for at komme hertil rider — efter en samtale med den længre ude i dalen boende Karl den røde — ud efter dalen, kan ikke forholde sig rigtig, — her må læses »op« (upp).

Smådalene, som strækker sig mod syd, henholdsvis fra Burfell og Melar, skilles ved det stejle Tejgarfjæld (Teigarfjall). Under fjældet vil man påvise sporene af en gård, der antages at svare til den i Svarfd. (s. 149) nævnte gård **Teigsfjall**. Det i samme saga (s. 155) nævnte **Tejgarhövde** (Teigarhöfði) må også søges her i nærheden, måske hvor der ud mod åen ikke langt herfra findes en højde benævnt »höfði«.

Ud for Melars nabogård mod øst danner der sig mellem Svarvadardalså og den syd fra kommende Skidadalså en »tunge«, en ikke ubetydelig til dels kvistgrot strækning (nu af de nærmest boende sædvanlig benævnt i flt. túngurnar); hustomter påvises her flere steder, og tværs over tungen ligger en indhegning (þvergarðr). Dette

hensyn til alle enkeltheder; således er utvivlsomt syd for åen, på strækningen mellem Skidadal og dalbunden, afsat én sidedal for meget og ét gårdmærke for meget.

må være den i Svarfd. omtalte **Tunge** (Tunga). Her skal der i følge sagaen (s. 141) være bygget et skib. Skov findes nu lige så lidt her som andetsteds i dalen — om den ellers nogensinde har været her; beretningen om skibsbygningen bærer i hvert fald præg af udsmykning eller opdigtelse. I denne tunge holdtes i følge Svarfd. (s. 149) den årlige fordeling af de fra fjældgræsgangene sammendrevne får, og det i sagaen nævnte **Tungugerde** (Tungugerði, s. 176)), hvor der holdtes hestekamp, må vel også søges her.

Vest (eller nord) for Svarvadardalså skærer sig ligeledes små sidedale ind mellem høje, stejle fjælde; fremfor alle udmærker sig et anseligt, rødligt, kileformet trapfjæld, ud for hvilket de øverste gårde ligge. Øst for dette skærer sig en sådan mindre dal ind; derefter begrænses hoveddalen på en strækning af en høj, stejlt affaldende fjældterrasse, der her danner den nedre del af fjældet. Blandt de neden under liggende gårde er **Klauvabrekka** (Klaufabrekka eller -brekkur), vel bekendt fra Svarfd. som den urolige Klauves bolig. Efter gården (eller rettere den oven for liggende li) har en til Olavsfjorden og Stivla i Skagefjorden førende fjældvej fået navn. Svarfd. fortæller (s. 150), at Klauve efter at have bot en tid på Melar blev nødt til at flytte til Klauvabrekkur neden (!) for åen oppe i dalen; først hed gården **Klauvanæs** (Klaufanes) og stod nede ved åen¹⁾. Den flade engstrækning foran Klauvabrekka ned mod åen kaldes stadig »nes«, og man vil påvise tomterne af den gamle gård her. Navnet »Klaufabrekkur« må jo oprindeligt betegne fjældskræningen oven for gården, altså vel ganske den samme strækning som i Svarfd. (s. 157) benævnes **Klauvahlid** (Klaufahlíð). — I Svarfd. (s. 191) fortælles, at man for at få ende på Klauves ganggang brændte hans lig og sænkede asken i en kogende kilde (hverr) syd for gårdens tungærde. Nogen »hver« findes her ikke, men i udkanten af tunet sydvest for gården er en sænkning, hvis bund optages af en dyb, her forsvindende mosebæk; stedet kaldes »Klaufapollr«, og her siges Klauves aske at være nedsænket. — Også i VL. omtales Klauvabrekka, og der berettes, hvorledes den her boende mand, Halle, på hjemvejen fra et besøg længre ude i dalen, ved hvilken lejlighed han havde lagt vejen over **Hörðabrekka** dræbtes i nærheden af sin gård. Dette stedsnavn kendes ikke nu, men må vel søges i selve Svarvadardal, lidt uden for Klauvabrekka.

Noget østligere end Klauvabrekka, lige over for Tejgarfjæld,

¹⁾ Hvis sagaens »fyrir neðan ána« ikke er forvansket, må det vel have hensyn til, at dalens vestside ligger lavere end østsiden.

ligger **Urðir** (ÞH., Svarfd.), en gård, om hvis bygninger der i Svarfd. s. 155 bruges betegnelsen **Urðarhús**.

Omtrent ud for Skidadalens munding afsættes mod nord en noget større sidedal, **Bakkadal** (**Bakkadalr**)¹⁾; derefter antager **Svarvadardalen**, som for den øverste dels vedkommende har haft en retning nærmest fra vest til øst, en mere nordlig retning. **Bakkadal**en, der egentlig kun for den østlige halvdels vedkommende bærer dette navn, gennemstrømmes af en lille å. Ud for dalmundingen øst for åen ligger gården **Sténdör** (**Steindyr**); længre ud efter og nær **Svarvadardals**åens bred følger **Bakke** (**Bakki**)²⁾. På **Sténdör** boede i følge **Svarfd.** den mellem bægge partier vaklende **Gris**, der sluttelig dræbes her af **Karl** den røde. I den anledning kommer det til kamp mellem **Karl** og **Ljotolv** gode, der omtrent samtidig er gået over åen på **Bakkavað** og nu nærmer sig. De mødes på **Kumlatejg** (**Kumlateigr**), og da det begynder at gå **Ljotolv** uheldig, vil denne først trække sig tilbage ad **Blejkjudal** (**Bleikjudalr**) øst for **Bakke**-gærdet (fyrir utan **Bakkagarð**), derpå ud gennem **Navarsdal** (**Nafarsdalr**) øst for kampstedet (fyrir utan teiginn) — men bægge steder står den døde **Klauve** ham i vejen; efter en fornyet kamp, hvor **Klauve** viser sig blandt fjenderne, flygter derpå **Ljotolv**. Navnet **Kumlatejg** (o: høj-marken) er næppe bevaret, men stedet må have været i nærheden af **Bakke**³⁾. Fra tunet ned mod åen skal der her ligge tre sænkninger eller pas (skörð), hvoraf det ene endnu siges at hedde **Navarsdal**; også **Blejkjudal** påvises blandt disse (nordligst, nu benævnt **Bakkadal(r)**). Et efter gården benævnt **vad** skal endnu findes ud for **Bakke**, lige som i det hele så vel angivelserne af vadestederne over åen som **saga**ens øvrige fremstilling vidner om detailleret lokalkundskab.

Følges gådrækken videre nord efter i dalen, vest for åen, kommer man forbi de to gårde **Garðshorn** til **Grund**, en af de i **Svarfd.** hyppigst nævnte gårde⁴⁾. På **Grund** boede landnamsmanden **Torsten**

¹⁾ eller **Tværádal**en (**Þverárdalr**). Overordenlig forvirrende er det, at sidedalene i **Svarvadardalen** have med få undtagelser to navne hver, et for hver side af dalen.

²⁾ De to gårdes beliggenhed er vistnok på kortet unøjagtig angivet.

³⁾ I de før nævnte samlinger til **Svarvadardal**ens topografi siges dog rigtig nok **Kumlatejg** at ligge nord for gården **Bakke** ved tunet.

⁴⁾ Mellem højderne oven for **Grund** ligger en lille sø (tjörn), mærkelig i følge sognebeskr. af den voldsomhed, hvormed den hvert forår (i juni eller før) sprænger isen af sig. — På **Grund** var der i følge **VL.** kirke; at dette er rigtigt, ses af **Auduns** måldage.

svarvad og hans søn Karl den røde; Karl flytter vel efter faderens død til Upsir, men efter hans sidste ønske flytter enken tilbage til Grund, og her har også sønnen, den yngre Karl en tid sit hjem. I Svarfd. (s. 141) fortælles, at der til køl for det skib, som byggedes oppe i »tungen«, anvendtes et træ (eyk), som stod nede i **Egebrekka** (Eykibreikka) oven for **Bladsgerde** (Blaðsgerði); denne »eg« førtes ud i vandløbet (síki) syd for og neden for Grund, hvorefter stedet kaldtes **Egesik** (Eykisík). De her nævnte steder må søges i omegnen af Grund. Navnene Eykebrekka og Eykesik er vel ikke bevarede, men i følge egnens naturlige beskaffenhed kan de pågældende lokaliteter, hvorpå der i sagaen er tænkt, med temlig sikkerhed påpeges¹). — Senere i sagaen (s. 166) omtales et sted **Blakksgerde** (Blakksgerði — eller Blaðsgerði, som ét håndskrift har) — nede på melerne lige over for Blakksgerde blev nemlig Torsten svarvad begravet —, som utvivlsomt må være samme lokalitet som Bladsgerde. Blakksgerde synes dog at være den rigtigere form; nu hedder stedet nemlig Blakksgerde eller Blængsgerde (—gerði). Således benævnes et lille græsgrot stykke land sydvest for Grund. A. M. omtaler det som et lille indhegnet landstykke med en hustomt, men så ubetydelig, at man ikke antog, at her nogen sinde havde været bebyggelse. Man taler nu om, at her skal have været tingsted eller »lögrétta« i ældre tid. Hvorledes dette end forholder sig, ses det virkelig af Svarfd., at Svarvadardal har haft sit eget tingsted — ja, kan man tro sagaen, endog sit eget vårting. S. 137 omtales en »lovmand« Höskuld i dalen; dér holdtes jævnlig ting, siger sagaen, og man kan endnu se sporene dér. S. 148 omtales et vårting på **Höskuldsstað** (Höskuldsstaðir), hvoraf det ses, at sagaen tænker sig lovmandens bolig som tingstedet, og det sted, hvor sporene (d: bodtomterne) endnu da skulde kunne ses. Men uheldigvis kendes ingen gård eller ødegård af dette navn i Svarvadardalen. Da der senere hen i sagaen (s. 183) omtales et **Tingvad** (Þingavað) ganske nær ved (rigtignok lidt uden for) den lige over for Grund stående gård Hov, kunde man måske deri se et vink om, at traditionen ikke havde så ganske uret ved at ville henlægge tingstedet til omegnen af Blængsgerde. Vadet anses for at svare til det nuværende Gravarvad (Grafarvað)

¹) I følge de håndskrevne samlinger til Svarvadardalens topografi skal navnet Eykisíki virkelig bruges om Svarvadardalsås vestligste forgrening ud for Grund.

nd for gården Grund (benævnt efter den omtrent lige over for liggende gård Gröf)¹⁾.

Straks nord for Grund, så at tunene kun er skilte ved et fjældskred, står gården **Brekka**, hjemstedet for en af Svarvdælasagas hovedpersoner, den ulykkelige Ingveld fagerkind. Hendes fader, gårdens ejer, er Asgejr rødfeld, en af hendes brødre den senere så berømte Torleiv jarleskjald.

Noget nord for Brekka følger det i VLj. nævnte Tjörn, nu præstegård. Nord for Tjörn ligger **Ingvarastad** (Ingvarastaðir, nu alm. Ingvarir); gården, der nævnes i Svarfd. s. 192, synes at bære navn efter en Ingveld. Hinsides Ingvarastad skærer sig den lille **Holtsdal(r)** ind mod vest. Dalen gennemstrømmes af en lille å, syd for hvilken står gården Sydre (Syðra) Holt; nord for åen ligger den i Svarfd. nævnte gård **Ydre Holt** (Ytra Holt). Ydre Holt er den nordligste gård i Tjörn-sogn, nord for denne begynder Upsa sogn.

Af Svarvadardalens sidedale er ubetinget den betydeligste **Skidadal** (Skíðadalr). Udgående fra østsiden af hoveddalen, omtrent hvor denne begynder at antage en mere nordlig retning, strækker den sig først imod syd, så imod vest et par mil ind mellem fjældene. Dalen, der nu, navnlig øst for åen, indeslutter adskillige gårde, skal i følge Svarfd. (s. 171) af den Svarvdælske hövding Ljotolv være overdraget hans tro mand Skide, efter hvilken dalen bærer navn, og den gang skal der have været tæt skov op fra »tungen«. Skide boede i følge sagaen på **Mödruvold** (Möðruvellir); nogen sådan gård kendes nu ikke, men den svarer utvivlsomt til ødegården Skidastad (Skíðastaðir), hvis tomter påvises vest for den dalen gennemstrømmende å. Der står her, langs dalens vestside, tre gårde; den midterste af dem er **Mårstad** (Márstaðir); ved grænse-skillet mod nord påvises stedet for Skidastad, som allerede A. M. omtaler som en gammel af fjældskred tilintetgjort ødegård, og som i følge traditionen har været grundet af Skide²⁾. — Blandt de øvre

¹⁾ Om Blængagerde beretter Olavius, at det skal have tjænt til trælle-bolig; altså har man også her et af de i Skagefjorden så almindelige »Trællegerder«.

²⁾ Blandt navnene i Skidadal kan for dets ejendommeligheds skyld mærkes »Heiðinna manna dalr.«; således benævnes en lille sidedal, der afslutter mod syd den østlige del af Skidadal. — Den antkv. indb. (1818) fortæller, at der ved Skidadalens nordøstre hjørne findes spor af mange gærder, som skære hinanden (agerfurer²⁾), og at man vilde vide, at sådanne gærder havde været brugte i fordums tid til dyrkning af de vækster, man bryggede øl eller mundgåt af.

gårde øst for Skidadalså er Hnuk (Hnjúkr), i hvis land ødegården **Håvardsstad** (Hávarðsstaðir) skal kunne påvises — den omtales dog ikke i A. M., Olavius derimod har den —. Det er vistnok på denne gård, der tænkes, når der i Háv. (s. 52) fortælles, at den gamle Håvard efter at have solgt sine ejendomme i Vestfjordene begiver sig med sin hustru til Svarvadardalen og flytter op i den dal, der hedder **Oksedal** (Oxadallr), hvor de nogle år boede på den af Håvard anlagte gård **Håvardsstad**. Navnet Oksedal er utvivlsomt tabt; sandsynligvis har en af sidedalene fra Skidadal været benævnt således. At navnet ikke, hvad man ellers let kunde formode, er opstået ved fejlskrivning for Skidadal, ses af Sturl. (gl. udg. 3 p. s. 144), hvor det fremgår, at Oksedal (Uxadallr) har været en sidedal (eller sidedals forgrening) fra Svarvadardal.

Neden for (nord for) Skidadal bliver dalbegrænsningen lavere og mindre vild. Blandt de første gårde her, øst for Svarvadardalså, er **Skeggstaðir** — der i den nyere tid er bleven genopbygget på tomterne af en gammel ødegård af samme navn, og som formodenlig svarer til det i Svarfd. nævnte **Skeggjastað** (Skeggjastaðir) — og **Hovså** (Hofsá). Den sidste tager navn efter en Hovsdalen gennemstrømmende å, syd (vest) for hvilken den ligger. Hovsdalen (Hofsdallr), en lille sidedal, der mod syd strækker sig op mellem fjældene, benævnes igen efter den hinsides åen, nord for dalmundingen stående gård **Hov** (Hof). Gården, der ligger lige over for Grund, og som i følge Svarfd. beboedes af Ljotolv gode, hører til en af de i sagaen oftest nævnte gårde. Dens navn tyder på, at her i oldtiden har stået et tempel. Som stedet for gudehuset påviser man i tunet, kort nord for gården, en lav høj, hvis kant for oven er omgivet med et græstørvsgærde, inden for dette ses igen en mindre kredsround tomt »goðatópt«; diametren af de to indhegninger eller tomter er 10 og 5 fv. Oppe i Hovsåen findes desuden en lille foss **Goðafoss**. I VLj. nævnes s. 207 Hov, men s. 218 Hovså som bolig for den i sagaen optrædende Björn Torgrimssön. — Da det i »tungen« og af »egen« fra Egebrekka byggede skib er helt færdigt, føres det om vinteren ad isen til lige over for Hov, hvor det bliver stående, indtil det benyttes til en udenlandsrejse, støttet af med skibsstolper, på et sted, som heraf fik navnet **Skordumyre** (Skorðumýrr). At dette sted har ligget øst for åen, lige neden for Hov, ses af s. 169, hvor der fortælles om Skides mishandling, hvorledes han efter at være greben på Hov slæbes bunden til halen på en hest ned over Skordu-

myre, hvor skoven da var hugget om, så at kun stubbene stode tilbage¹⁾.

Nord for Hov ligger (foruden endnu en gård) **Gröv** (Gröf; Svarfd. s. 172: Grafarhús); derpå kommer **Vellir** (v: Völd), bolig for Valla-Ljot, benævnt efter gården og hovedperson i den efter ham benævnte saga. — Den udmaling af lokaliteterne, der findes i VLj. (s. 223: fårehuset oven for gården nær en tunge mellem to gil i skoven) synes virkelig at svare til de virkelige forhold. På Vellir findes en lav høj med stor firkantet tomt, kaldet «lögretta».

I VLj. (s. 219) omtales en **Saudadal** (Sauðadalr), der må være en således benævnt lille dal i fjældet oven for Vellir, da den er den eneste dal af dette navn i hele Svarvadardal. I følge sagaen skulde man vel snarest søge denne dal vest for åen i nærheden af Tjörn, men netop her findes ikke en gang den mindste dal-sænkning²⁾.

Fra det høje og stejle fjæld, hvorunder Vellir ligger, strækker sig mod nord en lille hals kaldet hamren (hamar); denne er igen ved en mindre dal (Halsdalen) skilt fra en noget større hals, der går fra fjældene helt ud mod søen, og som kan siges at danne

¹⁾ I følge de oftere nævnte samlinger til Svarvadardalens topografi skulde Skordumyre endnu påvises under benævnelse Skriðumýri, neden for Hov, lige overfor Grund.

²⁾ Nord for Vellir ligger Sakka; mellem denne og nabogården mod nord på bredden af Svarvadardalså findes en højde Ingolvshövd (Ingólfs-höfði), hvori sagnet har villet lade en Ingolv være skiblagt. At denne Ingolv, som Olavins (s. 292—93) beretter, skulde være omtalt i Svarfd., stemmer ikke med, hvad man nu kender til sagaen, og må vel grunde sig på en forveksling. I en nærliggende høj, Haushóll, hvor Ingolvs folk efter sagnet vare begravede, skal man i følge Olavins på hans tid have fundet adskillige oldsager (hesteben, et sværd, en sølvnål, nogle messingdopper), som vandet havde blottet, — efter den antkv. indb. dog kun et spydblade. Derimod ved den antkv. indb. at fortælle om Ingolvshövd et af de ikke ualmindelige sagn om kirkelige genstande opgravede af høje. — Med hensyn til sagnet om Ingolv fortjener dog måske opmærksomhed hvad Olavins beretter om Ingolvsnaust ved åen, at det forekommer i gården Sakkas gamle landemærke-dokument, og at tomterne af dette skibsskur til kort for hans tid skal have været at se.

I Svarfd. (s. 138) nævnes en gård **Hraun**, der i følge sammenhængen må antages at have ligget i Svarvadardalen. Nu findes ingen gård af dette navn her. Imidlertid kan det bemærkes, at sognebeskrivelsen fra Tjörn, der omfatter den største del af dalen, meget hyppig om fjældskråningerne bruger udtrykket hraun omtrent i betydning af urd. Er denne brug af ordet sædvanlig i dalen, kan det let antages, at en af de under fjældskråningerne stående gårde tidligere har båret navnet Hraun.

Svarvadardalens østgrænse længst imod nord. Efter at være kommen over hamren har man udsigt over den nederste, bredere og fladere del af Svarvadardalen, samt åens udløb i fjorden. På denne side åen, på flad mark, ses gården **Hrisar** (nu: Hrísir, opr. Hris); hvis det er denne gård, som er ment med VL's »á Rísum« (s. 219), synes beliggenheden noget uklart opfattet. — I Laxd. (s. 358—60) fortælles om en kamp, Bolle den yngre havde i **Hestanes** ved Svarvadardalså; dette viser sig i følge sammenhængen at svare til den nu såkaldte Hestnæstange (Hestnesstangi), der strækker sig ud i åen inden for Hrisar; tæt her ved er der — hvad der stemmer med sagaens fremstilling — vad over åen. Den oven nævnte større hals (efter en gård hinsides halsen benævnt **Hámundarstaðaháls**) ender ud mod fjorden med en højde **Halshövde** (Hálshöfði), der af nogle antages at svare til den i Svarfd. (s. 147) nævnte **Melshövde**. Vestlig i denne hals ligger den derefter benævnte gård **Hals** (Háls). Straks efter at man er kommen over halsens ryg, viser sig tomter af et ødested (Hálskot). Neden for disse nær søen er store tomter og et godt tunsted; her mener man, at den i VLj. (s. 219) nævnte gård **Dalsbæ(r)** har stået.

Ud for Svarvadardalen, men i henseende til kirkesogn og hrepp sluttende sig til bygden hinsides halsen, ligger **Hrisø** (Hrisøy), en $\frac{3}{4}$ mil lang, men, hvor den er bredest, knap halv så bred ø, der i retning fra nordvest til sydøst ligger tilsyneladende midt i fjorden, dog i virkeligheden noget nærmere vestkysten, fra hvilken den er skilt ved et omtrent $\frac{1}{2}$ mil bredt stræde. Øen har nu to gårde, tidligere skal den have haft 2—3 flere. Dette er Øfjordens eneste ø, hvad der efter fjordens navn falder noget besynderligt; man må antage, enten, at fjorden er bleven benævnt efter denne i forbindelse med de to temlig langt uden for beliggende øer (Grimse og Flatø), eller, og dette måske snarere, efter de i munden af Øfjordså liggende flade holme.

Den oven nævnte hals, **Hámundarstaðaháls**, har navn efter **Hámundarstað** (Hámundarstaðir), som er den nærmeste gård øst for halsen. Her tilbragte den Øfjordske landnamsmand Helge den magre sin første vinter; efter hans svigersøn Håmund heljar-skind er gården benævnt. — Øst for Hámundarstað er gårdene **Krossar** (Laxd. s. 356, nu ofte Krossir) og **Hella**, den sidste nordligst og nærmest kysten. En fjærdingvej øst for Hella, hinsides en å, står ude ved kysten **Birnunes** (på kortet fejlagtig benævnt Brimnes). I Svarfd. (s. 143—44) fortælles det, hvorledes bonden på Birnunæs forulæmper sin nabo på Hella, indtil Klauve dræber ham,

en gang da han efter sædvane lader sit kvæg græsse på Hellas marker. Stedet, hvor han dræbtes, der herefter fik navnet **Hranarek**, må søges i Hellas land.

Fortsætter man fra Krossar vejen mod øst, passerer man snart åen, syd for hvis munding Birnunæs ligger; det er Torvaldsdalså (Þorvaldsdalsá), en vel ikke stor, men temlig urolig å, hvorfor den er forsynet med en bro. Åen kommer fra en mindre dal **Torvaldsdal** (Þorvaldsdalr), der i en længde af omtrent en mil her strækker sig mod syd ind mellem fjældene. Dalen bærer ved siden af Torvaldsdal i A. M. navnet **Torhallsdal** (Þórhallsdalr), og under dette navn forekommer den i Håvards saga. Efter at Håvard nogle år har bot på Håvardsstad i Skidadal rejser han med sin hustru Bjargø og en slægting Torhall til Norge, hvor de bliver døbt. Her dør Bjargø, Håvard og Torhall vender derimod tilbage til Island, hvor Håvard bosætter sig i den nedre del af Torhallsdal. Efter hans død flytter Torhall højere op i dalen, hvor gården **Torhallsstad** (Þórhallsstaðir) anlægges, og her bygges en kirke. I dalen findes flere gårde, desuden påvises som ødegårde de to her nævnte, der nu benævnes Håvardsstad (Hávarðsstaðir) og Torhallekot (Þórhallakot — i følge Olavius i sin tid præstegård —), bække øst for åen, ikke langt fra hinanden.

Efter at være passeret Torvaldsdalså har man for sig en smal kyststrækning, mod øst begrænset af fjorden, mod vest af en anselig fjældmasse, hvis nordlige del skiller Torvaldsdalen fra kystlandet, medens den mod syd er forbunden med fjældene mod vest. Fjældmassens nordligste pynt er **Kötlufjall** (Svarfd. s. 143); om den Katla, som fjældet bærer navn efter, fortæller sagnet, at hun var en troldkvinde, der boede i en gennem hele fjældet gående hule, og at hun ligger begravet i højen Kötluhóll ved fjældets fod. Kötlufjall antages i almindelighed at være det samme som det i Ldn. (s. 206) nævnte Sólarfjall¹⁾. — Nord for Kötlufjall står præstegården Större Áskog (Stærri Árskógr), Vemundar sagas Áskog Askógr, andre hdskr.: Árskógr). Kysten fra Större Áskog til hen mod Hörgå mod syd (til Reistará) benævntes i ældre tid **Galma-**

¹⁾ Pastor Povel Jonsson, indtil for nylig præst på Vellir, hvem jeg skylder mange gode oplysninger om Svarvadardalens topografi, erklærer dog, at han efter anstillet undersøgelse er kommen til den overbevisning, at det nordligere Hámundarstaðafjall er Sólarfjall. Herfra, men ikke fra Kötlufjall er en fortrinlig udsigt ind efter Øfjord; på Hámundarstaðafjæld skinner desuden solen først om morgenen og senest om aftenen.

strand (Gálmaströnd, eller hyppigere Gálmarströnd), nu benævnes den sædvanlig efter Åskog (eller Skog).

Ved et lille højdedrag er Större Åskog adskilt fra det sydøstligere **Kalvskind** (Kálfskinn) — nu delt i to gårde. Kalvskind må tidligere have været en mindst jævnt god gård; i de norske kongesagaer omtales den vel som lille og fattig, men øjensynlig for at gøre virkningen af det fortalte desto større: at den fra det norske hof bortsendte kong Hrærek, der forgæves havde søgt at leve hos to af de største islandske hövdinger, først her følte sig tilfreds, — ti her æredes han højest af alle. Den omtalte kong Hrærek, den eneste konge, der hviler i Islands jord, var en af Olav den helliges uforsonligste fjender, der efter at være bleven blindet af kongen flere gange stræbte ham efter livet, hvorfor kong Olav lod ham føre til Island. Efter et års ophold på Kalvskind døde Hrærek. Hans gravhøj vises nordvest for tunet på Kalvskind; den antkv. indb. (1821) omtaler et forgæves forsøg på at udgrave den. Nærmere søen, neden for Kalvskind, står det i Vgl. nævnte **Hage** (Hagi), nu ligeledes delt i to gårde¹⁾. — Syd efter fortsættes vejen, aldrig langt fra stranden, — fiskeriet er for denne egns beboere, så vel som for hele Svarvadardalens, af ikke ringe betydning — indtil gården **Arnarnes** (Vem.) passeres. Syd for denne følger en mindre ås. Dog snart har man foran sig Hörgåens sletter og enge, og mod øst de Hörgådalen begrænsende fjælde.

Hörgåen (Hörgá) er en ikke ubetydelig å, der i roligt, men dog strømkraftigt løb søger ud mod fjorden i nordøstlig retning. Til helt ud mod fjorden bevarer det åen omgivende parti karakteren af en samlet dal, og hele denne strækning benævnes også i sagaerne **Hörgådal** (Hörgárdalr), et navn, der nu sædvanlig er indskrænket til en af de to største af sidedalene, hvorfra Hörgåen får sit tilløb.

Nord for åen, uden for dalmundingen, står gården **Hov** (Hof), der ved sit navn vidner om, at her i oldtiden må have været et tempel; syd for gården skal nu en strækning være benævnt **goðavöllr**²⁾. Sydvestligere, omtrent i dalmundingen, ligger egnens

¹⁾ Sognebeskr. for Större Åskog fremhæver de mange og forbavsende vidtløftige landemærke- og göngu-gærder fra ældre tid.

²⁾ Sognebeskrivelsen (for Möðruvalla sogn) anfører, at der inellem gårdene Brekkugerði og Hvamm(r) er en mark (reitur) Brennla, hvor forudm ligene efter en der holdt kamp blev brændte på et sted som kaldes Svardela (sic?). — A. M. nævner ved gården Ytri Bakki et „Þrælsgerði“.

Oven nævnte sted Brennla, eller „Svardela“, er det rimeligvis, som

bekendteste gård **Mödruvold** (**Möðruvellir**) — til forskel fra andre gårde af samme navn, navnlig den længre inde i Øfjordsbygden beliggende, benævnt Mödruvold i Hörgådal. I de ældre sagaer nævnes dog gården kun sjælden (vistnok kun Vgl. s. 392), først i Sturlungetiden begynder den at spille nogen rolle, men især det her oprettede kloster har givet den betydning. Klosteret (et avgustinerkloster) grundlagdes 1296 af den daværende biskop på Holar; det skulde forestås af en prior, der skulde erkende biskoppen på Holar som klostrets abbed og rette overhoved. Denne bestemmelse medførte for klosteret en ejendommelig afhængighed af den Nordlandske biskop, hvorom dets historie i flere henseender vidner. Ved reformationen kom også dette kloster med sine ejendomme under kronen¹⁾. År 1783 bestemtes Mödruvoldes kloster til bolig for amtmanden over Nord- og Øst-amtet. Efter en brand år 1826 byggedes der ved siden af den på islandsk vis opførte gård, der har beholdt sit navn, for amtmanden et stenhus, som efter den daværende konge kaldtes Frederiksgave (**Friðrikskáfa**). Denne bygning brændte i foråret 1874, og det tillodes da amtmanden fremtidig at tage ophold på handelspladsen Akerøre. Af bygningen står kun murene tilbage, men man tænker på at gøre stedet til sæde for en skole (real-, landbrugs-, eller med tiden vel endog latinskole?), hvorved man vilde imødekomme et længe næret ønske hos Nordlænderne. Foreløbig er en lov om oprettelse af en realskole her vedtaget.

Af lævninger fra ældre tid findes her ingen; i denne henseende er forholdene endog særlig uheldige, da Mödruvoldes-kloster påfaldende ofte har været hjem søgt af ildsvåde. To sådanne fra den nyere tid ere alt nævnte. Allerede år 1316 afbrændte imidlertid — ved de beskænkede munkes uforsigtighed — klosteret og kirken fuldstændig. År 1712 brændte næsten hele gården, den gang bebod af egnens sysselmand. Endelig, år 1865, brændte hele den nyrestavrede kirke med så godt som alt inventar; den var nemlig tillige ulykkeligvis bleven forsynet med en kakkelovn, og dennes benyttelse foranledigede ilden. Kirken, der hurtig genopbyggedes, led ingen skade ved den amtmandsboligen 1874 overgåede brand og står nu tilbage som et minde om stedets svundne herlighed,

hr. docent G. Brynjúlfsson (i følge velvillig meddelelse) af ejeren af gården Hof har hørt benævne Svarfdælagröf; han mener, at navnet sigter til en her forefalden kamp mellem Svarvdælerne og Hörgdælerne, der snarest må henføres til den tid, da Viga-Glum boede i Hörgå dalen.

¹⁾ Antkv. Annaler IV, s. 350 omtale en runesten fra dette kloster.

idet den både efter sin størrelse og hele udstyring må regnes blandt landets anseligste tømmerkirker.

Hörgådalen er for den ydre dels vedkommende en forholdsvis bred dal, hvis side enggrund af Hörgåen sønderdeles i flade øer; til bægge sider hæver sig høje fjælde, længre ind i mod dalbunden ses talrige af kløfter og tværdale sønderskårne fjælde; hist og her krones fjældtoppene af sne. Efterhånden som man kommer ind efter i dalen, ser man tydeligere den fremspringende forside af et fjæld, hvorom hoveddalen ligesom forgrener sig i to sidedale i sydvestlig retning. Fra den vestligste af disse, Hörgådalen i snævrere forstand, kommer Hörgåen, den sydligste, **Öksnadalen** (Öxnadalr), gennemløbes af Öksnadalså (Öxnadalsá), Hörgås vigtigste tilløb. Oplivende er det hist og her at se træer plantede ved gårdene, af hvilke navnlig rønnebærtræerne ofte opnå en ret anelig størrelse. — Blandt de under lierne stående gårde kan nord for Hörgå mærkes det en lille mil sydvest for Mödruvold stående **Fornhage** (Fornhagi), hvor i følge Vgl. Hörgådalens ældste kirke i sin tid var, ved hvilken blandt andet Viga-Glum jordedes. I følge den antkv. indb. (1821) vil man ved Fornhage påvise en Glumshøj (Glúms-hóll), hvor Glum skal være højlagt. — En fjærdingvej længre mod sydvest findes den fra Sturl. bekendte gård **Langehlid** (Löngu-hlíð), og endnu en fjærdingvej længre inde i dalen **Öksnhól** (Öxn-hóll, Vem.)¹⁾. Bægge de sidst nævnte gårde skal i følge sognebeskrivelsen i sin tid være blevne ødelagte af fjældskred.

Omtrent ved Öksnhól forgrener hoveddalen sig i de to sidedale, af hvilke Hörgådalen igen udsender mod nordvest og vest to smådale, **Barkådalen** (Barkárdalr) og **Merkådalen** (Myrkárdalr). I Merkádal, måske på selve den således benævnte gård, bosatte sig for en tid Viga-Glum, en gang Øfjordens mægtigste hövding, men sluttelig overvældet af sine fjender; fordreven af et fjældskred herfra flyttede han til en gård i Öksnadalen. På Merká (Myrká) — i Hörgådalen, som fortællingen om Orm Storolvssön udtrykker sig — havde den for sin styrke bekendte Toralv Skolmssön hjemme. — Efter afsættelsen af disse sidedale fortsætter Hörgådalen sig endnu en mils vej eller mere mod sydvest og går da over i fjældvejen

¹⁾ Den antkv. indb. (1821) beretter, at der kort fra Öksnhól findes en indhegnet plads kaldet „lögrétta“, hvor der efter nogles mening skal have været herredating fordum, medens andre antage, at stedet har været benævnt „lögrétt.“; og at her kan have været fåresamlingssted synes både i følge beliggenheden og stedets udseende rimeligt.

Hörgådalshede (Hörgárdalsheiðr, nu —heiði), der — af samme længde som Öksnadalsheðevejen — ligesom denne udmunder i Norderå dalen i Skagefjord. Mod nordvest udgår fra Hörgådalens bund en besværligere og mindre benyttet vej til Hjaltadalen (Skg.).

Hoveddalens anden større forgrening Öksnadalen er for de fleste rejsende ulige mere bekendt, da den sædvanlige vej mellem Øfjords og Skagefjords sysler falder her igennem. Den et par mile lange, smalle dal gör et mere mørkt og ensformigt indtryk, begrænset så vel mod nord som mod syd af ubrudte fjældmasser, der dog hist og her hæve sig i karakteristiske former (tinder, spir). Især nord (eller: vest) for åen står under fjældene en tæt række af gårde; blandt disse kan noget inde i dalen mærkes **Bakke** (Bakki), i Sturlungetiden Gudmund dyres befæstede gård. En mils vej længre inde står **Tværbrækka** (Þverbrækka), hvor Viga-Glum tilbragte slutningen af sit liv. Længst inde forgrener Öksnadalen sig i flere smådale, hvoraf den ene er den allerede tidligere (under Skg.) omtalte **Öksnadalsheði** (Öksnadalsheiðr, nu: —heiði), der som en smal dal med vandløb i bunden eller kroget kløft mellem fjældene forbinder Öksnadalen og Norderå dalen. Længden af selve heden overstiger næppe 1½ mil, og da den ingen særlige vanskeligheder frembyder, har den fra gammel tid afgivet hovedforbindelsen mellem Nordlandets østlige og vestlige del; ja det ses endog af flere sagaer (VGl. Vem.), at Øfjordingernes sædvanlige vej til og fra altinget lå over Öksnadalsheði. Hededalens munding skjules af holt eller højdeskråninger, hvorover vejen ligger. Forrest i højderne står en klippeblok, kaldet **Lurkasten** (Lurkasteinn), med en varde, der får sin tilvækst af enhver for første gang forbirejsende. Tord hrædes saga fortæller (s. 56—57) om en kamp, som Tord består ved Lurkasten; hans modstander Sörle skulde i følge sagaen være højlagt på selve kampstedet i en af bankerne. Denne høj vil man påvise i nærheden af Lurkasten (antkv. indb.).

Syd (s: Øst) for Öksnadalså står omtrent midtvejs i dalen **Tværå** (Þverá, PH. s. 57); nord for denne gård kommer Stenstad (Steinstaðir), dalens anseligste gård, lige over for Bakke¹⁾.

Straks uden for Öksnadalens munding, hinsides — på kortet fejlagtig vest for — en rivende lille å ligger den derefter benævnte

¹⁾ Den antkv. indb. (1820) omtaler en mængde høje ved Gloppa, den øverste gård i Öksnadal øst for åen, der antoges for gravhøje, og fortæller et dertil hørende sagn om, at her skal have stået en kamp mellem Skagfjordingerne, der havde revet på Kalvskind, og bonden Kalv på Kalvskind,

præstegård **Bægesá** (**Bægisá**), som vel er den i Ljósv. nævnte gård **Bæsá** 3: **Bægisá**, uagtet der også vest for åen ligger en gård af dette navn — **Syðri Bægisá** kaldt i modsætning til præstegården **Ytri Bægisá**. — Fra **Bægesá** af og ud efter kaldes strækningen syd for **Hörgå** **Telemarken** (**Þelamörk**). Blandt gårdene her kan mærkes **Vindheimar** (**Vindheimar**, **Vem**), ved et par gårde skilt fra **Bægesá**. En del længre ude følger **Laugaland**, og snart taber fjeldskræningen sig i en lav hals, der afslutter **Hörgådalens** sydlige begrænsning¹⁾.

Hvor **Hörgåen** på den sidste strækning för sit udløb til bække sider er begrænset af lavland, ligger syd for åen gården **Lón** (**VGl.**), nu sædvanlig benævnt **Skipalón**, hvis driftige beboer, en ualmindelig dygtig håndværker, har indrettet den næsten som en købstadgård. Sydøst for **Skipalón**, nær ved fjorden, ligger gården **Gæsir**, lidt nord for denne ligger **Gåsøre** (**Gáseyri**, nu sædvanlig **Toppeyri**), hvor talrige bodtomter findes, — minder om den tid, da handelen ved **Gáasar** (**Gáasar**, **Gásir**, senere **Gæsir**) stod i sin fulde flor. **Gáasar** eller **Gåsøre** var gennem hele middelalderen eller i al fald til ind i det 15de århundrede **Nordlandets** mest besøgte handelsplads; skibes ankomst hertil eller afgang herfra og de her stående boder omtales hyppig i kilderne — boderne har dog vel kun været

der faldt her, men hævnedes af sin senere ankomne frænde **Össur** på **Arnarnæs**.

Også på **Hörgådalshede** vil man ifg. den antkv. indb. påvise gravhøje stammende fra et slag.

- ¹⁾ I en fra de øvrige håndskrifter meget afvigende bearbejdelse af **Ljósv.**, **AM.** 561 C. 4to, nævnes to nær **Laugaland** liggende gårde, **Stedji** og **Skúta**. Den første af disse gårde, der nu sædvanligvis skrives **Stedji**, ligger lidt længre inde i dalen end **Laugaland**; den sidste, der må svare til den måske lidt nærmere dalmundingen liggende gård **Skútar**, benævnes i håndskriftet **á Skútu fyrir ofan Laugaland**. Samme håndskrift, der benævner **«Akra-Tore» Þorgils akrakarl**, siger, at han boede **«at Ökrum i Hörgárdal»**. Uagtet ingen gård **Akrar** nu findes i **Hörgådal** og jordebøgerne heller ikke her omtale nogen odegård af dette navn, er sagaens angivelse dog utvivlsomt rigtig, da der i en fortegnelse (**AM.** 276, 4to) over **Modruvold-klosters** ejendomme 1447 blandt klostrets odegårde opføres **«avkrom»**, som efter rækkefølgen med stor sandsynlighed kan antages at have ligget i den ydre del af **Hörgådal** nord for åen. — At min opmærksomhed er bleven henledet på disse — og flere i det følgende nævnte — ejendommeligheder ved dette håndskrift, skyldes hr. stud. mag. **Gudm. Þorlákssöns** velvilje.

Hvor der i **Vem.** s. 266 forekommer udtrykket **«fyri utan Laugaland á Melunum»**, må **«Melar»** ikke opfattes som noget egennavn.

beboede, så længe skibene lå her. Et besøg af munkene i boderne her har det vel været, som foranledigede Mödruvolve klostets brand i midten af september 1316; det fortælles nemlig, at klosterbrødrene var komne drukne hjem fra Gåsøre om natten, da de ved uforsigtig omgang med lys antændte kirken. Af bodtomter ses der ved Gåsøre en overordenlig mængde, så mange at man efter dette at dømme ubetinget burde antage Gåsar for den i sin tid mest besøgte handelsplads på hele Island. Her strækker sig frem i fjorden et lille stumpt næs Krogsøre (Krókseyri), foran dette ligger en grusbanke (øre) af samme form, hvortil navnet Gåsøre, for så vidt det bruges, er knyttet. Mellem Gåsøre og Kroksøre er flad lerstrand, som ved ebбетid næsten er tør; kun lidt fra Hörgå kommende vand søger sig da en udvej gennem en øs (munding) ved ørens sydlige ende. Midt for ender næsset Kroksøre med en lav klippeknode (Skipaklett(r)), og det synes ikke urimeligt, at skibene forud ved højvande har kunnet lægge sig her og i det hele overalt i lerstranden. Bodtomterne bedække hele den øvre del af det lille næs Kroksøre; desuden findes de hist og her i det lavere land til begge sider, samt i en enkelt række langs strandbredden nærmest øsen. Egenlig kun de to sidste afdelinger har udseende af de sædvanlige enkelte, firkantede tomter. Midtpartiet, hvor væggene er langt tykkere og større, gör mere indtrykket af at være lævnningerne af 4—5 umiddelbart ved siden af hinanden stående gårde: hver tomt er meget stor, uregelmæssig firkantet og ligesom indvendig opdelt i 4—5 småhuse eller mindre tomter. Kan gården Gæsir antages oprindeligt at have stået her? Oven for disse sidst omtalte tomter findes en kredsrund indhegning med en aflang firkantet tomt, der almindelig — og vistnok med rette — betegnes som kirke og kirkegård. At der har været kirke her ses af annalernes bemærkning ved år 1359 »kirken på Gåsøre brødes« (o: af uvej). — Vil man gøre alle småtomter til særlige boder, får man mindst 50¹⁾.

Syd for Gæsir ved gården Dagverðarøre (Dagverðareyri) står — på en højde, Grettisklöpp kaldet — et »Grettetag«, en klippeblok med nævestore fordybninger øverst på to af siderne; de antages indhuggede af menneskehånd, for at man (o: Grette) således lettere kunde tumle med stenen.

Strækningen fra Hörgådalens munding syd efter langs kysten indtil Gleråen bærer navnet **Kræklingahlíð**. Landnamsmanden her boede på Hanatún, som må søges syd for præstegården Glæsebæ

¹⁾ I følge Olavius' beskrivelse af Gáseyri (s. 353) fandtes her 36 tomter.

(Glæsibær, sydøst for Dagverdarøre)¹⁾; hans søn var Snorre »Hlid-mændenes gode« (Hliðmanna- eller Hliðarmanna-goði), hvis tilnavn naturligvis er dannet af Kræklinga»hliden«²⁾. I Vemunds & Viga-Skutas saga nævnes gården **Hol** (Hóll) i Kræklingahlid; hermed kan enten være ment Brønnihóll, der nu er delt mellem to gårde, eller Sólborgarhóll, dog vel snarest den første som den aneligere jord³⁾. — Til de sydlige gårde i Kræklingahlid hører den oppe i lien liggende Lögmannshlíð, som vel er den i Ljós. s. 98 nævnte gård Hlíð. — Efter den lille Glerå (Glerá) bærer en nord for åen liggende jord navn, om hvilken A. M. angiver, at den vel bærer to gårde, men som dog ligge inden for samme tungærde og bægge benævnes med samme navn (Glerá eller, sædvanligere, Á; nu hedde de Neðri og Efri Glerá). Besynderlig nok taler allerede Grt. (s. 13, og Ldn.) om to Glerå-gårde og kalder den ene **Nordre** (Nyrðri), den anden **Sydre** (Syðri) **Glerå**.

Hvor Glerå falder i fjorden, har syd for udløbet dannet sig et fladt næs **Oddøre** (Oddeyri; ældre: Oddeyrr eller Oddaeyrr), der afgrænser fjordens inderste del, den såkaldte Poll (pollr), som ved denne beskyttelse bliver en sikker og god havn. På det smalle kystland vest for fjordens inderste del har købstaden **Akerøre** (Akreyri) eller Øfjord rejst sig. Oddøre tilhører nu det bekendte Grånefjelag (Gránufélag), et indenlandsk handelsselskab, der i få år har svunget sig op til en betydelig højde, og på næsset er nu dets herværende handelsbygninger opførte. En tid i middelalderen var Oddøre tingsted; således omtaler annalerne ved år 1305 en begivenhed, der forefaldt på Oddøreting (Oddeyarþing). I Ljós. (s. 37) omtales et »hesteting« på Oddøre, men ved en unøjagtighed kaldes det dér »Oddøre i Hörgådal«⁴⁾. — Mellem Oddøre og købstaden ligger et stort transmelteri. Akerøre er nemlig hovedstationen for Nordlandets anelige flåde af håkarleskibe, og man har her til gensidig sikring fået indrettet et søforsikringsselskab, hvorved tabet af et sådant efter islandske forhold kostbart dækfartøj

¹⁾ A. M. omtaler her en gammel odegård Hanatún, almindelig kaldet Hana-staðir.

²⁾ Snorri Hliðarmannagoði deltager i tinget på »Fjosatunge« ting (ST.), se Ljós. s. 13.

³⁾ I Tímarit II, 43 nævnes (1540) Hóll i Kræklingahlíð fyrir ofan Skjaldarvík.

⁴⁾ År 1551 holdtes en art »fjærdingting« på Oddøre, i det de af kongen i anledning af reformationsurolighederne på Island udsendte befalingsmænd stævnedes folk fra hele Nordlandet herhen for at sværge kongen lydighed.

bliver mindre føleligt for ejeren. — Akerøre, der bærer navn efter den smalle kyststrimmel, på hvilken handelshusene stå, hørte til de handelspladser, som 1786 fik købstadsret. Først år 1862 blev dog Akerøre en virkelig købstad med særlig forvaltning. Byen, der nu har omtrent 400 indbyggere, har fire større handelsetablissementer, et respektabelt værtshus, to bogtrykkerier, et hospital, et apotek, en forberedelsesskole og er sæde for forskellige embedsmænd, deriblandt amtmanden over Nord- og Østerlandet. Også en ganske net tømmerkirke findes; byens præst har imidlertid hidtil bot på præstegården i landsognet. Akerøre optræder som Nordlandets hovedstad og kan også med en vis ret gøre fordring på dette navn; den danner i virkeligheden foreningspunktet for denne landsdels livlige befolkning, og der rører sig her en ikke ringe almenånd. Byen har kun snæver plads at udvide sig på; bygningerne ligge væsentlig i to rækker, af hvilke de i anden række allerede til dels ligge oppe i skrænten. Akerøre er et af de få steder på Nordlandet, hvor kartoffelavl har nåt nogen betydelig udvikling; byen er også mærkelig af enkelte meget store rønnebærtræer, der findes her.

Hvor købstaden nu breder sig, har oprindelig gårdene Eyrarlands og Nausts land stødt sammen, og på denne sidste, syd for Akerøre liggende, jords grund antages handelshusene oprindelig at være byggede¹⁾.

Gården Naust (Ljósv. Fbr.) ligger, temlig højt i skråningen, omtrent ud for hvor Øfjordså (Eyjafjarðará) falder i søen. Ved sit udløb er denne middelstore å, der udspringer længst oppe i Øfjordsdalen, og som derefter i et roligt løb fra syd til nord gennemstrømmer hele Øfjordsbygden, meget bred, i det den deler sig i en mængde arme, de såkaldte »vaðlar«, som omslutte flade, græsgroede øer eller holme. I Ljósv. (s. 68—69), hvor vadlerne nærmere omtales, berettes, at en på Naust boende kone kaldtes »Vadlaenken«²⁾. Efter vadlerne er herredets tingsted (og senere selve

¹⁾ Ved gården Eyrarland fandtes c. år 1815 ved gravning i jorden en lille broncefigur, forestillende en skægget mand med spids hue, siddende på en stol. Denne, der oprindelig antoges for et Torsbillede (se det svenske tidskr. »Idunna«, 8de h. tab. II, fig. 3, hvor den er afbildet), anses nu for en middelalderlig kunstgenstand (skakbrøk?).

²⁾ I Ljósv. s. 111 fortælles det, at den dræbte Torgejr Håvar(d)ssöns hoved begravedes ved Vaðilshorn; af Föstbr. (s. 51) ses, at hovedet nedgravedes ved en tue kort fra Naust. Vaðilshorn betegner vel altså et punkt ved fjordens inderste del (på vestsiden), hvor vadlerne går over i denne. Dette passer også med bemærkningen i Ljósv., at stedet var meget be-

herredet) blevet benævnt Vadlating, uagtet tinget ikke har været holdt på en af holmene i selve vadlerne, men øst for disse. Over vadlerne ligger den sædvanligst benyttede vej mellem landet øst og vest for åen, og hovedvejen fører netop over den sydligste og største af vadal-holmene, den såkaldte Stadarø (Staðarey), tidligere **Torunnarø** (Þórunnarey), så at fortællingen i Ldn. (s. 207) om, at der her fødtes landnamsmanden Helge den magre en datter, da han var ved at flytte vest over åen, falder meget naturlig. Efter denne lille pige Torunn bærer øen navn.

Den egenlige Øfjordsbygd (Eyjafjörðr), landet, der fra fjordbunden strækker sig op mod syd, til hvor hoveddalen opløser sig i forgreninger, er et ualmindelig smukt landskab, og måske den smukkeste af alle Islands fjordbygder. Midt gennem den forholdsvis brede dalslette glider åen frem, til bægge sider indfattet af et grønt engbælte. Så vel forude som til bægge sider åbner udsigten sig til mindre sidedale, og desuden er de bygden begrænsende fjælde idelig gennemskårne af tværdale, hvorved de næsten alle mere eller mindre får kegle- eller pyramideform, — ofte er de stejle, svære fjældmasser, men dog med et grønligt skær af græsvækst hist og her. Alt dette giver Øfjordsbygden et mere afvekslende og livligt udseende end sædvanlig er tilfældet. Egnen er stærkt bebygget, da koholdet her kan være forholdsvis stort. Til bægge sider af åen ligger i tæt række historisk bekendte gårde. Næsten hele egnen bebyggedes oprindelig af Helge den magres slægt, og flere berømte hövdinger havde i den følgende tid hjemme her. Et bevis på den betydning, man i ældre tid tillagde dette herred, kan man måske finde i, at hos Are (Islb. s. 17) Nordlændingefjærdingen benævnes **Øfjordingefjærding** (Ayfirþínga fjórþúngr).

Vest for åen, omtrent en halv mil fra munden, ligger Helge den magres gård **Kristnes**, der desuden omtales i adskillige andre sagaer. — Syd for Kristnæs, og noget højere, følger **Kropp(r)**, bekendt fra Vemunds saga. Skilt fra Kropp ved en enkelt gård ligger **Ravnegil** (Hrafnagil), hidtil bolig for præsten på Akerø. I Tord hredes saga omtales en af Tord bygget skåle på Ravnegil, som endnu den gang stod. Hovedgårdene i Øfjord synes i det hele taget langt ned i tiden at have bevaret den slags store bygninger (sovehuse o: sængestuer); nu er de dog alle forsvundne. Fælles for dem alle skal have været, at de vendte breddesiden ud

færdet; fra Naust rides nemlig over vadlerne på det almindelige vadested over åen.

mod gårdspladsen; træværkets konstruktion var ejendommelig og sængene ofte lukkede sænge; størrelsen synes ellers at have været det eneste, som disse skåler — med vinduer i taget og uden panelbeklædning — har haft forud for de sædvanlige islandske huse. Dog skal træværket ofte have været rigt udskåret, og skålerne har måske i bedre dage været indvendig helt panelede. Af skålen på Ravnegil er nu kun enkelte udskårne stolper tilbage.

Så vel Ravnegil som de nærmest foregående gårde og næsten alle de i det følgende i Øfjorden nævnte forekommer i den kreds af sagaer, for hvilke det nordøstlige Island er skuepladsen, og af hvilke først og fremmest Viga-Glums saga og Ljosvetninga saga, men også Vemunds saga og Valla-Ljots saga angår Øfjorden. — I Vgl. omtales nogle gange **Ravnegilslaug** (Hrafnagilslaug); herved tænkes måske snarest på en lille lunken kilde syd for tunet; dog findes en anden og hedere noget nord for Ravnegil, og flere andre fremdeles på strækningen nord for langs dalskråningen.

Fortsættes vejen fra Ravnegil syd efter, kommer man først forbi gården **Stokkalade** (Stokkahlada, — hlöður; nu Stokkahláðir); derefter møder de to gårde **Espehol** (Espihóll), af hvilke den sydligste, som nu er den mindste, er den oprindelige. Gårdene ligger tæt ved siden af hinanden adskilte ved — og i sin tid benævnte efter — en langagtig, mod siderne og navnlig mod østenden temlig brat affaldende sten- og grusbakke, der strækker sig frem mod åen. I Viga-Glums saga, hvor de fra Håmund heljarskind nedstammende Espeholsfolk spille en vigtig rolle som modstandere af Glum, omtales en kamp ved denne høj (»höl«en), i det Espeholsfolkene vil forhindre Glums parti fra at passere åen på et derværende vad, som i følge sagaen imidlertid senere skulde være aflagt. Nu er forholdene dog ikke meget forskellige fra på Viga-Glums tid. Langs nordsiden af holen strækker sig en mængde gamle ridestier ned mod åen; ud for holen ligger i åen en lille flad sandholm, og over denne er endnu et godt vad over mod den lige over for liggende gård. — Den næste mærkelige gård, der syd efter møder, er den kun kort herfra liggende **Grund**, fra gammel tid en af egnens hovedgårde, der ligger under fjældet med et stort, svagt hvælvet tun foran sig og der neden for igen brede engstrækninger langs åen. Uden at spille nogen rolle i de ældre sagaer kommer gården først til nærmere omtale i Sturl. Der var et virke her, hvorom dog nu intet nærmere vides, og i en årrække var gården sæde for Sighvat Sturlassön. Også Grund har haft sin skåle, som nu er forsvunden, men om hvis størrelse man endnu

véd at fortælle. Til den knytter sig mindet om en større kamp, da Øfjordingerne nemlig ved midten af det 14de årh. her overfaldt og dræbte de ilde lidte landstyrere hirdstyreren Smed Andressön og lovmanden Jon »skråvejva« (o: skræmsel) efter en hård kamp, under hvilken hirdstyreren forsvarede sig i skålen til det yderste ¹⁾). Om Grundar-Helga — moder til den tidligere omtalte, berönte Vestlandske hövding Björn jorsalafar — den mandige kvinde, som den gang boede på Grund, og som var den, der samlede Øfjordingerne til overfaldet, bevares en levende erindring, og til hende har fornemlig traditionen knyttet sig. I Helguhóll, en høj bag ved gården, skal hun have ladet sig höjlægge ²⁾). Blandt de senere besiddere af Grund kan fremhæves Loft den riges sön Erik, i første halvdel af det 15de årh., — og, fra det 16de årh., den bekendte Nordlandske biskop Jon Aressöns datter Torun, sædvanlig kaldet hustru Torun. Den antk. indb. beretter, at der i tunet ved Grund skal findes en høj »Danski höll«, således benævnt, fordi Torun dér skulde have ladet dysse nogle danske, som hun havde ladet dræbe til hævn for sin henrettede fader. Herom vides dog ellers intet; derimod er det bekendt, at hun omfattede sin faders minde med stor kærlighed, og sagnet lader hende have særlig del i den hævn, der af Nordlænderne på Sydlandet tages over de henrettede ³⁾).

¹⁾ P. Vidalin, Fornyrði s. 38—39, beskriver to sværd, der sagdes fra den kamp at have været opbevarede på Grund.

²⁾ Om Grundar-Helga findes adskilligt i den på latin skrevne antkv. indb. 1817. I Ísl. Þjóðs. II, s. 110-12, fortælles sagnene om hende noget forskellig.

Et »Grettistak« findes i Grundarfjæld.

³⁾ Næppe er fra nogen islandsk kirke eller gård nedsendt så mange genstande til Oldnordisk museum i København som fra Grund. Også betragtningen af disse lader formode, at denne gård gennem vekslende tider længe har været sæde for slægter, der både har haft ævne og vilje til at værne om ejendommens nedarvede anseelse. Dog at muscet er kommet i besiddelse af så meget af de ved denne gård opbevarede genstande af antikvarisk interesse, skyldes en af gårdens beboere i dette århundrede, tømmermester Olav Briem, der ved sit nære forhold til Finn Magnussön fandt sig opfordret til at sende hvad han kunde.

Mærkeligst af alle de i museet værende genstande fra Grund er de to bekendte, rigt udskårne armstole, der tillige med flere andre sager — hvilket alt var købt af O. Briem ved en auktion over den nys ombygte Grund-kirkes gamle inventarium — nedsendtes i året 1843. Disse, der, blandt andre steder, er afbildede i Antkv. tidsskrift 1843—45, er på forskellig måde prydede med udskårne drager og alskens slyngværk, løvværk o. d. l., samt med billedlige fremstillinger for største delen i runde medailloner. Således fremstilles på den ene stol en konge, en kriger,

Lidt syd for tunet ved Grund ligger i engen en langagtig, lav høj Spjaldhage (Spjaldhagi), der mindes som et fordums tingsted.

gejstlige m. m.; den anden stol bærer blandt andet de tolv himmeltegn med indristet forklaring dels med runer, dels med bogstaver. Denne stol bærer desuden øverst på rygstykkets forside, på en med rosetter prydet liste, følgende runeindskrift fordelt i mellemrummene mellem rosetterne: HVSTRV ÞORVNN A STOLEN EN BENEDICTT NARFA, hvilken indskrift synes at være ufuldstændig; formodentlig mangler *son gaf* (eller *son risti*), der da må være udeladt af mangel på plads. Jon Sigurdssön (i en note til beskrivelsen af brudstykkerne af en meget lignende stol: Forn-gripasafn Íslands I, s. 63) har sikkert ret i den antagelse, at *husfru* Torun er biskop Jon Aressöns datter Torun, husfrue på Grund i en årrække og netop særlig kendt under denne benævnelse. På grund af stolens alderdomlige udseende kunde man fristes til at antage denne linje for senere indskåret, dog taler runetegnernes form og udførelse næppe herfor. Hvis virkelig stolene først skriver sig fra catholicismens aller sidste tid, har vi her et forbavsende eksempel på uforandret vedligeholdelse af smag og stil på et afsides sted længe efter, at nye former anden steds var komne i brug. Dog fortjente sagen sikkert nærmere undersøgelse, og en nøjere betragtning, foruden af selve ornamenterne, af våben og dragter samt de øvrige fremstillinger måtte vel kunne bringe spørgsmålet til afgørelse. — Stolene er først beskrevne i Antkv. Tidsskr. 1843—45; nøjagtig oplysning om indskriftene (deriblandt også et senere i et stykke af bagklædningen fundet runealfabet) findes i Stephens' Runehal. Mærkes kan, at i følge et inventarieregister af år 1613 (AM. s. 272, 4^{to}) var den gang i Grund kirke *stolar 3 skornir*. År 1461 var her *«einn stoll»*, for de ældre måldagers vedkommende (fra 14de årh.) nævnes ingen sådan.

Samtidig med stolene nedsendtes år 1843 to alterbordsbilleder (antemensale og predella), malede for Grund kirke og bægge med indskrift *«Erikir lopts son han eigar»*, altså fra midten af det 15de årh., — men temlig råt udførte.

Fra Grund må også de år 1852 fra tømmermester Briem nedsendte sager være komne, nemlig: to emailleerede tavler (12 × 7 t., kobberplader på egetræs bund), nogle udskårne helgenbilleder samt to store processions lysestager af træ, næsten tre alen høje. De to emailleerede og forgyldte tavler er ret interessante, de har oprindelig været bestemte til bind for en evangeliebog, dog har de rimeligvis aldrig været anvendte således, men derimod som en art kortavler eller stående på alteret (på hver af dem er fremstillet en kristusfigur i ophøjet arbejde, desuden ses helgene, engle, evangelistsymbolerne). Det er utvivlsomt disse, der i Auduns måldage (år 1318) er nævnt som *«texta spiollid II, af messing smelt»*; i en inventarfortegnelse fra år 1613 (AM. s. 272, 4^{to}) beskrives de ganske tydelig, de stod da på alteret og regnedes til kirkens gamle inventarium.

År 1853 kom en ny sending, deriblandt et med slyngninger udskåret træstykke (fjæl), der findes betegnet som *«den ene side af gavlen af et gammelt hus ved Grund kirke»*.

Af tomter ses her intet spor; dog vil sognebokr. vide, at her skal have været en »domring«. Den antkv. indb. beretter, at her har været holdt tre hreppers ting og eksekveret dødsstraffe. De dømte er rimeligvis blevne aflivede ikke langt herfra, ved gården Möðrufell, hvor en Gálghamar forefindes og et halshugningssted har været påvist. Disse omstændigheder tyder på, at der her er tale om et tingsted fra nyere tid; at der i frihedstiden har været holdt ting her, vides derimod ikke. År 1372 omtale annalerne et stort ting på Spjaldhage; også ved årene 1491 og 1569 nævnes Spjaldhage som tingsted, — 1553 som »almindeligt tre hreppers ting« (se den Arnamagnæanske diplomsamling LIII, 3).

Lidt syd for Grund skærer sig mod vest ind mellem fjældene en sidedal Skjalgdal (Skjálgdalr, nu sædv: Skjóldalr); fra den ligger en vej over fjældene til Öksnadalen. Nær dalmundingen ligger nord for Skjalgdalsåen Möðrufell, en gård, der i sin tid var et af landets fire hospitaler for spedalske; i øvrigt findes den nævnt i et par sagaer (Vgl. Ljósv.). — Lidt længre oppe i bygden skærer en noget større sidedal med mange små tværdale sig ind i højlandet i sydvestlig retning; dette er Djupedal (Djúpidalr), et navn, der dog nu ikke bruges om dalen i sin helhed. Dalen gennemløbes af den i Øfjordsåen faldende **Djupedalså** (Djúpadalsá, Vgl. s. 356). Nord for åen står blandt andre gårde Storedal (Stóridalr), sagaens **Djupedal** (Djúpidalr), hvor i følge Vgl. et af de tre gudehuse (hov) fandtes, i hvilke Glum skulde aflægge ed paa ikke at have begået et drab, hvorfor han mistænktes. Fårehusene yderst i tunet på Storedal kaldes »goðahús«, og her skal hovet i følge traditionen have stået — man vil påvise en mængde gamle ridestier fra dalmundingen til dette punkt. Ellers er al erindring her knyttet til »Dalskegg(r)«; saaledes benævntes i følge annalerne en af de ivrigste deltagere i Nordlændingernes overfald på den forargelige Skálholtsbiskop Jon Gerrikssön i første halvdel af det 15de årh. Her på gården, hvor Dalskegg boede, har der dannet sig et sogn om, at han skal være bleven dræbt til hævn for bispens drab; ja man vil endog i en af de gammeldags bygninger vise stedet, hvor drabet foregik.

Ligesom Skagefjorden i sin øvre del forgrener sig i Skagefjordsdalene, kunde man for Øfjordens vedkommende tale om en lignende forgrening i dale. Djupedalen måtte da betragtes som den vestligste, Øfjordsdalen er Øfjordens fortsættelse mod syd, mod sydøst afsættes Sölvadalen. — Under det mellem Djupedalsåen og Øfjordsåen afskårne fjælds østende ligger præstegården **Saurbæ(r)**. Om gården, der omtales i Vgl. og Ljósv., er ellers i følge kilderne intet

særligt at mærke. Ikke des mindre vil man ved Saurbæ påvise tomterne af et hedensk gudehus, som skal have tilhørt Hlenne den gamle. Tomten har form af en aflang kreds (30 × 22 al.) med temlig brede, stærkt sammensunkne vægge, måske med indgang fra den østlige, ud mod åen vendende side. Hlenne har imidlertid næppe bot på Saurbæ som hedning. Kristne-saga nævner ham som en af de allerførste, der lod sig døbe, nemlig allerede ved biskop Frederiks og Torvald vidførelse kristendomsforkyndelse, henved 20 år før kristendommens vedtagelse på altinget (år 1000). Om hans bolig anføres her intet. Vgl. nævner derimod udtrykkelig Hlenne som boende på en anden gård i Øfjorden (Vðines), Saurbæ derimod som bebod af en ætling af landnamsslægten (den i øvrigt allerede da til Mödruvellir hinsides åen overflyttede familie). Ljósv., der kalder ham Hlenne den spage, lader ham vel bo på Saurbæ, men i hans alderdom og efter at gården var opgivet af den sidste herboende ætling af landnamsslægten. Tilbage bliver således kun fortællingen om Torvald vidførelse, der allerede paa et tidligere tidspunkt kalder ham »Hlenne i Saurbæ«, men vel kun ved en unøjagtighed.¹⁾

Ud for Saurbæ skiller Sölvadalen sig ud fra hovedbygden, og Øfjordsbygdens fortsættelse kaldes herefter **Øfjordsdalen** (Eyjafjarðardalr). Denne temlig tæt bebyggede dal strækker sig endnu et par mil mod syd, omgivet af høje fjælde, med enkelte sidedale, især mod vest. Efterhånden aftager fjældenes højde, og de går nu gradvis over i det indre højland, i hvilket også dalen sluttelig taber sig som en ubetydelig sænkning. Fra Øfjordsdalens største sidedal, den mod vest udgående Villingedal, ligger en forholdsvis kort, men vanskelig fjældvej (over Nyjabæjarfjall) til Østerdalen i Skagefjords-syssel. Sydligere, fra en af Øfjordsdalens sydvestligste forgreninger, udgår den lange og besværlige Vatnahjallavej, ad hvilken man efter en anstrængende tre dages rejse nord om Hovsjøkel og sluttelig ad Kølvejen når ned til de øverste hrepper i Ánæssyssel. Men denne Vej, der kun kan befares i den bedste sommertid, og som fører over tre jøkelåer, benyttes kun sjælden.

Blandt gårdene vest for åen kan mærkes »Lejregård« (Hleiðrargarðr, Nj.; nu Hleiðargarðr). Sydligere er **Skaldstad** (Skáld-

¹⁾ Om Hlenne se i øvrigt Gudbr. Vigfussöns »Timatal«.

Finn Jonsson anfører i sin kirkehistorie (Hist. eccl. IV, 28), at der i Saurbæ c. år 1200 grundedes et kloster, men at det kun førte en kortvarig tilværelse, omtrent som Hitardals kloster (M.).

staðir, VGl. — den nordligste gård i Hóla sogn vest for åen —); syd for Skaldstad følger **Jorunnarstad** (Jórunnarstaðir, VGl.) og derefter, ved munden af Villingadal, **Leyning(r)**. Blandt ødehjálejerne fra Leyning er en benævnt **Tjarnargerði**. Her kunde man muligvis søge den i VGl. s. 364 nævnte gård **Tjörn**, der næppe er den samme som det i sagaen tidligere nævnte **Tjarnir**¹⁾. Syd for Villingadalen ligger **Torvufell** (Torfufell, VGl., VLj.). — Blandt gårdene øst for åen er **Tjarnir** (VGl. s. 349) den sydligste; i følge mundtlig meddelelse skal der over for Tjarnir findes tomter af en gammel ødegård **Granastad** (Granastaðir), hvor vel så den i Vem. nævnte gård af samme navn måtte søges, — nogen sådan nævnes imidlertid ikke i A. M. Omtrent midtvejs i dalen øst for åen ligger den anselige gård **Hólar** (VGl., lige over for Skaldstad). Nord for Hólar følger **Arnarstad** (Arnarstaðir, Ljósv.); derefter kommer, med overspringelse af én gård, **Æsustad** (Æsustaðir, VGl.), og, igen med forbigaaelse af én gård, **Gnúpufell**; denne sidste betragtes dog som liggende uden for Øfjordsdalen.

Gnúpufell, i VGl. kaldet Gnúpafell, nu Núpafell, står tæt under den fremskudte hals fra det mellem Øfjordsåen og Nupåen (Núpá) — VLj.'s **Gnúpufellså** (Gnúpufellsá) — afgrænsede fjæld, der mod nord løber til i en karakteristisk, stejl tinde. Dalen, hvorfra Nupå kommer, er den oftere nævnte **Sölvadal(r)**, der bevarer dette navn lige til dalmundingen. Nord for Sölvadalen ligger den fra sagatiden berømte gård **Möðruvold** (Möðruvellir). De to gårde ligge så nær ved hinanden, og bægge i så kort afstand fra det vestligere Saurbæ, hinsides Øfjordså, at man tydelig ser fra den ene til den anden, og åerne er så små, at de ingen hindring lægger i vejen for samfærdslen. På Gnúpafell omtaler Ldn. et stort hov; i følge VGl. (s. 388) var hovet på Gnúpufell et af de tre templer i Øfjord, hvor Glum skulde aflægge ed for at rense sig for beskyldningen for at have dræbt Torvald krök. Om hovets plads ved man nu ingen

¹⁾ I de såkaldte Leyningshólar i nærheden af Leyning har man villet påvise en gammel begravelse, et såkaldt „völvuleiði“; graven kendes dog kun i forstyrret tilstand, og den kisteformige overligger, på hvilken nogle ulæselige runetegn skal findes, er sønderbrudt. Nærmere herom kan i øvrigt ses Nordisk Tidsskr. for Oldk. II, s. 312—13; se også Årb. for nord. Oldk. 1876, s. 99—100. Jonas Hallgrímsson, som besøgte stedet 1839, erklærer i et brev til Finn Magnússon runerne for ulæselige; oven for indskriften skal imidlertid findes et lille kors. — Præsten fra Saurbæ angiver i et brev til F. M. 1833, at graven også kaldtes „nunuleiði“. — Mærkes kan, at en ødehjáleje fra Jorunnarstad bærer navnet Nunnugerði.

besked. I den antkv. indb. (1817) fortælles, at på et sted oven for gården Nupufell, benævnt Goðasund antoges det i Ldn. omtalte store hov at have stået, men af tomter sås intet spor. I Ljósv. fortælles, hvorledes to på Gnupufell boende brødre havde pådraget sig den på Mödruvold boende hövding Gudmund den riges fjendskab ved at dræbe en af hans mænd. Han satte straks efter gerningsmændene, der søgte tilflugt på Saurbæ. Beboeren af denne gård måtte forpligte sig til at sende drabsmændene over i Øreskov (Eyrarskógr). Denne benytter imidlertid en list. Han var netop i begreb med at sende en huskarl op i Seljadal(r) med kalve; nu bliver de to forfulgte skjulte hver i sin tremmekasse og tildækkede med hø, øverst i hver kasse lægges en kalv, og således føres de på en lasthest over åen til skoven, hvorfra de undkommer til Gnupufell. Da Gudmund mærker dette, truer han med at indebrænde alle på Gnupufell og lader sig først bevæge til at afstå fra sit forsæt, da han ser, at hans hustru og søn har sluttet sig til de med dem beslægtede beboere af Gnupufell. Den her omtalte skov må have stået på ørerne mellem Øfjordså og Gnupufellså, dog ses det af sagaen, at der også nord for åen har været skov, som må have strakt sig helt nord for Mödruvold. Øreskov må vel være den samme som de i Sturl. omtalte Gnupufellsskove (Gnúpufellsskógar); hvor store de har været, ses af beretningen om, at det rygte en gang var udspreddt, at en fra Sønderlandet ankommen høvding med hundrede mand opholdt sig i Gnupufellsskovene. Traditionen om, at denne skov, hvoraf nu ikke mindste spor findes, skal have været bevaret temlig langt ned i tiden og være bleven ødelagt i en enkelt storm- og frostnat, bekræftes af E. O. (s. 734), der henfører denne begivenhed til begyndelsen af det 17de årh. — I den nyere tid er gården Nupufell bleven bekendt af, at det oprindelig af biskop Jon Aressön oprettede bogtrykkeri en tid lang i slutningen af det 16de årh. havde sit sæde her. Pladsen for den dertil anvendte bygning vil man endnu påvise.

Seljadalen, hvorhen kalvene fra Saurbæ skulde føres, antages utvivlsomt at have været Sölvadal; i denne af flere gårde bebyggede dal findes også en ved navn Seljahlíð. Enten er da »Seljadal« en fordrejelse for »Sölvadal«, eller, hvad rimeligere er, varianten »sel« (sæter) for »Seljadal« — nogen sådan kendes nemlig ikke — er at foretrække. Sölvadal omtales i Ldn. (s. 206) som det sted, hvor Helge den magre fandt sine forvildede svin, hvoriblandt galten Sölve.

Den alt nævnte gård Mödruvold, til forskel fra »Möðruvellir

i Hörgárdal« ofte benævnt »Möðruvellir i Eyjafirði«¹⁾, ligger smukt på en svagt skrånende græsflade under det her Øfjordsbygden mod øst begrænsende fjæld, med Gnupufellsfjædet syd for, og Sölvadalen, hvis bund og sider begrænses af flere fjælde, i sydøst. Sin Berømmelse skylder gården især Gudmund »den rige« (c: den mægtige). Denne omkring år 1000 levende hövding, den bekendteste af Möðruvolds ejere, berøres i en stor mængde sagaer, spiller selv en hovedrolle i flere, navnlig i Ljosvetninga saga, og var utvivlsomt på sin tid den anseteste af Nordlandets hövdinger. Fra først af kan vel i øvrigt slægten ikke have hørt til de anseligste, stamfaderen var nemlig Ravne-Flokes ledsager Torolv »smör«; men hans søn blev gift med en af Helge den magres døtre og fik land i Øfjorden, hvor Saurbæ nu en tid blev slægtens hjem. Om Gudmunds fader Eyjolv, der i følge Ldn. (s. 222: E.) havde købt Möðruvold af Gnupufells-landnamsmanden, fortæller VLj. (s. 205), at han druknede i Gnupufellså og blev jordet i tunet på Möðruvold. I følge den antkv. indb. vises hans høj (Eyjólf's haugr eller höll) endnu nær gården. Om Gudmunds magt og rigdom nærede man allerede tidlig overdrevne forestillinger, som det ses af Ljósv. (s. 13), hvor der fortælles, at han havde 100 tjenestefolk og 100 kær. Senere sammensmeltede traditionen om Gudmund til dels med den om Loft den rige, Möðruvolds ejer i første del af det 15de årh. (fader til Olöv den rige), så at det om dem begge fortælles, at der, hvor tre nærliggende mindre gårde Kálfagerði, Fjósakot, Stekkjarflátir (eller —kot?) nu findes, lå tidligere udhuse fra Möðruvold af den ved navnene antydede art. Tidligere skal mange minder om den fordums pragt og herlighed have været at se på Möðruvold. Nu er kun at mærke i kirken en altertavle fra den katolske tid, af forgyldt og til dels malet alabast med forskellige billeder af Kristi liv m. m. i ophøjede arbejde; nylig er den dog bleven til dels ødelagt ved jordskælv. Over tavlen hænger et mærkeligt, vistnok meget gammelt maleri (kalkmaleri?) med forskellige scener af gudeligt indhold²⁾.

¹⁾ Navnet, der er fælles for mange gårde på Island, kommer af »maðra«, en lille hvidgul markblomst.

²⁾ Som det af den antkv. indb. og en bemærkning i sognebeskrivelsen for Saurbæ sogn ses, skal der være en tradition om, at man fra Möðruvold oprindeligt har haft sætersted ved Lauga(r)fell, 6—7 mil fra gården, oven for Tormodstadadal (en sidedal fra Sölvadal). Da der tillige fortæltes, at der ved Laugafell fandtes et kunstig udhugget bad med ukendte skrifttegn omkring, lod den kgl. kommission til oldsagers bevaring 1819 gennem amtmanden på Nordlandet foretage en undersøgelse af stedet, der dog ikke

Fra Mödrevold ligger vejen nord efter langs fjældskrånningens nedre del øst for åen; fjældene er her ikke høje, men senderdelte ved flere smådale; engstrækningen langs åen og i det hele lavlandet bliver fugtigere og mere moseartet, jo længre man kommer ud efter. — Omtrent ud for Djupedalsåens udløb i Øfjordså ligger øst for åen en større græs- og stenhøj Arnarhóll, der i Ldn. (s. 221—22) er nævnt som grænseskel; syd for denne høj vises tomterne af Videnæs (Víðines), hvor Hlenne den gamle i følge VGl. boede. I A. M. anføres Videnæs som ødehjáleje fra Öxnafell (VGl.), en gård, som ligger lidt østligere, højere oppe i skrænten. Efter at på vejen nord efter tre nær ved hinanden liggende gårde er passerede møder man, omtrent lige over for Grund, de to gårde Hamar(r) med den mellemliggende og noget højere i skrænten stående gård Kamb(r), VGl.'s Hanakamb(r), hvor Gudmund den riges og broderen Ejnars moder boede, den gang sønnerne fortrængte Glum fra hans fædrengård Tværå; sydligst ligger Store Hamar, — hvilken af de to gårde Hamar der er det i VGl. nævnte Hamar, er ikke let at se¹⁾. — Nord for Lille Hamar følger Hripkelsstad (Hripkelsstaðir, nu Refkelstaðir), ved Tværåens sydlige bred, og lige over for, nord for åen, den bekendte gård Munketværå. På Hripkelsstad var der i følge VGl. (s. 335) et hov for guden Frey. Pladsen for dette vil man endnu påvise i tunet nord for gården, hvor en høj skyder sig frem mod det lavere foran liggende land. I dennes vestligste del ses en ikke stor firkantet tomt; tidligere har fjoset (kostalden) stået her, og traditionen vil, at fjoset netop skal være bleven sat på gudehusets plads. — Den nævnte lille å Tværå (Þverá) har sit udspring fra en lille dal i fjældstrækningen øst for gården Munketværå; fra sydøst får den et større tilløb fra Mjadmådalen ved foreningen med den dalen gennemstrømmende Mjadmå (Mjaðmá). Lidt øst for Munketværå forene de to åer sig, idet Tværå umiddelbart for sammenløbet danner en temlig høj foss Goðafoss (som man i følge sagnet skal have ofret til), hvorefter de forenede åer

førte til noget resultat. På Bj. Gunnlaugssöns kort findes imidlertid Laugafell (fejlagtig?) afsat i nærheden af Vatnahjallavejen.

¹⁾ Pastor Thorlacius i Saurbø omtaler i et brev til Finn Magnussøn (¹³/s 1828), at der hidtil på gården Store Hamar på hver side af hovedindgangen (karldyrr) havde stået en »højsædesstøtte« (öndvegissúla); de var runde og og forsynede med en knap. — Navn af »højsædesstøjer« kan dog næppe med rette have tilkommet dem; snarere har de vel svaret til hvad man i ældre tid kaldte »brandar«. — Sådanne »højsædesstøtter« i Øfjords syssel omtales nærmere i E. O. s. 690—91.

under navnet Tværå fortsætter løbet langs sydsiden af gårdens tun og videre mod vest ud mod Øfjordså, hvor Tværå inden sit udløb i åen forgrener sig vidt over sletten i sten- og grusleje (ører). Den oven nævnte gård Munketværå (Múnkaþverá), i sagaerne alene Tværå (Þverá) eller bestemtere Øvre (Efri) Tværå, der naturligvis har taget navn af den forbiflydende å, hører til egnens bekendteste gårde. Viga-Glums saga handler for en stor om, hvorledes Glum, der var født arving til denne gård, må stride for at komme i uomtvistet besiddelse af denne sin fædrearv, og så senere igen bliver fortrængt af Gudmund den mægtiges broder Ejnar, der hidtil havde bot på Saurbæ, men som efter denne gård sædvanlig benævnes Ejnar »Tværæing«. Hans sønnesøn Ejnar Jærnskeggessön, der spiller en rolle i den sidste del af Ljosvetninga saga, benævnes også med dette tilnavn. — År 1155 oprettedes på Tværå et benediktiner-munkekloster, som bestod til reformationen, da det inddroges under kronen, men hvorom gårdens senere benævnelse endnu minder. Blandt klosterets abbeder kan bemærkes den ved sine literære arbejder bekendte Berg Sokkessön (munk fra Tingøre) i begyndelsen af det 14de århundrede. År 1429 opbrændte under en heftig ildløs kirken og klosteret med alt inventarium; rimeligvis er det da også gået stærkt ud over håndskrifter og brevskeber, af hvilke sidste her i følge sagnet skal have været en rig samling. — Gården ligger på skråningens nederste og laveste del med engstrækninger foran sig. Kirken er ny og ret pyntelig, gården så ny, at intet gammelt er tilbage; og også traditionen er for største delen tabt¹⁾. — Ved Munketværå vil man påvise en hovtomt, ja oven i købet tillige en »blótkelda«; tomten ser imidlertid noget mistænkelig ud, og hele traditionen er vistnok opstået ved en misforståelse af kilderne. Ldn. fortæller vel, at der på Øvre Tverå byggedes et stort hov, men af VGl. (s. 335) fremgår det tydelig, at dette, til Frey indviede, hov stod syd for åen på [det senere] Hripkelsstad, der vel da ikke var nogen selvstændig gård. I dette hov må det være, at Glums medbejler Torkel den høje ved sin fordrivelse fra Tværå ofrer en okse til Frey for at få hævn (VGl. s. 348); dette hov gjorde stedet så helligt, at ingen fredløs måtte opholde sig på Tværå (VGl. s. 371).

¹⁾ På Munketværå fandtes (og findes vel endnu?) en runeligsten, som i følge sagnet var lagt over Elin »blåhose«, moder til biskop Jon Aressön, der var født, af fattig slægt, på en gård her i nærheden. Af stenens indskrift fremgår det imidlertid, at den vel er lagt i den katolske tid, men over en kvinde ved navn Vigdis Arnesdatter. — Indskriften er meddelt i Antkv. Ann. IV, s. 350—51.

Dette samme hov, der her kaldes hovet på Tværå, er et af de tre templer, hvori Glum aflægger sin bekendte renselsesed (VGl. s. 388)¹⁾.

Det er tidligere nævnt, at Tværå får et væsentligt tilløb fra den Mjadmådalen gennemstrømmende å. Denne Mjadmådal (Mjaðmárdalr) omtales udførligere ved en både i Vem. (o: Vemunds og Viga-Skutas saga) og VGl. optagen enslydende beretning om et baghold, som Glum lokkes i her²⁾. Dalen er lang og smal, og noget bugtet, så at man langt fra kan overse den i sin hele længde; nu findes her ingen skov. Langs gennem dalen ligger en dyb og stejl kløft, hvori åen løber, bredderne er stejle klippeskrænter med småafsatser. I dalens begyndelse findes to tomter, der bægge benævnes Glumstad (Ytri og Fremri Glúmstaðir), og som antages at være sætertomter. I de to oven nævnte sagaer berettes, hvorledes en af Glums fjende Skuta udsendt fredsles fik lokket Glum til på en bestemt tid at indfinde sig i Mjadmådalen, hvor Glum havde sine sæter. Ved sin ankomst til sæteret træffer nu den ubevæbnede Glum Skuta og må frelse sig ved at springe i åkløften. Da Skuta ser Glums kappe drive i åen, gennemborer han den, men opdager nu, at Glum ikke er her, men derimod har frelst sig ved at springe ned på en afsats. At Skuta har kunnet tro at have Glum for sig svømmende i den rivende mellem klippestykker og sten løbende, ikke dybe å, er i øvrigt ikke meget troligt. Glum priser nu i et vers buskene syd for åen, der har frelst ham.

I VGl. (s. 340—43) omtales som Tværå-lands største fortrin en ager Vitadsgjave (Vitaðsgjafi o: det sikres giver, i følge Jon Torkelssöns ordsamling), som aldrig var gold; den vakte derfor også andres begærlighed så meget, at Glum ved drab måtte hævde den for sin moder. Denne ager antages i almindelighed for at være en i Øfjordså ud for Hripkelsstad liggende holm Stángarhólmi, som til dels er bevokset med »mel«, så kaldet »vildt korn«³⁾. En

¹⁾ Medens ellers herredets hovedting og som det synes Øfjordsbygdens (•Øfjordens•) eneste ting har været det ikke meget nordligere Vadlating, nævnes i Sturl. (I s. 146, gl. udg. s. 151) Tværålejd (Þværarleið) i Øfjord. Hvorledes det end forholder sig hermed, efter denne gård, den gang kloster, kan det næppe have taget navn.

²⁾ I VGl. kaldes dalen i teksten fejlagtig Miðardalr; det samme gælder et senere sted (s. 368), hvor Mjadmådal er omtalt.

³⁾ »Mel« er intet andet end vor almindelige marhalm (elymus arenarius), hvis ruggræslignende blomsterstand indeslutter frø, der endnu i visse egne af landet (Vester-Skaftafells syssel) — törret og malet til mel — bruges som surrogat for korn.

sådan opfattelse af agrens beliggenhed har allerede E. O. (s. 681) haft. Men herimod strider rigtignok, at man i følge VGl. skulde syd over åen for fra Tværå at komme til Vitadsgjave.

Tæt nord for Munketværå ligger den tilhørende husmandsplads (hjáleiga) **Borgarhóll**; her måtte Glums moder som enke opslå sin bolig, da hovmodige slægtninge fortrængte hende fra Tværå og hendes søn Glum endnu var for ung til at hjælpe hende.

Blandt Glums kampe var den betydningsfuldeste en han holdt med Esphælingerne (Espeholsmændene) på **Hrisatejg** (Hrisateigr o: Rismarken). Fra Espehol går de over åen på **Knarrarvað** for at foretage en stævning på den nordøst for Tværå liggende gård **Uppsali**; men Glum, der fra sin gård har set dem gå over åen, søger at forhale deres ridt og begynder sluttelig en kamp med dem, hvorved 10 mand i det hele faldt; denne kamp siges at være holdt på Hrisatejg. Det sædvanlige vad over Øfjordså på denne strækning er **Maríugerðivað** (således kaldet efter en ødehjáleje her) lidt nord for Munketværå; her må vel snarest **Knarrarvad** søges. På engen ud for vadet, i retning af Uppsali, må sandsynligvis Hrisatejg have ligget, — »ris» søges nu forgæves her.

På strækningen nord for Munketværå ligger gårdene ganske overordenlig tæt. Blandt disse er allerede nævnt **Uppsali**, som fra Tværå ses temlig højt oppe i skråningen. Fra Uppsali en fjærdingvej mod nord til henimod gården **Öngulstad** strækker sig i fjældskråningen en afsats, som antages at være den **Rødehjalle** (**Rauðahjalli**), hvor den fra Tingesyssell kommende Skuta lader sine folk blive tilbage, medens han selv fortsætter vejen ind langs lien (formodenlig højere oppe end sædvanlig) for at overraske Glum i **Mjadmådal**. — Rødehjalles beliggenhed ses i øvrigt af Sturl., hvor der i anledning af forhandlingerne forud for kampen på Tværå-ører nævnes, at det ene parti opholder sig på »Rødehjalle oven for **Kaupang**» (K. ligger lidt nordligere). Nord for Uppsali følger de to gårde **Laugaland** (VGl.)¹⁾.

Igen lidt nordligere, men dog med adskillige gårdes mellemrum ligger **Öngulstad** (Öngul- [eller Aungul-] staðir, VGl.). Lige over for Öngulstad står hinsides åen **Kropp**. I Vem. (s. 277—78) for-

¹⁾ I VGl. s. 369 er nævnt en **Laugardal(r)**, som i følge sammenhængen snarest må søges sydøst for Munketværå; men hverken nord eller syd for gården findes nogen Laugardal, og navnet er vistnok fejlskrevet (for Tværådal eller Mjadmådal?). I anledning af den sammesteds nævnte **laug** kan mærkes, at der ikke langt fra Munketværå findes et par varme kilder.

tælles om en kamp ved åen mellem folkene fra Kropp og nogle øst for åen værende Tingøinger. En af mændene fra Kropp slipper over den islagte å og skjuler sig på et sted, som benævntes **Kárapoll** (Kárapollr), indtil han fik lejlighed til at tilføje en af modparten et sår, hvorefter det lykkes ham at slippe tilbage over åen. Kárapoll er nu navnet på en fordybning i engen øst for åen lige over for Kropp; ud for denne gård er åen temlig bred og deler sig om en flad sandholm.

Fra en dal, der noget nord for Öngulstad i sydøstlig retning skærer sig ind i fjældet, kommer en lille å Tværå (Þverá), der efter at være trådt ned på sletten vender sig mod vest og gennem en bred ved åen frembragt grus- og stenstrækning i mange arme søger ud mod Øfjordså. Syd for åen står i brinken ud mod det flade land den efter åen benævnte gård Tværå (Þverá), til forskel fra den før omtalte benævnt Ydre (Ytri) Tværå. På disse grusstrækninger, **Tværåsrør** (Þveráreyrar) stod en af Sturlungetidens vigtigere kampe, mellem Ravn Oddssön og Eyjolv Torstenssön på den ene side, Torvald Torarinssön, Torgils skarde og Sturla Tordssön på den anden.

Den nævnte lille å Tværå danner grænsen mellem to sogne (dog begge forenede med Ravnegilssogn vest for åen) og to småbygder; strækningen syd for til noget syd for Munketværå kaldes Stadarbygd (Staðarbygð), stykket nord for Tværå ud til fjorden Kaupangssvejt (Kaupángssveit). Kaupangssvejten, der er sid og fugtig, må svare til det i VGl. (og Vem.) nævnte **Fiskilækjarhverve** (Fiskilækjarhverfi), navnene Fiskilæk og et derefter benævnt fjæld Fiskilækarfjall er endnu bevarede. Fjældstrækningen, som begrænser denne bygd mod øst, kaldes **Vadlahede** (Vaðla-, Vöðla- og Vöðluheiðr, nu —heiði). Over fjældet eller fjældheden fører to veje, begge til Fnjoskadal i Sønder-Tingø syssel. Den ene, Tingmannavej (Þingmannavegr), udgår omtrent ved fjordens sydøstlige hjørne og ligger herfra i nordøstlig retning over heden. Den anden, Bildsåkardsvejen, (Bildsárskarðsvegir) går tæt forbi den noget sydligere stående gård Kaupang. Bildsåen (Bildsá), hvorefter denne vej benævnes, er en lille, fra en kløft i fjældet kommende å, der forbi nordsiden af Kaupangs tun søger sig vej ned til Øfjordså. I følge Ldn. (s. 207) sad Helge den magre efter sin ankomst til Island en vinter ved Bildså. Om der nogen sinde har været en gård af dette navn er uvist; nu findes i alt fald ingen. Lidt sydligere end Bildsåkløften ses en anden noget større kløft (i fjældet, som her kaldes Fiskilækjarfjall), hvorigenennem vandløbet Fiskilæk (Fiskilækur) løber

ned og søger udløb i Øfjordså lidt syd for Kaupang. Ikke heller af dette navn findes nogen gård, hvad man i følge Ldn. kunde tro.

Den temlig lavt i skråningen under Vadlahede liggende gård **Kaupang** (Kaupángr ǝ: Købing) får ved den omtale, stedet er genstand for i flere sagaer, en særlig betydning. I VGl. (s. 304 ffg.) fortælles om en kamp på selve tinget, som Glum en gang havde at bestå, da han skulde indvie hesttinget, og der siges der, at tingstedet er øst for fjorden kort fra Kaupang. At dette tingsted har været egnens vartingssted **Vadla-ting** (Vöðla-, Vöðluping), fremgår ikke alene af Ldn. (E. s. 209—10), der omtaler samme begivenhed som foregæet på Vadlating, men ogsaa af en beretning i Vem., hvorfra det ses, at Vadlating lå ved eller »i« Kaupang, — ti Kaupang synes virkelig her at tages som navnet på mere end en gård. Der fortælles (Vem. s. 274) om en mand fra Tingø syssel, der optræder forklædt (selv sagaens hovedperson Vemund), at han agter sig til Vadlating; han rejser nu, til han kommer »i Kaupang« til en mand, som hed Tord, en velstående bonde, der boede på Vellir; her vil han afvænte tingets begyndelse og beder bonden om arbejde. Han bliver nu sat til at bygge et gærde om tunet, for at forhindre tingmændenes heste i at græsse på tunet. Men den fremmede benytter lejligheden til at ødelægge en af sine uvenners bodtomter og narre hans folk til at skære græsterv til istandsættelsen på bondens tun, — for således at kunne få en retssag ud af det hele. — Ved siden af den oplysning om Vadlatings beliggenhed, som dette sted giver, medfører beretningen ved den måde, hvorpå Vellir og Kaupang omtales, nye vanskeligheder. Nogen gård Vellir kendes ikke her omkring. I tunet ved Kaupang findes vel et par ødehjálejer; men at Vellir skulde have været en husmandsplads, passer kun dårlig med sagaens omtale af den dér boende bonde. Endvidere ligger det fordums tingsted (altså Vadlating), der er vel kendt, ikke umiddelbart ved Kaupang, hvor der ikke er spor af bodtomter, men noget nordligere. Vil man holde sig til fremstillingen i Vem., må man derfor snarest antage, at ordet »kaupángr«, der betyder »købstad«, »handelsplads«, her ikke oprindeligt har betegnet nogen enkelt gård, men den nærmeste strækning sydøst for fjorden. Men rimeligere er det vel, at fremstillingen i Vem. grunder sig på en fejllæsning af eller fejlskrift i det til grund liggende håndskrift; oprindeligt har der formodenlig i teksten stået, at Tord boede »i Kaupang på volden (ǝ: tingvolden, tingstedet)«, en beretning, som da måtte skyldes en forfatter, som ikke personlig kendte de særlige forhold. Også i Ljósv. (s. 76) nævnes Kaupang, men på en måde,

der intet afgør; der angives, at et forårsmøde, som i ældre tid var ved Hals (ST.), nu (på sagaens affattelsestid) er i Kaupang.

Mellem Kaupang og fjordbunden er ikke nogen lang strækning; dog står her ikke mindre end fire gårde. Nordligst af dem er den omtrent i linje med fjordbunden stående Lille (Litla) Eyrarland. Noget sydvest for denne gård, mellem den og Kaupang (de andre gårde ligge nemlig noget højere oppe), strækker sig op gennem skråningen i retning fra sydvest til nordøst en smal og stejl »hvamm« eller dalfure, kaldet »Búðarlág« (o: boddalen), og her findes de eneste bodtomter, man kender til i Øfjorden. At man her har stedet for Vadlating, kan vel altså ikke betvivles. Forholdene her passer godt til beskrivelsen i VGl. (s. 394—95). Glum, der den gang bor i Öksnadalen, sejler på et fartøj ind gennem fjorden, går i land og begiver sig til boderne. Mellem fjorden og boderne var der stejle grusbanker (melar brattir ok lausgrýttir). Da Glum kom lige over for sin modstanders Ejnar Eyjolvssöns bod, løb folk til og stødte ham og hans folk ned fra melerne, så at Glum rullede ned på øren. En af Glums parti springer nu i land, løber op ad grusskrænten og slynger en åre mod Gudmund den mægtige, og nu begynder en hård kamp. »Boddalen« åbner sig ud mod åen, men ikke bredere, end at der netop bliver plads for udladningen af det lille bække drag, som den følger i sig; til begge sider af mundingen er høje, stejle banker af løse sten eller grus. Nu er ud for dalmundingen en »ós« o: et bredt udløb for forskellige vanddrag i engene; da vadahlolmene bestandig skal tiltage nord efter, er det ikke umuligt, at man fra først af har kunnet sejle til tingstedet. Nu ligger det i linje med vadahlolmenes ydre del. Noget oppe i »boddalen« findes bodtomterne, mest på den nordlige skråning; her ses først et par isolerede, dernæst et stort kompleks temlig anselige tomter, mindst 5—6, dernæst flere mindre tydelige, og øverst oppe på en et kompleks af til dels meget utydelige og ved senere gravninger ødelagte tomter; de anseligste af disse sidste tomter synes at have været omgivne af et fælles gærde. På den sydlige skråning ses to sikre tomter foruden spor til flere; i alt findes nu 10—12 tomter. Lidt syd for »Boddalen« ligger Tingmannavejen op på Vadlahede.

At Vadla-tingsted — således benævnt naturligvis efter de nærliggende vaðlar — tillige har været stedet for Vadlalejd (Vöðlaleið, Vem.) og Øfjordslejd (Eyjafjarðarleið, Vem.) eller Øfjordingelejd (Eyfirðingaleið, Ljósv.) kan ikke betvivles. — Fra Sturlungetiden haves en beretning om, at den Öksnadalske hövding Gudmund

dyre havde nedlagt Vadlating, så at retssager der ikke længer kunde forfølges, på grund af de mange stridigheder, som her foranledigedes. Ikke meget senere er det, at i samme kilde »Tværålejd i Øfjord« nævnes. Skulde Tværålejd være, hvad der efter ophævelsen af Vadlating var bleven tilbage? I hvert fald må det vel have navn efter den noget sydligere Ydre Tværå, og tinget kan næppe antages at have bestået samtidig med Vadla ting eller være noget fra dette helt forskjelligt ting (Smf. oven for s. 122, anm. 1).

Efter Islands underkastelse under den norske konge optræder Vadla-ting som et af landets tingdistrikter eller herreder, omtrent svarende til det nuværende Øfjords syssel.

Ljosvetninga saga, der som de andre kilder går ud fra betragtningen af Vadlating som Øfjordens hovedting (Ljósv. s. 45, 56), behandler på det eneste sted i sagaen, hvor Vadlating nærmere omtales, de stedlige forhold på en besynderlig måde. End mere forvirret bliver fremstillingen ved udgavens tekst, i det øjensynlig de i noterne efter håndskriftet B. anførte læsemåder overalt er at foretrække. Men selv når dette håndskrift (AM. s. 514, 4to) lægges til grund, er sammenhængen ikke let at forstå. Gudmund den mægtige har fået sig overdraget søgsområdet i anledning af et i Tingø syssel foretaget overfald og stævner nu den pågældende til Vadlating, uden at betænke at denne ikke længer hører hjemme i Nordlændingefjærdingen. Heraf beslutter modparten at benytte sig og, om fornødent med magt, at forhindre domfældelsen. Den Østfjordske hövding Torkel Gejtessön, der har antaget sig den sagsøgte, udkaster nu en plan til hemmelig at møde op på tinget med en betydelig styrke. Selv femte vælger han den sædvanlige vej til tinget, men hele den øvrige styrke sendes ad afsides fjældveje til den skovrige, øst for Vadlahede liggende Fnjoskadal. Torkel ankommer til Akerøre (Akreyrr); han har et møde med sine mænd, uden at nogen mærker det. Selv rider han så med sine få ledsagere til tings; med sine folk gör han aftale om, at han, hvis han behøver hjælp, vil gå op på den mellem dem og tinget værende høj og svinge sin økse, — til tegn på at de skal styrte frem. På tinget vækker det megen opsigt, at Torkel kommer kun selv femte; Gudmund den mægtige fatter mistanke og søger underretning på de gårde, hvor Torkel har gæstet, men ingensteds har de været flere end fem i følge. Gudmund bereder sig nu til at drive sagen igennem¹⁾, men i det af-

¹⁾ «i Nordlendingadóm» har sagaen fejlagtig, som om talen var om en retssag på altinget.

gørende øjeblik svinger Torkel sin økse oppe på højen, og hans talrige flok styrter nu frem på tinget og splitter domstolen. Derefter stævner bægge parter sagen til altinget. Beskrivelsen så vel af Torkels og hans mænds tingrejse som af forholdene omkring selve tingstedet passer unægtelig langt bedre, forudsat at tinget havde været holdt i selve Fnjoskadalen; med Vadlatings beliggenhed og omgivelser lader skildringen sig næppe bringe i overensstemmelse. Rigtignok nævnes der i fortællingen et Akerøre, men uagtet det kan have sin vanskelighed at godtgøre tilstedeværelsen af et Akerøre i eller ved Fnjoskadalen, medens derimod Akerøre i Øfjorden er velbekendt, hjælper dette dog ikke meget, da det er uforståeligt, hvad Torkel skulde have at gøre på Akerøre vest for Øfjorden, og da en hemmelig forbindelse med hans mænd derfra vilde være næsten umulig for ham. Et skjulested vilde de vel også vanskelig kunne finde i nærheden af Vadla ting. Når nu hertil kommer, at der et sted tidligere i sagaen (s. 10—12) sikkert er tale om et vårtingssted i Fnjoskadal, er det måske ikke for dristigt at antage, at fortællingen også her (s. 29) oprindeligt har lydt om begivenheder på et Fnjoskadals-vårting. — Hvad ellers kan synes at bestyrke dette, vil ved beskrivelsen af Fnjoskadalen blive anført.

Indtil år 1852 var Lille Eyrarland den nordligste gård i Øfjords syssels vestlige del, så at altså fjorden i hele sin længde skilte mellem Øfjords syssel og Sønder Tingø syssel. Men da rykkedes grænsen her et lille stykke mod nord, så at de to nærmest nord for Lille Eyrarland liggende gårde, der alt tidligere i gejstlig henseende havde hørt til Øfjords syssel, nu også i verdslig henseende henlagdes under dette. Fra kysten går grænsen imod øst indtil Vadlahede; derefter danner denne og dens fortsættelser syd efter grænsen, indtil hvor det indre uskiftede højland breder sig.

Grimsø (Grímsey). Til Øfjords syssel regnes den langt i nordøst under polarkredsen liggende ø Grimsø, uagtet denne i følge sin beliggenhed nærmest slutter sig til Sønder Tingø syssel, navnlig til dette syssels vestlige del, fra hvis nordkyst øen er skilt ved et 6 mile bredt hav, Vem.'s **Grimsøsund** (Grímseyjarsund). Grimsø, der er henved $\frac{1}{2}$ mil lang og — på det bredeste sted — omtrent $\frac{1}{4}$ mil bred, ligger i retning fra nordvest til sydøst, mod bægge ender spidst tilløbende. Mod søen falder øen stejlt af, navnlig består hele østkysten af stejle, nogle hundrede fod høje klipper; mod vest er den derimod lavere, og her findes flere landingspladser, hvoraf den bedste er vigen længst mod sydvest. På øen findes 10 gårde, af hvilke præstegården er den ene. Beboernes tal er først i de

sidste år begyndt at nærme sig hundrede. Deres væsenligste erhvervs-kilder er fiskeri og fuglefangst (i fuglebjærgene på øens østkyst); nogle får holdes også, derimod er desværre koholdet på øen i de senere år aldeles ophørt. Idelige storme og så at sige årlige besøg af havisen hjemsege den. Dog er havets temperatur forholdsvis høj, da øens kyster beskylles af Golfstrømmen (Se herom de interessante meddelelser i Geogr. tidsskrift II, 1878). — De ejendommelige livsvilkår på øen gør, at en egen slags skørbug („Grimseyjarvatn“) hersker her, nu dog ikke så almindelig som tidligere. — Af Grimsøs afsides beliggenhed følger, at beboerne kun sjælden har nogen forbindelse med det faste land; to rejser i løbet af hver sommer ind til Akerøer er det for Grimsøbønderne sædvanlige. Til ulæmpene ved øen hører også vanskeligheden ved at få eller i længre tid beholde nogen præst, skönt det lille kald ved forskellige begunstigelser og læmpelser søges gjort mere tillokkende.

Om Grimsøs første besættelse vides intet; i Heimskr. (s. 370—71), hvor der fortælles om Olav den helliges mislykkede forsøg på at få fast fod på Island, omtales Grimse som en art fælleseje (almenning) for Nordlandet. At øen dog allerede tidlig har været bebodt, ses så vel af Ljósv. (s. 73), hvor beboere af Grimse omtales, som af Vem. (s. 250); af dette sidste sted fremgår imidlertid tillige, at forskellige beboere af det lige over for liggende fastland (Sønder-Tingø syssel) havde forstrandsrettigheder her¹⁾. — I Sturlungetiden spiller øen en noget større rolle. Her søger biskop Gudmund med sin skare tilflugt, efter at biskopsmændene fra Malmø af har overfaldet de egenmægtige bestyrere af Hóla bispestol. Den Øfjordske hövding Sighvat Sturlassón, hvis søn Tume var bleven dræbt af biskopsmændene, samlede imidlertid snart efter en hel lille hær, med hvilken han drog til Grimse; det kom til en hård kamp ved landstigningen, men biskoppens mænd blev overvundne, og han selv førtes fangen bort. Senere dræbes en af mordbrænderne fra Flugumyre her på øen.

På Grimse har der dannet sig sagn om, at landnamsmanden Grim skal have bot i Grenævig (Grenivik — øens sydligste gård)

¹⁾ Hvor i VLj. s. 225—26 talen er om Grimse, synes en delvis forveksling med Hrise i Øfjorden at være tilstede. Der tales således om, at øens fiskere ser et fartøj komme på fjorden (o: Øfjord) [inn eptir firðinum má i hvert fald rettes til út e. f.], hvad der kun kan passe på fiskere i nærheden af Hrise, ikke på Grimsøfiskerne, hvis sædvanlige stæde er en mils vej syd for øen. — Også hvor i Vem. s. 267 Grimse nævnes, kunde man fristes til at tro på en forveksling, så at denne øs navn her fejlagtig var indkommet for Hrise (Hrisey), som er nævnt kort i forvejen, og hvor den her omhandlede begivenhed foregår.

og bygget et hov på klippekanten dér, på et sted, som senere benævntes Kirkehól (Kirkjuhóll); bygningen kastedes senere af en storm i søen, og et hov byggedes derefter på Miðgarðar (præstegården). Dette hov forandredes senere efter til en kirke, som længe efter indviedes af biskop Gudmund under dennes ophold på søen; et fartøj, der skal have forfulgt ham, gik under midt i sundet (c: »Gríms-eyjarsund«, nu Flateyjarleið), på et sted, som derefter benævnes »Sturlungaboðar«.

Endnu langt nordligere end Grimsø, 12 mil nordvest for denne o siges der, ligger **Kolbénso** (Kolbeinsey) eller — med en hollandsk benævnelse — Mewenklint, der dog er så godt som ubekendt, og som, i det mindste nu, heller ikke regnes til Island, hvorimod søen i ældre tid omtales som nærmest hørende til dette land. Ldn. (s. 26) nævner den; i Svarfd. (s. 156) fortælles oprindelsen til navnet. I følge denne sidste kilde skulde søen have taget navn efter landnamsmanden i Kolbensdal (Skg.), som forbitret over udfaldet af en strid, som han havde med sin frænde Une, gik om bord på sit skib og sejlede ud på havet, hvor han led skibbrud og druknede ved den efter ham benævnte ø — et skær nordvest for Grimsø. I slutningen af det 16de århundrede skal søen være bleven besøgt af nogle unge mænd fra Hvannðalene (Ef.) efter tilskyndelse af den ihærdige Nordlandske biskop Gudbrand Torlakssön; den beskrives som en nøgen klippe, hvor der vrimlede af fugle, som rolig lod sig gribe ¹⁾. Noget senere skal søen i en årrække regelmæssig være bleven besøgt af en bonde fra Grimsø Jon Stolpe. — For den følgende tid er det kun de hollandske sømænd, der har vidst noget om Kolbénso at fortælle, indtil i løbet af den sidste menneskealder vel også islandske håkarleskibe har haft lejlighed til at komme søen på nært hold.

I følge sagnet skulde den Kolbén, efter hvem Kolbénso benævntes, have været en broder til Grim i Grimsø, og sognebeskrivelsen (b.) for Grimsø véd efter sagnet at berette noget om disse brøders mellemværende. Sognebeskr. anfører også, at der, efter hvad man formoder, skal findes gejrfulge ved et skær her i nærheden.

På grund af den temlig forskelligartede beliggenhed bliver forholdene i den nordvestlige del af Øfjords syssel noget ulige fra dem i syslets hoveddel, den egentlige Øfjords bygd. Hist er vejrliget fugtigere, råere og hårdere — navnlig når havisen gør sin ind-

¹⁾ Se Ísl. Þjóðs. II, s. 125—27.

Om Mewenklint og dens beliggenhed sml. Löwenörns »Beskrivelse over den islandske Kyst og de derværende Havne«, 3die H., Kbh. 1821 — hvor også en afbildning af denne klippeholms omrids findes.

fyldelse gældende; ti ellers kan kulden inde i herredet blive fuldt så stærk. Men her har man dog selv da et langt behageligere vejrlig, og Øfjordsbygdens klima er i det hele taget måske fuldt så tiltalende som Sydlandets. Om vinteren har man vel en forholdsvis stærk kulde, men tillige roligere og klarere vejr; om somren har man talrige smukke, varme dage. Havisen er ikke alene for de nordvestligste egne, men for hele syslet en stor plage. Ofte kommer den adskillige år i rad, men kan da også til gengæld blive lige så længe borte; når den — sædvanlig ud på foråret — ankommer, ligger den snart nogle uger, snart flere måneder, inden den går. Den fylder ofte hele den lange fjord og medfører i det hele alle sine skadelige virkninger. I det hele må dog Øfjorden anses for en af landets begunstigede egne. — Fiskeri (o: torskefangst) har indtil den nyeste tid ikke været drevet i noget stort omfang, da fisken mest indtraf i sommertiden, hvor høbjærgningen lagde beslag på alles kræfter. Og medens der endnu fra Skagefjorden ganske almindelig sendes folk til Sydlandet for at deltage i vinter- og vårfiskeriet dér, er det kun ganske undtagelsesvis, at mænd fra Øfjorden begiver sig derhen. Landbruget er derfor — hvad der kun kan være til held for dette — bøndernes vigtigste beskæftigelse. [At håkarlefangsten drives med iver fra Øfjorden, er allerede tidligere nævnt; sælfangst og sildefangst er der undertiden anledning til i fjorden.] — Øfjorden har længe været bekendt for sin husflid, i det kvinderne her i modsætning til de fleste andre egne af landet for en del tilvirke ulden til udførselsgenstande (strikkede). Til kvindernes beskæftigelse hører også her — som i andre egne — i sommertiden at drage til fjælds for at samle det nærende islandske mos (fjallagras).

Sønder-Tingø syssel (Suðr-Þíngeyjar sýsla).

[Indbyggerantal c. 4500.]

Først 1841 deltes Islands nordøstligste retsdistrikt Norder-syssel (Norðr-sýsla) eller Tingø syssel (Þíngeyjar sýsla) i to sysler Sønder-Tingø syssel og Norder-Tingø syssel, eller — som de efter deres beliggenhed snarere burde benævnes — Vester- og Øster-Tingø syssel, og allerede år 1851 genforenedes de to sysler til én jurisdiktion. Hele denne strækning er det også, der i ældre tid sammenfattes under benævnelsen **Tingø ting** (Þíngeyjar þing) eller **Eyjar ting** (Eyjar þing o: Ø ting, Járnsl.). Imidlertid er dog i den nyeste tid (ved lov af år 1877) Tingø syssel i kommunal henseende igen bleven delt i to syssel-kommuner med de tidligere grænser. Og i hvert fald vilde praktiske hensyn tale for at bibeholde adskillelsen her, for at lette overblikket over de mange bygder i dette store distrikt. Tingø syssel overgår nemlig i fladeindhold alle landets andre sysler, og hvad kyststrækningens længde angår står det vel kun tilbage for Skafafells syssel:

Indtil år 1852 dannede, som tidligere (s. 128) anført, Øfjorden i hele sin længde grænsen mellem Øfjords syssel og Sønder-Tingø syssel, og den hele forandring, som da skete, bestod i, at de to sydligste gårde øst for fjorden henlagdes til Øfjords syssel. Øfjorden danner altså endnu så godt som helt ind til fjordbunden Sønder-Tingø syssels vestgrænse; derefter dannes vestgrænsen mellem de to sysler af Vadlahede og dens sydlige fortsættelser. Mod nord begrænses Sønder-Tingø syssel af havet, mod øst af Norder-Tingø syssel, mod syd af det indre højland, i det dog bebyggelsen for



dette distrikts vedkommende strækker sig ualmindelig langt ind i landet.

Medens på Øfjordens vestkyst flere fjorde og adskillige større dale strække sig ind i landet, er fjordens østkyst kun lidet indskåren. Fjorde findes her slet ikke, og kun ét sted afbrydes den tæt ud mod kysten gående sammenhængende fjældmasse ved et dalstrøg, i det Fnjoskåen omtrent midtvejs på østkysten bryder sig vej ud til fjorden. Den et par mile lange kystrand, der fra syslets sydgrænse ligger nord på langs Øfjordens østkyst til Fnjoskåens munding, benævnes Svalbardsstrand (Svalbarðsströnd), mod øst begrænset af Vadlahede, der som en svær hals skyder sig frem mellem kysten og den øst for liggende Fnjoskadal. Vejen nord på går ad ubanede stier langs den stejle skråning. Det smalle underland langs kysten giver kun plads for en enkelt række gårde; den sydlige, større halvdel af disse, til bægge sider for kirkestedet Svalbard (Svalbarð), udgør i geistlig henseende et anneks sogn til Glæsebæ i Øfjords syssel. Foruden Svalbard, der nævnes i Ljöv., er der ikke mange punkter her, der fortjene særlig at fremhæves. Det i Ldn. (s. 206) nævnte Galtarhamar(r), hvor Helge den magre landede på sin sejlads længre ind i Øfjorden, må vistnok søges i Svalbards sogn, men navnet synes at være glemt. Ved gården Gautstad (Gautstaðir) noget nord for Svalbard omtaler den antkv. indb. (1817) syd for tunet et sted kaldet Tinggerde (Þinggerði), bestående af en gammel »domring« med spor af en tomt i midten; dér skal langt ned i tiden have været afsagt domme, og i et vandhul der i nærheden skal en kvinde være druknet på grund af barnefødsel i dølgsmål og udsættelse af barnet. Tingstedet er, hvad også denne sidste beretning tyder på, utvivlsomt af nyere oprindelse. — Omtrent på grænsen af Svalbards sogn og det nordligere Løvås sogn skyder et lille næs Knararnes sig frem i fjorden; stedet er bekendt som en ypperlig landingsplads, og her er udmærket læ for skibe under alle vinde. Det er vel rimeligst her at søge det Knararøre (Knarareyrr) i Øfjord, som omtales i Vem.; et landingssted af samme navn forekommer Finnb. (kap. 10).

En mils vej nord for sognegrænsen mod syd ligger præstegården Løvås (Laufás(s)), der hvad selve bygningerne og kirken angår er noget ualmindeligt i henseende til pyntelighed og net udstyring. Også beliggenheden er smuk. Gården ligger umiddelbart syd for Fnjoskadalsmundingen i fjældskråningen ud mod fjorden; bag ved gården hæver sig en spidst tilløbende fjældtop; neden for ses Fnjoskåens vidt forgrenede munding, der omslutte flere græs-

groede holme med rigt æderfuglevarp¹⁾. Den oftere nævnte **Fnjoskå** (Fnjóská, ældre: Hnjóská) har et ret ejendommeligt løb, i det den efter lige fra sit udspring at have haft en afgjort nordlig retning, pludselig på den aller sidste strækning bøjer mod vest og søger ud mod Øfjorden. For dette sidste stykkes vedkommende indsnævres den af åen gennemløbne dal betydelig, og sluttelig må Fnjoskåen gennem et dybt kløftleje bryde sig en udvej, hvorefter den forgrener sig vidt ud over det flade land. Gårdene nord og syd for Fnjoskå under dette dens nedre løb regnes til Løvås sogn, og denne lille bygd, sædvanlig kaldet Dalmundingen (Dalsmynni), der strængt taget udgør Fnjoska- (eller Hnjoska-) dalens nederste del, indbefattes i almindelighed ikke under benævnelsen Fnjoskadale. Blandt de herværende gårde er kun at mærke **Tværå** (Þverá), den østligste gård nord for åen, der i kilderne (Vem., Ljósv.) kaldes **Tværå** i Hnjoskadale; den lille å, hvorefter gården har navn, danner østgrænsen for Løvås sogn²⁾.

Noget uden for Fnjoskåmundingen ses fra Løvås i nordvest en hvælvet, græsgrøt højde (höfði) skyde sig frem i fjorden, hvor den ender med en lavere næsagtig fortsættelse mod syd. I den sydlige skråning står den efter højden benævnte gård **Hövde** (Höfði); og efter samme fritstående højde har endvidere det omliggende lille bygdelag fået navnet **Hövdehverve** (Höfðahverfi)³⁾. Hövde, nu præstegård, var i oldtiden hövdingesæde, og »hövdens« vestlige ligger må den gang have haft et mere smilende udseende end nu — efter det ejendommeligt stemningsfulde lille vers at dømme, som landnamsmandens søn Hallstén Tengilsson kvad, da han en gang ved sin ankomst til Island erfarede sin faders død⁴⁾. Gården omtales i øvrigt i flere sagaer (Vem., Ljósv., þH.). Vest for hövden,

¹⁾ I følge Nj. (s. 506) var Løvåsingegodordet (Laufásingagoðorð) et af de ny godord, der optoges ved femterdommens indstiftelse.

²⁾ Hinsides Fnjoskåmundingen ligger den til Løvås sogn hørende gård **Nes**. Den antkv. indb. (1820) fortæller, at der her i nærheden findes nogle gamle, aflang-firkantede tomter af betydelig størrelse, hvor man antog folk i gamle dage havde holdt deres forlystelser (gleðileikar).

³⁾ Sognebeskrivelserne for det nordøstlige Island synes gennemgående at have en tilbøjelighed til at lade en form »hverf« gælde som nf. i stedet for »hverfi«.

⁴⁾ Drúpir Höfði (=: gården),
dauðr er þengill,
hlæja hlíðir
við Hallsteini.

på en flad sten- og grusstrækning, ligger nu en stor del af Øfjordens håkarleskibe optrukne, når de ikke er i brug. Nord for hövden indtager bygden kun en smal strækning, før højder og fjælde igen hæve sig; mod øst er derimod lavlandet noget bredere; blandt gårdene her kan mærkes **Bárdartjörn** (Bárdartjörn, Vem: Borð-atjörn) og, øst for denne, **Grytubakke** (Grýtubakki, Ljós. Grítub.).

Nord for »Dalmundingen« og Hövdahverve hæver landet sig igen som en sammenhængende fjældmasse med flere snebedækte toppe og med stejlt kystaffald. Hele kyststrækningen fra nord for »hövden« til Øfjordens nordøstlige begrænsning, den såkaldte Látrastrand (Látraströnd), er derfor så godt som uden underland, og vejen mellem de enkelte gårde er på grund af de stejle fjældskråninger, rivende vandløb og mange kløfter overmåde besværlig. — Ved forbjærget Gjöggratå (—tá), fordem **Reynisnes**, — omtrent i linje med Hedinsfjorden — afgrænses Øfjorden på denne side, i det kystlinjen her gör en pludselig bøjning fra nord til øst.

Øst for Gjöggratå begynder et nyt præstekald, hvis vestlige del udgøres af de såkaldte Fjorðe (Firðir). Denne lille bygd ligger overordenlig afsides og næsten helt afskåren fra omverdenen. Mod nord beskylles kysten af det åbne hav; fjordene, hvorefter bygden har taget navn, er kun nogle mindre indskæringer, oven for hvilke der i reglen kun er plads for en enkelt eller ganske få gårde; på de fleste steder gå de høje, stejle fjælde helt ud til seen, og som en sammenhængende mur skiller fjældmassen, hvorfra disse er forgreninger, mellem denne bygd og nabobygderne mod øst, syd og vest. Blandt de omtalte indskæringer af havet fortjæne (og have) kun småfjordene **Torgejrsfjord** (Þorgeirsfjörðr, Bdm.) og **Hvalvatnsfjord** (Hvalvatnsfjörðr) navn af fjorde. Op fra den sidste ligger en meget besværlig vej mod syd over fjældene til Hövdahverve. I Hvalvatnsfjorden vest for munden af en her i fjorden faldende å ligger gården **Øre** (Eyri), også kaldet **Arnarøre** (Arnar-eyri, ældre —eyrr); her har man da rimeligvis det i Finnb. (kap. 22) nævnte **Arnarøre**, hvor Finnboge efter sit ophold i Norge lander. Som variant forekommer imidlertid **Knararøre**. — Ved et mod seen fremskydende fjæld er »Fjordene« skilt fra Flatødalen, der tilligemed den foranliggende Flåtø udgør præstekaldets anden del. Øst for »Fjordene« antager kystlinjen en sydøstlig retning, og en større bugt **Skjalvande** (Skjálfandi) eller **Skjalvandafløe** (Skjálfandaflói o: Skjalvandabugt) — af hvilken sidste form

for navnet den første vel kun er en afkortning¹⁾ — begynder at udforme sig. Ud mod en mindre indbugtning af denne store bugt, ved dens nordvestlige hjørne, ligger den nævnte **Flatødal** (Flateyjardalr), egenlig kun selve kyststrækningen eller dalmundingen, i det dalstrøget længre fra kysten benævnes **Flatødalshede** (Flateyjardalsheiði, ældre — heiðr). Langs søen ligger derfor også dalens gårde. — Også Flatødalen har sin helt, nemlig Finnboge den stærke, om hvis bedrifter jo rigtignok kun en alt andet end pålidelig saga giver underretning. Her, hvor Finnboges hjemstavn var, omfattes han med megen interesse; dog synes ingen virkelig tradition af nogen art at være bevaret, men adskillige forvirrede forsøg på stedfæstning af de i sagaen nævnte lokaliteter göres. Vestligst i dalen skyder en hövde sig frem mod søen; inden for denne ligger to gårde **Vík** og **Jøkelså** (Jökulsá). **Vík** (v: Vig), dalens nordvestligste gård, må vel være den Finnb. kap. 36 nævnte lokalitet **Vík**, hvor en variant har **Eyri**. Også gården **Jøkelså** nævnes i sagaen (Finnb. s. 210). Sydøst for **Jøkelså** ligger **Brettingsstad** (Brettingsstaðir), nu dalens anseligste gård, i følge Finnb. tilholdsstedet for Finnboges uvenner. I linje med **Brettingsstad**, lidt østligere, ligger gården **Hov** (Hof), rigtignok ikke nævnt i sagaen, men dog ikke uden interesse. Denne gård, der ligger omtrent midt i dalmundingen, ligesom beskyttet af en indadtil græsgrøt hövde, som hæver sig op fra søbredden her, har nemlig i sit tun en del tomter af noget usædvanlig art. Alle ligge de nordøst for gården. En af disse udgives for hovtomt; det er en aflangfirkantet tomt, hvis langvægge er c. 6 fv. Men desuden er tunet opfyldt af gamle tomter, om hvis oprindelse intet vides; mindst 6—8 af disse, hvoraf én meget anelig, langt større end »hovtomten«, ligne ganske bodtomter; desuden ses også spor af en kredsformig tomt. Skulde man her have lævningerne af et tingsted? Kilderne mælde intet om noget sådant, lige så lidt som om noget hov i Flatødalen. Dog angiver rigtignok Finnb., at Finnboges fader **Asbjörn** havde godord i Flatødalen. Foruden de nævnte gårde findes der i selve Flatødalen endnu kun én, nemlig **Øre** (Eyri, ældre Eyrr), der ligger sydøst for Hov, under dalens østlige fjældbegrænsning og tæt ved søen. På **Øre** boede i følge Finnbogesaga hövdingen **Asbjörn**, hvis søn udsættes, men findes af den fattige bonde på **Tofter** (Tóptir v: tomter), hos hvem barnet

¹⁾ Dog opfatter ikke Ldn. (s. 17—18) forholdet således. Måske virkelig også bugten kan være benævnt **Skjálfandi** v: dirrende, af bølgebevægelsen.

opfostres under navnet Urdarkött (o: Urdekat, — fordi han var funden i en urd), indtil dets rette herkomst opdages. Senere får ynglingen navnet Finnboge — efter en norsk søfarende, hvis liv han har frelst. Tofter og Øre kan efter sagaen antages at have været nabogårde; men om beliggenheden af den første af disse vides ellers intet. Øre, der nu kun er en tarvelig gård, står tæt under et grus- og stenfjæld, der danner ligesom den nederste terrasse af et større bagved liggende fjæld. Det nævnte lavere, men dog ingenlunde uanselige fjæld kaldes besynderlig nok Eyrarurð, medens »urð« ellers betegner blot en dyngge eller skrænt af løse sten. Oppe på dette fjæld, lige oven for gården Øre, skal findes græsstrækninger; temlig usandsynligt er det dog vel, når man mener, at gården Tofter skal have stået her; man vil imidlertid se spor af gærder og enkelte tuer, der kan tyde på hustomter, her.

Flatødalen er foruden en afsides også en fattig bygd; hårde vintre og havis trykke de få beboere; adgang til fiskeri (særlig håkarlefangst) og drivtømmer høre til de få fortrin, som beliggenheden medfører. — Nok så heldig stillede er beboerne af den ud for Flatødalen, kun en halv mil fra land, liggende Flats (Flatøy), der både er ret græsrig og giver adgang til forskelligt erhverv. Øen, der tæller oprindeligt 4 (nu vistnok 6) gårde, er stedet for en kirke, hvortil man også fra Flatødalen søger¹⁾.

Flatødalen, der til begge sider begrænses af fjælde, trækker sig snart sammen til en ensformig, smal og jævn dal, indesluttet

¹⁾ Ud for Vik i Flatodal ligger et skær Gunnbjarnarsker, hvortil i følge sognebeskrivelsen (1839) den bekendte Gunnbjörnsvisen med tilhørende sagn — der i Isl. Þjóða. II, s. 113—118 fortælles om Axlar-Björn, i Grl. hist. M. I, s. 110—16 sættes i forbindelse med Björn jorsalafare fra Vatnsfjord — er knyttet: Gunnbjörn boede på Vik — »nær Sturlungetiden måske« —; folk, der kom til ham, plejede han at myrde, når der var udsigt til vinding. En gæst, der en gang kom til ham, herte imidlertid en gammel kone kvæde dette »vuggekvæde«:

gisti þeir ekki hjá Gunnbirni,
sem klæðin hafa göð,
ekur hann þeim í Iglutjörn,
og kurriró —

og undflyede i tide. Nu beredte man sig til at angribe Gunnbjörn, men han flyede gennem en underjordisk gang, som han havde anlagt fra sin gård ned til stranden; herfra tog han sin tilflugt til Gunnbjörns-skær, hvor han blev dræbt. Spor af gangen vil man til hen inod vore tider have set. Iglutjörn påvises oppe på fjældet langt sydvest for gården.

mellem lynggroede skråninger, bag ved hvilke en sammenhængende række af blå eller brune, sneplettede fjælde hæver sig. Gennem denne dal ligger Flatødalskede-vejen mod syd til Fnjoskadal, i det man umærkelig føres fra bygden over i »heden«. Hededalen gennemstrømmes af en å Flatødalså (Flateyjardalsá, Dalsá), der øst fra modtager et tilløb Jøkelså (Jökulsá). Af de til Flatødalsbygden hørende gårde står en, vekselvis bebygget og ødeliggende, nordlig i Flatødalsheden, vest for åen. En spredt bebyggelse findes overhovedet hele vejen syd efter gennem hededalen. Den næste gård, man støder på vest for åen, er »Hedehusene« (Heiðarhús), der ligger omtrent lige over for Grímsland, men bægge er utvivlsomt på kortet aflagt for langt imod syd. På Heiðarhús boede i følge Finnb. en smålig bonde, med hvem Finnboge kom i strid i anledning af sine stodhestes græsning på Flatødalsheden. Først en del sydligere møder den lille Jøkelså, der her falder i Flatødalsåen. Nu følger et parti af heden, der i Finnb. får en nærmere omtale, nemlig højderne **Finnbogakam** (Finnbogakambr) og **Almannakam** (Almannakambr), samt den af Finnboge løftede stén. Flatødalsåen gennemløber for denne sin øvre (ø: sydre) dels vedkommende en ejendommelig kløft i dalfjæden, bred nok til at vejen en længre strækning ligger gennem denne. I den flade kløftbund, øst for åen, nær kløftens nordre ende står stenen, Finnbogesten (Finnboga-steinn) som den kaldes, straks hinsides (syd for) Jøkelså. Det er en sténblok lig et sædvanligt »Grettestag« og skal ligesom disse have stået på underliggere, hvad der jo i øvrigt ikke stemmer med sagaens fortælling ¹⁾. Kort efter at man nord fra er passeret ind i den nævnte kløft og over Jøkelså, får man på højre hånd en stejl, fremspringende klippe, som ved en indsænkning til dels er adskilt fra den bag ved liggende vestre kløftvæg. Dette er Finnbogekam; dens forreste pynt angives som stedet, hvorfra Finnboge forsvarede sig mod de 15 mænd, der, som sagaen fortæller, havde lagt sig i baghold for ham, da han en gang var på vejen hjem til Øre. For den sydlige dels vedkommende begrænses denne kløft, der når syd på til hen mod gården Krókar, og øst for hvilken gården Kambsmýrar ses, mod vest af en sandryg, langs hvilken vejen så ligger; denne langstrakte banke er Almannakam. Derefter er endnu kun en kortere strækning, før gården Tværå nås — og dermed stedet, hvor Fnjoskadal går over i »Dalmundingen« ²⁾.

¹⁾ En anden, større Finnbogestén vises nordligere på heden.

²⁾ Vejen fra Tværå ud i Flatødalen udkræver omtrent 5 timers ridt.

Fnjoskadalen (Fnjóskadalr), ældre **Hnjoskadal** (Hnjóska-dalr), i hvis nedre del man her stiger ned fra heden, er allerede tidligere nævnt, og ved samme lejlighed omtaltes foreløbig den dalen gennemstrømmende Fnjoskå (ældre Hnjoskå). Med undtagelse af dalens allernederste parti, den fra øst til vest liggende »Dalmunding«, strækker den lange, smalle Fnjoskadal sig — i en længde af 5 mil — i retning fra nord til syd op mod det indre højland, længst imod syd forgrenende sig i tre ubeboede sidedale, af hvilke den vestligste endog skal være lige så lang som hoveddalen ¹⁾. Af tilløb fra disse dale dannes Fnjoskåen, der altså har en betydelig strækning at gennemløbe, inden den kan udmunde i Øfjorden. Skönt ved mid-sommerstid af udseende og karakter kun som en middelstor å skal Fnjoskåen virkelig en stor del af året føre en betydelig vandmasse og ved forårstid regelmæssig være ufarbar for ridende, og selv i sommertiden befares den kun på regelmæssige vad, hvoraf der rigtignok er adskillige. Til begge sider begrænses Fnjoskadalen af sammenhængende fjældhøjder; kun mod øst afbrydes disse ét sted — omtrent midtvejs — kendelig af en tværdal **Ljosavatnsskard** (Ljósavatnsskarð), der danner en bekvem forbindelse mellem Fnjoskadalen og den øst for liggende bygd; dog findes foruden dette pas til begge sider flere mindre »skår« (skörð), hvorigennem vej ligger over fjældene. Den nedre, nord for munden af Ljosavatnsskardet liggende del af Fnjoskadalen står i henseende til naturskønhed tilbage for den øvre (sydligere) del, hvor den stærkere udprægede fjældbegrænsning og den frodige skovvækst meddeler egnen en ejendommelig skønhed. Også den nedre del af dalen er dog en ret køn bygd, med en tæt række af gårde på hver side af åen. Denne del af dalen er skuepladsen for den i Ljós. s. 80—88 omtalte kamp mellem Eyjolv Gudmundssön (senere kaldet »den halte«) og Ljosvetningerne. Den nordligste af de ved denne lejlighed nævnte gårde i Fnjoskadal er **Dravlastad** (Draflastaðir) ²⁾, der ligger vest for åen, et par »gårdlængder« syd for hvor Fnjoskadalen går over i Dalmundingen. På Dravlastad får Eyjolv underretning om, at hans fjender har samlet sig på den, hinsides åen, sydøst for Dravlastad liggende gård **Vejsa** (Veisa) ³⁾. Eyjolv og hans mænd

¹⁾ Særlig om denne, men vistnok i det hele om alle tre sidedale gælder det, at de på kortet ikke have fået den tilberlige længde.

²⁾ også nævnt Ljós. s. 73.

³⁾ Blandt de mange besynderligheder i Ljós. kan mærkes, at to af hovedophavsmændene til striden med Eyjolv, de på Vejsa opfostrede unge mænd Höskuld Torvardssön og Brand Gunnstejnssön, siges (s. 73) at stå i nøje

søger forgæves at komme over åen, folkene fra Vejse med deres overlegne styrke er ham overalt i vejen. Ved denne lejlighed nævnes vadestederne **Hestavad** (-vað) og **Tredjungavad** (Þriðjungavað), af hvilket sikkert det første, og måske også det andet har ligget på strækningen nord for Ljosavatnsskardet; dog er intet af navnene bevaret. Bæge partier får efterhånden forstærkning, og sluttelig drager en betydelig styrke Ljosvetningerne til undsætning ned langs bæge sider af åen. Nu kommer det til den afgørende kamp ved højen **Kakalahól** (Kakalahóll), hvor der var en fugtig mose og et vandløb (lækjarfall). Denne høj skulde man efter sagaens fremstilling måske snarest søge øst for åen; rigtigst bliver det dog vistnok at antage, at den har ligget vest for åen, hvad heller ikke ligefrem modsiges af sagaen. Øst for åen findes der nemlig på hele strækningen nord for skardet intet sted, som passer til sagaens beskrivelse; vest for åen er der heller ikke mange høje eller bakker at vælge imellem. Ubetinget bedst passer til sagaens beskrivelse den såkaldte **Orrustuhóll** (o: kamphøj), der også ved sit navn minder om en her stedfunden kamp. Det er en høj og stejl grusbanke, der strækker sig ud mod åen, syd for gården Dæle (Dæli), omtrent lige over for Vejse. Mellem højen og åen findes mosedrag, og tæt under højen ligger et kær, der ved et dyndfuldt udløb står i forbindelse med åen. I Finnb. (kap. 38), hvor der hentydes til samme begivenhed, kaldes højen **Melrakkahóll**, men dette navn er lige så lidt som **Kakalahóll** bevaret. — Blandt de sydligere gårde vest for åen i denne del af dalen er den omtrent i linje med Ljosavatnsskardet stående gård **Nes** (Ljósv. s. 86). — Øst for åen kan foruden Vejse nævnes **Fornastad** (Fornastaðir), hvor i følge Ljósv. Torgejr godes sønnesøn Torvard Höskuldssøn, som den gang stod i spidsen for Ljosvetningerne, boede — en gård, der måske rettere kan siges at ligge i Ljosavatnsskard.

Sydvest for Fornastad, på grænsen mellem Fnjoskadal og Ljosavatnsskard, ligger præstegården **Hals** (Háls) ¹⁾. Den anselige gård, der står under pynten af et mod nord fremløbende fjæld, som begrænser Ljosavatnsskardet mod syd, har i sin umiddelbare nærhed flere stedsnavne, der minde om tingforhold. Således ligger nord for

forhold til Tvervingerne (Eyjólvs slægtninge); skulde dette navn ikke være forvansket? — S. 74 siges, at Höskuld efter et besøg på et norsk skib *•tók sér ferju, ok fór síðan heim.* — det skal utvivlsomt være *•tók sér fari.*

¹⁾ I følge E. O. (s. 663) fandtes i nærheden af Hals spor til tidligere tiders uds melting af myremalm.

gården umiddelbart ved tunet en høj, Tinghól (Þínghóll), der igen mod øst og nord begrænses af en lille bæk Tingmannalæk (Þíngmannalæk), som, kommende fra Ljosavatnsskardet, søger ud imod Fnjoskå. Dog findes ikke ved Hals spor af tomter eller andet om et gammelt tingsted vidnende. Heller ikke litteraturen giver noget vink. Vel omtales i Ljósv. (s. 76) en forårssammenkomst (eínmánaðar-samkoma), som i følge sagaen oprindeligt holdtes på Hals, men senere flyttedes til Kaupang (Ef.); men disse for Nord- og Østlandet ejendommelige sammenkomster havde ikke karakter af tingmøder. Det kan i og for sig næppe antages, at noget af fristatstidens ting har været holdt hjemme på denne fra gammel tid bestående gård, og havde det været tilfælde, vilde sikkert i en eller anden form bestemte angivelser derom være bevaret i oldskrifterne. Sandsynligst er det, at navnet Tinghol stammer fra en senere tids tingvæsen. — Navnet Tingmannalæk ¹⁾ står måske i forbindelse med benævnelsen Tingmannavej (Þíngmannavegr), som den vej, hvis ene endepunkt er ved vadlerne i Øfjorden, her begynder at antage. Det er den fra Ljosavatnsskardet kommende hovedvej, der fra Hals ligger i sydvestlig retning, over Fnjoskå og videre over Vadla-hede forbi det gamle Vadla-tingsted, om hvilket dens navn utvivlsomt minder. Denne vej er det, som i Ljósv. (s. 83) kaldes Tingmannaleið (Þíngmannaleið).

Hals er nu tingsted, og da et utvivlsomt fra den gamle tid stammende tingsted findes kun kort herfra, er det rimeligt nok, at tinget — under forandrede forhold — i en forholdsvis tidlig tid er bleven flyttet hjem til gården. Stedet for dette ældre ting er Lejdarnæs (Leiðarnes), vestnordvest for Hals ved Fnjoskåens østlige bred, hvis navn allerede minder om, at ting (þ: høstting — leið) har været afholdt her. Som tingsted viser det sig også ved sine mange bodtomter. Det forholdsvis brede og flade næs, der dannes ved en bugtning af åen, ligger omtrent ud for et punkt midt mellem de to vest for åen stående gårde Nes og Ljótstaðir, men noget syd for Tingmannalæks udløb i Fnjoskå. Mod øst begrænses det af høje og stejle grusbanker; selv er det græsgrôt, men ved en terrasse delt ligesom i to afdelinger. De ikke få bodtomter er hovedsagelig anbragte i to rækker — fra nord til syd —: den øverste langs terrassens kant, den anden på fladen neden for; desuden findes spor til, at en tredje, yderste række har været langs næssets skrænt ud mod åen, og flere

¹⁾ Þíngmannalæk nævnes allerede i Auduns måldage (fra begyndelsen af det 14de årh.).

bodtomter findes endvidere spredte mellem de to hovedrækker. Med sikkerhed kan endnu påvises omtrent 20 bodtomter, og desuden 10 mere eller mindre usikre. Flere af boderne har været dobbelte eller sammenbyggede og andre haft i det mindste en tilbygning ved den ene langvæg. Om indgangen kan ikke siges noget bestemt; dér, hvor der endnu ses spor af den, synes den i de fleste tilfælde at have vendt ud mod sletten neden for terrassen. Mellem boderne findes på to steder hustomter fra en senere tid; men det er temlig let at adskille dem fra bodtomterne; de synes at være byggede på gamle bodtomter og har altså ødelagt flere sådanne. Den sydligste tomt i den nedre række har en sådan form, at det er vanskeligt at afgøre, om det har været en kredsformig tomt (domring?) eller en almindelig bodtomt, der efterhånden har fået en rundagtig form. Imellem og i tomterne ses en mængde gamle kulgrave; nu er imidlertid skoven forsvunden. — Om Lejdarnæs, der ligger i Hals' land, siger A. M., at her findes en mængde tomter, men ingen indhegninger, så folk formoder, at her har været et gammelt tingsted; tomterne var den gang bevoksede med storskov.

Det synes næppe for dristigt her at søge det i sagaerne oftere nævnte **Ljosvetninga-lejd** (*Ljósvetninga leið*), for hvilket intet andet sted kan påpeges. Ljosavatn, hvor stamfaderen for Ljosvetningernes hövdingeslægt boede, ligger østlig i Ljosavatnsskardet; herfra udbredte slægten sig blandt andet også over adskillige af gårdene i Fnjoskadalén. Hovedstedet, hvor Ljosvetningalejd kommer til omtale, er Ljósv. s. 7—8, i det det af sammenhængen tydelig fremgår, at det var her, at Gudmund den mægtige og Torgejr Ljosvetningagode agtede — ved til samme tid og sted at ansætte Eyfirdinga, Reykdæla og Ljosvetninga lejdmoder — i forening at holde det tredobbelte »lejd«, hvor de vilde opnå fredlysning for den fredløse Sölmund. Da Torgejr godes sønner umiddelbart før lejdmødet dræber Sölmund, mislykkes imidlertid planen, og det kommer tilmed til en for Gudmund og Torgejr ikke synderlig hæderlig kamp med Torgejrs sønner. Denne kamp er det sikkert, som Nj. (s. 618) hentyder til, hvor der fortælles, at Torkel hák, den bekendteste af Torgejrs sønner, offentlig havde spottet over Gudmund i anledning af den sejr, han og hans brødre havde vundet over Gudmund på Ljosvetningalejd ¹⁾. — Et tilfælde af beslægtet art omtales Vem. s. 292. Her er det en fredløs fra Sønderlandet, der beder den Øfjordske hövding Eyjulfv

¹⁾ Gudb. Vigfussön (Safn. t. s. Í., I, s. 487) henfører dog denne kamp til en senere tid.

Valgerdssön (Gudmunds fader) om tilladelse til at bosætte sig »i herredet der nord på«. Eyjulf forsøger at få hans fredløshed hævet ved at lade ham fredlyse på Hegranæs lejd, Vadla lejd (= Eyfirdinga lejd) og Ljosvetninga lejd; gör ingen indsigelse på noget af disse tre møder, har den skyldige opnået fred. På de to første møder går alt godt, men på Ljosvetninga lejd bliver den fredløse dræbt, og drabsmanden undflyr til skoven. Her nævnes imidlertid, som det vil ses, i steden for Reykdæla lejd Hegranæs lejd. — Endnu en gang nævnes Ljosvetninga lejd i Vem. (s. 259). Der fortælles, hvorledes den Øfjordske storbonde Stengrim fra Kropp, da han en sommer holdt hestekamp på Ljosvetningalejd med en bonde fra Fnjoskadalen, blev forhånet af sine fjender fra Reykjadalen (østligere i Sønder-Tingø syssel), som ligeledes var til stede her.

Den fra Ljosavatnsskard udgående forbi Hals førende hovedvej til Øfjorden ligger, som tidligere nævnt, fra Hals i sydvestlig retning. Men kun kort følges Fnjoskadalens østside, hvorefter vejen ligger ned mod et vad over Fnjoskå lige over for gården Hroarstad (Hróarstaðir), hvorfra opstigningen til Vadlahede ad Tingmannavej nu finder sted. Tidligere skal det til Tingmannavej hørende vad over Fnjoskå have været noget sydligere, lidt neden for (nord for) gården **Vetrliðastad** (Vetrliðastaðir, Vem.). Dette vadested — som skal have båret navnet Tingmannavad (Þíngmannavað) — nævnes i Vem. under forskellige kortere former, af hvilke vel **Tingvad** (Þíngvað) er at foretrække.

Vejen fra Hals opefter i Fnjoskadalen øst for åen er ualmindelig smuk. Straks efter at være drejet mod syd ind i dalen kommer man til en af Islands bekendteste skove Hals-skov (Háls skógr), der indtager en temlig betydelig strækning. Vejen snor sig her i fjældskråningen mellem et temlig tæt og højt krat, rigtignok alt bestående af buske, men disse ofte indtil 8—9 al. høje. Efter den beskrivelse, Olavius (s. 361) giver af denne skov, synes man her at have et af de sjældne tilfælde, hvor en islandsk skov i den nyere tid er vokset til igen. Ned imod åen ligge hist og her små græsflader. Længst imod syd begrænses udsigten op gennem den smalle, af fjældhalse indesluttede dal af et højdedrag, vest for hvilket **Blejksmyrardal** (Bleiksmýrardalr) åbner sig ud imod dalen. Blejksmyrardal er en ubebot hededal af en betydelig længde. Endnu noget sydligere deler hoveddalen sig igen i en mindre vestlig og en større østlig dal (Hjaltadalr og Timbrvall(n)adalr), ligeledes bægge ubeboede. Mellem Blejksmyrardal, der nævnes i Ljósv., og Sölvadalen i Øfjords syssel skal der ses spor af en gammel vej; man gætter på, at en

stigning her kan have båret navnet **Brynjubrekka**, der forekommer i Ljósv. i forbindelse med **Hellugnúpsskarð**, hvor Gudmund den mægtige angiver den vej, han har valgt for at kunne overfalde den i Bårdardalen øst for Fnjoskadal boende Terkel håk. Andre antager, at Brynjubrekka har betegnet selve opstigningen til Hellugnupsskard. Over Hellugnupsskard, Vem. s. 302: Gnúpsskarð — navnet er dog næppe mere brugeligt, — fører den eneste vej fra Fnjoskadal til Bårdardal syd for Ljosavatnsskard. Det er den nu såkaldte Vall(n)a-fjalls vej, der ligger fra den ved forgreningen af Hjaltadal og Timbrvalladal stående gård Sörlastad (Sörlastaðir) over fjældet mod øst.

Af de i den øvre del af Fnjoskadalen liggende gårde fortjæne flere en nærmere omtale som bekendte fra sagalitteraturen. Af disse er Vetrldastad allerede nævnt. Fra Ljósv. kendes **Vaglar** (nu: Vagfir), Hals' nabogård mod syd, der ligger i fjældskræningen øst for åen, med skoven under sig. Syd for Vaglar følger Lund(r); her boede Fnjoskadalens landnamsmand, om hvilken Ldn. fortæller, at han tilbad lunden. Nu er dog netop gårdens omgivelser skovløse. Dog har gården part i en temlig betydelig skovstrækning, der begynder noget syd for gården og derfra strækker sig op efter i dalen. Sydvest for Lund, hinsides åen, et par gårdlængder syd for Vetrldastad ligger **Fjósatunga**, og igen et par gårdlængder syd for denne gård **Illugastad** (Illugastaðir), ud for hvilken omtrent den nys omtalte skov ender. — Til Fjósatunga fører den tidligere (s. 124) nævnte Bildsåskardsvej, der udgår fra Kaupang i Øfjorden, lidt sydligere end Tingmannavej, og ligesom denne fører over Vadlahede. Efter navnet at dømme skulde man snarest i Bildsåskard søge **Beljar-skarð** (Ljósv. s. 83), som nu ikke kendes ¹⁾.

Begge de oven nævnte stedsnavne Fjósatunga og Illugastad forekommer i Ljósv., i et af denne ofte uklare sagas allervanskeligste kapitler (kap. 4). Der fortælles her (s. 10—13) om et ting (v: varting), der holdes, efter at Torgejr godes sønner så heldig har tilintetgjort deres faders og Gudmund den mægtiges forsøg på at få den fredløse Sölmund fredlyst på Ljosvetningalejd. Selv har de på en udfordrende måde dræbt Sölmund, og nu beslutter de at

¹⁾ Den særlig afvigende bearbejdelse af Ljósv. (AM. 561 C. 4to) lader Gudmund den mægtige udførlig angive for spejderen Torbjörn rindil, hvilken vej han skal vælge til Torbjörn håk: han skulde stige op fra Kaupang (Ef.) og gennem Reykjaskarð og derefter Hellugnupsskard nå Bårdardalen. Reykjaskard er en sækning i fjældet, der fra Vadlahede ligger ned mod gården Reykir i Fnjoskadal nær Blejksmyrardals munding.

anlægge sag i anledning af den kamp, der efter den fredløses drab udspandt sig mellem dem på den ene side, Gudmund og Torgejr på den anden, og hvori en af deres mænd faldt. På tinget møder dels Gudmund og Torgejr med følge, dels Torgejrssønnerne med mange folk — en af dem, Tjörve, har opholdt sig i Guddalene (Sk.) og kommer nu derfra, »austan« siger sagaen fejlagtig for »vestan«. Den mægtige Ofeig Jarngerðsson fra egnen omkring Reykjadal, der her optræder mæglende, synes eftes Ljósv. nærmest at have været Gudmunds tingmand ¹⁾). Vanskeligere er det at se, i hvad egenskab Snorre Hlidarmannagode (Ef.) giver møde her på tinget, vel snarest også som mægler, til fordel for Gudmund. — Foruden disse hövdinge nævnes blandt deltagerne i tinget Arnstén fra Óksarfjord (NP.), om hvem det anføres, at han ejede den ene tredjedel af Torgejrs godord (3: Ljosvetninge godord), Torgejrssønnerne den anden, og Torgejr selv ligeledes kun en tredjedel. Det at få den afgørende indflydelse ved udnævnelsen af kviden og dommerne for dette godords vedkommende spiller i det følgende en sådan rolle, at kun et enkelt godord synes at have været repræsenteret på dette vorting. Man kunde derefter formode her at have et af de for en mindre tingkreds — svarende til et godord — oprettede vorting, på hvilke sagalitteraturen frembyder flere eksempler, men som dog må anses for uregelmæssige eller i al fald private, i modsætning til de i loven påbudte vorting, hvoraf hvert var fælles for en af de, tre godord omfattende tingkredse, hvori landet var delt. — Torgejrssønnerne betragter alt som vundet, hvis de kan få de dette godord tilkommende udnævnelser i deres hånd; derfor tvinger de Arnstén til at afstå sig hans andel i godordet. Da nu Torgejr tøvede med at udnævne dommere, gik en af brødrene — efter overtagelsen af Arnsténs godord — til tingskrænten, erklærede Torgejr for at have forbrudt godordet, nævnte vidner derpå, og udnævnte siden dommere. »De holdt da ting i Fjosatunge op fra Illugastad,« fortæller sagaen, »ti de nåede ikke frem på vortinget; de red ned på tinget for at træffe Torgejr og lod domstolen være samlet imidlertid, og det tegnede da til kamp.« Et forlig bliver imidlertid bragt i stand af Snorre Hlidarmannagode, dog således, at fordelene er på Torgejrssønnernes side.

Indholdet af de ovenstående, i anførselstegn satte ord kan næppe forstås anderledes end som en beretning om, at Torgejrssønnerne efter at have tiltrodsat sig Arnsténs godord ikke kan

¹⁾ eller fortrængt af Gudmund fra hövdingskabet? se Ljósv. s. 17 og s. 68.

drive domstolens nedsættelse igennem på det egenlige vårtingssted og derfor forlægger stedet for de af dem udøvede tingforretninger til en plads noget højere oppe i dalen end det tingsted, hvor Gudmund og Torgejr er, og som i følge sammenhængen nødvendig må tænkes også at have ligget i Fnjoskadalén. — Det oven anførte sted i Ljósv. kræver dog nødvendigvis en rettelse. Fjosatunge ligger ikke oven for (upp frá) Illugastad, men netop neden for (dog med et par mellemliggende gårde). Enten kunde man antage, at upp frá var fejlagtig for út frá eller et lignende udtryk for »neden for«, og meningen vilde da være, at det af brødrene valgte tingsted var Fjosatunge, medens der så ikke i fortællingen vilde være nogen angivelse af stedet for det sædvanlige vårting, hvor Gudmund og Torgejr opholdt sig. Eller man kunde — overensstemmende med kapiteloverskriften — antage, at det egenlige vårtingsted var Fjosatunge, og at brødrene herfra havde forlagt deres ting til oven for Illugastad. Man måtte da — hvad der dog vel er usandsynligere — antage, at »í Fjósatungu« var ved en misforståelse senere indskudt, af en, som vidste, at Fnjoskadalens gamle vårtingssted var Fjosatunge.

De foregivne lævninger af Fjosatunge-ting (Fjósatúnguping) — en sådan benævnelse kendes kun fra den ikke oprindelige overskrift til kap. 4 i Ljósv. — gør ikke sagen klarere. Sådanne forevises nemlig, men øst for åen. Den tidligere nævnte skovstrækning, der fra Lund strækker sig syd efter, bærer forskellige navne efter de forskellige gårde, der har part i den. Midterpartiet, der ligger lige over for gården Fjosatunge, og som ejes af denne gård, benævnes således Fjosatungeskov. Her findes ud for gården, øst for åen, forskellige tomter. Skrænten falder her stejlt af mod åen, der ofte graver bort af den østlige bred, hvad også de her endnu tilbageværende tomter vidne om. Yderst ved skrænten ses således halvdelen af en cirkelrund tomt (domring?), 4 fv. i diameter, hvis anden halvdel åen øjensynlig har bortrevet; umiddelbart nord for denne findes, i retning fra nord til syd, halvdelen af en større bod (langvæggen 6 fv.), der på lignende måde er bleven medtaget af åens nedbrydende kraft. Noget nordligere og højere oppe i skråningen forekommer endnu en langagtig-firkantet tomt. Ud for denne, ved skrænten, ses flere tomter, der imidlertid udgives for lævninger af en forhenværende gård (Litlu Þórðarstaðir, som jordebøgerne dog ikke kende). Hvad der foruden disse tomter støtter, at man her virkelig har lævninger af et tingsted for sig, er flere om tingforhold mindende stedsnavne, således Búðargil eller Búðartúngugil,

navnet på to kløfter, som lidt nordligere strækker sig ned gennem fjældet, og som ved liens begyndelse forener sig efter at have dannet en lille tunge. Efter dem benævnes rimeligvis en høj neden for Búðarhóll og en højde ved skrænten Búðarhöfði.

At der har været afholdt vårting i Fnjoskadalen må efter oven anførte beretning i Ljósv. anses for sikkert. — Dette vårtingssted har utvivlsomt været omtalt endnu en gang i Ljósv., nemlig kap. 10 og 11 (s. 28—31). Her har det imidlertid karakteren af et for hele tingkredsen fælles vårting, en stilling, som det dog vistnok kun undtagelsesvis og for en kort tid kan have haft, da tingkredsens rette hovedting, Tingø-ting, allerede tidligere nævnes og har en så langt bekvemmere beliggenhed, at man ikke let under sædvanlige forhold kunde tænke på at opgive det for det, for flertallet af de tingbesøgende, så langt mere afsides Fnjoskadalsting. Der fortælles her, hvorledes Gudmund den mægtige i anledning af en i Reykjadalseggen begået voldsgerning indstævner den skyldige til vårtinget, uden at betænke at denne ikke længer hører til Nordlændingefjærdingen. I løbet af fortællingen siges nu, at denne sag var anlagt ved Vadlating, — men allerede tidligere (s. 127—28), ved beskrivelsen af Vadla tingsted, er det fremhævet, at denne angivelse står ganske uden sammenhæng med det efterfølgende, som indeholder en i det enkelte gående beskrivelse af vejen øst fra til tinget, der tydelig nok viser, at dette må have ligget i Fnjoskadal: Gudmunds modpart Torkel Gejtessön (fra Østerlandet) rider med få ledsagere den sædvanlige vej vester på til tinget, men sender sin hovedstyrke, der har tælte af samme farve som skoven, ad hemmelige veje til Blejksmyrdal¹⁾ og derfra ned gennem Fnjoskadal. Torkel rider til Akerøre (Akreyrr) og har nu et hemmeligt møde med sine mænd, hvorunder han opfordrer dem til, når han svinger sin økse oppe på den høj, som var mellem dem og tinget, da at bryde frem. Derefter rider Torkel med sine få ledsagere til tinget, og nu begynder forhandlingerne, under hvilke han, således som aftalen var, i det afgørende øjeblik kalder sine folk til hjælp. — At dette ting skulde være holdt i Øfjorden er, som oven for fremhævet, efter fremstillingen i Ljósv. ligefrem umuligt. Tingstedet må have ligget i Fnjoskadal og har vel oprindeligt ikke været nævnt ved navn i sagaen, ligesom tilfældet har været med det i kap. 4 omhandlede Fnjoskadalsting (»Fjosatungeting«). I den øvre del af dalen har tingstedet næppe været, da Torkels mænd synes at have haft et ikke ubetydeligt

¹⁾ »ok fyrir neðan heiði« föjer sagaen til; menes hermed Vadlahede?

stykke af denne at passere. I dalens midterparti haves jo desuden et gammelt tingsted (Leiðarnes) med talrige bodtomter, der synes som selvskevet til sædet for ethvert større ting i denne egn. — Hvis man ikke var så meget i forlegenhed med bestemmelsen af Akerære, vilde sagaens omtale af dette sted være afgørende for spørgsmålet om tingstedets beliggenhed. De få vink, der desangående kan gives, tale dog også for at søge tingstedet i Fnjoskadalens midtparti. Sydøst for Hals, i Ljosavatnsskard, findes et stedsnavn Akr, hvor der i sin tid har været bygget en hjåleje (et afbyggersted), til andre tider været sæter fra præstegården; kort fra Akr bærer en lille slette navnet »Eyrarflátir«. Muligvis har man her Ljósv.'s Akreyrr, i al fald er der næppe noget andet navn i disse egne, der minder om det.

Således som forholdene altså stiller sig, synes det naturligt at antage: at de to i Ljósv. kap. 4 og kap. 10 nævnte vårting bægge har været holdte i Fnjoskadalens og bægge på samme sted, — da intet tvinger til at antage det modsatte, som vilde være højst besynderligt —; at dette sted har været det samme som ellers benyttedes til Ljosvetningalejd, nemlig Lejdarnæs [Her kan der altså muligvis i længre tid have været vårting for en snævrere kreds, ja en tid endog vårting for hele tingkredsen : Tingøting]; at tomterne i Fjosatungeskov, hvis det er ægte tingstedslævninger, ikke er rester af noget regelmæssigt tingsted, men skylder undtagelsesforhold deres tilblivelse — muligvis Torgejrssønnernes i Ljósv. kap. 4 omtalte særlige tinghold?

Antages det i Ljósv. kap. 10 omtalte ting at have været holdt på Lejdarnæs, må Torkel Gejtessöns folk snarest have været skjulte i Hals skov. Besynderlig nok findes der her omkring flere stedsnavne, der minder om Brand (Brandsdalr, Brandsgil, Brandshus — et færehus på Vaglar); således hed den voldsmand, Torkel Gejtessön beskyttede, men om hvis tilstedeværelse i Torkels flok sagaen rigtignok intet mælder.

Mellem Fnjoskadal og de østligere egne er, som oftere nævnt, det smukke og bekvemme Ljosavatnsskard en ypperlig forbindelsesvej. Dette, der aldeles har karakter af en smal dal, skærer sig omtrent midtvejs i sydøstlig retning ind gennem den ellers fra det indre højland til helt ud til kysten sammenhængende fjældmasse. Dalens vestlige del, nærmest Hals, er græsrig og bakket; her har man de to gårde Tjarnir, Lille (Litlu) Tjarnir — forbi hvilken den sædvanlige vej fører — nordligst, Store (Stóru) Tjarnir — ved hvilken der findes en varm kilde (laug) — sydligere i dalen

Den i Vem. og Ljósv. nævnte gård Tjarnir er snarest Lille Tjarnir. Store Tjarnir synes nemlig at måtte svare til den i Vem. oftere (s. 255—65) forekommende gård **Laugar**; tilstedeværelsen af en »laug« ved gården gør det jo også forklarligt, at den tidligere kan have været benævnt herefter, og de nøjagtige angivelser i sagaen, hvor denne gård Laugar nævnes, tillader næppe antagelsen af nogen forveksling ¹⁾. — Den østlige del af dalen optages næsten helt af den fra øst til vest liggende sø Ljosavatn, langs hvis nordlige bred vejen går. Noget øst for søen ligger den efter denne benævnte gård Ljosavatn (Ljosavatn). Som bolig for Torgejr gode, hvis berømteste gerning er gennemførelsen af kristendommens vedtagelse på altinget år 1000, men som desuden spiller en stor rolle i Vem. og Ljósv., er gården bleven meget bekendt. Man vil i tunet vise gudehusets plads; oven for, uden for tunet, findes en fra fjældet udgående høj Tinghól (Þíngóll) — om navnets ælde vides intet; det må vel snarest henføres til en senere tid end fristatstiden, og med hensyn hertil kan bemærkes, at gården også nu er tingsted ²⁾.

Gården Ljosavatn ligger ud mod en lille dalslette, der mod øst begrænses af den store elv Skjalvandafjót (Skjálfandafljót, Fljótið). Denne, en af Islands allerlængste elve, udspringer helt nede ved det nordvestlige hjørne af den store Vatnajökul, som optager en stor del af landets sydøstlige del. Under hele sit løb bevarer den en nordlig retning, indtil den udmunder i den store, efter den benævnte bugt Skjalvandafloe. På sit nedre løb begrænser den mod vest bygden Kinn; oven for Ljosavatnssletten kaldes derimod bygden på bægge sider elven Bårdardal (Bárðardalur) ³⁾.

¹⁾ Med hensyn til Omtalen af Tjarnir kan det synes påfaldende, at Ljósv. (s. 73) betragter denne gård som liggende nord for Fnjoskadal; men således bruges netop i disse egne nord omtrent i betydning af øst. — Derimod kan det umulig forholde sig rigtig, når samme saga (s. 23) om en mand fra Reykjadalen bruger udtrykket: »han red nord til Hnjoskadal.«

²⁾ Jon Olavssøn fra Grunnavig omtaler (Antk. Ann. II, s. 183) Torgejr godes høj kort sydøst for Ljosavatnsgård. Om den vides næppe noget nu. En basaltsøjle med runeindskrift, der oprindeligt var funden i kirkegården, men som en tid lang benyttedes på gården som pæl til at binde heste ved, antoges at være Torgejr's gravsten; ved nærmere eftersyn har den imidlertid vist sig at være lagt over en kvinde ved navn Haldora (se Antkv. Ann. IV, s. 352).

³⁾ Eggen omkring Skjalvandafjót, særlig fra Bårdardalen og op efter, gengiver kortet ikke ganske nøjagtig. Flere ved forgreninger af Fljótet dannede eer mangle; afstanden mellem de forskellige gårde er snart for kort, snart for lang; og strækningerne omkring Fljótet, oven for bygden, særlig øst for dette skal nærmest have karakteren af at være aflagte efter et løst skøn.

— Bårdardal vest for Fljotet er en smuk bygd. For den ydre dels vedkommende trækker fjældbegrænsningen sig tilbage og aftager i højde, så at den omtalte lille slette — begrænset af Ljosavatns-skardet mod øst, Kinn'en mod nord, fremkommer. Ud for Ljosavatnsgården findes i elven en af Islands bekendteste fosser, Godafoss (Goðafoss). Skumtågen fra den ses ikke alene fra Ljosavatn, men endog oppe i Bårdardal i mere end en mils afstand. Helt ud mod bredden er terrænet her aldeles jævnt, så at man uden vanskelighed kan komme ganske nær og betragte fossen fra nogle klippeblokke, der i kort afstand rage frem neden for (o: nord for) fossen. Denne er ikke særlig høj, men dog imponerende, da den brede, vandrige elv her med sin samlede vandmasse i et halvmåneformigt fald styrter ned over stejle klipper. Er elven mindre vandrig, kan dette store fald opløse sig i flere mere eller mindre adskilte og forskelligartede. Godafoss skal i følge sagnet have fået navn af, at Torgejr efter antagelsen af kristendommen kastede sine afguder heri. Efter den almindelige opfattelse er det denne foss, der tales om i Grettes saga, hvor Grettes æventyr med troldene i Bårdardal berettes; dette kan dog være tvivlsomt nok, som senere nærmere skal berøres. Sagaens beskrivelse af fossens omgivelser passer kun dårlig til Godafoss. Fljotet er neden for fossen til begge sider indesluttet af ikke meget høje klippevægge, under hvilke man kan nærme sig forholdsvis nær til fossen. Når vandmassen er mindre, deles fossen af en klippe, der vel er stejl, men heller ikke meget høj — og naturligvis ikke tilgængelig fra land. Nogen egenlig hule findes intetsteds, men under denne klippe skal der være en slags grotte, som man til visse tider endog skal have kunnet besøge fra land, ved at gå bag ved den i en lille bue nedfaldende foss.

Sydøst for Ljosavatn på grænsen mellem den oftere nævnte lille slette og Bårdardalsmundingen, ligger **Öksará** (Öxará), Torkel háks gård, nu ingenlunde noget hövdingesæde at se til ¹⁾. — Ned gennem Bårdardal står vest for Fljotet en enkelt række gårde, af hvilke **Eyjardalsá** (Eyjar- eller Eyjadalsá) oprindeligt har været den nordligste, hvorefter så **Sandhaugar** (Grt. urigtig Sauðhagar) har fulgt, i det de to gårde nord og syd for Eyjardalsá bægge i en

¹⁾ Den særlig afvigende bearbejdelse af Ljósv. (AM. 561 C. 410) beretter, at da Torbjörn rindil kom til Torkel hák, fandt han denne ene, da hans huskarl var ved hearbejde på Landamót (þar sem heitir at Landamóti). Landamót er en selvstændig gård, der ligger omtrent over for Öksará, men hinsides Ljosavatnsskards munding, hvor fjældsiden bøjer mod nord.

senere tid er afbyggede fra denne. På Eyjardalså var til for en snes år siden kirke og præstegård. Åen, hvorefter gården bærer navn, kommer syd for gården ned fra fjældet og løber så i nord-østlig retning ud i Fljotet. I Grettes saga (s. 148 fig.) fortælles, hvorledes man på Sandhaugar i flere år var bleven plaget meget af trolde. To år i træk var en mand forsvunden fra gården, medens konen julenat var til gudstjeneste på Eyjardalså. Den tredje jul kommer Grette til Sandhaugar og tilbyder sig at være hjemme, medens hun besøger messen; da hun ikke kan komme over den isfyldte å, vader han over med hende og hendes datter og vender derefter tilbage, medens kvinderne bliver på Eyjardalså om natten. Samme nat kommer en troldkvinde til Sandhaugar, og med hende har Grette en svær kamp. Hun slæber ham ned til åen og agter at styrte ham ned af klipperne dér. Dog lykkes det ham at afhugge hendes ene arm, og hun styrter sig nu fra klipperne ned i fossen, medens Grette en tid bliver afmægtig liggende på klippekanten. Senere hen beder Grette præsten fra Eyjardalså følge med sig til fossen; han styrter sig nu i fossen og baner sig vej til troldenens herunder værende hule, medens præsten skal bevogte et fra den 150 alen høje, stejle klippe nedhængende tov og hale ham op ved hjælp af dette. Da præsten under Grettes kamp i hulen flygter forfærdet, må denne dog hjælpe sig selv. Han kommer op med de tidligere dræbtes ben, og disse jordes ved Eyjardalså kirke. At der i hele denne fortælling ikke tales om nogen anden å end Eyjardalsåen og en i denne værende foss er indlysende; Skjalvandafljot og fosserne i denne elv berøres ikke med et ord, og på dem kan der næppe heller i sagnet oprindelig være tænkt på grund af de pågældende steders indbyrdes beliggenhed. Dette bekræftes også ved den stedlige opfattelse af kampen. Noget nord for den nuværende gård Sandhaugar vises et sted, hvor gården oprindelig skal have ligget. Fra tunstedet her begynder en smal, græsgrot flad fordybning »Grettislág« kaldet, der — af udseende omtrent som et udtørret bækkeleje — fortsætter sig ud gennem hoveddalen, omtrent parallel med Fljotet, indtil ud for gården Eyjardalså, hvor den udmunder i Eyjardalsåen. Hele denne strækning skal i følge sagnet troldkonen under idelig kamp have slåbt Grette. Beskrivelsen af fossen med omgivelser passer rigtignok kun dårlig til forholdene ved denne å. Under almindelige forhold er Eyjardalså en temlig ubetydelig å, der efter at være trådt ned fra fjældet løber i et temlig fladt sand- og grusleje; i tøbrud skal den imidlertid kunne

vokse meget. Ned gennem fjældet løber den ganske vist i et kløftleje, og endogså en foss findes her. Dog har forholdene her næppe haft indflydelse på sagaskriverens skildring, der vistnok udelukkende skyldes fri fantasi, måske påvirket af bevidstheden om tilstedeværelsen af en stor foss i Bårdardalen. Men lige så sikkert synes det, at sagnet oprindeligt har lydt om en trolkvinde i Eyjardalsåkløften, der forulæmpede beboerne af nabogården Sandhaugar; — tænkte hun boende i Godafoss, vilde det være urimeligt ikke at lade hende hente sig føde i en af de nærmere gårde.

Medens grunden hidtil har været temlig ufrugtbar hedeslette, udbreder sig noget oven for Sandhaugar jævne græsflader, der strækker sig fra fjæld til Fljot, på samme tid som fjældbegrænsningen mod vest — der bærer navn efter Sandhaugars nabogård mod syd Stóru Vellir — bliver mere udpræget. Over dette fjæld (Vall(n)afjall) fører som tidligere nævnt den eneste vej, der med undtagelse af Ljosavatnsskards-vejen forbinder Enjoskadalen med Bårdardal. Omtrent midtvejs mellem Sandhaugar og Vellir vil traditionen påvise stedet for en fordums gård Grund, der da vel må være den i Vem. (s. 255) således benævnte gård. Ud for Grund ligger i Fljotet en ikke ubetydelig ø Vall(n)aey; ved dennes sydspids har der tidligere ført et vad over elven, og endnu ses mange ridestier fra begge sider ligge ned mod dette. Her skal det i Vem. (s. 303) nævnte Eyjarvað have været. Da elven her er flere hundrede alen bred, synes det temlig utroligt, at Skuta, som sagaen fortæller, skulde have skudt et spyd over vadet.

Oven for Store Vellir er endnu en næsten lige så lang strækning af dalen bebygget, og der findes her vest for elven ikke ubetydelig skov; men efterhånden bliver dalen smallere, og omtrent fire mil fra Bårdardalens munding ophører bebyggelsen. De to sydligste gårde står dog ikke i selve Bårdardal, men i en tvegrenet sidedal, der i sydvestlig retning strækker sig op fra Fljotet. Den sydligste af disse forgreninger hedder Isolvsdal (Ísólfssdalr), og her ligger gården Íshóll. Den herfra kommende å optages af en fra den anden sidedal (Mjófidalr) kommende, som derpå fortsætter sit løb ud mod Fljotet og således afskærer en »tunge«, hvori gården Litla Túnga står. Denne sidste antages at være den i Vem. (s. 302) nævnte gård Isolvstunge (Ísólfstúnga). Noget syd for Isolvstunge findes det bedste vad (Hrafnabjargavað) over Fljotet.

Med bebyggelsen ophører også navnet Bårdardal, og Skjalvandafljotsdalen får nu på en længre strækning navnet Kroksdal (Krók-

eller Króksdalr, Ljósv. fejlagtig: Krossdalr)¹⁾. Mod øst begrænses denne af det uhyre Ódáðahraun, mod vest af hedestrækninger, indtil højere oppe (hinsides Kidagil) ørkenstrækningen Sprengesand (Sprengisandr) begynder²⁾. Langs Skjalvandafjots vestlige bred og senere fremdeles bestandig vest for Fljotet ligger Islands længste og farligste hedevej, Sprengesandsvejen (Sprengisandsvegr — en vej, på hvilken man er udsat for at sprænge hestene). Omtrent fire dage er man om at nå de øverste gårde i Ánæs syssel. Den egentlige Sprengesand, vejens nordligste halvdel fra Kidagil til Tjorsåens kilder, skildres som den træstesløseste ørken uden et eneste græsstrå — en strækning på vel henved en snes mil. Omtrent hvor vandskellet mellem Skjalvandafjot og Tjorså er, passerer man mellem Arnarfells- (også kaldet Hovs-) jøkel og Túngnafellsjøkel syd efter; et østligere og smallere skard, mellem Túngnafellsjøkel og Vatnajøkels nordvestlige hjørne, anses for at være det i Ldn. omtalte **Vonarskarð**³⁾.

Mod øst begrænses Bårdardalen af den jævnt hvælvede **Fljots-hede** (Fljótsheiði, ældre: -heiðr) med dens sydlige fortsættelse Myvatnshede (Mývatnsheiði). Over heden fører flere veje fra Bårdardalen øst på — udgående fra Fljotets forskellige vad eller færgesteder. Blandt gårdene her kan mærkes **Lundarbrekka** (Ljósv.: Lundabrekka), en tre fjærdingvej sydligere end Store Vellir. Om gården »Fjörleifartóptir í Bárðardal«, som Vem. s. 265 nævner, vides nu intet⁴⁾.

¹⁾ Nogen Krossdalr findes ikke. Króksdalr har formodenlig en mere øst-vestlig retning, end kortet angiver. Nogen vej fra Kroksdal til Blejksmyrardal (se Ljósv. s. 29) er nu ikke brugelig.

²⁾ Oven for Kroksdal benævnes dalsænkningen, hvori Fljotet flyder, Fljótsdalr. Dette navn anføres her nærmest som forekommende i den opdigtede Hrana hrings saga, hvis forf. nøje har holdt sig til de topografiske forhold, som de var. Således kan det fremhæves, at Rángá benævnes den Isolvsdalen gennemstrømmende å i sit øvre løb, til hvor den falder ud i en lille sø. Ligeledes: at allerede A. M. angiver Horn- eller Hofgardr som en gammel ødegård oven for Ishól, hvor der var mange tomter, og hvor der skulde have ligget en stor gård. Samme kilde nævner også Helgastadir langt ovenfor bygden ved Skjalvandafjots vestlige bred. Her skulde i følge sagn have været gård og kirke.

Angående Hrana hrings saga kan henvises til en recension af Maurer: Germania 20de årg. 1875, s. 207—28.

³⁾ Sprengesand kaldes i Vem. s. 244 »sandleið«, i Hrk. og Sturl. Sandr; rimeligvis er det samme vej, som Nj. benævner Gásasandr.

⁴⁾ Et par mil nord for Lundarbrekka, omtrent over for Eyjardalså, ligger

Skjalvandafliots-dalen nord for Ljosavatnsskard har i modsætning til Bårdardalen ingen fælles benævnelse. Vest for Fljotet, hvor de fleste gårde findes, kaldes bygden **Kinn** (o: Kind) eller **Köldukinn** (ældre: Kaldakinn, o: Koldekind). Den smalle beboede strækning nærmest Fljotet begrænses her af en sammenhængende fjældli, hvorefter bygden har taget navn. Som det lille vers Ldn. s. 223 viser, følte egnens første bebygger sig så lidet tiltalt af stedet, at han frivillig opgav sit landnam; i al fald den sydlige del af Kinn'en har dog intet afskrækkende ved sig. — Den naturlige grænse mod syd dannes af en lile å **Djupå** (Djúpá, Finnb.). Sydligst i bygden, nord for Djupå, hæver sig mellem Kinn-fjældene (Kinnarfjöll) og Fljotet et lille jævnt hvælvet fjæld — **Fell** eller **Kinnarfell** —, der følger bygdens retning fra nord til syd. Sydlig under »Fell«ets østside står gården **Fremsta Fell**. Dette antages for at være den i Ljósv. og Finnb. nævnte gård **Fell**, hvor Torgejr godes som drömmetyder og fremsynet bekendte søn Drömmе-Finne boede. Hos ham aflægger i følge Finnb. Urdarkött og styrmanden Finnboge et besøg¹⁾. Straks efter bortrejsen bliver Finnboge syg og dør ved en i »Fell«et stående sten **Finnbogastén** (Finnbogasteinn), under hvilken han bliver begravet. Denne sten viser man på Fell«ets vestside midt oppe i fjældskræningen (omtrent over for Finnstaðir).

Kalvborgará (Kálfborgará). Neden for denne gård fandtes år 1869 en interessant begravelsesplads fra den hedenske tid. Der lå her i en række fra nord til syd fem grave eller dysser, med retning omtrent fra øst til vest. Den sydligste grav indeholdt kun menneskebén, den næste: menneskebén, nogle spænder, en bronzénål og glasperler, den tredje: menneskebén og et spydblad, den fjerde: ben af to heste og to jærnsænder, den femte: menneskebén. Hestene havde i böjet stilling været lagt i en kredsround dysse bestående af store sten, menneskegravene var aflang-firkantede, omgivne af sten og bedækkede med op-hobede, løse sten. Se herom: Skýsla um forngripasafn Íslands II, s. 131—34, 164. Meddelelsen (Sig. Gudmundssön) gætter på, at man her har begravet: mand og hustru med heste og tjenestefolk — hvad jo virkelig adskilligt taler for.

Jon Olavssön fra Grunnavig anfører (Add. 44, fol.), at der på Lundar-brekka skal have været en lund med en kreds om. Sml. samme forf. ytringer Antkv. Ann. II, s. 188.

¹⁾ Besøget finder sted under en rejse, som de foretage for at indkræve gæld »nord på i Dalene«. o: dalstrøgene østligere end Flateyjardal, således at vel endog Fnjoskadal kan regnes til disse.

På Fremsta Fell, hvor der skal have været et kapel, findes (i følge indb. fra sysselmanden 1852, Oldn. museums arkiv) en sten med oval fordybning — en »blótholli«. o: et viefandskar.

Ud for Fell'et danner Skjalvandafliot ved forgrening en ikke ubetydelig ø Tingø (Þíngey), hvor et af fristatens 13 regelmæssige vårting holdtes. Efter dette nævntes Islands nordøstligste landsdel senere **Tingo-ting** (Þíngeyjarþing). En kortere form af navnet er Ø-ting: **Eyjarting** (Eyjarþing, Vem. s. 313; fejlagtig: Eyrarþing, Vem. s. 316—17). Den eneste saga, der omtaler dette tingsted, er Vemunds & Viga-Skutas saga (Vem.) på de anførte steder. Først fortælles, hvorledes et snigmordsforsøg på den ved Myvatn (østlig i syslet) boende Viga-Skuta påtales på Eyjarting. Senere berettes om et mislykket overfald på den samme Viga-Skuta. Torgejr gode samler nemlig folk på vårtinget og rider Skuta i møde for at overraske ham på hans vej til tinget (dette ting kaldes her fejlagtig Eyrarting for Eyjarting; det er øjensynlig dette samme ting, som Torgejr bryder op fra, og som altså her betegnes som vårting). Skuta lader sig dog ikke narre, og de to modstanderes mellemværende bliver nu i mindelighed afgjort på tinget. — Rimeligvis er det dog også Eyjarting, der hentydes til, når der i tillæget til Ldn. (s. 324) fortælles om en hövding fra den nordlige del af Østlandet (Bjarne Skeggbroddessön — også tilhørende den ældre sagatid), at han druknede selv syvende i Skjalvandebugten, da han drog til tings.

Den sparsomme omtale af tinget berettiger dog ikke til at slutte, at det kun for en tid skulde have været det regelmæssige vårtingsted. Tværtimod med undtagelse af måske en enkelt midlertidig afbrydelse (se s. 147) har utvivlsomt Tingø gennem hele fristattiden været samlingsstedet for de til Nordlandete fjærde tingdistrikt hørende. . Straks i »Jærnside« (Járns., mindre rigtig: Hákb.) nævnes også den omliggende landsdel Eyjarting (=: Øting), i Jónsb. Tingøting.

Efter at man øst for Kinnarfell på et derværende vad er redet over Fljotets vestlige forgrening, befinder man sig på den fra syd til nord liggende Tingø, hvis overflade væsenlig består af mager hedeslette. Et og andet foruden selve øens navn minder endnu om dens tidligere bestemmelse. Straks efter at være kommen over vadestedet træffer man på en smal sænkning, der herfra strækker sig nord efter, gennemfuret af gamle ridestier; denne benævnes Þínglág (=: Tingsænkning). Efter at være redet en temlig betydelig strækning i nordøstlig retning får man på højre hånd de såkaldte Tingvolde (Þíngvellir), hvor tinget har været holdt. Tingstedet hører imidlertid ikke til de bedst bevarede, idet anlæggelsen af en — nu igen opgivet — gård her naturlig har måttet medføre en ikke ringe forstyrrelse. Selve gården synes således at have været bygget oven på

en ældre tomt. Foruden uklare spor af flere tomter ses dog endnu rester af 5—6 bodtomter — med retning fra nord til syd —, der alle udmærke sig ved deres påfaldende længde, og endog til dels synes at have udgjort hele bodrækker. Vanskeligt at afgøre er det vel, fra hvad tid to besynderlige gamle omgærdinger skriver sig, af hvilke gærder det yderste i en regelmæssig bue strækker sig uden om alle tomterne, så at bægge arme ende ved Fljotets østlige forgrening; inden for dette løber et mindre, og mindre anseligt, gærde, hvis arme ligeledes ende ved Fljotet; denne omgærding, uden for hvilken så godt som alle bodtomterne ligge, har en besynderlig poseformig dannelsø, i det armene ved Fljotet stærkt nærme sig hinanden. — Ved tingstedet skal der være to klippeblokke, hvor en galge siges at have været anbragt. Er denne tradition pålidelig, må tingstedet have været brugt også efter underkastelsen. Dette samme synes at fremgå af den omtale, stedet får i Auduns måldage (1318). Der anføres om den øst for liggende Helgastad-kirke, at den ejer »den halve Tingø og desuden tingstedet» (Tímarit II, s. 75). — Fra den øst for liggende Fljotshede fører mange gamle ridestier ned mod Tingø.

Nordøst for Tingø ligger en mindre ø Skuldatingsø (Skuldapíngsey o: Betalings- eller Omsætnings-ting øen). Maurer (Island s. 179) gør opmærksom på, at der i dette navn er bevaret en erindring om vårtingsordningen i fristatstiden, hvor der ved siden af søgsmålstinget (sóknarþing) var foreskrevet afholdelsen af et forretningsting til afvikling af gældsposter (skuldapíng eller skuldamót), og det ses da af forholdene her, at forretningstinget undertiden er bleven holdt på et eget sted ¹⁾.

Efterhånden som Skjalvandafjot nærmer sig nordkysten, bøjer elven svagt imod vest, til den sluttelig falder i søen ved Skjalvanda-bugtens sydvestlige hjørne. Det gamle udløb skal have været lidt vestligere end det nuværende, og man skal der se spor af gamle skibsskure (naust). Virkelig véd også Ldn. at berette om forskellige landinger i Skjalvandafjotsøs (Skjálvandafjótsóss). — Fra Skjalvandafjots udløb, mod nordvest til Flatødalens østlige begrænsning (fjældet

¹⁾ I følge Helgastada sognebeskr. (1839) mælder traditionen endnu, at der på Skuldapíngsey har været holdt »skulda kröfu þing». — I følge samme kilde ejer Helgastadír endnu den halve Tingø, Grenjadarstaðir, Einarstaðir og Fljótsbakki den halve; den bruges som avrett om somren, til græsning om vintren, når Fljotet fryser til. Der ses spor af tingsted, tomter og domring.

Ódeila), ligger langs kysten høje og stejle fjælde. Denne et par mil lange strækning, hvor nogle småvige hist og her skærer sig ind, benævnes tilsammen Natfarevigene (Náttfaravíkr), skönt navnet Natfarevig (Náttfaravík) egentlig kun tilkommer vigen nærmest Skjalvandafljót. Denne strækning er almenning med undtagelse af dens sydøstlige del, hvor et par gårde findes. Natfarevig bærer som bekendt i følge Ldn. navn efter Gardars uheldige ledsager Natfare. Om en herværende klippe, der skulde være den til sten forvandlede Natfare, beretter allerede Egg. Olavsson (Enarrationes s. 120). På et udførligt kort — i Oldn. museums antkv.-topogr. arkiv — over Natfarevigene ses i den egenlige Natfarevig »Náttfari« som en fritstående klippe oppe på land i strandkanten; lidt øst for findes ved strandbredden to til sten forvandlede nattrolde (Karl og Kerling, to »dranger«).

Medens vestkysten af den brede Skjalvande-bugt¹⁾ er begrænset af de høje, sneplettede Nattfarevigs-fjælde (Víknafljöll, som de kaldes) og landet også mod øst falder stejlt af mod kysten, strækker sig op fra bugtens inderste del en bred dal Adaldal (Aðaldalr) eller Adalreykjadal (Aðalreykjadalr), der ikke som de fleste andre dale har nogen tydelig fjældbegrænsning eller samler sig om et dalen gennemstrømmende vandløb, men udgør et stykke lavland nærmest kysten, hvori flere smådale munde ud. For den allernederste dels vedkommende udgøres Adaldalens vestlige begrænsning af Skjalvandafljót, dens østlige af munden og det nedre løb af den ellers østlig i dalen løbende Lakså (Laxá). Højere oppe begrænses dalen mod øst af en jævnthvælvet hede-hals Hvammshede (Hvammshéiði), medens mod vest Fljótshedens nordligste udløber dukker frem, hvorefter denne hede — som en noget højere og stejlere hals — syd efter skiller mellem denne dal og Skjalvandafljots dalen. Endnu et par mil fra kysten er Adaldalen den samme brede slette, men så afsluttes den, idet forskellige højdedrag indsnævre og sønderdele lavlandet. Længst imod øst lukke klipperne sig så tæt omkring Lakså, at denne netop ad en snæver kløft kan knibe sig igennem. Omtrent midt for strækker en lille ubebot dal sig op mellem fjældene. Vestligst fortsættes hoveddalen i en mindre og snævrere dal, den egenlige Reykjadal (Reykjadalr, stundum: Reykjardalr). I oldskrifterne, således Ldn., bruges dog navnet Reykjadal ikke alene om denne,

¹⁾ Skjálfandi o.: skælvende — af vandets bevægelse? Eller er navnet gæet over på bugten fra elven (Skjálfanda-fljót), der nok på grund af sine fosser kunde fortjene dette navn?

men også om hoveddalen: Adalreykjadal; ja ordet „Reykðælar“ synes i sagaerne endog tillige at omfatte beboerne af et par af de nærmeste småbygder mod øst (Reykjahverve og Laksådal). — Medens Reykjadalen mod vest begrænses af Fljotshede, skiller en anden hede eller rettere hals den fra nabobygden mod øst. Mod nord regnes dalen kun at nå til søen Vestmannsvatn; medens således den dalen gennemstrømmende å indtil sit udløb i søen benævnes Reykjadalså, har søens afløb nord efter til Lakså et andet navn¹⁾.

Hele denne egn er skuepladsen for en betydelig del af Vemunds & Viga-Skutas saga og flere partier af Ljosvetninga saga. — I Vem. (s. 231) nævnes således den før nævnte i Reykjadalsmundingen liggende sø Vestmannsvatn, rigtignok i den fejlagtige form Vestmersvatn. Øst for Reykjadalsåen findes oven for søen på en forholdsvist lang strækning ingen gårde, men derefter følge de med korte indbyrdes mellemrum. Den anden i rækken af disse er gården Öndolvstad (Öndólfstaðir), der står under en højde i lien kaldet Öndólfstaðaöxl. Denne gård er utvivlsomt — hvad også A. M. bekræfter — den i Vem. (s. 244, 264) nævnte Öndorsstad (Öndórsstaðir), den voldsomme og urolige Vemunds bolig. På andre steder i sagaen (s. 255, 256) nævnes Vemunds gård Fell (undir Felli); men rimeligst er det vel, at denne betegnelse gælder samme gård (Öndorsstad), på hvilken den jo også i følge ovenstående vil kunne passe. Dog findes ude i Adaldalen et par gårde af navnet Fjall, af hvilke den ene i Bsk. (s. 511—12) benævnes undir Fjalli og i Sturl. vekselvis undir Fjalli og undir Felli. — Efter Öndolvstad følge de to gårde Laugar, Store (Stóru) Laugar nordligst. Forbi Store Laugar fører en vej, der ligger over halsen i østlig retning og således sætter Reykjadalen i forbindelse med Laksådalen og Myvatnsegnen; mod vest fortsættes vejen over Fljotshede til Ljosavatnsskardet. Laugar nævnes én gang i Vem. (s. 316), så fremt ordet ellers her skal forstås som et egennavn, ti den umiddelbart efter nævnte gård Reykir må netop betegne selve gården Laugar. I lien øst for Store Laugar findes mange varme kilder²⁾. Aller øverst i dalen mod øst ejer Store Laugar en landstrækning i høden, kaldet Laugatunga; efter at gården en tid lang havde haft sæter her, er her nu bygget en gård Laugasel. Her mener man med temlig sikkerhed at kunne søge Vem.'s Otveginstunge

¹⁾ På kortet har „Adalreykjadal“ mindre rigtig fået samme udstrækning som „Reykjadál“ i den ældre, mere omfattende betydning.

²⁾ Dalens navn bestyrker denne opfattelse af navnet Reykir; „Reykjadál“, selv i videste forstand, kan kun tage navn efter disse hverer.

(Ópveginstunga, s. 239), hvor færetyven Hånev boede. Dette bestyrkes især ved de herværende stedsnavne Ópveginssás og Ópveginslækr.

Af gårdene vest for åen kan mærkes, over for Laugar, Breðemyre (Breiðamýri), da dette rimeligvis er den i Vem. (s. 298, 301) nævnte gård **Myre** (Mýrr). Nordligere, omtrent over for Öndolvstad, ligger **Ejnarstad** (Einarsstaðir), hvor landnamsmanden Ketil først boede, og senere hans sønnesøn Ejnar Konalssøn — Gudmund den mægtiges fosterfader og fortrolige ven. — Igen noget nordligere ligger præstegården **Helgastad** (Helgastaðir), ikke langt syd for Vestmanns-søen. Her boede og højlagdes landnamsmanden Eyvind, Ketils broder. I Sturlungetiden er Helgastad skuepladsen for et af de mange bevægede optrin i biskop Gudmund den godes liv. Medens han var beskæftiget med at indvie kirken her, overfaldtes han af et par Nordlandske hövdinge; hans følge forskansede sig på kirkegården og forsvarede sig en tid lang, men sluttelig måtte dog biskoppen flygte ind i kirken og her overgive sig. Kirken her er for nogle år siden nedlagt; tomten af den forlums græstørvskirke ses dog kort fra gården, omgivet af et snævert kirkegårdsgærde.

Som Adaldalens vestlige begrænsning nævntes for den øvre dels vedkommende Fljotshede, for den nordligste dels derimod selve Skjalvandafjot. Som en i størrelse jævnt aftagende hals fortsætter Fljotsheden sig temlig langt imod nord mellem Adaldal og Skjalvandafjots-dalen, indtil den går over i Adaldalens lavland. Længs hedens østside står flere gårde, af hvilke **Mylaugsstad** (Mýlaugsstaðir, A. M. Mýlastaðir), nævnes i Vem. Nord for denne ligger de to, under Reykjadalen anførte gårde Fjall. — Også på strækningen mellem Skjalvandafjot og Fljotshedens nordligste del findes flere gårde; **Rødeskride** (Raudaskriða), efter hvilken bygden benævnes Skriduhverve (Skriðuhverfi), forekommer i Vem., men i flertalsform: Rauðaskriður. Vemunds saga omtaler gårdene Mylaugsstad og Rødeskride som nabogårde — dog er de adskilte ved Fljotshede.

Adaldalens fleste gårde er dog fordelt på bægge sider af den anselige, vandrige Lakså (Laxá), Myvatns-søens afløb, der — under sit henved 5 mile lange løb — i en del bugtninger, men dog hovedsagelig med retning mod nordnordvest søger ud mod havet. Efter under sit øvre løb at have gennemløbet den såkaldte Laksådal bryder den sig vej gennem klipperne ud i Adaldal og gennemløber dernæst dennes østlige del. — Fra Myvatn af til helt ud i Adal-

dalens ydre del har en forhistorisk lavaflod fulgt åens leje. Nu er vel hraunet (lavamarken) på de fleste steder bevokset med frodigt græs; dog ser man overalt sorte klipper stikke frem, og åens bund er opfyldt med hraunsten. Længst ude i dalen breder lavafloden sig til et betydeligt hraun, der optager den største del af dalen. Nærmest kysten findes sandstrækninger.

Efter at være trængt ned i Adaldalen böjer Lakså først mod vest; her står noget syd for åen den vel holdte præstegård **Grenjadarstad** (Grenjaðarstaðr), omtrent ud for munden af en lille ubebot dal, der strækker sig op i den mellem Laksådal og Reykjadal skillende hede¹⁾. — Kort vest for Grenjadarstad ligger en anden præstegård Mule (Múli). Denne gård, der står lidt højere end Grenjadarstad, under affaldet af det, den nysnævnte lille dal mod vest begrænsende, højdedrag, forekommer i Vem. under navnet **Fellsmule** (Fellsmúli)²⁾. — Ud for denne gård antager Lakså igen en bestemt nordlig retning; en mils vej nordligere, hvor den slår en lille bugt mod øst, står i et næs vest for åen den derefter benævnte præstegård Nes. Nordvest for præstegården ligger en under denne hørende husmandsplads (hjáleiga) **Jarlstad** (Jarl-

¹⁾ Blandt Grenjadarstads ødehjålejer nævner A. M. to ved navn Holt, af hvilke den ene, Vestara Holt, syd for præstegårdens tun, havde bestået så længe folk mindedes. Måske man her må søge den i Vem. (s. 245) nævnte gård Holt, der rigtignok i følge sagaen skulde ligge i Laksådal; men i bemeldte dal kendes dette stedsnavn ikke.

En på Grenjadarstad kirkegård funden runeligsten med længre indskrift er omtalt i Antkv. Ann. IV, s. 351. [I følge senere læsninger af dr. Scheving og Jonas Hallgrímsson (i Finn Magnússon's prof. Thorsen tilhørende samlinger til islandske runeindskrifter) lyder indskriftens slutning **SMARKE SIGAND VES**, hvor dr. Scheving antager en omsætning af A og N i SIGAND, som han opfatter som et navneord (velsignelse).]

²⁾ Den allerede nogle gange nævnte hede, hvis nordligste udløber den oven for præstegården fremløbende „mule“ er, og som under forskellige navne (Mulehede, Laksådalshede) syd efter danner grænsen mellem Laksådal og Reykjadal, benævnes i Ldn. (udg. 1843) Hraunaheiðr. Dog er vistnok B.'s læsemåde Kraunaheiðr at foretrække, da der ikke på denne hede findes noget hraun, og da derimod en til Mule hørende hjåleje sydøst for præstegården — i følge A. M. „bygd fyrir manna minni“ — bærer navnet Kraunastaðir. (Denne form af navnet findes også i det såkaldte „Sigurðar registr.“ fra begyndelsen af det 16de årh.) Dr. Scheving fremsætter, i nogle efterladte papirer, den mening, at Krauni er et mandnavn.

Om en på Mule kirkegård funden runeligsten se Antkv. Ann. IV, s. 352.

staðir); dette er sikkerlig den i Vem. nævnte gård Jarlstad, skönt der også i Bårdardalen forekommer en gård af dette navn. En gang (s. 255) står i Vem. fejlagtig Álstaðir for Jarlstaðir.

Øst for Lakså begrænses Adaldal af Hvammshede (—heiði), en jævnt hvælvet, til dels græsklædt hals. Den sydligste gård øst for åen er Presthvamm(r), der står i skråningen af Hvammshede, omtrent over for Grenjadarstad. Denne ejendom antages at have afgivet bolig for hövdingen Askel gode, der i Vem. siges at bo i Hvamm(r). Dog antager man, at Askels gård har stået noget sydligere, umiddelbart nord for, hvor Laksåen bryder sig vej fra Lakså-dalen gennem klipperne. Her ses i hedeskråningen tomterne af en ældre gård. I A. M. omtales disse som lævninger af en gammel ødegård Ásgilsstaðir¹⁾. I det Laksåen træder ned fra Lakså-dalen, danner den en mængde smukke småfusser, adskilte ved kratbevoksede småholme. Her har tidligere ligget en bro over åen, hvoraf spor stadig sås; nu er der på dette sted bygget en ny bro. — En mils vej længre mod nord, syd for Nes, ligger øst for åen Hage (Hagi, Ljósv.). Igen et godt stykke nordligere følger Núpar, Ljósv.'s Gnúpar. Så vel Hage som Gnupar siges i sagaen at ligge i Reykjadal, der jo i oldskrifterne omfatter Adaldalen tillige. Núpar er Adaldalens nordligste gård øst for åen; en halv mil nordligere afskæres Hvammshedes nordligste spids mellem Lakså og det sydøst fra kommende tilløb Mýrarkvisl, og derefter danner selve Lakså Adaldalens østlige begrænsning.

Nord for Mýrarkvisls forening med Lakså står — som nærmeste gård ved åmundingen — disse egnens rigeste gård Laksamyre (Laxamýri). Denne ejendom, der ved det dertil hørende laksefiskeri og nogle æderdunsholme i Laksåen giver sin besidder efter islandske forhold storartede indtægter, skal også af den nuværende ejer være udstyret med bygninger (af tømmer og sten), der langt overgå de sædvanlige islandske og er et sådant »hövdingesæde« værdige. Gården forekommer utvivlsomt i Ljósv. (s. 22) under benævnelsen Myre (Mýrr) — i kapiteloverskriften angives der endog ligefrem, at der hermed menes Laksamyre. Når det om den her hjemme-

¹⁾ I Vem. (s. 275 fig.) fortælles, hvorledes Askel gode, da han på en rejse til Øfjorden kom forbi Leyningsbakke (—i), ønskede at blive begravet her. På denne rejse bliver han såret, og da man er kommen med ham tilbage over Fljotshede, dør han, hvorefter han bliver jordfæstet, som han har ønsket det. Det er heraf temlig klart, at Leyningsbakke må have ligget øst for Fljotshede; men i øvrigt kendes stedet ikke, og navnet er næppe bevaret.

hørende urolige Vödu-Brand s. 23 siges, at han hjemmefra red »nord til Hnjoskadal«, må »norðr« være fejlagtig, måske for »norðan«. — Med denne gård begynder en ny bygd **Tjörnæs** (Ljósv.), Sender-Tingø syssels nordøstligste, der fra Laksås munding strækker sig mod nordøst, langs Skjalvandebugtens østside — mod øst begrænset først af Reykjahede, længre mod nord af den høje fjældmasse Tungehede, der når helt ud til den yderste tange af det mellem Skjalvandebugten og den nordøstligere Aksarfjord skillende brede næs, men som dog langs Skjalvandebugten lader plads for en smal strækning fladt og ret frugtbart land. Men selv her falder dog kystlandet langs Tungehede stejlt af mod søen¹). — Her ligger en god halv mil nordøst for Laksamyre handelspladsen **Husavig** (Húsavík) ved en lille vig af Skjalvande. Foruden de til et handelsetablisement hørende bygninger findes her endnu et par tømmerhuse; et af disse har længe været benyttet af sysselmanden i Tingø syssel, medens denne boede her. Lidt nordligere ligger egnens præstegård, hvilken gård navnet Husavig oprindelig tilkommer. I følge Ldn. tilbragte Islands anden opdager Gardar den vinter, han var på Island, i Husavig. I sagaerne omtales Husavig oftere som havn (landingssted for havskibe). Ét sted (Vem. s. 233), hvor en sådan landing nævnes, står utvivlsomt fejlagtig for Húsavík Hrossavík. En særlig betydning har Husavig-havn som udførselssted for svovlet fra minerne i Tingø syssel, når disse drives.

I en nyere tid er egnen om Husavig bleven bekendt ved et temlig stærkt jordskælv, som fandt sted her år 1872. En anden interesse frembyder kysten en mils vej nordligere (ved gården Hallbjarnarstaðir) ved de herværende tuflag, der gemme talrige forsteninger af muslinger og snegle. — Med undtagelse af en holm uden for Husavig og et par ubeboede småøer nord for Tjörnæs er nordkysten fra Skjalvande og øst efter ganske uden øer²).

Mod syd går Tjörnæs over i en mindre, bebøet dal, der i syd-

¹) I Ldn. (s. 230) tages dog, som det synes, Tjörnæs i snævrere betydning om selve det i søen fremskydende næs.

Uagtet Tjörnæs så godt som altid skrives med enkelt n, må navnet dog vel antages sammensat af tjörn- (kær, sø) og nes-.

²) De to ubeboede småøer nord for Tjörnæs benævnes Mánareyjar, efter en gård Máná inde på næsset. I en fortegnelse over Hóla-bispestols strandrettigheder fra år 1446 (AM. s. 276, 4to) anføres, at bispestolen havde ret til saltbrænding på hele Máná forstrand (um alla Mánar reka). — Sml. artiklen Um saltgiörd. i Rit þess Islenszka Lærdómslista Felags. I. 1781.

østlig retning strækker sig op mellem Hvammsheden og den store, øst for liggende Reykjahede. Her dannes den syd for Laksamyre i Lakså faldende & Mýrarkvísl ved tillob af forskellige smååer, gennemløber dalen i nordvestlig retning og forener sig derefter med hovedåen. Den nævnte dal indeslutter en lille bygd **Reykjahverve** (Reykjahverfi), der også i sagaerne forekommer under denne benævnelse. Nordligst i Reykjahverve ligger, vest for åen, **Skörð**, en gård, der i Ljósv. nævnes som bolig for den mægtige Ofeig Jarngerðssön, hvis forhold til Gudmund den mægtige sagaen skildrer på en ejendommelig måde, så at det er tydelig at mærke, at Ofeig ikke ret kan undertrykke sin fortrydelse over at være trængt til side af Gudmund, der sikkert må have haft hövdingskab der på egnen (Reykdæla godord helt eller delvis? gennem Ejnar Konalssön?), hvad enten nu Ofeig har været hans tingmand eller ej (måske med-ejer af godord?). Foruden Ofeigs gård nævnes også i Vem. et **Ydre Skörð** (Ytri Skörð), som formodenlig svarer til en ødegård under Skörð, Litlu Skörð, der anføres i A. M. — En miles vej sydligere ligger oppe i dalen Store (Stóru) Reykir, indtil for nylig meget bekendt af de herværende varme kilder. En husmandsplads under Store Reykir, hvis bebyggelse først i en senere tid er genoptaget, er den umiddelbart ved tunet liggende Lille (Litlu) Reykir; bægge gårde **Reykir** forekomme i Ljósv. (s. 3, 17, 27). Blandt de sydøst for Store Reykir, i smilende omgivelser, liggende varme kilder har flere et regelmæssigt bassin med lodret nedgående kilderør. En af dem, den såkaldte Oksehver (Uxahver) har endog indtil for få år siden været en springkilde, der med mellemrum af knap 5 minutter kastede en tyk vandsøjle et par mandshøjder i vejret. Men efter jordskælvet 1872 ophørte dens virksomhed.

Skönt Reykjahverve ikke, så vidt man kan se, har været ligefrem indbefattet i »Reykjadal» — i dette navns ældre, mere omfattende betydning, benævnes dog beboerne af denne bygd i Ljósv. (s. 19, 21) Reykdæler (Reykdælar). — For den følgende bygds Laksådalens vedkommende gør, som det senere skal vises, et lignende forhold sig gældende.

Laksådal (Laxárdalr) kaldes den smalle af Lakså gennemstrømmede dal, der ligger, i retning fra syd til nord, fra åens udtrædelse af Myvatnsbygden til den træder ned i Adaldalen. Fra den egentlige Reykjadal er Lakså dalen som tidligere anført skilt ved den hverken høje eller brede hede-hals, der mod nord ender ved gården Mule. Fra Laugar i Reykjadal ligger en vej mod øst til den omtrent midtvejs i Lakså dalen, vest for åen stående gård

Tværå (Þverá, Vem. s. 245, 248). En halv fjærdingvej syd for Tværå findes en afsats i hedeskrænten ned mod åen benævnt **Mána-hjalle** (Mánahjalli); hvor fårehusene fra Tværå nu stå. Her må utvivlsomt den i Vem. (s. 245) nævnte gård Mánahjalli søges; samme gård er det sikkert, der forekommer senere hen i sagaen (s. 297—98), hvor udgaven har Máfahjalli. — På Tværå boede i følge Vem. Ljot hovgode, hos hvem Reykdælerne i anledning af et uår holdt et møde; til disse »Reykdæler« må da vel også Ljot og Laksådalsens øvrige beboere regnes. Dette ligger jo heller ikke fjærnere end at regne Reykjahverves beboere til Reykdælerne (se Ljósv.). I hvert fald synes det af Vemunds saga og Ljosvetninga saga tydeligt, at indbyggerne af de i det nærmest foregående beskrevne bygder: Adalreykjadalén med den egenlige Reykjadal og Laksådalen, samt Reykjahverve og måske Tjörnæs — har udgjort ligesom et lille landskab (et »herred«) for sig, hvis befolkning har dannet hovedstammen for Reykdæla godord. I Ljósv. (s. 7) omtales et Reykdæla leið; men hvor dette ting har været holdt, vides ikke. I og for sig vilde Tingø frembyde en ret belejlig plads; andre tinglævninger kendes desuden ikke i disse egne¹⁾.

Oven for Laksådalen findes endnu en bygd, den omtrent 5 mile oppe i landet liggende Myvatnssvejt (Mývatnssveit), Vem.'s **Myvatnshverve** (Mývatnshverfi), på alle sider omgivet af udyrkelige højsletter. Fra Laksådals-gårdene passerer man for at nå denne i sydøstlig retning over den såkaldte Mývatnssand(r), en fuldstændig øde, bølgeformig, mørk sand- og grusstrækning, der går i et med den nordøstligere Reykjahede. Snart ser man dog for sig en del af Myvatns udstrakte flade. Omkring denne sø, Mývatn (o: Myggesøen), hvorefter bygden har taget navn, ligger med få undtagelser samtlige

¹⁾ Ejendommelige for »Reykdæle«-egnen er de storartede gærdelevninger, som her findes, og som for en stor del antages for at være resterne af kunstig anlagte, ophøjede veje. Således har et sammenhængende jord- og græsterrvgærde ligget midtvejs over Fljotshede fra syd til nord — til dens nordapids — i en længde af henved 5 mil. Andre lignende gennemkrydse Hvammshede, af hvilke et sættes i forbindelse med Gudmund den mægtige, som skulde have ladet denne ophøjede vej anlægge for således at lette sine besøg i Reykjahverve. Rimeligere er det dog vel, at samtlige sådanne gærdelevninger er rester af gamle grænseskel. — Omkring Presthvamm påvistes udenom gårdens ældre, større tungærde sporene af et endnu langt større gærde. Man mente, at det mellemliggende land havde været brugt til græsning for dyr, som man ønskede at have ved hånden for i en fart at kunne bruge dem. Sådanne indhegninger skulde have båret navn »tröð« eller »traðir«.

gårde. Vejrliget kan her, hvor højden over havet er c. 1000 fod, være hårdt nok; men egnen er imidlertid ingenlunde afskrækkende. Derimod medfører forholdene her adskillige ejendommeligheder i erhverv og levevis. Et væsentligt næringsmiddel afgiver søens talrige foreller, der fanges hele året rundt og ikke blot spises ferske, men også tørres og for en del sælges til nabobygderne. Også en del æg kan indsamles fra den masse ænder, der om foråret yngle på holmene i søen. Alvorlig ulæmpe forårsager den utrolige mængde myg, der i sommertiden omsværmer Myvatn; kreaturerne have ingen fred for dem, og beboerne må heste deres hø med vanter på hænderne og iførte sorte, tætsluttende hætter (de såkaldte Myvatnshætter), der gå helt ned over halsen, er forsynede med korte skygger og have et stykke flor for ansigtsåbningen. Myvatssvejten, der er temlig kratrig, er et af de få steder på Island, hvor geder stadig er bleven holdte som husdyr. — Myvatn, Islands næststørste indsø, er langt mere bugtet og indskåret end landets største sø, Tingvold-vatn, så den, hvad omkredsen angår, vel endog kan måle sig med denne. Dog har den sydlige, større del af Myvatn hovedsagelig en temlig regelmæssig, rundagtig form; mod nordøst slutter sig imidlertid til denne en bred, ved et fra nord til syd gående næs afgrænset arm, hvorved søen falder i to hoveddele, Sydre og Ydre Floe (Syðri og Ytri Flói). Denne sidste del er bleven stærkt påvirket af vulkanudbruddene i forrige århundrede. Søens østlige bred har i det hele et mærkt og uvenligt udseende; sortebrunt sand og fjæld er her det fremtrædende, og fantastiske klipper i søen minde om de her foregåede vulkanske omvæltninger. Den større del af søen er dog opfyldt med en mængde græsklædte holme og småøer, dels flade, dels stejle og bakkede. Mod vest er i det hele egnen frodigere. Dens karakter som brændpunkt for vulkanske fremtoninger er vel her ikke mindre udpræget end øst for søen; men da de underjordiske kræfters rasen udelukkende tilhører en fjærn fortid, har de efterladte minder i tidens løb endog kunnet antage et tiltalende ydre. Det er således tilfælde så vel med de utallige gamle kratere, som findes her, som med de græsklædte bølgeformige hraun, der hyppig danne gårdenes tun. Hele denne strækning af Myvatn er omgivet af græsklædte høje og banker, »kedelhøje« (hverhólar) kunde man passende kalde dem. Enhver sådan høj — og det samme gælder om de mange tilsvarende på Myvatnsholmene — er nemlig et regelmæssigt krater. Dette lader sig i reglen ikke se neden fra, men bestiger man en sådan, ser man, at den indvendig er hul. Undertiden skråner siderne jævnt

ned til den græsklædte bund, og i den findes stundum et eller flere småkratere, aldeles af samme form som det større, omsluttende; undertiden danner væggene kun en tynd skal af hraun, på den ydre side bevoksede med sparsomt græs. En sådan kraterhøj kan få en ganske morsom anvendelse som fårehus, når på et enkelt sted et lille stykke af væggen øverste del er falden ned, så at fårene her kan passere ind og ud.

I sagalitteraturen spiller Myvatnssvejten ikke nogen stor rolle; dog havde en af hovedpersonerne i Vemunds og Viga-Skutas saga, Askel godes krigerske søn Viga-Skuta, hjemme her, og i den anledning kommer forskellige af egnens lokaliteter, næsten alle beliggende i bygdens vesterdel, til omtale i sagaen. — Nordvest for Myvatn hæver sig det kegleformige Vindbelgjarfjæld (—fjall), som tager navn efter den sydøst for fjældet nær søen stående gård Vindbelg(r). Op i dettes østside går tilsyneladende næsten lodret en stejl, men flad kløft, kaldet Skútaskriða¹⁾; fra den øvre del af den går ind i fjældet en lille hule Skútahellir, hvor Skute (Skuta) skal have forsvaret sig mod sine fjender, — hvorom sagaen dog intet véd. En i Vem. nævnt gård Sandfell, nabogård til den noget sydligere Gejrastad, skal i følge tradition have ligget vest for Vindbelgjarfjall, der i så fald formodenlig oprindelig måtte have båret hint navn, — hvad dets udseende i det mindste ikke taler imod.

På vejen syd efter til Gejrastad passerer man langs søen forbi nogle banker eller skrænter: Vagnabrekka, Skefilshólar og, umiddelbart før man rider ind på Gejrastads tun, Kumlabrekka. Den omtrent midt for søens vestside liggende gård Gejrastad (Geirastaðir) siges i Vem. at ligge nord for Myvatn, i Ldn. endnu mere besynderlig at ligge syd for denne sø. På Gejrastad boede bonden Gejre med sin søn Glum, der af sin nabo falskelig beskyldtes for tyveri, i hvilken anledning en kamp opstod i tunet på Gejrastad, hvorved adskillige mænd faldt, deriblandt tre nordmænd: Vagn, Navar (Nafarr) og Skevil (Skefill). I følge tradition skal Vagn og Skevil være højlagte i de to oven nævnte om deres navne mindende banker, de øvrige faldne derimod i Kumlabrekka (c: dysse-skrænten)²⁾. — Gejrastad er måske af alle Myvatnssvejtens

¹⁾ Nu har man opgivet de få feminine mandnavne på —a og lader dem ende på —i.

²⁾ Efter denne kamp måtte Gejre forlade bygden og flyttede til Gejrastad i Krossfjord (Vem. s. 288). Dette skal, som det også ved sammenligning med Ldn. (s. 234) ses, være G. i Krossfjord i Bst.

gårde den rigeste på lavahuler og grotter (skútar): det er flade udstrakte hvælvinger, med svag lysning fra forskellige steder, hvor småstykker af loftet er faldet ned; de benyttes hyppig om somren som tilflugtssted for kreaturerne mod myggene.

Sydøst for Gejrastad udgår fra Myvatn en bred vig, der danner begyndelsen til Laksåens udløb. Denne alt tidligere nævnte å, Myvatns eneste afløb, antager efter et kort løb mod vest en nordlig retning, træder ind i Laksådalen, hvor denne begynder at udpræge sig som dal, og gennemløber nu denne og Adaldalen til sit udløb i Skjalvandessloe. Vest for Gejrastad, hvor Laksåen træder ind i Laksådal, ligger øst for åen gården Hovstad (Hofstaðir), kun skilt fra Gejrastad ved en smal og forholdsvis flad hede-hals, ligesom den også regnes i alle henseender som hørende blandt Myvatnsgårdene. Ved Hovstad vil man påvise tomterne af et tempel (goðahof). Nordøst for gården i tunets udkant findes en ved sin størrelse udmærket tomt, den egenlige hovtomt. Den ligger i retning fra syd til nord som en aflang firkant på mindst 20 fv. i længde, 5 fv. i bredde; langvæggene er meget tydelige, men brede og sammenfaldne, som de ere, gør de næsten indtryk af svagt hvælvede små banker (et par favne brede og et par alen høje); ved det ene hjørne mener man at se spor til en mindre udbygning; for den nordlige ende er nu bygget et fårehus. Syd for denne tomt findes en smuk lille kredsformig tomt (4 fv. i diam. og med væg af c. 1½ al.'s højde). Sydøst for denne, oppe i bakkeskråningen ud mod den smalle dal ses en større kredsformig tomt (c. 9 fv. i diam.) — dette, siger man, er den gamle hestefold (hestarétt), der benyttedes af de tempelbesøgende. Mærkeligt er et gammelt gærde, fast opført af jord og sten, som mod syd falder sammen med det fra Lakså udgående tungærde, men fortsætter sig langt længre end dette, op ad bakkeskråningen, og løber dernæst mod nord langs skråningen, omtrent så langt øjet rækker (flere tusinde alen), indtil det bøjer mod vest og fortsættes ned til åen. Man skal ved boring i »hovtomten« have fundet et faststampet lergulv omtrent en alen under overfladen; ligeledes skal nogle malmstumper være fundne her.

Syd for Lakså, i sydvestlig retning fra Gejrastad, ligger gården **Arnarvatn** (Vem.); noget sydvest for denne ligger igen den lille sø, hvorefter gården har taget navn. — Mellem Arnarvatn-gården og nabogården mod øst (Haganes) vil man søge stedet for den i Vem. nævnte gård **Hraunsås** (Hraunsáss)¹⁾.

¹⁾ Med hensyn til de i Vem. nævnte Myvatnsgårde (Sandfell og Hraunsås), hvorom nu egentlig intet vides, kan mærkes, at A. M. nævner et stedsnavn

Myvatns sydvestlige kyst indtil den syd for søen liggende gård Skutustad frembyder en labyrint af græsklædte holme og næs, hvilke sidste, adskilte ved vige og næsten afskårne ved bag ved liggende damme, næppe er til at skelne fra holmene. Måske man i landskabets karakter har minder om, at Myvatn, som det berettes, under de vulkanske bevægelser i forrige århundrede på vestsiden trådte over sine bredder. Skutustad (Skútustaðir), Viga-Skutas gård, ligger mellem grønne banker tilsyneladende midt for søens sydside. Efter heldig her at have modstået forskellige snigmordsforsøg bukkede Skuta endelig under for et sådant, i det fjenderne hjulpede af forbundsfæller på selve gården trænger ind i hans soverum gennem en løngang, der forbandt dette med Skutas fårehuse, og dræber ham. Gårdens udstrakte tun er bølgeformigt, dets forskellige høje og bakker er nemlig alt græsklædt hraun. Under østsiden af en sådan høj står nu gården. Om Skutas løngang vides intet; Skútahellir er navnet på en hraunhule i en af tunbankerne, med smal, stejl nedgang. — Den første snigmorder, som Skuta griber, fører han ud på en holm i Myvatn og binder ham her nøgen til en pæl, hvorefter han sender bud til den mand, som han mistænker for at have udsendt ham, om at bringe ham hjælp. Da dette ikke sker, dør fangen af sult og myggestik. En senere snigmorder skal Skuta efter nogles fortælling have givet en lignende behandling ved at føre ham ud i Ravneskær (Hrafnasker). Noget skær af dette navn kendes nu ikke; derimod ligger i Myvatn ud for Skutastad en lille holm Dritø (Dritey), således at den vel kan ses fra land; her, fortæller man, satte Skuta »snigmorderen« ud.

Længre fra søen, og altså sydligere og højere oppe i landet, ligger på dette strøg flere gårde, deriblandt sydvest for Skutastad Gautland (Gautlönd). Til denne fører vejen over ensformige flader, indtil gården dukker frem i en dalsænkning hinsides et lavt bakkestrøg. Fra Gautland fører igen en af hovedvejene til Bårdardalen, til Lundarbrekka. Heden, der her passerer, er Fljotshedens fortsættelse mod syd: Myvatnsheden, bestående af ensformige, svagt bølgeformige strækninger med mosedrag imellem. På Gautland boede i følge Vem. Gaut, hvis hund Floke ved sin gæen op imod fjældet (o: Myvatnsheden) advarede Myvetningerne mod Viga-Glum fra Øfjorden, der med en skare folk var undervejs på et tog mod

Brenna vest for Gejrstad, hvor der i sin tid skulde have stået en gård, som antoges at være brændt og stedet derfor at have fået sit nuværende navn.

Skuta. I den opdigtede Hrana brings saga kaldes bonden på Gautland Gaute; sagaen fortæller, at han dræbtes hjemme i sit tun, — om hans begravelse nævnes intet. Resterne af Gaute og hans hund har man ment at finde i en begravelse fra den hedenske tid, som 1855 opdagedes i Gautlands tun¹⁾.

Oven for bygden ses syd for Myvatn en række anselige fritstående, kuppelformige fjælde, der ligesom danne grænsen mod det indre højland, der som tilsyneladende flade strækninger når helt op under Vatnajökul, af hvilken nordranden ses. Blandt disse er »Bláfjæld« (Bláfjall), hvis navn forekommer i Hrk. (s. 12), men som et flertalsord: Bláfjöll.

Af gårdene øst for Myvatn findes kun Reykjahlid (Reykjahlíð, Ljósv. også: Hlíð) omtalt i sagaerne²⁾. Denne ved søens nordøstlige bred liggende gård er nu mere bekendt end de fleste andre islandske gårde, da den dels er hovedstationen for alle de fremmede, der besøge Myvatnsegnen for at undersøge dens mange vulkanske fremtoninger, dels er hvilepunktet for de rejsende på en af hovedvejene fra Øst- til Nordlandet. I den historiske tid har

¹⁾ Da man i en bank her udgravede grunden til et udhus, fandt man 1½ al. under overfladen et menneskeligt skelet, hvis knogler lå således, at den pågældende snarest måtte antages at have været begravet siddende eller i en sammenbøjet stilling. Under mandens ben (knæhaser) lå knoglerne af en stor hund. I graven fandtes desuden et knivsblad og en smal hvæssesten med et hul ved den ene ende. (Se Skýrsla um forngripasafn Íslands, I, s. 72—73).

En mindst lige så mærkværdig oldtidsbegravelse kendes fra den sydøst for Gautland, aller længst oppe mod højlandet liggende gård Baldrsheim (Baldrsheimr). Denne begravelse, en af vinden blottet dysse i et holt, undersøgtes i årene 1860—61 og viste sig da at indeholde et mandsskelet, der lå udstrakt med hovedet i øst — lige i retning mod hoveddøren på den c. 200 fv. borte liggende gård. På højre side af den højlagte lå et spydblad, 24 tavlbrækker af ben med tilhørende tærning og en særlig (i menneskeform) udskåren brik, samt — rimeligvis også her — lævninger af et skjold. Til venstre side lå et sværd med spor af træskede, en smal hvæssesten med et hul ved den ene ende, samt en glasperle. En alen fra fodenden af denne dysse fandtes en anden, kredsrund, hvori skelettet af en hest, der havde været nedlagt sammenbøjet, og lævninger af et bidsel. — Endvidere fandtes lævninger af et økseblad, og et knivsblad. (Se skýrsla um forngripasafn Íslands, I, s. 37—51).

I følge mundtlig meddelelse skal der på en holm i Myvatn være en udenom stensat oldtidsdysse.

²⁾ Heller intet andet historisk bekendt stedsnavn findes her. Den i Kristn. (s. 12) omtalte Þangbrandspollr at Myvatni kendes ikke.

der indtil for nylig i selve Myvatnssvejen og dens nærmeste omgivelser kun fundet udbrud sted i forrige århundrede, i årene 1724—29, på en tid da de vulkanske kræfter også i den sydøstlige del af landet var særdeles virksomme. Sand- og askefald, lavastrømme og jordskælv hærgede da egnen om Reykjahlid. Den glødende lava kom især fra et lille fjæld Lórhruk (Leirhnúkr), der ligger et par mil nordøst for Reykjahlid. Her dannede der sig vest for fjældet en vulkanspalte, hvorfra gennem adskillige kratere uhyre lavamasser strømmede frem (i årene 1727—29); først bedækkedes det omgivende hedeland i en strækning af flere mile. Derefter søgte lavastrømmen vej ned mod bygden; gården Reykjahlid ødelagdes, men den gunstigere beliggende kirke blev stående urørt — ved et mirakkel mente man —, og ildstrømmen udgød sig i Myvatns nordøstlige del, hvor mange hraunklipper langt ude i vandet endnu vidne om de omvæltninger i søen, som herved medførtes. Denne lavastrøm har den rejsende god lejlighed til at se, da vejen fra Reykjahlid til Laksådalen ligger langs med og til dels over et par arme af denne. Ejendommeligt er det at se, hvorledes lavastrømmen ligger ligesom aldeles oven på det øvrige jordsmon, sort og ubevokset, med alle sprækker og rævner skarpe og tydelige, hverken skjulte af mos eller muldjord; de forskellige arme, som strømmen har delt sig i og har skudt ind i dalsænkningerne, ses med forbavsende tydelighed, da lavamassen endnu aldeles ikke er nedsunken i eller sammenvokset med grønsværen. — Da udbruddene år 1724 tog deres begyndelse, havde den vulkanske virksomhed sit sæde omkring det $\frac{1}{2}$ mil nordøstligere liggende lille fjæld Kravla (Krafla, udtalt: Krabla), hvor der dog kun udkastedes sand, sten og aske; dels på grund af de ledsagende jordskælv, dels fordi udbruddene begyndte her, har ikke des mindre Kravla længe fået hele æren for disse vulkanårs opsigtvækkende rørelser. Også her dannede sig mindre kratere ved fjældets fod, af hvilke et indtil midten af dette århundrede har været at se som en hæslig kogende dyndpøl (Víti 3: helvede) med idelige udbrud af leret vand, men nu er en smuk lille kratersø¹⁾. De med Kravlas udbrud forbundne jordskælv med idelige hævnninger og sænkninger af grunden var imidlertid følelige nok for egnens beboere, især på grund af de forandringer for Myvatns vedkommende, som medførtes. Først hævdes grunden mod øst, så at vandstanden sank betydelig, senere hen var afløbet

¹⁾ Øst for Kravla ligger en lav fjældryg Ravntinneryg (Hrafninnuhrygg), bekendt som et af de få findesteder for islandsk obsidian (hrafninna 3: ravnefint, på grund af sin sorte farve).

gennem Lakså for en tid helt standset. Senere igen overskylledes flere partier af søens omgivelser, i det søbunden hævede sig i den østlige del. Ved alt dette standsede forellefangsten for en tid næsten ganske. At søen, som man oftere ser angivet, endog en tid skulde have været helt udtørret, må dog bero på en misforståelse ¹⁾).

I disse vulkanår brød den underjordiske ild frem på flere andre punkter i egnen, stundum fra jævn græsklædt grund, hvor intet spor af vulkansk virksomhed hidtil var bleven iagttaget. Dog også et af de mærkelig regelmæssige gamle kratere synes at have haft udbrud. Dette er det såkaldte Hverfjall eller -fell (o: Kedelfjæld), der står noget syd for Reykjahlid ud mod søen — af form som en nær roden overskåren, udhulet kegle, sort og af kæmpemæssige dimensioner. Sognebeskrivelsen betegner Hverfell som et fritstående, næsten kreds rundt gammelt ildfjæld med en dyb skål midt i fjældet og en sandhøj midt i skålen. Ovenstående kendemærker stemme aldeles med E. O.'s beskrivelse af Sandfell (s. 727), der omtales som 'et karakteristisk bjærg, hvor ilden nylig (1752) havde udraset; det var lavt, bestående kun af sand og lidt ler, og dannet som en skål, »ti det er åbent og ser ud som et rundagtigt gærde; midt i bunden af skålen er en stor høj eller et lidet bjærg, hvilket ilden har opkastet til slutning.« Da den i E. O. angivne beliggenhed af Sandfell ligeledes væsenlig stemmer med Hverfells, og da der øst for søen ikke skal findes nogen højde benævnt Sandfell, tør man vel antage, at også beskrivelsen i E. O. af Sandfell gælder Hverfell. Preyer og Zirkel, der i deres Islandsrejse giver et vellykket billede af Hverfjæld, har i deres medfølgende fortegnelse over islandske vulkanudbrud intet udbrud af Sandfell, men (s. 456) under årene 1748—52 gentagne udbrud af Hverfjall. Hvorfra denne angivelse, der både bestyrkes af og bestyrker oven anførte bemærkninger om identiteten af Hverfell og Sandfell, er hentet, ses ikke. — Omkring Hverfjæld skal findes mange mindre, ved lavastrømme sammenknyttede kratere, så at landskabet her er bleven sammenlignet med et månelandskab med dets store og små ringbjærg. Også store kløfter og andre tegn på vulkansk virksomhed findes her ²⁾).

¹⁾ Angivelserne kan vistnok alle føres tilbage til beretningen i en enkelt anden hånds beskrivelse (Halldor Jacobsens 'Efterretninger om de udi Island ildsprudende Bjerge', Kbh. 1757); dens unøjagtighed ses ved sammenligning med den fra stedets sognepræst stammende 'Sandferdige Relation', Kbh. 1726, og J. Hallgrímssöns på pålidelige kilder grundede skrift 'De islandske Vulkaner' (manuskript i etatsråd Steenstrups besiddelse).

²⁾ Bj. Gunnlaugssöns kort har vel et Sandfell, men denne omstændighed kan

De bekendteste af alle vulkanske fremtoninger øst for Myvatn er dog vistnok svovlminerne (nåmerne) ved Reykjahlid, de såkaldte Hlidarnåmer (Hlíðarnámur, ældre: —námar). Til dem kommer man fra Reykjahlid ved en halv times ridt i østlig retning over nøgne og sorte højder. Straks efter at være kommen ind mellem sandhøjderne oven for tunet ser man til højre for sig adskillige gulrøde pletter, hvorfra det ryger op, — det er »nåmer«, dog ikke af de betydeligste; længre syd på ser man ligeledes røg stige op. Vejen går gennem et længre skard med sortebrune sandhøjder til bæggesider; fjældet, hvorigennem skardet fører, bærer syd efter navnet »Námefjæld« (Námafjall), og straks ved nedstigningen herfra har man på højre hånd de betydeligste »nåmer« og andre mærkeligste hermed i forbindelse stående fænomener. Nåmerne ligge dels i selve fjældskræningen, dels på den flade sandstrækning neden under; på dette sted findes tillige en del dyndkilder, alt samlet på en temlig begrænset strækning. Svovlminerne eller -lejerne viser sig som små gulgrønne eller gulgrålige, lavt ophøjede pletter, fra hvis midte en lille røgsøjle stiger op; ofte er mange sådanne forenede til udstrakte lave småhøje, hvorfra mangfoldige røgsøjler stige op. Undersøger man en sådan lille plet nærmere, viser det sig, at tuen består så at sige udelukkende af gult, pulverlignende svovl, dannet omkring en lille rørformig åbning. Ofte er åbningen så snæver, og trykket så stærkt, at luften farer hvæsende ud som fra en dampventil. Navnlig er flere af de større høje ejendommelige; man hører her på mange steder hvæsen og pusten, og samtidig hist og her underjordisk boblen og kogen. Dyndkilderne er omtrent som de tilsvarende ved

man næppe tillægge nogen synderlig betydning. Som det viste sig ved de af professor Johnstrup i somren 1876 under en i disse egne foretagen videnskabelig rejse foranstaltede opmålinger, er partiet syd og øst for Myvatn på oven nævnte i det hele beundringsværdige kort ikke fuldt pålideligt. Således er de enkelte punkters indbyrdes afstand samt de forskellige fjældes beliggenhed og retning ikke ganske nøjagtig. — Hr. professor Johnstrup har vist dette arbejde den særdeles velvilje at stille et af ham udarbejdet kort over disse egne til forf.'s rådighed. Efter dette er beliggenheden af de Nordre og Søndre Dyngefjælde rettet (navnet Trölladyngjur er anbragt som det efter forf.'s anskuelse om dette navns brug og betydning er rettest). Foruden forandringer af et par mindre fjælde omkring Herdubred er desuden fjældet Ketill med Fremri Námar indlagt på kortet, samt den ved de vulkanske udbrud 1875 på Myvatns Örneve fremkomne lavastrækning. Af unøjagtigheder på Bj. Gunnlaugssöns i øvrigt her fremstillede kort kan særlig mærkes, at retningen af Námafjall-Dalfjall i virkeligheden går i nord-nordøst, og at afstanden mellem svovlminerne her og Reykjahlid er en del mindre, end den efter kortet må synes.

Geysir i Haukadal og Reykir i Ölfes, men anseligere: i dybe kratere med stejle vægge koger her det blåsorte dynd som i uhyre kedler, medens en kvælende stank opstiger derfra. Undertiden indeslutter en langagtig kedel mange kilder, hvoraf nogle kogende boble op, medens på andre steder luften uafsladelig pustende trænger sig gennem dyndet, der derved gennembøres af en mængde småhuller. I andre kilder kastes det kogende dynd 1—2 fod i vejret. Også oppe i fjældet findes svovllejer. — I nærheden af svovlminerne, men nærmere Myvatn, benyttedes tidligere meget et tört bad (et såkaldt jord- eller sandbad), hvor man på et sted, hvor varme dampe steg op af jorden, havde bygget en lille hytte, i hvilken svedebadet toges.

Den omtalte fra Reykjahlid gennem Námaskard liggende vej fører videre — i det hele af en længde på henved 5 mil — over sandede hedestrækninger, de såkaldte Myvatns-öræve (Mývatns öræfi), til den mellem Tingø syslerne og Norder-Mule syssel skillende Jökelså, hvor bonden på Reykjahlid har en færge til afbenyttelse for de rejsende.

Foruden Hlidarnåmerne findes, c. 4 mil sydligere, en anden betydelig samling svovllejer: Fremre Nåmer (Fremri Námur, ældre: -ar), i nærheden af et af de smukke Myvatn-landskabet mod syd begrænsende fjælde (Bláfjall). Svovllejerne ligge i skråningen af et uhyre vulkankrater, benævnt »Kedelen« (Ketill)¹⁾.

Fremre Nåmer ligge i den nordlige udkant af den c. 60 kvadratmil store lavaærken Udådehraun (Ódádahraun), der strækker sig oven for Myvatnssvejen mellem elvene Skjalvandafjot og Jökelså helt syd på til den, nærmest til Skaftafells syslerne hørende Vatnajökul, en ismark af mere end den dobbelte udstrækning. Udådehraun består af de vildeste og uvejsomste lavamarker, som tænkes kan, kun hist og her dækkede af sort vulkansk sand. Foruden mange mindre kratere hæver sig, strygende fra nordøst til sydvest, en række fjælde, der med et fælles navn kan benævnes Dyng-

¹⁾ Efter fra gammel tid at være drevne, om end aldrig med nogen synderlig kraft, overlodes ved midten af dette århundrede Myvatnsnåmerne til sig selv; i de senere år har de igen været bortforpagtede til et engelsk selskab. Den største hindring for en stadig drift er den langsomhed, hvormed svovldannelsen i de forholdsvis ikke righoldige lejer går for sig; desuden lægger svovlets prisbillighed og den besværlige transport mange vanskeligheder i vejen.

Foruden de to oven nævnte svovlminer i Sønder-Tingø syssel findes der også svovllejer ved ødegården Tejsta-Reykir (Þeysta Reykir) på Reykjaheden, et par mil øst for Reykjahverve.

fjældene (Dýngjufjöll). Nordligst ligger den såkaldte »Kullede Dyng« (Kollóttu Dýngja), til midterpartiet hører Askja (o: Æsken), sydligst hæver sig den egenlige »Trolde-dyng« (Trölladýngja) eller, som dette fjæld også efter sin form kaldes, Skjaldbrejd (—breið) ¹⁾.

Den alt flere gange nævnte elv Jøkelså (Jökulsá), vistnok Islands længste, til forskel fra andre Jøkelsåer kaldet Jøkelså på Fjældene (Jökulsá á Fjöllum), eller, efter den bygd, hvor den falder i søen, Jøkelså i Aksarfjord (Jökulsá í Axarfirði), udspringer fra en skridjækkel, som Vatnajöklen sender ned mod nord ²⁾. Under sit hele løb har den en afgjort nordlig retning, om end (i følge Watts) med flere bugtninger end kortet antyder. Indesluttet af nøgne, af vulkansk sand bestående bredder, hvor lavablokkene eller klippegrunden hist og her stikker frem, skyller den sine skiden-grå vande i en tilsyneladende jævn, men stærk strøm fremad. Indtil noget nord for Myvatnsbygden danner denne Sender-Tingø syssels østgrænse, som herefter bøjer mod vest.

Udbrud af Udådehrauns-vulkanerne omtales flere gange i kilderne. Således er det næppe tvivlsomt, at der på de tre steder, hvor de islandske annaler fra middelalderen (Íslenzkir Annálar) omtale ild i Trolde-dyngene (Trölladýngjur), sigtes til Dyngefjældene, eller, rettere sagt, til Udådehrauns-vulkanerne i almindelighed, da selve udbrudsstedet i disse, sjældnen eller aldrig besøgte egne naturligvis ikke med nøjagtighed har kunnet angives ³⁾. Endnu et par udbrud fra »Trolde-dyngene« i middelalderen nævnes hos senere annalforfattere; derefter spiller dette navn ingen rolle, indtil for kort tid siden et voldsomt udbrud fra Dyngefjældene har henledet den almindelige opmærksomhed på disse til den underjordiske ilds hærgninger hjemfaldne egne og givet anledning til deres nærmere undersøgelse. I slutningen af året 1874 og begyndelsen af det følgende år antydede i den nordøstlige del af landet jordskælv og drøn, at

¹⁾ »Dýngja« brugtes i ældre tid foruden i betydningen »dyng« også som benævnelse på kvindestuen eller det for kvinderne bestemte hus. Dyngefjældene er tydelig nok tænkte som trolkvindeernes boliger; også andetsteds (se Gb.) findes sådanne »Trolde-dyng«.

²⁾ Se: Watts, Across the Vatna Jökull, London 1876.

³⁾ Udbruddene omtales i annalerne ved årene 1151, 1188 og 1360, og navnlig det sidste udbrud synes at have været voldsomt. Det er sikkert en mindre heldig tanke, når Jonas Hallgrímsson mener, at disse beretninger må forstås om »Trolde-dyng« i Guldbringte syssel (sml. hvad herom er bemærket IB. I, s. 42—43).

et vulkansk udbrud var i gærde; derefter så man fra Myvatnsbygden i begyndelsen af januar 1875 en betydelig ild i syd, indtil udbruddet i slutningen af februar døde hen. Af nogle bønder fra Myvatns-egnen, som på denne tid besøgte den nye vulkan, erfarede det, at udbruddene havde fundet sted fra Askja i Dyngefjældene. Derefter hvilede vulkanen til den 29de marts, da et storartet pimpstensudbrud bedækkede de øst for vulkanen liggende egne af Islands Østland med et flere tommer tykt askelag; ja det finere pimpstensstøv førtes endog af vinden til Norge og Sverige, hvor det den følgende dag regnede ned. Endnu samme år besøgte vulkanen af Englænderen lord Watts ¹⁾; men først det følgende år foretoges en videnskabelig undersøgelse af disse egne ved professor Johnstrup ²⁾. Han fandt Askja meget unøjagtig aflagt på Bj. Gunnlaugssöns kort. Det er en noget nær 1 □ mil stor, omtrent kredsformig slette i Dyngefjældene, af hvilke den er omgivet, således at der kun mod øst er et gab, gennem hvilket lavastrømme i en ældre tid har fundet udvej. [Dog må navnet Askja vel snarest udstrækkes til dal-kedelen med de den omgivende fjældvægge.] Desuden findes der mod nordvest en kløft, nu benævnt „Jónsskarð“, gennem hvilken adgang med heste til nød kan finde sted. Den store omgivende lavaærken (Udådehraun), der længst mod nord ligger omtrent 1500 f. over havets overflade, hæver sig efterhånden til en højde af over 3000 f.; Askja selv ligger 3700 f. over havet, Dyngefjældene 4500 f., medens sne-linjen på Island omtrent kan sættes til 2500 f., og det indre højland for større strækningers vedkommende ellers næppe hæver sig mere end til 2000 f. Dalbunden i Askja er tid efter anden bleven hævet betydelig ved en stor mængde lavastrømme, der fra talrige kratere langs siderne af de dalen indesluttende fjældvægge så vel som fra dalens midte har udgydt sig i denne kedel. Også i fjældenes ydre skråninger findes talrige kratere, hvorfra lavastrømme, der har bidraget til dannelsen af Udådehraun, har udgydt sig. — De nye kratere findes alle i den sydøstlige del af Askja. Nordligst af disse ligger et enkelt krater, hvorfra det voldsomme pimpstensudbrud har fundet sted. Dette store krater var i somren 1876 opfyldt af vanddampe, der brød frem fra bunden med en lyd, som når et lokomotiv blæses ud. Umiddelbart syd for dette krater var der fore-

¹⁾ Se herom hans bog: Across the Vatna Jökull.

²⁾ Resultatet af denne rejse foreligger i en trykt indberetning om undersøgelses-rejsen, Kbh. 1877, samt i en dermed overensstemmende artikel i *Geografisk Tidsskrift* I. B., 3—4. H.

gået en betydelig indsænkning med lodret afbrudte klippevægge mod nordvest; midt i denne indsænkning fandtes en sø med lunket vand. Endnu sydligere, i den inderste del af Askjas sydøstlige hjørne findes alle de andre kratere, så nær ved hinanden, at mange have en fælles tragt. Fra alle disse udstrømmede en uhyre mængde vanddampe, der indhyllede omgivelserne i tæt tåge; fra kraterne udgik store kløfter, gennem hvilke det her dannede vand fandt afløb til søen. Trods de storartede omvæltninger, som har fundet sted her ved udbruddene 1875, antages dog ikke hele indsænkningen eller alle kraterne at være opståede ved denne lejlighed, skönt intet bestemt lader sig udsige om deres alder.

Nordøst for Askja med omgivende fjælde ligger, i udkanten af Udådehraun, en mils vej fra Jökelså, det prægtige fjæld Hærdebréd (Herðubreið), der ses i vid omkreds. Det fritstående over 5000 f. høje fjæld hæver sig med stejle, mørke vægge, indtil den svære bjærgmasse øverst ligesom tækkes med et fladt snetag, der afsluttes med en tilspidset top eller knap. Medens Paijkull giver en vellykket afbildning af fjældet, søger Watts at give en forestilling om det ved at sammenligne det med en kæmpemæssig foroven glaceret budding. Annalerne berette om vulkanudbrud fra Hærdebréd, men dette må vistnok forstås om udbrud andetsteds i Udådehraun, da dette fjæld ikke skal vise spor af nogen vulkansk virksomhed. — Hrk. (s. 12) nævner Hærdebrédstunge (Herðibreiðstunga). Navnet, i flt.: Herðubreiðartúngur, skal endnu være i brug, utvivlsomt betegnende nogle græsrige strækninger ved to små-åer, der har deres udspring ikke langt fra Hærdebréd, og derfra løbe til Jökelså.

Mod nordøst går Udådehraun over i de tidligere nævnte Myvatnsöræve [öræfi, ɔ: ørken, bruges kun som flertalsord], der herfra strækker sig mod nord, mellem Jökelså og Myvatnssvejen, indtil de nord for denne bygd går over i Reykjahede. Myvatnsöræve, eller, som de også kaldes, Østerfjældene (Austrfjöll) er til trods for dette navn forholdsvis jævne sletter, kun til dels sparsomt bevoksede. Hvor vejen fra Reykjahlid til færgestedet ved Jökelså ligger over disse, fandt der samtidig med den vulkanske virksomhed i Dynggefjældene flere udbrud sted. Stedet for udbruddene er beliggende omtrent 3 mil fra Reykjahlid, 1½ mil fra Jökelså. Udbruddene — der blandt andet er mærkelige ved, at der mellem dem og Dynggefjældsudbruddene fandt en kendelig vekselvirkning sted — tog deres begyndelse i februar 1875, fortsattes den følgende måned og afsluttedes endelig med et udbrud i avgust samme år. Der opstod ved disse på jævn

slette en hel række kratere i lige linje fra nord til syd, og den herfra udstrømmende lava bedækkede en strækning af 3 mil i længden. Strømmens bredde er omtrent en fjærdingvej, og lige så langt når den nord for den tidligere brugte ridesti til færgen ved Jøkelså. — Ved ankomsten til færgestedet ser man for sig den brede å, indesluttet af flade, mørke flyvesandsstrækninger. En ussel jolle fører de rejsende over, medens hestene selv må hjælpe sig over åen; så vel båd som heste drive et langt stykke ned ad den strømtunge å, før de nå land. Hinsides åen findes et lignende fartøj, som betjenes af bonden på Grimsstad en mils vej øst for åen.

Endnu nogle mil nord efter følger sysselgrænsen åen, indtil den pludselig bøjer mod vest, stævrende mod en fjældtop Ejliv (Eilífr — til hvilken en lignende, Jörund(r), øst for Reykjahlidsegnen svarer), og nu ligger sysselgrænsen mod nordvest tværs over Reykjahede, og derfra mod nord over Tungehede. **Reykjahede** (Reykjaheiði, ældre — heiðr), som således i lige grad tilhører Sønder- og Norder-Tingø syssel, er en forholdsvis jævn og lav hede, bevokset med lyng og krat, for så vidt ikke underlaget, gammel lava, ligger blottet. Hvor denne hede mod nord støder op til Tungehede, går en meget benyttet vej, der forbinder Husavig med den vestligste bygd i Norder-Tingø syssel, over den. Tungehede (Túnguheiði) hæver sig som et virkeligt fjæld, der bedækker så godt som hele halvøen Tjörnæs. Over Tungehede ligger også en vej, noget kortere, men besværligere end den nysnævnte over Reykjahede. Fjældet er nemlig stejlt, og ofte snor den smalle sti sig langs bratte kløftskrænter ¹⁾.

De mange og forholdsvis store bygder, som Sønder-Tingø syssel indeslutter, huse en befolkning, som i indre og ydre dannelse ikke står tilbage for nogen på Island. Med udholdenhed har den vidst at kæmpe mod de mange vanskeligheder og store tab, som det hårde klima ofte forårsager. Ligesom egnene her hører til de smukkeste på Island, vil man også få andre steder finde bedre og mere velbyggede gårde. Fårene her er bekendte for deres godhed og omhyggelige pasning. — En færdighed, som næsten alle her er i besiddelse af, er skiløben, hvad der om vinteren, når høj sne dækker alt, kommer ypperlig til pas. Først i slutningen af forrige århundrede udbredtes kendskab til denne gavnlige — så godt som forglemte —

¹⁾ Da nu hele Sønder-Tingø syssel i hist.-topogr. henseende er gennemgået, er her måske snarest lejlighed til at gøre opmærksom på, at det i Ljósav. (s. 79) nævnte Oðsla, der vel naturligst må søges inden for dette syssels grænser, intetsteds findes.

idræt af en norsk handelsbetjent på Husavig, der ved præmier fra regeringen opmuntredes til at lære den fra sig.

Den sydøstligste del af syslet er et af hovedtilholdsstederne for rensdyrene, der i temlig store flokke færdes i Myvatnsöræve og de oven for liggende strækninger, hvor de i følge indbyggernes sigende har skadet »fjældgræsset» (det islandske mos), et tidligere ikke uvigtigt næringsmiddel for befolkningen, meget ¹⁾).

Udådehraun og egnene deromkring er en af hovedskuepladsene for fortællingerne om »udeliggemændene» eller de fredløse. Disse for Island så ejendommelige folkesagn, der endnu leve et frodigt liv i bygderne nærmest de store højlandsheder (se herom Ísl. Þjóðs. II, s. 160—304), stamme øjensynlig fra fristatstiden, da alle større forbrydelser straffedes med fredløshed (skovgang), hvor vedkommende da ikke havde anden udvej — når han ikke kunde slippe bort fra landet — end at ty ind i det indre og se at opholde livet der så længe som muligt. Fra en senere tid ved man også, at misdædere af og til er flygtet op i det indre af landet og har levet dér en tid lang. For befolkningen er de fredløse (útilegumenn) efterhånden kommet til at stå som halv overnaturlige væsner, nærmende sig til troldene eller de underjordiske (alverne). Og de egne, de bebo, udmaler fantasien sig ligeledes på en til de naturlige forhold kun lidet svarende måde — således Udådehraun med græsrigे dale. Udådehraun (c: Misgærningshraunet) vækker allerede ved sit navn uhyggelige forestillinger; om oprindelsen til det vides næppe noget.

¹⁾ Disse rensdyr nedstamme rimeligvis fra en flok, som år 1783 udsattes på Vadlahede, og som syv år efter skal være vokset til et antal af flere hundrede, der færdedes på fjældhederne i Tingo syssel. Med disse kan måske afkommet af nogle en halv snes år tidligere i fjældene oven for Rangåvalde syssel udsatte rensdyr have forenet sig.



Norder-Tingø syssel (Norðr-Þíngeyjar sýsla).

[Indbyggerantal c. 1400.]

Dette udstrakte, men svagt befolkede syssel, der som tidligere (s. 132) anført har sysselmand til fælles med Sønder-Tingø syssel, består af en mindre vestlig og en større østlig del, adskilte ved den fra Vatnajökul kommende Jökelså (se s. 174), der her falder ud i en bred bugt Aksarfjord (Axarfjörðr), ældre: **Öksarfjord** (Öxarfjörðr, Kristn.: Exarfjörðr — o: Øksefjord), hvorefter elven almindelig benævnes Jökelså i Aksarfjord. Den større, østlige del udgør Islands nordøstligste landskaber, den mindre, vestlige, består kun af en enkelt bygd **Kelduhverve** (Kelduhverfi), mod vest begrænset af Tungehede og Røykjahede eller, som det bygden nærmeste parti her kaldes, Bláskogahede (Bláskógaheiði), mod syd af Røykjahedes og Myvatnsöræves nordlige affald, mod øst af Jökelså, mod nord af Aksarfjorden. Største delen af Kelduhverve er flad og sumpig eller ud mod kysten sandet grund. Omtrent midt i bygden ligger gården **Gard** (Garðr) eller **Miklegard** (Mikligarðr), sæde for stedets præst, så længe Kelduhverve udgjorde et eget præstekald¹⁾. Miklegard omtales i Ldn. som bolig for den samme Tore, der i Grt. spiller så stor en rolle som Grettes ivrigste modstander. I Grt. fortælles vidtløftig om »Tore i Gard« og hans mellemværende med Grette, men — utvivlsomt ved en forveksling med en gård Gard (Garðr) i Adalreykjadal (ST.) — kaldes gården Gard i Adaldal (Garðr í Aðaldal, Grt. s. 89), og dette — som det synes —

¹⁾ Ved den, vestligere i bygden liggende gård Vikingavatn skal påvises hovtomter (sognebeskr.).

drager atter andre unøjagtigheder efter sig. Senere hen i sagaen (s. 146—48) fortælles nemlig om et mislykket forsøg, som Tore gjorde på at fange Grette på Reykjahede, hvor han havde erfaret, at den fredløse Grette for en tid opholdt sig. Tore rider op på heden med mange mænd, Grette undgår dem, ved at han og hans ledsager skjule hestene og sig selv i et sæter; Tore rider forbi nord på over heden, finder ikke den, han søger, må vende om og kommer altså på vejen vester på forbi sæteret; Grette forklæder sig nu, går flokken i møde og narrer Tores folk ud i nogle moser syd for vejen, hvor de synker i og spilder lang tid af dagen med at få deres heste op igen. Grette skynder sig nu vest over heden og kommer forbi Tores gård Gard, hvor Grette kvæder en vise, hvori han antyder, hvem han er ¹⁾. Disse retningsbetegnelser kan kun passe, når Gard antages at ligge vest for Reykjahede (således som tilfældet er med Gard i Adaldal). Dog er ikke hermed givet, at de nævnte retningsangivelser først er indkomne efter den omtalte forveksling af de to gårde Gard; meget taler nemlig for, at heden, hvor dette sammenstød skete, fra begyndelsen slet ikke har været tænkt som Reykjahede. Dennes naturlige beskaffenhed er en ganske anden, end sagaen lader formode, her findes ingen sumpe eller moser, men grunden er overalt gammelt hraun.

Bearbejderen af Grettes saga har øjensynlig manglet kendskab til denne del af landet og har heller ikke vidst ret besked med den tid, Grette tilbragte her. Efter at Grette havde opholdt sig en vinter i Toresdal (M.), gennemrejste han Sydlandet og kom til Østfjordene; hermed gik en sommer og den følgende vinter, hvorefter han vendte tilbage til Nordlandet og opholdt sig på »forskellige steder» (Grt. s. 142). Dette sidste udvikles nærmere senere hen, hvor der som indledning til beretningen om Tores mislykkede forsøg på at fange Grette siges, at Grette efter at være kommen fra Østfjordene holdt sig skjult for at undgå Tore: den påfølgende sommer »lå han ude» (3: levede som fredløs røver) på Mödrudalshede — øst for Jøkelså — og forskellige andre steder; han var også stundum på Reykjahede. — At Grette i denne tid har holdt til på Reykjahede er ikke rimeligt; dels passer, som anført, sagaens beskrivelse, hvor Reykjahede nævnes, kun dårlig på denne, dels er det i og for sig usandsynligt, at han vekselvis skulde have holdt til på fjæld-

¹⁾ En fremmed, der hører visen og forstår den, red »til bygðar» (!) og fortalte, at Grette var reden forbi, — men visen blev netop kvædet i bygden, Tore derimod var endnu på heden.

hederne øst og vest for Jøkelså. Langt nærmere ligger det at antage, at Grette hele den tid, hvorom sagaen intet bestemt ved, har holdt til på hederne øst for Jøkelså. Her findes strøg, hvis beskaffenhed passer til beskrivelsen i sagaen (s. 147), og her lever en til stedsnavne knyttet tradition om et ophold af Grette for længre tid, hvorom sagaen aldeles intet ved. Man kan da enten antage, at en fejlagtig angivelse af »Reykjahede« som heden, hvor Tore søgte at fange Grette, har bevirket forlæggelsen af Tores gård Gard til Adaldal, eller — og dette er måske rimeligere — at de to gårdes forveksling har tvunget til at indsætte »Reykjahede« i fortællingen.

At Miklagard har kunnet forveksles med den langt mindre kendte gård Gard i Adaldal er påfaldende og bliver endnu besynderligere, ved at sagaen i forbindelse med Gard (s. 89) nævner stedsnavnene Kelduhverve og **Keldunes**. Kelduhverve er som anført navnet på bygden, Keldunæs benævnes en gård øst for Gard. Blandt gårdene oven for Keldunæs i den sydøstlige del af bygden er **Ås** (Ås(s)) nævnt i Ljósv. Denne gård fortjener også omtale på grund af det efter den benævnte mærkelige Åsbyrg (Åsbyrgi 2: Ås-indelukket), som ligger her i nærheden. Mod bygden skråner Reykjahedes og Myvatnsöræves nordlige fortsættelse jævnt ned. Netop hvor højlandets rand går over i den flade slette ligger, sydøstligst i bygden, Åsbyrget ind i dette som en højst ejendommelig vinkelformig dal eller, rettere sagt, fladbundet kløft, begrænset af stejle klippevægge. Kløftens indre (nordligere) begrænsning fremkommer ved den såkaldte »Ø«, et trekantet landstykke, der fra slettelandet i nord gradvis hæver sig op med bestandig aftagende bredde, så at det tilsidst ender som en vældig, tilspidset kile med lodret stående æg. Aldeles parallel med øens sider går den ydre begrænsning bestående af lodrette klippevægge, der — ligesom øens sider — hævende sig op fra slettegrunden i nord tiltage i højde ind efter. De minde ved deres stejlehed om Almannagjá's vestervæg; men for den længre, indre dels vedkommende er de sikkert flere gange så høje (3—400 f.). Øens form og dens vægges udseende svarer så aldeles til rummet mellem den vinkelformige ydre klippemur, at man næppe kan værgе sig for tanken om, at den i sin tid ved bristning er løsrevet fra denne og sunket noget tilbage. Dog vilde den næppe være stor nok til at udfylde hele vinklen; mellem øen og ydervæggene ligger nemlig jævne græssletter af indtil flere tusinde fods bredde. Snarere har måske en sænkning af det mellemliggende parti fundet sted, men da bliver det fuldstændig ensartede

brud til bægge sider forbavsende. Inde i byrget findes smuk og tæt birkeskov af ualmindelig højde, men væsenlig bestående af buske. Allerlængst inde i vinklen findes tæt under den ydre klippemur en lille dybtliggende sø eller vandsamling, fra hvis bred der er et glimrende ekko. Hele den vinkelformige dals udstrækning er vel mellem en halv og en hel mil ¹⁾).

Omtrent ved Åsbyrge standser den egenlige Kelduhverve-bygd; dog ligger en af gårdene, Svinadal (Svinadalr), et par mile sydligere, op med Jøkelså. Fra Svinadal besøger man lettest Islands største foss Dettefos (Dettifoss), et vandfald, der formodenlig ikke overgås af noget i Evropa, ja som selv til en vis grad lader sig sammenligne med det berømte Niagarafald ²⁾). Da desuden klippepartierne langs Jøkelså i flere henseender frembyder interesse, er en tur fra Kelduhverve til Dettefoss særdeles lønnende for lystrejsende. Landet nærmest Kelduhverve er kratgrot højdedrag. Langs åen hæver klippestreg sig. En halv mils vej nord for Svinadal træffer man, umiddelbart ved åens bred, på et ejendommeligt klippeparti »Ljóðaklettur«, en samling brun-sorter basaltklipper, der udmærke sig ved vilde og afvekslende formationer (ved huler, indelukkede smådale) og ved basaltens mangfoldige og forunderlige dannelser: snart ligger den i skæve eller skrå flader; snart stråler den ud fra et fælles midtpunkt som en uhyre ordenstjerne, og flere sådanne, hvis stråler møde hinanden, bedække undertiden klippens overflade; snart har den aldeles udseende af cellerne i en på kant stående vokskage eller ved et lodret snit overskårne, parallelt og vandret liggende runde jærnstænger. Ved foden af klipperne ligger masser af den nedfaldne, flintestenslignende basalt, og rundt på klippevæggen hænger lignende løse småstykker, som man med lethed kan pille ud ³⁾).

Fra Svinadal er der endnu et par mil til Dettefoss, der ligger

¹⁾ Om et sagn, i følge hvilket havet oprindelig skulde have gået helt ind til Åsbyrge — se provst Sigurd Gunnarssöns indholderige afhandling om stedsnavne fra Jøkelså i Aksarfjord til Skejdarå (Safn til sögu Íslands II, s. 431).

²⁾ Se: Watts. Across the Vatna jökull s. 120.

³⁾ På strækningen mellem Kelduhverve og Svinadal findes i Jøkelså en foss »Vígabjargfoss«, hvortil der knytter sig en tradition om Grette. Øst for åen findes en for oven flad klippe, der falder stejlt af mod åen, men mod øst har en smal opgang. Her skal Grette en gang have værget sig mod sine fjender og tilsidst have sprunget over åen — tværs over fossen —, på et sted, som derefter benævnes »Grettishlaup«.

ud for det på kortet afsatte fjæld Ejliv (Eilifr), omtrent på grænsen af Norder og Sønder Tingø syssel. Elven har vel flere fosser, men ingen, der kan sammenlignes med denne. Era Svinadal til Dettefoss har landskabet endnu et ret frodigt præg. Højere oppe begynder vest for elven de alt tidligere beskrevne ørkenstrækninger. Medens Jøkelså på sin vej fra Vatnajökul mod nord hidtil har gennemløbet højlandet i et forholdsvis jævnt og fladt leje, begrænset af mørke grus- og sandstrækninger, træder ved Dettefoss klippegrunden frem, og elvens nærmeste omgivelser vest for åen gennemskæres af kløfter. Over sådanne når man op på et foroven fladt klippeparti, fra hvis rand man har udsigt til fossen forude. Det vel omtrent 600 fod brede åleje forandrer her aldeles karakter, idet klippegrunden fuldstændig spalter sig, og i den herved frembragte uhyre kløft falder nu elven, dels — mod øst — i ét samlet fald, dels styrter vandet fra begge sider kogende ned i en smal kløft, der strækker sig noget op i den vestlige del af lejet. Neden under det nævnte klippeparti vest for åen strækker sig en lavere græsgrøt rand; her kan man stige ned, og herfra betragtes fossen bedst. Over for hæver sig da den østlige klippebred aldeles lodret op, skrås for — forude — styrter den store samlede vandmasse sig ned; ved at række sig ud over klipperanden kan man med øjet forfølge den til bunden, medens derimod den i rævn fra begge sider faldende vandmasse aldeles forsvinder i støvtåge og kogen. Ejendommeligt er det at række sig ud over klippen og dybt nede se den af vandfaldet på ny fremstående & fortsætte sin vej mellem lodrette klippevægge i et leje, der på grund af afstanden synes forunderlig smalt. Dettefoss (o: Faldfoss) svarer til sit navn; i vandmasse overgår den langt enhver islandsk foss, også dens højde er større end nogen andens (Skogar-foss kommer den nærmest) og er vel næppe mindre end 2—300 fod. Dens skønhed lider noget ved, at vandet er jøkelvand, ligeledes ved at man ikke kan betragte den fra neden, da det i det mindste på et langt stykke er umuligt at komme ned på den smalle kant, der hist og her findes mellem sidevæggene og åen. Den hvide røg, der langt borte ses svæve over fossen, må belyst af solen afgive et pragtfuldt skue. — Skønt der langs åens vestligste bred ikke findes nogen vej, er der dog intet til hinder for fra færgestedet mellem Grimstad og Reykjahlid at følge ned langs Jøkelså og således ad denne vej besøge fossen inden ankomsten til Svinadal. — Også Dettefoss' nærmeste omegn frembyder mærkelige basaltformationer, således navnlig en af regelmæssige basaltsøjler båret vældig stenknode, sammensat af lutter som flintesten brudte klippestykker.

For den, der fra et højere liggende punkt ser ud ud over den brede Aksarfjord, viser denne sig ved det noget fremskudte, flade land omkring Jøkelsåens munding delt i to svagt buede, aldeles ensdannede bugter, der dog ikke have særlige navne. Efter Aksarfjord benævnes nu alene den til Kelduhverve svarende bygd øst for åen, den såkaldte Aksarfjords svejt (Axarfjarðar sveit) eller Aksarfjord (ældre: Öksarfjord) — noget længre og smallere end Kelduhverve, men ellers omtrent af samme karakter. I denne mere indskrænkede betydning forekommer fjordnavnet også sædvanlig i ældre tid; dog ses navnet Öksarfjord også stundum (Vgl. s. 246) at være udstrakt til landet vest for Jøkelså¹⁾.

Medens Jøkelså nu kun kan passeres ved hjælp af færge, beretter Ljósv. (s. 29), at på Gudmund den mægtiges tid var der på mange steder gode vad på åen. Af selve bemærkningen fremgår det dog, at på sagaskriverens tid var forholdene ligesom nu. Og det er vel tvivlsomt, om de nogen sinde i den historiske tid har været anderledes. I det mindste taler den, for disses egnes vedkommende i topografisk henseende pålidelige Vemunds & Viga-Skutas saga om en færge på åen nær ved det nuværende færgested i Aksarfjordssvejten, hvorfra forbindelsen med Kelduhverve finder sted. Traditionen giver imidlertid Ljósv. ret, og man fortæller, at Jøkelså i gamle Dage skal have været langt mindre betydelig end nu; ja selv nu, påstår man, skal den undertiden, om end med fare, kunne rides.

Den nævnte færgesart mellem Aksarfjords-svejt og Kelduhverve besørges fra gården Ferjubakke (— i), der ligger øst for åen, omtrent i linje med den sydøstligste gruppe gårde i Kelduhverve. Kort nord for Ferjubakke ligger ud mod åen en kratbevokset højde **Akrshövde** (Akrshöfði), der også i Vem. forekommer under dette navn. Vemund vil skaffe en fredløs om bord på et skib ude på Melrakkaslette, længst oppe mod nord, men en bonde i Öksarfjord, Hroe på **Klivshage** (Klifshagi) har lovet efter ævne at forhindre dette. Vemund går med sin flok over Jøkelså på færge ved Akrshövde; her bor en mand, hvis træl mælder Hroe de fremmedes ankomst, og Hroe sender ham nu ud for at passe på, om de vælger den nedre vej, eller den øvre over halsene. Derefter besætter Hroe med sine folk en stejl og snæver vej (einstígi), som Vemund skal passere, og kort efter kommer det til kamp mellem de to partier.

¹⁾ Når der i Vem. s. 298 nævnes „Þverá í Öxarfirði“, er dette simpelthen en fejlskrift for „Þverá í Eyjafirði“.

Klivshage er en gård, der ligger en mils vej nord for Ferjubakke. Fra færgestedet til Klivshage skal virkelig føre to veje, en ydre, kortere, og en indre, over halsene, først til gården **Havrafellstunge** (Hafrafellstunga, Vem. s. 247) og derfra til Klivshage. Kort før ankomsten til Klivshage passerer man åen Brunnå (Brunná); ved denne skal netop findes et sådant »einstigi« (eller »klif«), som sagaen omtaler, og hvor også nu kampen antages at have fundet sted. — Mellem Ferjubakke og Klivshage ligger **Ærlæk** (Ærlækr), en gård, der kendes fra Ljósv. Gården ligger i en tunge mellem Brunnå og den fra Jøkelså kommende Sandå, som efter deres forening fortsætte løbet mod nord til Aksarfjorden. I Sandå falder igen, fra øst til vest, en bæk **Tangbrandslæk** (Þángbrandslækr), hvor Tangbrand i følge Krstn. (s. 12) døbte mange folk.

De sidst omtalte gårde og andre stedsnavne ligge alle i den egenlige Aksarfjordssvejt, en bygd, der mod øst begrænses af et græs- og vandrigt højland Aksarfjordshede, hvorfra mod nordvest udgår et fjæld, Núpsfjall, hvis vestlige affald Aksargnup (Axar(gnúpr)¹⁾, således bliver bygdens nordøstlige begrænsning. Mod syd er Aksarfjordssvejten ved en fem mile bred hedestrækning skilt fra den såkaldte Fjældbygd eller Fjældene (Fjöll), en række gårde, af hvilke de to sydligste kun i gejstlig henseende høre til dette syssel, i verdslig derimod til Norder-Mule syssel. De øvrige er derimod både i henseende til hrepp og sogn forbundne med Aksarfjord. Disse gårde overgås næppe af nogen på Island i henseende til besiddelsernes vidtstrakthed. Mödrudals — den sydligste gårds — land når helt op under Jøkelsås kilder. Fra Vatnajökul øst for Jøkelså strækker sig nord efter fjælde og fjældheder, der brede sig over store partier af denne del af Island, i det de skille, dels mellem »Fjældbygden« og Norder-Mule syssel, dels, længre mod nord, mellem Aksarfjordssvejten og de nordøstligere bygder. Dette udstrakte højland er næsten forfærdende øde. Rejser man tværs over det (ad for resten gode veje), ser man til alle sider, så langt øjet rækker, sorte banker, fjælde eller flader af grus og sand, uden et strå; mange pas og dale passeres; kortet er for disse øde egne vedkommende ikke meget pålideligt. I den vestlige udkant af dette øde land ligge nu »Fjæld«-gårdene i en indbyrdes afstand af 2—3 mil og omtrent 1 mil fra Jøkelså. Deres beliggenhed er højst ejendommelig; gården ses omgivet af et grønt tun, men synes for

¹⁾ Ldn.'s Reistargnúpr? I følge Sig. Gunnarssón er Reistargnúpr = Snartarstaðagnúpr.

resten henkastet midt i ørkenen. Forholdene her er dog ikke så fortvivlede, som de synes; flyvesandsstrækningerne skjule mange græspletter, kviste og småbuske findes rundt om — ja for får er græsgangene her endog så ypperlige, at de intetsteds på Island blive federe. Således bliver det særsyn forståeligt, at flere af »Fjæld«-gårdene hører til de mest velbyggede og nettest udstyrede i hele landet¹⁾. Heden og fjældene øst for Fjældbygden har forskellige navne. I Grettes saga, hvor sagaen beretter om, at Grette en sommer holdt til på Mödrudalshede og forskellige andre steder, også stundum på Reykjahede (se oven for s. 180), er formodentlig den hele strækning benævnt **Mödrudalshede** (**Mödrudalsheiðr**), således som tilfældet er i Þorst. hv. (s. 40); nu er Mödrudalshede dog kun betegnelsen for de til Østlandet hørende ubygder sydvest for Mödrudalsgården. At Grette ikke let vekselvis kan have været på Reykjahede og fjældene øst for Fjæld-bygden, følger allerede af afstanden og den mellemliggende Jøkelså. At optrinet mellem Tore i Gard og ham næppe er foregået på Reykjahede, som sagaen vil, synes som tidligere anført at fremgå af den beskrivelse sagaen giver af heden. På fjældhederne mellem Tingø og Mule sysler passer beskrivelsen ikke heller. Derimod har man i Aksarfjardarhede — som står i umiddelbar forbindelse med de sidstnævnte hede-strækninger — en græsrig hede med sætere, med sumpe og moradser, der ligger nogenlunde nær ved Tores gård, og i en egn, hvor Grette efter al sandsynlighed i længre tid har haft sit tilhold. At traditionen knytter hans navn til en klippe øst for Jøkelså sydlig i Aksarfjordsbygden er tidligere (s. 182, anm. 3) nævnt; men et langt interessantere minde om ham findes nordlig i bygden, i Aksarnup, hvor et såkaldt Grettisbæle (Grettisbæli o: Grettestillhold) endnu er bevaret. Aksarnup er, som det vil erindres, navnet på en fjældpynt, der fra det nordvestlige hjørne af Aksarfjordshede går ud mod fjorden. Mellem kysten og fjældet ligger et mosestrøg, hvorover vejen til bygden langs kysten nord efter fører. Den øverste del af fjældet består af stejl klippe, men derefter skråner fjældsidens dækket af

¹⁾ Både Mödrudal og Grimstad (Grímsstaðir) står højt i denne henseende, og begge komme til god nytte for de rejsende, der passere mellem Øst- og Nordlandet. Ved Grimstad, den sydligste gård i Norder-Tingø syssel, findes den eneste færge over Jøkelså oven for Aksarfjordsvejen.

Skönt Mödrudal ikke hører til dette syssel, kan det måske her anføres, at man en del nord for Mödrudal, hvor man har fundet tomter og andre spor af en ukendt ødegård, vil påvise stedet for et hov (sognebeskr.). Dette sidste omtales i Burtons »Ultima Thule«, II, s. 266 (London 1875).

sammenhængende stenscred (lausaurö) ned mod lavlandet. Midtvejs i nordsiden af denne af løse sten bestående skråning findes en tomt, til hvilken navnet Grettesbæle er knyttet. Tomten, der er opført af stenblokke, er godt og vel 5 al. lang, mindst $1\frac{1}{2}$ al. bred og væggene henved $1\frac{1}{2}$ al. høje; over tomtens ene ende er tre store stenblokke anbragte som overliggere og har øjensynlig gjort nytte som tag, den øvrige del af tomten kan da måske antages at have været dækket med vadmøl, når det behøvedes. Her holdt Grette til en tid lang, fortælles der, og røvede fra de vejfarende, som han havde let ved at holde øje med fra sin bolig; tilsidst måtte vejen under »nupen« helt aflægges, og man måtte anlægge en anden, som i en bue fører over fjældet bag ved, og hvis spor endnu påvises. Da nu Grette ikke længere fik lejlighed til at plyndre, måtte han fortrække. »Bælet« er let at forsvare, og ingen kan hemmelig nærme sig dertil, da de løse stens raslen forråder enhver.

Grettes ophold i Aksarfjordssvejen omtales vel ikke i sagaen. Dog det kan ikke volde synderlig vanskelighed. Dels er flere år af hans fredløshedstid i følge sagaens fremstilling helt oversprungne. Dels lader sagaen ham tilbringe en vinter i den fabelagtige Toresdal hos halvjætterne dér og derpå en sommer og vinter med rejser i Syd- og Østlandet, og endelig den påfølgende sommer på Mödrudals- og Reykjahede. Så selv bortsét fra de oversprungne år bliver der en lang tid (det meste af de to år), om hvilken det er rimeligst at antage, at han tilbragte den i Aksarnup, uden hensyn til, om man mener, at det i sagaen til Reykjahede henlagte sammenstød mellem Grette og Tore i Gard har fundet sted her eller ej. At meget taler mod Reykjahede som skuepladsen er allerede tidligere (s. 180) fremhævet; på den anden side forringer Jøkelsås ufarbarhed noget sandsynligheden af en ekspedition af Tore øst for åen og af Grettes rejse fra heden forbi Gard — for så vidt ikke åen, overensstemmende med Ljósv. og traditionen, tidligere har haft brugelige vadesteder. Også er der jo en mulighed for, at Grette i længre tid kan have haft tilhold i Aksarnup og derefter have forlagt sit ophold til Reykjahede, skönt et ophold af ham her, så nær ved Tores bolig, altid må stå som usandsynligt. Er »Reykjahede« oprindeligt i sagaen, må hele beskrivelsen af heden og alle enkeltheder ved Grettes og Tores sammenstød skyldes sagaskriverens egen opfindelse.

Fra Aksarnup bøjer kysten stærkt imod nord, og der udformer sig nu et bredt næs, Islands nordligste halvø, hvis indre er opfyldt af ensformige heder og højder, medens der kun langs kysten findes

en række spredte gårde. Den største del af vestkysten, fra Aksarnup til Snartarstadanup (Snartarstaða(g)núpr) optages af bygden Nupa-svejt (Núpasveit), hvor livsvilkårene endnu omtrent stemme med Aksarfjordens. Lidt nord for Aksarnup findes her en vig Budlungenhavn (Buðlungahöfn), der i þorst. hv. omtales under benævnelsen **Bolungarhavn** (Bolungarhöfn). Der berettes i den lille fortælling (s. 40), at en af hovedpersonerne, Torstén fagre, har købt sig et skib, som stod oppe i Bolungarhavn, og gør det rede til at stikke i søen; men inden afrejsen vil han hævne sig på en forræderisk medbejler, der havde fæstet bo i den østlige del af landet. Han rider nu (fra skibet) ind langs Öksarfjord og til Bolungarhavn, så over Mödrudalshede til Vopnafjord (i den nordlige del af Østlandet) og derfra videre mod syd. Den mellem »Fjæld«-gårdene og Vopnafjord liggende hede, som her kaldes Mödrudalshede, benævnes nu Dimmufjallgarð(r), og over den ligger netop en god vej til Vopnafjord. Hvis skibet virkelig har ligget i Budlunga- (eller Bolungar-) havn — hvad der dog, således som det senere skal vises, kan være tvivlsomt nok — kan derimod sagaens udtryk »ind langs Öksarfjord og i Bolungarhavn« ikke være rigtigt, men må, som Sigurd Gunnarsson¹⁾ bemærker, rettes til »ind langs Ö. fra B.

Den nordligste del af det omtalte brede næs udgøres af den såkaldte **Melrakkaslette** (Melrakkasletta), også ofte benævnt **Slette** (Slétta) alene. Nu regnes Sletten at begynde nord for Snartarstadanup og strækker sig omtrent lige så langt ned over næssets (eller rettere: halvøens) østkyst — til Ormarså (Ormarsá, kortets: Ormalónsá); i følge Ldn. synes den først at begynde med næssets nordvestligste pynt (Raðagnúpr) og til gengæld at strække sig lidt længre ned mod øst. Indbyggerne her ernære sig for nemmelig ved sælhundefangst, fiskeri og ædderfuglehold. Flere af gårdene på næssets et par mile brede nordkyst ligge nord for polar-kredsen. I nogen særlig grad synes dog ikke beboerne af denne egn at være udsatte for et polarklimas ulæmper, ligesom også samfærdslen til lands over den lave hede er forholdsvis let. Østlig på slettens nordkyst ved en vig **Hraunhavn** (Hraunhöfn, Raunhöfn), findes nu et af hovedstederne for fangsten i næt af den såkaldte »vödu«-sæl (grönlandssælen). I sagaerne nævnes Hraunhavn som landingssted for skibe, og navnlig i Fóstbr., hvor der berettes

¹⁾ Örnefni s. 472 (Safn t. s. í. II.). Rettelsen er gjort med at forandre ok i til or.

om Torgejr Håvarssöns her forefaldende drab, får stedet en udførligere omtale. Den lille sø kort fra vigen, som sagaen omtaler, findes her virkelig. Torgejr falder under en ligefrem søkamp i havnen mellem to skibsbesætninger. De ved denne lejlighed faldne tilligemed nogle tidligere dræbte begravede egnens beboere (*„Sléttukarlar“* som de temlig foragtelig kaldes) der på stedet. — På næssets østkyst, men endnu inden for Melrakkasletten, ligger handelspladsen **Rauvarhavn** (*Raufarhöfn*) ved en god havn, der i Vem. (s. 244) omtales som landingsplads for havskibe. Nu har en købmand bolig her året rundt.

Noget syd for Rauvarhavn skiller Ormarså Melrakkaslette fra den følgende bygd. Øst for Ormarså følge et par mindre vige, hvoriblandt **Svejnungsvig** (*Sveinúngsvík*) med en gård af samme navn, og efter at kysten endnu en kort tid har bevaret en østlig retning, skærer den store og brede **Tistil(s)fjord** (*Þistilfjörðr*, ældre: *Þistilsfjörðr*) sig ind mod syd.

Efter at Torstén fagre har udført den før omtalte hævn nede på Østlandet, rider han samme vej tilbage, beretter fortællingen (*Þorst. hv. s. 41*); han red vester over hals — fortælles der — til Torbjörns sæter, der stod mellem Melrakkaslette og **Ormså** (*Ormsá*). Torbjörn var en mand, der, som det tidligere er sagt i fortællingen, boede i Svejnungsvig mellem Melrakkaslette og Tistilsfjord. Denne beretning om Torsténs rejse må, som Sigurd Gunnarssön i sine *„Stedsnavne“* (*örnefni*) fremhæver, indeholde flere unøjagtigheder, måske foranledigede ved, at fortællingen er et uddrag eller enkelte stykker udeladte. Således er det tydeligt, at Torsten kun indtil Vopnafjord er reden samme vej tilbage. Derfra har han taget vejen nord på til Tistilsfjord, og videre over halsene mellem denne fjord og Svejnungsvig (de kaldes netop *Fremri-* og *Ytri-Háls*), hvorfra der kun er kort til Ormarså, som må svare til sagaens Ormså. Efter at have efterladt en besked i sæteret her til sine brødre, der skal rejse med ham, om at de må skynde sig, rider han til skibet. Næste dag blive brødrene overfaldne ved dette sæter af nogle fra Vopnafjord kommende forfølgere og dræbte til hævn for det af Torsten begåede drab. Da kampen er forbi, fører bonden Torbjörn de brødrene tilhørende varer til Bolungarhavn til Torsten, som nu sejler bort. At sagaskriveren tænker sig sæteret stående vest for Ormarså, kan ikke betvivles. Rigtignok regnes nu Melrakkaslette at nå lige til denne å, og i Ldn. endnu lidt længre mod syd; men for den modsatte opfattelse, hvorefter Sjetten først begynder lidt nordligere, kan også et og andet tale. Derimod er det utænkeligt, at Torstens vej til Bolungarhavn

skulde have ligget over øgnen mellem Melrakkaslette og Tistilsfjord. Fra Ormarså måtte han for at nå Bolungarhavn først over næsset ad en tre mile lang hedevej i sydvestlig retning og dernæst langs kysten i Nupasvej til Bolungarhavn. Hvor sagaskriveren beskriver rejsen til skibet, har han utvivlsomt Rauvarhavn for øje som stedet, hvor dette lå. Bolungarhavn er vistnok på en eller anden måde kommen ind ved en fejltagelse (f. eks. fordi man ikke forstod hans rejse til Østlandet, hvor han måske har valgt den vestligere vej for at undgå Vopnafjord); stedet findes heller ikke ellers omtalt som havn for havskibe og skal ikke egne sig dertil ¹⁾.

Tistilfjorden er en ved sin munding tre mile bred og omtrent lige så lang fjord, der skærer sig ind mellem den nu beskrevne brede Melrakkaslette-halvø og et fem mile langt, smalt næs, Langanæs (Lánganes), der i nordøstlig retning rager langt ud i søen og fra gammel tid har dannet grænsen mellem Nord- og Østlandet, i det kysten hinsides dettes yderste pynt tager en afgjort sydlig retning. Medens Melrakkaslettens beboere må søge kirke i Nupasvej, er befolkningen langs Tistilfjorden fordelt i to sogne, med én præstegård (Svalbarð) sydvestlig ved fjorden ²⁾, den anden Saudanæs (Sauðanes, Vem.) ligger østligere, ude på Langanæs. Denne sidste skal uagtet sin afsides beliggenhed være en anselig præstegård, der vel, som flere lignende gårde, navnlig skylder ædderdunet sin opblomstring. Sydvest for Saudanæs afsætter Tistilfjords inderste del, Lonafjord (Lónafjörðr), en lille vig Torshavn (Þórshöfn), der om sommeren besøges af handelsskibe; noget handelsetablisement findes her derimod ikke.

Næssets indre optages af fjældstrøg og højhede. Den inderste del af dette, mellem Lonafjorden og en lille fjord øst for næsset (Finnafjord), kaldes nu Hallgilsstadahede (Hallgilsstaðaheidi) eller Helkundu hede ³⁾; ud efter får hedestrækningerne forskellige navne, men

¹⁾ Opfatter man forholdet således, vil man vel kunne beholde fortællingens læsemåde (s. 40) utan eptir Öxarfirði ok í Bolungarhöfn.; Bolungarhöfn måtte da antages kun på dette ene sted at høre hjemme i fortællingen, men på de andre steder fejlagtig at være indsat for Rauvarhöfn (eller Hraunhöfn).

²⁾ Sognebeskrivelsen for Svalbard-sogn omtaler surtarbrand i et fjæld her (Viðarfjall).

Lige over for gården Svalbard, vest for Svalbardså, hvor en gård Garðstunga er bygget, fandtes i følge sognebeskr. tidligere nogle tomter, Lovrettetomter (Lögrjettutættur) kaldede, og næsset der i åen benævntes da Lögrjettunes.

³⁾ Dette sidste navn er dog vistnok i virkeligheden ikke længere levende.

har rimeligvis i ældre tid båret navnet Helkunduheiðr (senere: —heiði) helt ud efter næsset. Helkunduhide nævnes i Ldn. som grænsen mellem Nordlændingefjærdingen og Østfjordingefjærdingen, og vedblev også i en senere tid at skille mellem Hola og Skálholts stifter. Stiftsgrænsen lå dog ikke helt ud til næssets yderste odde, men faldt noget vestligere, i det den gik i en mere lige nordlig retning ud mod kysten, hvor det stejle fuglebjærg Sköruvíkrbjarg skyder sig frem mod søen ¹⁾. Her vil man vise en stor sten (Biskupssteinn), der skal betegne grænseskellet mellem stifterne. Dette fuglebjærg er i AM. (1712) østgrænsen for Nordlændingefjærdingen, og først 1841 — ved Tingø syssels deling mellem to sysselmænd — henlagdes østsiden af Langanæs, den såkaldte Øster-hrepp (Austrhreppr, senere ophævet som særlig hrepp) fra Norder-Mule syssel til Norder-Tingø syssel. Der er således al rimelighed for, at Sköruvíkrbjarg fra gammel tid har været yderpunktet for grænsen mellem Nord- og Øst-fjærdingen, en formodning, der også bekræftes ved forskellige angivelser i kirkemældagerne ²⁾, og som Ldn., der nævner Saudanes som det sidste stedsnavn i Nordlændingefjærdingen, og forskellige punkter på østsiden af næsset som de første i Østfjordingefjærdingen, ikke modsiger. Nu udgår syssel- og fjærdingsgrænsen fra næssets sydøstlige hjørne og ligger derfra i sydvestlig-sydlig retning ind over Hallgilsstadahede og op mod fjældhederne i det indre ³⁾.

¹⁾ Kortet skriver rigtignok Sköruvíkrbjarg, og ligeledes skrives navnet på den gård, hvorefter fjældet benævnes, i de nyere jordebøger Sköruvík; men disse navne udtales virkelig med ö, således som det også ses af det stadig genkommende ö i sognebeskrivelsen (1840). Da allerede i Vm. (se Hof i NM.) formen »Sköruvík« (ö: Sköruvík) forekommer, er ö utvivlsomt oprindeligt.

²⁾ I følge Vm. havde den nordligste kirke i Norder-Mule syssel (Skeggjastaðir) en bestemt årlig afgift af enhver bonde og fisker mellem bygdegrænsen mod syd og Sköruvík (således skrives navnet på dette sted).

³⁾ Sognebeskrivelsen for Saudanæs sogn omtaler forskellige punkter af sagnhistorisk interesse. I bunden af Lónafjord falder en temlig stor å Havralónsá (Hafralónsá). I åen, omtrent ud for gården Hallgilsstaðir, findes en holm Dómsneshólmi, hvor dog ingen tomter ses. Andre stedsnavne ved åen kunde tyde på, at den tidligere var bleven brugt som landingssted for skibe. Således findes en Búðarhöfði og flere andre med »búð« sammensatte navne, og en Skipakill. — Ude på Langanæs vises Tyrkjady, hvor en del dræbte ransmænd fra et fremmed skib skal være dyssede. Endvidere påvises her en stén, mindende om en bonde, der her tappert værgede sig mod Vopnfjordingerne, som en gang i Sturlungetiden havde gjort et overfald på Saudanæs.

Hvad der tidligere er bemærket om de tre først beskrevne til Nordlandet hørende sysler (Hv., Skg., Ef.), at drivis ofte er en besværlig gæst ved kysterne, gælder fuldt så meget om de to Tingø-sysler, og da navnlig Norder-Tingø syssel. Denne Islands nordøstligste landsdel besøges mange år i rad af isen, der omslutter kysten og medfører de oftere fremhævede skadelige virkninger for mennesker og kvæg, samt standsning af de sædvanlige næringsveje. Af og til skal der dog med isen følge unger af den grønlandske sæl i mængde, hvis drab kan være af betydning. Skönt fuldt så nordlig beliggende som Islands nordvestlige halvø synes Norder-Tingø syssel dog ikke i samme grad at være under havisens herredømme. Sognebeskrivelserne klage ikke i den grad som de mest udsatte Vestfjordes over tåge og kulde om somren, og kystlandet synes gunstigere for bebyggelse. Til gengæld spiller en af de nordlige Vestfjordes indtægtskilder, drivtømmer, heller ikke den rolle som dér, skönt det også hér kommer til gavn. — Med hensyn til ejendommelige forhold i Norder-Tingø syssel kan mærkes, at der i Kelduhverve holdes en del geder, og at sognebeskrivelsen for Saudanæs nævner, at man af og til skyder et par rensdyr, som i følge denne kilde skal stamme fra nogle i Vopnafjord 1787 landsatte dyr.

Om hele Nordlandets befolkning gælder det, at den udmærker sig ved modtagelighed for åndelige interesser, let vakt patriotisme og stærk selvfølelse, egenskaber, som giver den smag for deltagelse i det politiske liv. Befolkningens gode egenskaber viser sig også ved en større drift med hensyn til god indretning af boligerne, husdyrenes pleje m. m., hvor dog også de klimatiske forhold kan spille en rolle (på Nordlandet står bygningerne langt længre end på Sydlandet på grund af det mindre regnfulde klima; på den anden side nødvendiggør de lange og strænge vintre en bedre pasning af kreaturerne).

Tillæg og rettelser.

- S. 25, anm. 1. Ved Gudbr. Vigfussöns udgave af Sturlunga saga er opmærksomheden bleven henledet på en med marginalnoter forsynet afskrift af sagaen (AM. 439, 4to), der skyldes den bekendte Björn Jonsson på Skardså [Skarðsá, Björns gård, ligger sydligst i Sæmundarhlid i Skg.]. En bemærkning af denne med hensyn til Ávellinga-göðorð kan måske fortjene opmærksomhed, da det har vist sig så vanskeligt at finde oprindelsen til navnet. Hvor Ávellinga-göðorð er nævnt i sagaen, bemærker han i marginen: „Það hygg ek Vatnanes út frá Völlum.“; han har altså villet aflede navnet af den i Vatnanessets sydvestligste del, øst for Midfjorden liggende gård Vellir.
- 66—67. Allerede Björn på Skardså fremhæver i sine marginalnoter (AM. 439, 4to), at Herredsvandene i Sturlungetiden må have løbet vest for Vallalaug og Långamyri.
 - 101. Hvor oprindelsen til navnet „Eyjafjörðr.“ er bragt på bane, burde den mulighed være berørt, at navnets oprindelige form kan have været „Eyjarfjörðr.“; da vilde fjorden selvfølgelig være benævnt efter Hrise.
 - 121. I anledning af de i slaget på Örlygastad faldne Sturlunger, hvis lig førtes til Tværå, bemærker Björn på Skardså: „Sturlúngareitur heitir i kirkjugarði á Múka-Þverá.“ — Dette stemmer med hvad E. Thorlacius fortæller i et brev til Finn Magnússon (Saurbæ ½ 1845) — efter at rune-ligstenen på Munke-Tværå er omtalt —: „Þar heitir enn Sturlúngareitur, þar sem Sturlúngar voru grafnir; og vilja nú fáir láta grafa sig þar. Þykist hjátrúarfólk heyra þar sem væl undan illviðrum.“ (Sml. hvad der er bemærket om „Sturlúngareitr.“ IB. I, s. 317.)

Af tilfældig opdagede trykfejl kan mærkes:

- 74, anm., l. 4, læs: girðingar.
- 104, l. 4 f. n. (anm.), læs: Svarfdælagróf.
- 141, l. 21—22: Þingmannaleið kunde passende have været gengivet ved Tingmannaleið (da „leið“ i betydningen vej jo delvis er bevaret).

Angående de medfølgende kort bringes i erindring, at, da de — med undtagelse af partiet syd og øst for Myvatn — er en aldeles uforandret gengivelse af de tilsvarende dele af Björn Gunnlaugssöns store Islandskort, er ingen af de siden originalkortets udgivelse (1844) foretagne forandringer i den administrative inddeling [se således grænsen mellem Ef og ST.] angivet på disse.
